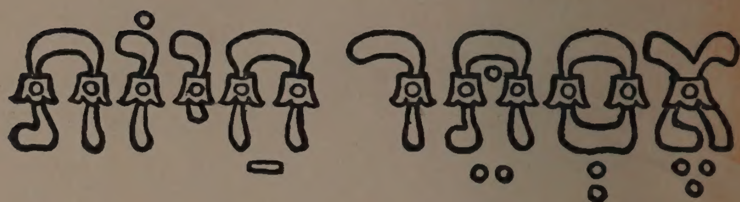
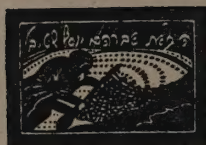

Duke University Libraries
D04129985

א. שטיינמאן

רומן בשני חלקים.

הוצאת אברהם יוסף שטיבל
ורשה / תרפ"ג

E. Sztejnman — Ester Chajes
Wydawnictwo-Sztybel, Warszawa, 1922
Druk. Kupersztocha i Kramarza, Nowolipki 22.

חלק ראשון

I

מעשה ישן נושן. בית שוקט על שמריו. הוא, הבעל, הנגיד והמצוה, הקברניט, והיא, הרעיה, בת־הלוי והעזר כנגדו. שנים כנפש אחת, שֻׁתָּפִים לבית, לשם־משפחה ולכבוד. הבעל טרוד תמיד בעסקים מבחוץ; שב לנוו — סמן הוא, שכבר הגיעה שעת הסעֻדה. גברת־הבית משוטטת על־פני החדרים. הנה היא בחדר־המשכב והנה התעופפה ובאה לחדר־הילדים; משם פרחה על־פני אולם־האכל, והרי נשאוה רגליה למטבח. ידיה ועיניה בכל. דלתות נפתחות ונסגרות. ידים מושכות בפעמונים, סובבות דלתות על צירן וקולותיה של המצִלָּה מגיעים למטבח. ויהי ערב ויהי בֹקר. מחדר־הילדים נשמעות יללות, זמרה והמֻלה מרֻבה. שם שולט הכֹּח ומתרונן הנצחון ובוכה הצדק. בֻּבות צוחקות ובוכות כתינוקות, וסוסים שאין בהם רוח־חיים עפים כנשרים. דברי האגדה מנסרים שם כפרקי־חיים, והחיים — אגדה. שם הולך ונבנה עולם שני, קטן, בצדו של הגדול והמשֻתף של אבא ואִמא, ואולי גם על משואותיו של זה. אין בעולם שני יצורים אחרים, הקרובים כל־כך זה לזה, כמו אבא ואמא, ומכל־מקום הם נראים כרחוקים ביותר. כשאין אורחים, פניהם של אבא ואמא זועפים, דומים כלֻאים, והם ממעטים בדברים ביניהם לבין עצמם פחות מבני־אדם זרים. ורק כשבאים אורחים לבית, מתרבים הדבורים, וממילא גדולה גם החדוה. אבא, אדון־הבית, המפקד, מוצק הוא, טרוד תמיד, בטוח, דבריו מועטים ונחתכים כגזרות והִלוכו מאֻשש, והאֵם רופפה קצת ומקשיבה יותר משהיא מצוה. פעמים מתמזג קול־צחוקה של האם רכת־השנים עם צחוקם של הילדים, דומה לשלשה זוגים מקשקשים בבת־אחת. אמנם היו תחִלה גם ימים אחרים והבהבו

בראשית הדרך תקוות אחרות, תססו שאיפות וכַוָּנוֹת לִבְנוֹת את הקן בצורה שונה קצת מכפי המְקֻבָּל אצל אחרים ולְנַסֵּח סדר־חיים באֹפן אחר מכפי שהוא אצל אחרים; להיות גלויי־לב תמיד, כבני־חורין גמורים, כאזרחים גאים, והעִקָּר—להִפָּרֵד זה מזה בשעת הצֹּרֶךְ, באמת, בידידות ובדעה צלולה. אולם יצא דוקא ממש כמו אצל אחרים; במקומן של התקוות נתאזרחו סדרים, ותחת השאיפות – הרגָלים בלבד. על לשונו של בעל־הבית שגורות הלצות, שהאשה כבר למדה אותן בעל־פה ומכירה בהן למפרע, לפי טיב הענין המְדֻבָּר. יש מיני מאכלים, המבדחים ביותר את דעתו של בעל־הבית, כשהם עולים יפה, והם הם המעוררים על הרֹב גם את ההלצות. פעמים טעמם של התבשילים פגום הוא, מְמֻלָּחִים הם ביותר, או מְעוּטֵי־מלח, והסְעֻדָּה נאכלת בחטיפה, בזריזות מרֻגזת ומעוררת חמלה – סִמָּן הוא, שדעתה של גברת־הבית היום אינה נוחה עליה ביותר ולא צָפתה כראוי הליכות המטבח. המשרתת כשהיא לעצמה, אם אין עינה החרוצה של בעלת־הבית משגיחה עליה, אינה ולא כלום. ואולי תקף את בעלת־הבית גם מֵחוּשׁ הראש, הרגיל אצלה.

כזה היה גם בית חַיּוּת שבעיר המחוזית ז. בפלך צ., אשר אלהים שָׁפַת לו את השלום והבריות שפתו לו את הכבוד. יש בבית אור ויש צחוק, והאדון חיות טרוד, טרוד, והגברת, אסתר חַיּוּת, היא אשה נאַת־תֹּאַר ויפת־קומה וזיו היחוס נשקף ממבנה־גֵוָהּ, מהלוכה ומתנועותיה המפֹארות. יש בבית גם שני ילדים, מִישָׁא, תינוק כבן־חמש, ושולמית, תינוקת כבת־ארבע, וכלבלב נירון, הקרוב אל הילדים קִרבה נפשית. שני הילדים ונירון מתהלכים בבית כדברים המובנים מאליהם. אלא שהאם נוטה חִבָּה יְתֵרָה למישא, ועל האב חביבה דוקא שולמית יותר.

אמנם היו בבית זה גם שִׁנּוּיִים קלים, בלתי־בולטים ביותר, שבהם היה נבדל משאר הבתים. גברת־הבית לא קראה מימיה את אדון־הבית בשמו, כי־אם בשם משפחתו, הן בפני אחרים והן ביניהם לבין עצמם. מעולם לא כִנתה אותו בשם „בעלי" ולא דברה בשם המְשֻׁתָּף „אנחנו". כשהיו אחרים שואלים אותה לשלומו של בעלה, היתה משיבה בְקָרוּב:

– שלומו של האדון חיות? ודאי שלום לו...

או:

– דעתו של מר חיות בדבר ענין זה? איני יודעת...

— תמהה אני על האדון חיות, שלא תפס כראוי ענין זה! — היתה מעירה לפעמים בפני אחרים באביֶקטיביות בלתי־מעֻשׂה.

הגברת חיות נֶחֱנה גם בתכונות, בסגֻלות ובהרגֵלים ידועים, שהיו מיֻחדים לה לבדה, שהיתה מחזיקה בהם בכל תקֶף, חרֵדה עליהם ומטעימתם ביותר כענינים המיֻחדים רק לה, כאִלו היתה מפחדת, שלא יסגלו אותם אחרים לעצמם, ביחוד האדון חיות. היא יִחדה את משטמתה על בני־אדם ידועים, מאכלים ידועים ודבורים ידועים. היא שנאה בני־אדם שאוהבים הנאה והִלוכם מזֹרז ביותר, והם תוכפים בזו־אחר־זו שתי משיכות בפעמון. תעבה את הבשר, לפי שאפילו השחוט היה מפרכס בדמיונה, והיתה בָזָה לירָקות בשל רִבּוּיָם השַבּלוני; תעבה שערות שחורות של גבר ועיני־תכלת, עיני־יונה, של אשה. לא יכלה לשמוע בלי כאב־הלב אפילו דבורים זכים שהיתה, אפשר, מעֻלפת בתוכם כַּוָנה כלפי חיי־נשואין ודברי־אהבה. קול שכיח של בן־אדם היה פעמים מרגיזה עד כאב, לפי שנשמע לה מתוכו, לפי השערתה, מין נעימה עולבת. היא היתה שונאת את עצם הדבור בכלל, שהיה בעיניה, פשוט, שטות או הרגֵל מגֻנה.

— אסתר, האם כך אומרים „שלום" לבני־אדם? ולמה אין את מסבירה להם פנים? ולמה את שותקת כל־כך? — היה האדון חיות פעמים קובל על אשתו דרך רִטון אחרי צאת האורחים מביתם, — מפני מה אין את באה אתם בדברים?

— בדברים? — היתה אסתר חיות משיבה בבוז כבוש ובעלבון גלוי — לדבר? אני?

הבעל היה נועץ בה את מבטו בתהיה מעוררת רחמים. ואחרי־זה רִטון ודבור פשוט, שאינו מתאים כל־עִקר אל התהיה שבפרצופו, תהית אדם עני וסובל:

— האם הדבור עולה לך בכסף?

אולם בדרך כלל היה שורר שלום־אמת בבית חיות, כי סוף־כל־סוף מועטים היו הדבורים שבין האיש ואשתו. האדון חיות היה נמנֶה על סוג זה של בני־אדם, שהם טרודים תמיד בעסקיהם ומחזיקים בעד זה טובה לעצמם. וחוץ מזה היה אדם משכיל, היודע להתהלך עם עצמו ועם אחרים. חוג־הבנתו וחוג־מעשיו בלתי רחבים ביותר, אבל בתוך חוגו הצר תקיף היה. הוא

היה גם טבעי ביותר וגס, אולם דוקא בכח גסותו היה תמיד נוהג כבוד באחרים, לפי שלא נֻחַן בקרני־המִשוש הדקות, המְכשרות להגיע עד נשמתו של אחר ולחטט בתוכה. לא היה לו באשתו, שכבר קמה לו לקנין, אלא שעור קומתה, כפי שנגלה לעיני־בשרו. משל לבעלי־האֲחזות העשירים והמִטַּפלים בעסקים, שלעולם אין שעתם מספיקה להם לסַיר את נכסיהם רחבי־השטחים ומפני־כך אינם אלא מבקרים מתקופה לתקופה את המלונה של האריס או השומר אשר על גבול אֲחזתם, בכדי לסכם את חשבון היבול. נכסים כאלה היתה אסתר לבעלה. כל חיי הרוח והרגש של אשתו, כל מה שהוא נחוץ לגדר היבול, הגוף והבשר, היו נכסים מרֻחקים, שאין הלב והעין פנויים לסַיר אותם ולתור אחריהם. הגברת אסתר חיות היתה לה רשות בפני עצמה — והשלום והשלוה היו נכונים בבית.

עתים היה חל לִקוי בסדר־החיים של בית־חיות. גברת־הבית היתה חובשת את מצחה בחתוליה, מפני מֵחוש־הראש, והיתה צוללת לשעות או לימים בדממה בלתי־נפסקת. בשתיקה היתה פוסעת על־פני החדרים המרֻבים כשהיא זועפת ונכֵאת־רוח, כמתאבלת על מֵת, או היתה מתיחדת בחדר־האורחים ונמנעת מלראות פני אדם.

„אמא שותקת" — היו מתלחשים הילדים ביניהם, כשהם מתכַּוצים ונלחצים איש לרעהו, ושניהם אל נירון, ככבשים ביום־סער. אמא שותקת — וכל הבית כאִלו כבש את נשימתו. מחדר־הילדים לא היה מתרונן הנצחון בשכרון הרגיל וגם הצדק פסק מלֵילִיל בקול. נירון גם הוא לא היה תוכף את נביחותיו והיה מנמנם לו בקרן־זוית. אפילו צלצולם של הכפות והמזלגות לא היה צוהל כרגיל. אמה גְבהת־קומה ועסקנית זו, הפוסעת מחרישה כנזופה ודומה כמסֻלקת מכל הדברים — מה משֻנה היתה בעיניהם של הילדים. גם שאר בני־אדם היו תמהים לראות אשה זו, שהיה בה מן השפע של גבירות עדינות ומיֻחסות, שהרומַניסטים הצרפתים אוהבים לתאר אותן ומכניסות אותן לבתי־העבודה של אמנים מפֻרסמים, אשה זו, שיפיה היה קולני, חוגג ומשתער, כשהיא עצמה שותקת שתיקה נמרצה ומתכַּוצת כביום־סגריר. כי לא חשדה עין זרה, שבתוך־תוכה של המֻלת גוף זה הסתתרה דממה זעפנית, שהיתה מגיחה משם מימים לימים כחית־טרף. בכח מיֻחד נֻחנה אסתר חיות: ללבוש על עצמה עור של כבשה תמה

דצלובה ולהֵרָאות תשושה וחדלת־עזר. היא ידעה להתכַּוץ, לפסוע על קצות־האצבעות, להיות כאִלו אינה.

אמת, בשעות אלה היתה אסתר חיות תשושה מאד ותלויה ברפיון; היא היתה מתהלכת כמֻכּת־ירח, רואה דברים, מקשיבה קולות ואינה תופסת את מהותם. מועקה רובצת על הלב ולֵאות מפעפעת כסַם באֵברים. הנה... הנה... מה קרה פה? ומה קול ההמֻלה? הקול בכי עולה? ולמה צלצל הפעמון? רפרף פרצוף זר, וקול עלה באזניה. גברת חיות! אמא! אמא! מתגלגל כרוז – ובלב אין הד. ידים דקות ועקשניות לופתות את ברכיה. היא דוחה אותן בשאט־נפש. זרים כל הדברים. לא לה הם. לא להם היא. חלל הלב. רהיטים, כתלים, קריאות. ַקמטר גבוה, בתוכו מלבושים, מלבושיהם. והנה שני יצורים חיים, שתי בריות. וכל אלה הם – היא... מבין דמדומי החושים מתבהרת הרגשה אחת, יסודית ומתמידה, היא הרגשת המשטמה. היא שוטמת את „רוצח יפיה", כפי שרגילה היא לכנות בלבה את בעלה מתוך דעה צלולה דוקא. היא מפחדת מפניו, מתעבת אותו, את הישר, המנֻמס, הטוב עד־כדי גֹועל, אשר גמע לתוכו את כל יפיה ושנות עלומיה, ועכשו הוא מתהלך לו בעולם בפנים תמימים כל־כך, כאִלו לא פעל כל אָון. ולפי שגמע לתוכו את יפיה ורצח את שנות עלומיה נעשו פניו מזהירים והלוכו מוצק ובטוח. ואולם היא... מה תשושה היא... ורופפה... כאִלו מצצו מתוכה את דם הגאות. זרים לה גם שני הילדים, ילדי־אונו, עדים חיים על התגלותה; שתי בריות אלה, שפשטו מעליה את עֶדיה, בתלים על צוארה, מגפפים, מלפפים אותה ומורידים אותה לאט לאט ובעקשנות אל הזוהמה שמלמטה. פעמים היא מתבוננת בפרצופיהם, מרגישה בהבעתם התמהה־החצופה, בתביעה הנשקפת מתוך עיניהם, והיא שוטמת אותם כשני שטנים קטנים, שני מקלותיו של האדון חיות, הרודים בה. האני ילדתי אותם? – שואלת היא את עצמה בתהיה שבלב. „אִלו היו מתים, לא הייתי מצטערת עליהם כלל", מנצנץ לפעמים הרהור במוחה, והיא אינה נבהלת כל־עִקר מפניו. לפי שפשוט הוא מאד וטבעי ומתקבל על הלב ועל כל החושים. ואסתר חיות פוסעת לה בדרכה כמו קֹדם. כי כבר ינקה ממעינות אחרים לגמרי, שעדַין לא תפסה אזנה את קול לחשם.

בשעות אלו של שלטון הדממה היו פעמים נפקחות לרוָחה עיניה של אסתר חיות; כֹּח הבנתה היה מצטלל ומוחה היה תופס דברים, שהיו סתומים ממנה תחלה. ברור הוא, ששקר אחד, ענקי, רובץ על־פני כל החיים. כל שנות העלומים, כל פרפוריה של הנשמה הרכה, כל משאות הנפש, פעמי הלב, צער הבתולים ולחשם של ערבי נחל ומאַהבים בלילות־ירח וכל התקוות לא באו אלא כעין מבוא למשהו מועט ורופף אחד, קורטוב של תענוג, שכֹּח תִיותו מסתלק ומתבדה תוך־כדי־רגע, ומפני זה הריהו כאִלו אינו כל־עִקר. כְּזבו לילות־ירח, כְּזבו המְחַתנים המרקדים, כלי־הזמר המנגנים, מבטי הקנאה של הרֵעות, ודפיקות הלב לקראת אשר נעלה בלי־מצרים. מתהפך שקר זה על־פני חייהן של כל אחיותיה, בנות־מינה. כי עומדים שני המינים זה לקראת זה כאויבי־עולם מְזֻיָנים, מסַקרים בעיניהם, מכזבים, מבטיחים, שובים שֶבִיָם ומפילים חללים... והן, בנות־מינה, הן החללות... כי לא היה כדאי... הוי, לא היה כדאי...

מתוך הרגשות אלה היו נעורים הרהורי משטמה ותאות נקם בחזקים החומסים, במין הגברים. זה היה רגע של הקלה, כשהיתה משתפת אל צערה את כל האחרות, וחלקה, בצער, שהיה נחלק בין כֻּלן היה מתמעט על־ידי־כך. אולם אלה היו רגעים בודדים בלבד, ניצוצות עוממים. החשֵכה חזרה והגיחה מכל העברים. אסתר חיות היתה חוזרת ומעמיסת את כל הצער והעלבון על שכמה הקטן בְלבד. רק היא נפלה חללה. רק כבודה חֻלל. כי היא נפלה בפח. היה רגע, שבו טעתה... נאחזה בפח. עִקר קטן אחד נעלם ברגע זה ממנה בלבד. ומאותו היום היא חסֵרה את העִקר. באותו רגע נתהוה הבקע בחייה. פשוט, לא היה כלום... מימיה לא התחולל כלום בחייה... פשוט, העור היה עָדין ומבהיק דרך החֻלצה השקופה, והזרועות היו חשופות משהו וחלחיים לוהטות ומבֻסמות... והוא רִמה, רִמה. כי איך זה קרה שכל אותם הדברים, שהיו עִקרים וחשובים לפני הנשואין, שהיו שניהם הוא והיא, הוגים בהם תחלה ונושאים אליהם את נפשם בהקִיץ ובחלום, שלשֵם קיומם בלבד נזדַוגו שניהם, לכאורה, ואיך קרה שדוקָא אותם הדברים עצמם נזדלזלו כל־כך אחרי הנשואין ונעשו לקַ"סה. במצא, שהנשואין מְלאו את התפקיד המהֻפך. ולא היה הכֹּל אלא ערמת ואחיזת־עינים.

הה, למה רָמו את עלומיה? היתה הוגה בכאב והיתה מטכסת תחבולות לתקן את המְעֻוָּת ולהשיב לחיֶיה את העִקר. היא היתה מזדַינת בגבורה לעמוד על נפשה, לתחום תחומים בינה ובין בעלה ולהיות „אישיות". היא היתה מטשטשת את בת־צחוקה דוקא כשבעלה היה מבַסם משמחת־צחוק, והיתה צוחקת בקול רם בשעה שרוחו היתה עכורה. היתה דוחה בשאט־נפש את כף־ידו הצונחת, כמו מתוך הסח־הדעת, על שכמה כעל חפץ מזֻמן לו, והיתה חולקת על דבריו בשעת וִכּוּחו עם אחרים, כדי לקנתרו. עתים היתה מזלזלת במלבושיה ופורעת את שערות ראשה, כדי להוכיח לעצמה ולאחרים, וביחוד לו, שכבר התפרצה מכבלי המין, ועתים היתה מבַלה שעות בדקדוקי תלבשת כאחת הכֹּהנות או המשרתות של היֹפי. היא התאמצה לתת בלבו של בעלה את ההרגשה, שעוד לא נפלה לפניו חללה בקרָב. היא שנאה ביחוד את הלצותיו הזלות והשגורות יותר מדי על פיו. „בלא הלצה — היתה קוראת פעמים ברְגזה גלויה — דַבֵּר אלי בכֹבד־ראש. השומע אתה? בכבד־ראש!" — „למד לשונך לדבר אתי, היה זהיר, אני אחרת. השומע אתה?" — „חיות, אנו מתחילים בכל יום מבתחלה" — היתה מקנתרת אותו בחריקת־שִׁנים, בשעה שהוא היה מתיר פעמים לעצמו להשמיע בפניה דבור בלתי־נקי ביותר. כי האדון חיות אוהב היה לכנות את הדברים בשמָם, אף־על־פי שלא היה רחוק כלל מעניני רוח ויפי. אדרבא, שום דבר בעולם לא היה זר לו. כל שאלות המוסר, היֹפי והחברה היו נוגעות ללבו, אלא שלצערו לא היתה שעתו פנויה. הה, אִלו רק היתה שעתו פנויה קצת, רק שעה אחת פנויה קצת! — ואמנם ברגעי הפנאי היה האדון חיות אוהב להכנס עם אורחיו בשיחה על עניני־רוח, היה מדבר גדולות ונלהבות על רוח האדם העולה למעלה, על השלמות והתפארת, שהאדם מגיע אליהן לאט לאט וביגיעת דורות ובעמל מבחר־בניו. אולם המלים „רוח", „אידיאה", „אידיאל", „תנועה צבורית" ו„כבוד", שהיו שגורות על לשונו כללו בתוכן, כפי הנראה, מֻשָׂגים אחרים לגמרי. תמיד יצא כך, שבמאמר „תנועה צבורית" נתכַּון, למשל, לחנות קואוֹפֶּרַטיבית שנפתחה בעיר. „רוח" זהו הנאום האחרון, שנשא דֶפּוּטַט של הדומה העירונית בדבר הגדלת תקציב מחירם של המים. „מבחר הבנים" זהו פרנס העיר. „כבוד" — קִדה של אחד ה„אלופים", בעלי־הכיס. „אידיאל" — סדר־בית ומשמעת.

בכל מקום, מהקונטורה עד חדר־האורחים, ומחדר־הילדים עד המטבח. גם הוראתה של המלה „יפי" בפיו של האדון חיות לא הצטינה במשג מדיק. ואחרי שהיה מסביר הרבה משג זה, יצא מתוכו כפתור נאה ועניבה מתקנה.

— הה, בואו וראו — היה מסים פעמים בגאות ובפתוס, כשהיה נושא את מדברותיו על רוח האדם — כמה טרחות טרחה האנושיות למעני עד שהגיעה לידי מדה זו של נוי והכינה בשבילי עניבה נאה זו.

בעלת־הבית היתה פעמים מפהקת בקול רם בשעת דבריו, והיתה מתעמלת תמיד להטעים בפניו את תעובה הגמור לסדר, למשמעת, בכל מקצועות החיים, וביחוד את תעובה לעניני המטבח. „כבר קצתי בחיי תפוחי־אדמה ובצלים". — היתה צווחת לפעמים בקול היסטרי. אולם האדון חיות היה משתמט — מפני טמטום המוח או מתוך ערמה נסתרה — מלהתעכב הרבה על עקיצות כעין אלה. הוא היה פוסע לו בדרכו בהלוכו המוצק והתקיף, דומה, כעוזב אותה, אשה נחשלה זו מאחוריו, בזלזול מנמס. רק לעתים רחוקות היה אומר לה בדרך־אגב:

— אסתר את הנך, כמדמני, מרגזת קצת!

או בלגלוג:

— את שואפת דוקא להיות גבורה...

או:

— אסתר, יותר מדאי את מטפלת ביצורי דמיונך!

ויש שהיה פולט לו מימרה קצרה, לאחר שהיתה קובלת על עלבון קשה וצורב:

— עט, דברי־שטות!

ולפעמים, כשהיתה סחה לו געגועיה על חזון ומשאת־נפש, היה מסתפק בהוכחה נמרצה זו:

— עט, שטות. האם נתן דבר זה לאכילה?

וכשהיתה אסתר מסתכלת בבטחה מוצקה זו שבבעלה, היה פעמים מנצנץ הרהור בלבה, הרהור, שהיה לכאורה פשוט כל־כך ושהיה מלפפה דוקא בשעה שכל בני־הבית היו מסבים לפני השלחן: „לברוח מן הבית הזה, להתמיהו בבריחתי ולהתנקם בו". אולם הרהור זה לא היה נוגע אלא בכח דמיונה והיה צף על־פני חלקת הלב בלבד, אולם נבצר ממנו מלעורר

את הרצון הנרדם. כי מעבר לגבול זה של הבריחה לא נשאה שרעפי־לבה. אדרבא, היא היתה מפחדת להשהות את לבה על מה שמגבול זה והלאה. גם אחר־כך לא נשקפו לה אלא אשמנים סגורים, בלי דמות ברורה, ורק אימה, אימה. ומתוך כך ראתה את עצמה כאלו היא עדַין תינוקת שנאבדה ביער עבֹת ואפל. יער עבֹת ואפל. וכל עצמותיה מרחפות מפחד. לא. לפי־שעה לא היתה אלא משעשעת את דמיונה בעצם הבריחה. היא לא בקשה אלא להתמיה את האדון חיות. וכשסקרה את פני חייה לא ראתה סביבה אלא מים כבירים של ים גדול. הוא והיא בספינה, והם זרים ורחוקים, כשני שבויים בני מדינות רחוקות זו מזו. הספינה שטה על־פני המים, שטה תמיד, בלי מרגוע. לעולם לא תגיע הספינה עד החוף. והיא, כל הימים תהיה נתונה בחברתו של בן־לויתה הזר, ואין פדות. ויהי ערב ויהי בקר, וגלגל החיים חוזר, כמו להכעיס.

II

לבית חיות היה יוצא ונכנס עלם אחד. יוסף אפטר, „הפיטן שלנו", כפי שהיה מכֻנה בפיהם של כל בני־הבית. זה היה עלם צעיר, דל־בשר וחִור, מפֻנק ומבַיש, אחד מאלה הפוסעים בעולם זה על קצות־האצבעות, כמחֻסרי־כרטיסים, ואהבתם היא חולנית ולוהטת כשחפת. רך ורועד, תינוק עֲדֵי־עַד, על השפתים כמיה קופאת, כאלו העתיקוהו משד אמו וגמלוהו לפני זמנו, ובחביון העינים חתום תמהון אדם לכל המראות שבעולם. גם כעין דממה היתה קבועה שם תמיד. הוא לא היה מהלך, כי־אם רק; לא יושב, כי־אם מתכַוֵּץ, ובעמידתו היו פרקי הארכֻּבות של רגליו נכפפים ומזדעזעים באויר, דומה כחושבים להתמוטט. הוא היה טבוע כֻּלו בחותם הארעיות, כאלו לא היה אלא צלו של אדם אחר, שאינו נראה לעין. מתוך כל ישותו היתה נובעת כפירה בהויה. פעמים היה גופו מתחיל פתאם מתנועע בשעת ישיבתו ברִתּמוס חרישי, מה שהעלה על הלב השערה, שלא נענעו איש זה כל־צרכו בינַקותו כשהיה מוטל בעריסתו. מעולם לא הוציא יוסף אפטר מפיו מימרה שלמה. הוא, שכֻּלו היה כעין קטע, גם היה מדבר בקטעים

זרק מפיו הברה, מלה, רמז – ודי לו. וגם דבור זה לא היה אלא בדרך שאלה, ואפילו לא בדרך שאלה, כי אם בתמיהה, או, יותר נכון, תהיה קלה, שאינה מבקשת פתרונים כלל. כך? ה־אָם־נם? – הה! – הוי! – אכן? אַי!

„הפיטן שלנו" היה נִכר גם בצלצול הפעמון. צלצולו כמוהו: מְביש וחרישי. כל בני בית חיות היו ששים תמיד לבואו והיו מחבבים אותו חבה זו, שנוהגים בסִיָח נחמד. אפילו נירון הזעפן, שלא היה מעריץ, כנראה, ביותר את כל יתר המין האנושי, חוץ מבית חיות, והיה מקבל את כל איש בחרוף ובתרעֹמת גלויה, אפילו הוא היה מסביר ל„פיטן" את עיניו הכלביות והיה מקפץ לארך גופו, מגיע בלשונו המלַקקת כמעט עד חטמו, נוהם לו בקֵרוב לתוך אזנו ומצליף עליו בזנבו מתוך חבה גלויה. האומנת מַרפה, שהיתה מרֻגלת במשטמה אחרי כל אורח, מפני שכל אדם, לפי פתגמה הקצור והשנון, גנב הוא, הוציאה גם־כן את ה„פיטן" מן הכלל והיתה מכבדת אותו בעֹנג בכוס של טה חם. פעמים היתה מַרפה נועצת ב„פיטן" מבט מלבב, חומל, ולוחשת לו:

– פיטן, פיטן, לבי אליך. אתה לא תשא אשה לעולם!

הפיטן אינו חולק על דבריה והיא שמה בשכר זה שלש חתיכות של סֻכר לתוך כוסו.

חבה יתרה נודעת ל„פיטן" גם מבעל־הבית, אף־על־פי שהאדון חיות היה מתיחס לכל אדם, העומד על שלב נמוך ממנו בסֻלם החברה, בזלזול מנֻמס. ה„פיטן שלנו" – היה מסביר – הוא ענין אחר, לפי שזכה לְשא חן בעיניה של זוגתו האיסתניסית ביותר, המדקדקת עם הכל כחוט־השערה. אמת, שמבין השיטין של אותה חבה היה מבצבץ גם הזלזול לבריה זו, שהיא כֻלה רוחניות. והן רק רוחניות זו התופסת שטח מצֻמצם כזה ומרחיקה, לפי הסברה, את הסכנה של הסגת־גבולים, היתה מסֻגלת לסחוט בת־צחוק על שפתים אלה ולהניע יד זו של האיש המעשי והטרוד, שתהא פעמים צונחת מתוך חביטה על שכם צר זה של ה־פיטן", כשהאדון חיות רוטן בין שפתיו שאלה שלא על־מנת להיות נענה, כגון:

– „פיטן", עדַין אתה חי?

ופעמים, כשרוחו של האדון חיות נוחה עליו ביותר, הוא מכבד את ה„פיטן" בהלצה כעין זו:

— מתי יקום ה„פיטן שלנו" ויעלה לפרַנציסקַד, בכדי להקיז לעצמו שומָן?

יש אשר היה ה„פיטן" נעלם מעל האפק של בית חיות ושב ומופיע אחרי הפסקה ממֻשכה, ואז היה בעל־הבית מקבל את פניו בקריאה של חדוה גלויה ויתֵרה:

— אח, זהו ה„פיטן שלנו" בכבודו ובעצמו!

וכשההפסקה היתה ממֻשכה ביותר היה בעל־הבית מאהיל בידו על עיניו, כדי להקֵל על עצמו את העיון היפה בפרצופו של האורח, ושואל בגִחוך ערמוּמי:

— מי הוא הלה? פרצוף־פנים ידוע... אם אינני טועה... ידוע... משכבר הימים... אם אינני טועה...

כי מוזר היה ה„פיטן" גם בבקוריו: הנה הוא אורח קבוע בבית חיות מדי יום ביומו ופתאם נעלם הוא לשבוע או שבועַים — ואיננו. יש שהוא סר לבית בשעה תשיעית, למשל, של בֹקר, ויש שהוא מופיע בשעה אחת־עשרה של ערב. אולם תמיד היו כל בני־הבית שָשים עליו, וכל העינים היו יפות לקראתו. גם גברת־הבית לא היתה נמנעת מלחבבו בגלוי, בפני בעלה ובפניהם של אורחים, כאִלו הוא אחיה הצעיר והיתום; כשהיתה מציצה בפרצופו היה נֹעם ה' משתפך על פניה. „הפיטן" מרנין את לבי— היתה מְימרה שגורה על פיה. היא היתה מכינה בשבילו בכל יום כוס קַקָאוֹ, והיתה מאכילה אותו שוקולד. פעמים היתה מכניסה אותו לחדר־האורחים, מדליקה שם לכבודו את הנברשת, שלא היתה מיֻחדה אלא בשביל אורחים חשובים בלבד. ויש שהיתה מתיחדת עמו בחדר־הילדים. (היא היתה משַלחת פעמים בכונה את האומנת עם הילדים מן הבית). היא מסִבה על הסַפה והוא לעָמתה בכֻרסה, פעמים היתה מושיבה אותו על־ידה. ה„פיטן" שותק את שתיקתו הנמרצה, גונח, רועד ולוהט. אסתר חיות זנה את עיניה באצבעותיו החִורות והגרומות, שָשָה על שרווליו הקְצרים, המאצילות עליו על־ידי זה ילדות יתרה, נהנית הנאה גופנית מזיו הרוחניות, שומעת את שתיקתו, כפי שהיתה רגילה לאמר מתוך חדוה, ודולה מתוך מבטו דבר־מה, שיש בו משל התינוק מישא. הנה פותח ה„פיטן" את פיו ומשמיע מתוך עמקות מימרה כעין זו, למשל:

— היום... על השמים... עננה... צחורה...

— צחורה? — חוזרת אסתר בפיה על סופה של המימרה ופניה מזהירים כפניה של אם, ששמעה דבור של חכמה מפי תינוקה.

יש ש„הפיטן משמיע פתאם כרוז של התפעלות:

— בר—בו—רים ש—ט—ים על ה—מ—ים!

ופעמים הוא מסתפק אחרי שתיקה מְמֻשכה בקריאה של התלהבות:

— ח—ב—צ—לו—ת!

כזו, בקֵרוב, היתה לשונה העזה והשוטפת של ה„פיטן". והגברת חיות היתה רואה בצרופי־מלים אלו חזותם של חיי־טֹהר ונשמה מזֻקקה, ששרשה בעולם האצילות. היא אהבה שעות אלה של יחוד עמו. דומה, כאִלו ירדה למימיו של פלג זך וטבלה בתוכם את גופה. היא היתה מעריצה את הפיטן, לפי שכבר הגיע אל המדרגה הכי־עליונה, שאליה מסֻגל האדם להגיע: אל השתיקה, והיתה מחבבת את מֵימרותיו הבודדות כמַתנות. פעמים היתה מפטפטת הרבה באזניו והיתה סחה לו על שנות ילדותה ומלגלגת דרך אגב באדון חיות, והיתה מבכה מתוך צחוק את עלומיה, ההולכים ונגרים אל הזקנה. ה„פיטן" היה גונח ורועד כעָלֶה של סתָו, והיה מדבר אליה, אחרי הפצרותיה, בלשון־הרמזים שלו על כל אותם הדברים, שכבר שמָעָתַם מפי בעלה לפנים, לפנים, בימים הטובים והמאֻשרים, ומפיהם של גברים אחרים בקיטניות וביערות, על כל אותם הדברים, שכל אחד מהם היה בעִתו פרח וכשנתבַּדה הניח אחריו פצע בנשמה. והיא היתה סופגת את הרעד של ה„פיטן" מתוך פהוק גלוי, סקרנות מסֻתרת וגם במשהו של רטט; כי אף־על־פי שהיה בדברי־רמזים אלה הרבה ממה שכבר דשו בו כל הגברים וכל הפיטנים והמשַחקים על הבימות, מכל מקום היה בהם גם מין רטט חדש ומקורי, שלא היה מיֻחד אלא ליוסף אפטר בלבד.

— פיטן, פיטן! — שאלתו אסתר פעם אחת בקול לֵאה, כשהוא מֵסֵב אצלה על הספה, והיא מלֻבָשה פֶּניואר טורקי וצוארה חשוף וזרועותיה חשופות — היש תֹּם בעולם? טהרה יֵש?

ה„פיטן" נעץ בה את עיניו, התלהב והתחיל לנענע בהסכמה את ראשו וכל אברי־גופו.

– כך, כך, פיטן – השיבה אסתר בלחישת־נחש – יש, אומר הוא תם בעולם? נשים תמות ישנן? וגם מכבדות את עצמן? ומעוררות כבוד? ובעיניו ראה אותן? והפיטן אינו משטה? – סימה אסתר בקול־צחוק וראתה בעיניה את הקמט הסרקסטי, שהיה מתקפל פעמים סביב זויות שפתיה, שעליו דברו אליה דברי־קלוסים גברים, שהתיחדה עמהם בערבי־ירח, בסירות, על־פני חורשות־יער, גם גברים סתם, שנפגשה עמהם בקרונות של מרכבת־הברזל וגם בעלה, כשהיתה, חַה חַה, מתנה עמו אהבים; קמט זה, שיש בו, לפי הסברם של אותם הגברים, הרבה מן האצילות והבטול, וממילא גם מכּח המושך.

ואחרי־כך, כשהיה ה„פיטן" גונח, מציץ בבישנות בשולי שרווליה וכְלָיו כקרבן־עולה, כבר חשה אסתר מוסר־כליות על שפגעה בכבוד הטהרה שבלב כשר זה. גנחה גם היא ואמרה:

– ברם... אולי הדין עם ה„פיטן"... אולי אין לי רשות גמורה... לכפור... ולחלל את... הקדש... יש לי אחות צעירה ממני... בשנים רבות... חנה'לי... הן אני אשה זקנה אני... כבת עשרים ושמונה – הצעירה בהתחטאות עגבנית, שכללה בתוכה גם אמת מכאיבה לב – לא כן אחותי... היא אחרת... רכת־שנים... כבת־עשרים... פרח... היא, אולי... דבריו נאים ודאי לה...

אחר־כך התחילה פתאם לדבר בהתלהבות על חנה'לי, הדרה עכשו ודאי, באודיסה, שהיא מתגעגעת מאד עליה, אף־על־פי שלא ראתה את פניה זה כשש שנים, ואפילו מכתב לא קבלה ממנה. אמנם, פעם אחת, כשנה אחרי חתֻנתה שגרה לה הקטנה פתקה, מחֻכמת ביותר, שסחטה דמעות מתוך עיניה. אך אף־על־פי־כן, או דוקא מפני זה, לא השיבה לה. ומאז... הה, לו ראה ה„פיטן" אותה! עיניה כל־כך אפורות הן ושקופות... מֻבטחה היא בו, שהיה מתאהב בה. „אולם אני מה? – אני?" – סימה בקול נוגה, מתחטא, ועם זה רנָה אמת צורבת לב.

ה„פיטן" נעץ באסתר חיות את עיניו המתחננות, דומה לכלבלב המתחנן על נפש בעליו.

– לבלי לדבר? – פֵרשה אסתר בפניו את הלשון הסתומה של מבטיו – לבלי להלשין על עצמו? לא?

הפיטן לבש גבורה וקרא בקול חזק מן הרגיל:

— לא!

— לא? — אתה אומר: לא? — נעצה אסתר בפיטן מבט של החזקת־טובה — פיטן!

ואחרי רגעים שאלה בתחנונים:

— ובכן גם אני... גם אני עודני זו... זו עצמה... של לשעבר?

אפטר העמיד בה עין עורגת ונענע לה ראשו וכל הויתו בהסכמה. צחוק קולני ביותר התפרץ מפיה של אסתר. היא קמה, חמקה ועברה את חדר־האורחים, פתחה את הדלת לקבינט של האדון חיות, ובקול רנה־צחוק, מרי ולגלוג קראה:

— ישמע־נא האדון חיות את דבריו של ה„פיטן". הוא אומר, שפני מעידים בי, כאלו לא היה עדין כלום... נו, נו, כאלו לא התחולל עדין כלום... וכל הרו—אה או—תי, אותי, יעיד בי... חה חה... שהנני עדין עלמה...

וקול־הצחוק, הרוה התול ולעג מר, התגלגל והלך על־פני כל הבית.

III

למול הראי היתה עומדת ומתחננת לפניו ומבקשת ממנו נדבה: את גזלת ימי־עלומיה. היא נעצה מבט חודר בפרצופה ועינה בו יפה יפה. כחולה המתאמץ לשלות בשעולים את הלח מעל הריאה, כאם המתאמצת מתוך כאב־לב להעלות לעיני רוחה את תמונתו של תינוקה המת, כך היתה אסתר חיות עמלה לכחוט מתוך פרצופה הבעה זו, הבעת־חן זו, שהיתה מבהיקה מתוכו בימים הראשונים, בשנות העלומים... לפני... לפני... ושכבר נעקרה משם ונמחקה אפילו מזכרונה. היא ארבה לכל קו ותו של פניה, השותה להם דמויות שונות, וההבעה לא נגלתה, לפי שכבר אבדה, ברור היה, לצולמים. אסתר חיות לא יכלה אפילו לציין את זמן האסון. היתה ואבדה. „אפס יפי, סר החן!", לחשו שפתיה בצער, שהכפל על־ידי הרגשה חדשה ומפתיצה: הן יחד עם הבעת־החן של הפנים אבד עוד דבר־מה, שאמנם, לא היה נגלה לעיני־בשר, אולם היה ממלא

את כל קרביה כזמרת והיה שוטף כדם בכל עורקיה. אולי עלומים שמו, אולי תֹּם, ואולי כֹּח־האהבה או רגש־הכבוד. כל מה שהיה עצור כאש בעצָמות וכמוס כסוד בלב, גנוז ושמור למיֻחד, לדָגול, שיופיע עם לפידים דולקים ובקול קורא לחג, הנה נגזל בהסח־הדעת, בדרך פשוטה כל־כך ושכיחה ומעליבה... באפן שכמעט לא היה כלום... לא כלום... הה כמה כאב הלב!..

היא צנחה על הספה. הראש היה סחרחר והלב חלל בקרבה. לֵאות כבדה פעפעה כעופרת באבריה וכל קרביה בכו את צערה. אחר־כך קמה דממה בכל ישותה. ערפל מסביב. העינים פקוחות ואינן רואות אלא כתמים מרַקדים ומשַׂחקים בגַוָּניהם. כל החושים מטֻמטמים. רק אזניה חדות ועֵרות; דומה שכל מהותה נעשתה חוש־שמיעה. על־יד תגוך־אזנה מפכים מי־יאור עכורים, הגאים ומשתרעים עליה. ואחר־כך באה הבִּטחה: אלה הם מי־החֻלין, ימות־החֹל, ומים סתם, ימי חייה הבאים לקראתה, מים הולכים וגאים ופולטים לרגליה את משקעם וזורקים ומתיזים על בשרה סחי וזוהמה. היא צוללת לתוכם... כבה כל ניצוץ של השלהבת... זו היא השפלות... כי כבר נשרה מן האילן הפורת, נשרה בדרך פשוטה כל־כך ושכיחה ומעליבה...

הרגשה זו היתה ודאית וממשית כעלבון צורב והיתה מתפשטת והולכת כמי־היאור הגאים. היא קפצה מעל הספה, כבורחת על נפשה. „הוי, הוי!" — מלמלה בכאב, כשהיא רצה על־פני החדר. „הוי, הוי!" — חזרו שפתיה בלי־הפסק על הקריאה המטֻמטמת, כי נִטל ממנה הדבור. נשמע צלצול חרישי ובישני; צלצול זה, שהיה תמיד מצהיל את הלב, הבהילה אותה עכשו ובלבלה אותה. כי ברור היה לה, שעכשו בשעה שהיא פוסעת על־פני החדר, היא שמה את פעמיה לדרך רחוקה. היא פוסעת והערפל מתרחק ממנה. עוד מעט, עוד מעט... והיא תצא מתוכו לאור... אלא שעדַיִן לא היה ברור טִיבו של האור... והנה... והנה... התפרצה מן החדר, רצה למטבח, בכדי להזהיר את מֵרפה, שלא תתן לשום איש להכנס לחדרה, יהי מי שיהיה, ואפילו לפיטן, לפי שחולה היא. אולם כשנתקלה על המפתן במֵרפה, גדרה בעדה את הדרך, נגדרזה ופתחה בעצמה את הדלת. תפסה לו לפיטן בידו, משכָתוּ אחריה לחדר־האורחים, הושיבָתו אצלה על הספה והפצירה בו, שיציץ לתוך עיניה... יציץ־נא

שעה מְמֻשכה קצת... יציץ־נא. מפני מה הוא משתמט תמיד מלהביט בעיניה?

— ובדבר מה שאמרת, פיטן — פתחה פתאם ואמרה בהתרגשות, כאלו באמת שמעה את הדברים הבאים מפיו — שנְקֻדת־האהבה היא שנעשית אחר־כך נְקֻדת־הזלזול, וגם השנאה, צדקת מאד, פיטן. ובחכמה דברת... כי אכן... הן זה פשוט מאד... הנה קנה את לבך... הוא... בשלותו, למשל... ובמחיר זה נתת לו את יפיך ואת כל החן... ואת העלומים... ואחר־כך... דוקא שַׁלוה זו מאוסה עליך ביותר... ועוד כיוצא בזה... ומכאן צצה השנאה. אולם למה אמר הפיטן, שלא היה כלום? — קפצה פתאם ברֹגזה — והכֹּל כלשעבר. חַח חַה. גם הפיטן יודע לשקר?

ואחר־כך הוסיפה, כשהרגישה בקמט הסרקַסטי:

— הוא לועג. לועג הוא, אדוני. ומי נתן לו את הרשות? — שאלה בקצף מתגבר והולך — לפי שכבר נִטל ממני הכבוד? לפי שכבר נעשיתי שפלה בעיני הכל? האֻמנם אין לי שום ערך עוד? — שאלה בצער והציצה לתוך עיניו, כמחכה לגזר־דינה.

אולם אסתר לא צפתה כלל לתשובתו, עזבה אותו לנפשו וברחה לה לחדר־האכל. שעה מֻרְבּה היתה פוסעת שם, מלאה התרגשות חמת־נקם והנאת־נקם, כאִלו היתה רומסת ברגליה כבודם של בני־אדם. ופתאם התחילו דמיה שותתים אל מוחה וחֹם גדול שטף את גופה. „הלא זהו פשוט כל־כך, בתכלית הפַּשטות! — נצנץ הרהור במוחה, שהבהילה בפשטותו הגמורה — לקום, לברוח לאודיסה, אל חנה...”

הה, חנה, חנה׳לי אחותי, יפת־התֹאר—הגתה בלבה מתוך רתיחת־הדמים. תבוא ותציץ בפניה, ולתוך עיניה, יפה יפה, תטיל את ראשה בחיקה הסוער ותְיַלֵל בקול חרישי.

— חנה, מחמל־נפשי, חנה, חנה׳לי!

אחר־כך פג השכרון והיא שקלה בדעת צלולה את טיבו של המעשה, וזיוו לא הועם אפילו לאורו של השכל המְיֻשב. תרַמה את כֻּלם, את שניהם. ב„שניהם” כללה את הבעל ואת הפיטן ונהנתה מהכללה זו. תשאל גם את פיו של הפיטן על־דבר נסיעתה, אולם לא תגלה לו את שמה של העיר. ואחר־כך יהיו כֻלם משתאים ומשתוממים ומתחבטים ומטכסים עצות... והיא תציל את נפשה מזוהמתם של חדר־המשכב והמטבח! — סִיְמה מחשבתה בהתרוננות החושים.

מתוך הנאה שבדמיון צחקה בצחוק קולני, רצה מיד לחדר־האורחים ומצאה שם את הפיטן, כשהוא שטוח בכֻרסה, נים ולא נים; ישבה כנגדו, הציצה בפניו וחיכה לה. אַחַר לחשה לו פתאם:

— ובכן אעשה כעצתו של פיטן... אברח לי...

הפיטן נעץ בה מבט תָּמֵהַּ ויהי כרואה אותה ושומע את דבריה בחלומו.

— כן, כן, פיטן, יפה יעצתני. אבל זהו סוד. השומע אתה?

— ה־מ... — נהם ה„פיטן" נהימה של צער, שהכאיבה מאד את לבה של אסתר חיות. אחר־כך הסבירה לו את תכנו של הענין ואת פרטיו. הוא עמד והקשיב. פניו הביעו יאוש עמֹק ותמהון רב. כאלו נענעו בכֹח את העריסה והפילוהו מתוכה.

— אַתְּ שָׁם, ואני — פה? — יִלֵּל הפיטן ופניו מלאים צער. אסתר חיכה בהנאה למראה הצער הזה. בפעם הראשונה העבירה את כף־ידה על שערות־ראשו בחבה זו, שבה מלטפים כלבלב חביב. בתוך עיניו של הפיטן נצנץ שביב של אקסטַזה, שהיה בו גם מן האידיוטיות. אחר־כך עזבה אותו ויצאה בבהלה מן החדר.

בערב של אותו יום, בשעת הסְעדה, היתה דעתה של גברת־הבית בדוחה עליה שלא כרגיל. היא דברה הרבה וצחקה בקול. אף לטפה את הבעל על־ידי הסכמה לדבריו, את נירון — בכף־ידה, ואת מישא ושולמית — בזרועותיה. ביחוד היתה מחבקת את מישא, שהיה נלחץ אליה בגופו ובראשו והיה קובל בדמעות על גבּוֹר־האגדה, שמֵת, באשמת מרפה, ביער, בידיהם של גזלנים. האם הציצה לתוך עיניו במשהו של חמלה, כמו שהציצה תחלה לעיניו של הפיטן; והוא נלחץ אליה בלי־הפסק ושאל אותה שאלות שונות:

— אימתי ישן דג? ומפני מה אין החתול מגַדל כמו הסוס? ולמה איך נירון מדַבר? ואם ה„פיטן" הוא אח לו? ואם גם הכלב מת כמו האדם? — שאל לאחרונה והציץ בהטעמה מיֻחדה.

גם נירון הזדקר מקרן־זויתו, התלבט שלא כרגיל בין הרגלים וטפח את יחוסי־הידידות שבינו ובין בית חיות על־ידי קשקוש־הזנב. ובעל־הבית היה שש על הסְעדה ועל נאום אחד, שקרא בעתון שלפניו, ועל ילדיו

ועל אשתו היפה־פיה, ופניו היו קורנים ממש כמו בשעה שהיה מציץ בפניה של הבריה הרוחנית, ששמה פיטן; דומה היה, כאלו זכה היום בגורל את אשתו יפת־התאר.

IV

רחוקה מביתה, מילדיה, מסדרים מקֻבלים, מתקוות־נֹער ומחזיונות־עתיד ישבה אסתר חיות בחדר ההוטל „רוסיה" שבאודֶסה, וידיה משֻלבות על לוח־לבה, הרגל זה שהיתה רגילה בו בשנות הנֹער ומבטיה המטֻמטמים נעוצים בזגוגיות החלונות. שנַת הלילה כבר הפיגה את יגיעת־הגוף, שגרמו לה טלטולי הדרך בשני ימי הנסיעה בקרונות של מסלת־הברזל, יחד עם מבטיהם החודרים והאורבים של הגברים הנוסעים; אולם את מקומה של יגיעת־הגוף תפסו דכדוך־נפש וטמטום־מות. טמטום־המות היה מעיק עליה ביחוד ודומה היה לעלבון קשה. רוחה היתה לֵאה ונכֵאה. היא לא היתה מֻכשרה לתפוס דבר־מה בשִׂכלה ולהשהות את לבה על הרהור או הרגשה. כל הדברים והעצמים היו קרועים ורצוצים לקַוים, לחלקים ולתגים. וגם הקוים והתגים היו משֻזרים אלה באלה והיו מסמאים בערבוביתם את העינים. היו ענינים וקטעי־דברים, אולם לא היה דבר בינה ובין כל השאר. החיים היו חדלי־ענין. הנה היא באודֶסה — היה מוח זז בקֹשי — כן, היא באודֶסה. ופה הוטֶל. כן. השעה העשירית של בֹקר. ופֹה מה? מה לי פֹה? — צפה פתאם מתוך התֹהו ובֹהו הרגשה ברורה ונחקקה במות באותיות מפֹרשות — כן. מה פֹה? מה? — שאלה אסתר את נפשה והתחילה פוסעת בהסח־הדעת על־פני המסדרון שבין שני חדרי מעונה. — יצאתי מבית־האסורים — מנצנץ הרהור בלב — יצאתי לדרור. „אפס יֹפי, אפס! — צפה אחרי זה הרגשה צורבת ועקשנית — סר החן. אפס, אפס. וגֵאות אין. היתה — ואיננה". אסתר נצבת לפני הראי ורואה לשמחתה, שפניה לא נפלו כל־עִקר בשל טלטולי הדרך. אחרי זה נזכרה במאורע אחד, שיש לו, כנראה, קשר עם הלך־רוחה עכשו: מעשה בחנה, כשהיתה עדַין תינוקת כבת־שש, טפסה על התַנור ושברה שם את כל כלי־החרס. אי־

אפשי – קראה בכעס, שבִּסֵּם כל־כך את פרצופה הקטן – אי אפשי בכלי־חרס. בכלי־מתכת רוצה אני! – מפיה של אסתר התפרץ פתאם צחוק. ומיד אחרי זה חזר וצרב כאב את הלב: אפס יפי, סר החן, סר! – והיא ראתה את עצמה אֻמללה כל־כך, כאדם שנרדם במרכבת מסלת־הברזל וכשנעור סחו לו, שכבר חלפו כמה וכמה תחנות אחרי זו, שהיא מחוז־חפצו.

דפיקה בדלת קרעה את קורי ההזיה של אסתר. נכנס אחד ממשמשי ההוטל, החוה לה קִדָּה של הכנעה כממלא טכסיס של עבודת־אלהים. אסתר לטשה עליו מבט תָּמֵהַּ: ראש זה למה נע הוא? המשמש חזר והשתחוה בהכנעה יתרה, ברך את הגברת בברכת־הבֹּקר, שאל אותה לחפצה. ודאי תצוה הגברת להביא מֵחם, מאכלים וכיוצא בזה?

– כן – השיבה הגברת בבת־צחוק, שלא היתה מתאימה כלל לגברת כבודה בפניו של משמש ההוטל – מֵחם, מאכלים וכיוצא בזה, דהַינו, יואל־נא מר... יואל־נא, אם לא טרחה יתרה היא בשבילו, לשלוח את מי־שהוא אל בית־הכְּתָבות... שם יש לי אחות... חנה בת אברהם... יָשְׁפֵה...

המשמש הצליף מבט של חשד גמור על גברת זו, המדברת אליו בנוסח מְכֻבד יותר מדי; אסתר הרגישה מיד, שנִקלתה משהו בעיניו.

– נכון אני! – רטן המשמש ולא הרכין את ראשו אלא הרכנה קלה. אסתר רשמה על פסת־ניר את שמה של האחות באותיות מְגדלות ומפֹרשות, כאִלו נתכונה לְיַחֵס לאחות על־ידי זה ערך מְרֻבֶּה. המשמש נטל את הפתקה, חזר והשתחוה בהכנעה, כאדם שממלא טכסיס של עבודת־אלהים, אולם מעיניה של אסתר לא נעלמה גם ההבעה של קלות־ראש שבמבטו.

לא היו רגעים מְרֻבים ונפתחה דלת המעון בלא דפיקה של נטילת־רשות. אל החדר. נכנסה אשה צעירה ודקת־בשר ובידה מֵחם כרסני רותח. תינוק כבן־שש, עגל ועב־בשר אחז בכנף שמלתה ונגרר אחריה. פניה היתומיים של האשה הצעירה היו מְבישים ומעוררים חמלה.

– מה שמך? – שאלתה אסתר, כדי להכנס עמה בדברים.

– שמי? – השיבה האשה ונעצה באסתר מבט של תהיה – רשאית הגברת לקרא אותי בשם מַרפה.

– ושמך לא כך הוא? – שאלה אסתר, אחרי שכך נשמע מתשובתה של האשה.

– לא כך? מפני מה? – דברים אלו מי אמר? – כך הוא, כך.

– הרי ששמך הוא מַרפה! – אמרה אסתר בבת־צחוק, תמֵהה בלבה על הזדמנות זו, שגם שמה של משרתת ההוטֶל, הוא כשמה של אומנת ילדיה.

– מַרפה. ודאי מַרפה. – השיבה המשרתת, כאומרת: האם אפשר היה שֵם אחר?

– ותינוק זה שלך הוא? – שאלה אסתר.

– שלי הוא, גברתי, שלי. מה אעשה, גברתי, וכבר נולד? – נאנחה, כמבקשת להצדיק את עצמה, וגם פניה הסתמקו, כאִלו נתפסה בחטא קשה, שילדה תינוק.

– ומה שמו? – שאלה אסתר וסיעה לה לסדר את כלי־השתיה על השלחן.

– שמו, גברתי, שמו של השד הקטן הוא וולודקה, גברתי –

– ומסמר יש? – נהם פתאם וולודקה בקול גס ואים, כרוצח היער.

– השד הקטן להוט מאד אחרי מסמרים. – הסבירה מַרפה את שאלתו של השד הקטן – הרג יהרג איש על מסמר. רוצח הוא כמולידו.

– וחֶבל יש? – חזר ונהם וולודקה.

– גם חבלים אוהב השד הקטן. הוי, גברתי – גנחה והצביעה על וולודקה – הלא עֳנשי הוא!

בינתים כבר נסדרו כלי־השתיה על השלחן ומַרפה עמדה עדַין רגעים ולא זזה ממקומה. דומה היה, כאלו אינה מעזה לצאת. אולם מתוך הבישנות של מַרפה הבהבה גם כעין ערמומית תמימה. היא גם בדקה במבטה גברת זו, שהיתה משֻנה קצת, כך נראה לה, מגברת שכיחה.

– בוא, עֳנשי! – פנתה אל וולודקה ואמרה ברֻגזה של התחטאות.

מַרפה נטלה את וולודקה בידו; אולם פתאם צעקה מכאב.

– הוי, הוי, גברתי, צבטַני הרוצח! – קראה והעלתה מיד את הגוש העב על זרועותיה, לפי שכבר הבינה את פֵרושה של צביטה זו – כרסני זה רגיל דוקא בין זרועותי, ומשום זה צבָטַני – הסבירה.

— אקנה לך מסמר וגם חבל – אמרה אסתר, שלותה אותם כדי פסיעות אחדות למסדרון.

— אמא, היא תקנה – חזר ונהם וולודקה לתוך אזנה של אמו וגם נשקה נשיקה חזקה כל־כך, שהיא הוציאה מפיה צוָחה דומה לזו, שבאה בכוח של הצביטה – וגם פטיש קטן! – רעם וולודקה, שמכיון שכבר גס לבו בגברת החדשה, החליט להרצות לפניה את כל משאלות־לבו ולבלי לעמוד בחצי־הדרך.

מאורע קל זה בדח את לבה של אסתר וגם הפיג קצת את הגלמודיות של בֹּקר בהוטֶל זר. גם שרעפיה כאִלו נצטללו עליה. היא היתה עדַין נתונה בערפל, אולם זה היה ערפל לבנבן כאדים של סוף־סתו, לפני רדת השלג, המרפרפים על־פני הדליות הערֻמות של אילני הכרך המֵחם זמזם ובִשר, אמנם, לא טובות, אבל נצורות. הנה היא לבדה. בלעדיו. בלעדיה.— היא נתכונה למישא ולשולמית, אולם השתמטה מלהגות אפילו במחשבה את שמותיהם מפרש – ומחוץ להמְלה ולַסדרים המקֻבלים. אמנם גם פה, בהוטל, הגיעו לאזניה קולות, ערבובית־צוָחות וקריאות־חָלין. כך מגסרים פה החיים. כך הם מגסרים, ודאי, מדי יום ביומו תמיד. אולם זו היתה המְלה זרה, והחָלין היו זרים, עד לבה לא הגיעו. והזוהמה היא מסביב, מסביב, אבל ממנה והלאה. אסתר לא יכלה להשיג, פשוט, ברגע זה במוחה, כיצד בלתה שם, שם בעיר הפלך, תחת קורת־ביתו, שבע שנות חייה... ברגע זה נדמה לה, שהיא היתה שבויה שנים רבות בין גזלנים, אשר חמסו ממנה את כל אשר לה, והיו מתעללים בגופה ועולבים נשמתה, ולבסוף עמדה וברחה על נפשה, הצילה שארית הפלֵטה. עדַין יש בי! עדַין יש בי — לחשו שפתיה לעצמה בתנחומים – משהו של כְּבוד אשה, עדַין יש בי! — אחרי זה צפו ועלו על לבה דברים וקטעי־דברים של ימי חייה. פה, בהוטל הזר, על־יד המֵחם, הביאה את חשבון חייה. היא סִכמה. היא יִסרה את נפשה. שתי אֶפיזודות נקבעו ביחוד במוחה ובלבה. אחת מהן זמנה לשעבר. לפני... לפני... הוא האדון חיות, כרע לפניה על ברכיו. לפני תֻמה נפל על ברכיו, לפני הצניעות שבה – כך דבר בשכרון־אהבים: דברים שקרא, כפי שנודע לה אחר־כך, מתוך ספר. ואחר כך... ואחר כך... היה הוא קורע באכזריות ובמשטמה את כל המלבושים והיה מסית ומדית

ומתעלל... עכשו כבר ידעה אסתר את תכליתם של הרגעים הקרובים. היא תעבור את מפתן חדרה של חנה ותנעץ בפניה מבט חודר ונוקב עד התהום. אסתר ראתה בחזון־לב את הרגע, שבו עיניהן נפקחות לרוָחה וכח־ההבנה פולח כברק ורעם את שתי הויותיהן הנפרדות, בכדי לחַברן להויה אחת, ויללותיהן משתפכות זו לתוך זו כשני אפיקי־נחל ונעשות יללה אחת... ואחר־כך — הדבור הקצר, החריף, הכולל והזב דם. „כאן, כאן · חנה יקרה, הנה׳לי, כאן מקום הפצע!״ ואחר כך... ואחר כך... במטמוניות הלב הבהבה עוד שאיפה טמירה: היא וחנה כורתות ברית לנצח־נצחים, להִנָזר מן החיים, מן הבריות, מן ההנאה, ממבט־עין... להתבודד... לברוח... היא תהא משרתת של חנה׳לי התמה... את, את, עדַין את... קדושה את... היא תהא מנשקת את כפות רגליה של חנה׳לי, ותתחנן לפניה שתהא בתולה לעולם... כזו היתה השאיפה, שהבהבה במטמוניות הלב, אולם עד מוחה לא הגיעה לפי־שעה, כי היתה עכשו חדלת־אונים להִנָשא מעבר לרגע הראשון של הפגישה, ואזנה לא קלטה עוד קולות אחרים מעבר לקול היללה הראשונה.

— זזים, דוזזים! הפריע המֵחם את האחדות שבין שתי ההויות וקרע לגזרים את קול־היללה המשֻתף. אסתר ראתה פתאם את עצמה נלעגה מאד, חדלת־ערך ורופפה. לבה התחיל הולם בכח. איך תפתח את פיה בפניה של חנה? — שאלה את עצמה בדעה צלולה — אחות! ומה? מה דברים תגיד לה? והן חנה היא רכת־שנים, יפת־תאר ומעופפת ולוהטת. הן היא, אסתר, מישור היא, דרך שכבר נכבשה, וחנה — תל־תלפיות. התהא שעתה של חנה פנויה אליה? התבין חנה את לשונה? התתפוס אזנה את בכי הכבוד?

וכבר היתה אסתר מצפה בלבה, שתהא חנה מתבקשת ואינה נמצאת באודֶסה. מקום ישיבתה של חנה לא היה ידוע בבֵרור לאסתר. הן אודֶסה לא היתה לאשרה אלא משערת, משערת בלבד.

דפיקת־דלת חזרה ונשמעה. על המפתן עמד מְשַמש ההוטל, השתחוה והגיש בהדרת הכבוד פתקה לגברת. בפתקה: חנה בת אברהם יָשְפֶה, רחוב חרסון, בית ל״ג, מעון שלשה.

אסתר פקחה את עיניה לרוחה ונעצה את מבטיה באותיותיה של

הפתקה הקצרה. לבה הלם בכח. כאן, כאן – לחשו שפתיה אל עצמה בהשתוממות ובחרדה ומבטה לא זז מן האותיות המצמצמות – כאן, יש אחות!

היא התחילה מיד להכין את עצמה אל ההליכה. היא לבשה את שמלתה המהדרה ביותר, זו שאָצלה לפניה, לפי דעת הכל וביחוד לפי דבריה של מַרפה, אומנת ילדיה, חן של נֹער; עשתה את שערותיה בנוסח של ימי־עלומיה, כשהיתה מכַסה בשערותיה את האזנים, לפי שהיתה מתבַיישת להרָאות בפני הבריות באזנים חשופות, שהתה זמן רב לפני הראי, התקשטה בתכשיטיה והקפידה ביותר על כל דקדוקי התלבשת, בהשתדלה לשוות לפניה ולכל גופה סֵבר זה של תפארת, שבו היו מצָינים כל בני־בית יָשפה. היה בה הרגש כמו בשעה שהיתה מזמינה את עצמה ללכת לבית־הגימנזיון ביום של בחינות. דומה היה, שהיא מתיראת מפני אחותה, שלא תמצא בה זו לִקוי כל־שהוא ולא תעמידה לדין על שגרעה חלילה מן היֹפי, שהוציאה מבית־אב ומִעטה על־ידי־כך את צורת המשפחה. לבסוף תפסה עינה של אסתר גם מין זיו מיֻחד בפניה, משהו מן הזיו, שהיה מיֻחד לה... לפנֵי... לפנֵי... היא חיכה קצת בהנאה. יצאה מחדרה, נעלה את הדלת; פגעה במסדרון במַרפה, מסרה לה את המפתח. וולודקה רץ לקראתה, הזכירה וחזר והזכירה על המסמר, החבל והפטיש. אסתר חזרה לו על הבטחתה. הפריח לה וולודקה בשכר זה נשיקת־אויר. היא ירדה מעל המעלות בבהלה. אולם כשיצאה לרחוב התחילה פוסעת פסיעות מדודות, מתוך הִלוך גאה של גברת כבודה. היה סוף קיץ, רחובות אוֶדסה היו חגיגיות כאולם של בית־ספר למחולות. ובלבה של אסתר שרר אֲבל חוגג. היא פסעה לאִטה כבתוך דֹחק של מלַוי־מת. היא הלכה למצֹא אחות, לתפסה, לחבקה ולנשקה, ומוחה היה צלול ביותר ושוקל את כל הפרטים. איך תעלה במעלות הבית, בית־מצוּנה של חנה, איך תצעד על מפתן החדר, את מי תמצא שם ואם תמצא שם איש, איך תציץ חנה בפניה ומה תגיד היא לחנה? התגלה לה את האמת? כֻלה? עד הסוף? התגיד לה מיד, ואם תגיד לה, שעזבה את האדון חיות, את ביתה, את ילדיה, את הכל לנצח־נצחים. ושוב אין פדות. אָין. תסור, תמצא את חנה, כשהיא לבדה, ותגיד לה בנחת, בכבֹד־ראש וגם בקצת יהירות, ששוב אין גשר, אין, אֲנה

אברַמובנה, וגם תספר לה בנחת ובדעה קרה את כל הפרטים: קמה בלילה, צררה את חפציה, הניחה מכתב סגור, שבו הודיעה לבעלה, שיוצאת היא למדינה רחוקה, ועל־כן אל־נא יעלה על לבו לחפשה. רמתה, רמתה את שניהם: את חיות וגם את... הפיטן... הלה, ודאי, חה חה, סובל קצת... הן הוא היה מקֻשר בה משהו. ומעכשו אין לה ולהם, לכֻלם, ולא כלום, ולא כלום. רק אַת, חנה׳לי, רק את, יקרה את לי מכֹּל. על־כן באתי להציץ יפה בפניך. הראיני־נא את פרצופך כמו־שהוא. את הבעתו, את הזיו שבו. האם הוא עדַין כמו שהיה? בלי חֶסֶר כל־שהוא? כמו באותם הימים, בימי הילדות?

אסתר חזרה בה מיד מדברים אלה, שעלולים ודאי לעורר לעג. היא החליטה תוך־כדי־רגע לשנות את הנוסח. לצמצם, להבליע לפי־שעה את עִקר המאורע. לאט, בנחת, בשתיקה. היא עוברת את המפתן. רק אחר־כך, אחרי שעה ממֻשכה קצת, או הרבה... היא נופלת על צוארה של חנה ומילֵלת בקול:

— חנה, חנה׳לי, לא כדאי, הוי, הוי, לא היה כדאי... לא, לא...

אולם אסתר חזרה בה גם מדברים אלה והחליטה לעבור בשתיקה גמורה על כל הענין. תבלה בחברתה של חנה ימים או שבועות — אם יהא שלום־אמת שורר ביניהן. וגם רחשי־חבה... ויחס של כבוד... ולבלי לעורר לא את החמלה ולא את הלעג...

כך היתה נושאת ונותנת בלבה, מצטמצמת ומתכַּוֶצת אשה זו, שהיתה מושכת את עיניהם של העוברים והשבים בגופה הרענן והגמיש, בהדרת הִלוכה, בתנועותיה המפֹארות ובשאגת־החיים שבה. כי כל מי שהיה מסתכל באשה זו לא היה מֻכשר אפילו להעלות על דעתו, שבתוך־תוכה של אותה השאגה כבר התחיל מפַכה מַעְיַן היאוש ושאפיקי־חייה כבר התחילו מתאכזבים והולכים. אסתר חיות כבר לא היתה מתהלכת על־פני ארץ־יה, כי־אם נִשאה עליה בסערה. עיניה היו פקוחות לרוחה ואזניה קשובות. היא תפסה מבטים נסתרים אורבים והאזינה קולות לוחשים, וראתה בעיניה את מערומיה ברשֻיות הרבים ומששה את רבבות האצבעות של ידים, שהיו מושטות לקראתה ופושטות מעל גופה את המלבושים ומציגים אותו לראוה. משום־כך היתה תמיד מתכַוצת כמפני רוח טחב

ביום־סגריר. צרבו את הנשמה המבטים, שעָדנו את הבשר. כל רוח נושבת היתה נוסכת עליה מאַויים, שהיו משַתפים אותה עם כל עובר ושב. אולם יחד עם ההנאות הגנובות, הטרופות והחטופות, היתה טועמת מיד גם טעם של בחילה, שהיה מעיק ומוצץ את הגאות והכבוד שבה. ובאותה שעה עצמה שצמרמרת היתה תוקפת את בשרה מבושה, היתה גם מתעכבת לפעמים לפני ראָיי הרחובות, כדי להתבונן אל פרצופה ולראותו בנויו.

אסתר כבר עמדה אצל מבוא־הכבוד של הבית שלשים ושלשה שברחוב חֶרסון. שומר־הסף פתח לרוָחה את דלת המבוא, אחרי שהרצה לפניה בפרוטרוט את הדרכים המובילים אל המצון, קומה שלישית, לצד ימין, לא לצד שמאל; שם יש באמצע גם דלת שלישית; אבל על הגברת לפנות רק לימין. אל הדלת שבאמצע מובילים שלשה שלבים קטנים. לא לשם, אלא לימין. הגברת יכולה לטעות. הקומה השלישית מעון פטרוב.— אם רצונה של הגברת אלוַה אותה. אסתר ראתה בפרוש, שבן־אדם זה מתכַוֵן לעכבה עוד שעה קלה בדבוריו, כדי להסתכל בה. אסתר נהנתה בלבה, הטילה לידו דרך זלזול מַטבֵע ורמזה לו בתנועת־בִטול, שלא יזוז ממקומו. פניו של שומר־הסף הביעו מפח־נפש מפֹרש. אולם אחרי שעלתה אסתר על הדיוטה השניה, התחיל לבה הולם בכֹח וחזרה למטה. היא הצטערה על שעלבה בן־אדם זה. ההבעה של מפח־נפש גרמָה לה צער ממש. נצנצה בה תשוקה לחזור ולהסתכל ברחוב, כדי לראות שם דבר־מה, רופף ומשער בלב, שאמנם לא ידעה את דמותו ומהותו. וחוץ מזה, חוץ מזה, נתכַונה להאריך עוד משהו את הרגעים המתוקים והמציקים שלפני הראיון הצפוי. היא היתה גם מפחדת לסור לפתע־פתאם למעונה של חנה, בלי בשורה, בלי הכנה מֻקדמת. ואולי לא יחידה היא חנה עכשו בחדרה — הרהרה פתאם בפחד — ואולי איננה בחדרה. אולי מוטב שאעמוד פה סמוך לביתה ואצַפה עד צאתה. אסור לבית־קפה, ארשום שם פתקה, אשגרה תחלה לחנה ואבשרה. אזמינה לבית־קפה.

— אנה אברַמובנה איננה? — שאל שומר־הסף בבת־צחוק אוילית— ודאי אחות — מלמל — דומה מאד. אמסור לאנה אברמובנה.

— לא! — קראה אסתר ונבהלה לרוץ — היא בביתה. אני מיד. שם מחכים לי. מיד.

והיא יצאה בבהלה, התחמקה לשעה קלה מעיניו של שומר־הסף. עברה לעבר השני של הרחוב, נכנסה לחצר בית, שהתה שם שעה קלה ושבה ויצאה. עברה את כל המדרכה עד קרן־הרחוב. חזרה ונגשה אל הבית שלשים ושלשה. פסעה לפני דלת המבוא אילך ואילך. דומה היתה בשעה זו לאשה כבודה ומיֻחסת, שיעדה ראיון למאַהבה והרי היא מסַכנת את כבודה ומצפה לו בתוך תשואות־קריה. גבר צעיר חבוש לראשו כובע של תלמיד בית־ספר גבוה, בעל פרצוף ענותני ומלֻבש מעיל־קיץ אנגלי עבר ברגע זה על־ידה ונעץ בה מבט הפקרי. כל גופה נזדעזע. היא השיבה לו בהֶסח־הדעת מבט חטוף. מיד התחרטה על מבט־התשובה ולבה הכה אותה. ממש כאחת מאותן!... — אמרה לנפשה בכַונה לצער את עצמה ונזדעזעה מיד מפני מבטא זה שעלה במחשבתה. התחמקה ונגשה עד קרן־זוית שניה של הרחוב. קנתה מידי מוכרות־הפרחים צרור של חבצלות. היא קנתה את הצרור מתנה לאחות ולכבודו של ה„פיטן". כך אמרה לנפשה בפֵרוש. אחר־כך פתחה את דלת־המבוא, טפסה על השלבים של הדיוטה הראשונה בזריזות, כדי להמלט משומר־הסף, שהיתה מתבישת מפניו על בהילותה. ורק כשהגיעה עד הדיוטה השניה עצרה את הלוכה. היא עמדה לרגע, בכדי להעלות לעיני־רוחה את טיב ההבעה של פרצוף אותו בן־אדם זר, בעל הכובע של תלמיד בית־ספר גבוה. נשתכח ממוחה לגמרי מראה פניו והבעתם. צלילי־איתנים של מנגינת פסנתר הדהימו פתאם את לבה. ועכשו, כשעמדה בחוץ עם צרור החבצלות, תחת הצלילים הרוויים עֹז ומרי, כבר היה ברור לה, שלא תעמוד בה רוח, שאין בה די כֹח ודי־אמונה באמת שלה, בכדי לחשוף בפני חנה הלוהטת, כמנגינת סונַטה זו, משפע חיים, מתאוות קרב ונצחון — רק כזו ראתה אסתר בעיני־רוחה את אחותה הצעירה — את פצעה הפעוט והמסכן. וכבר בקשה לנוס על נפשה, הרחק, מן האחות והלאה, כמו מכֻלם אולם ברגע זה הצליף על לבה של אסתר זֵכר חנה הקטנה, המטפסת על התנור ומשברת בחמת־נקם את כלי־החרס, לפי שאין הִיא רוצה בהם. הלב התחיל מתגעגע ומתרפק על הגבוּרה הקטנה. בחמת־נקם לחצת אסתר בכפתור־הפעמון. וכשצעדה על מפתן החדר, נגלה לעיניה הפרצוף הלוהט, החוגג והמלא הוד של חנה, שהיתה מסֻבה בכֻרסה ומשתעשעת במקל־גברים, התפוס בידה. אסתר כבר הספיקה להחליף מבט אלכסוני גם על

הגבר הצעיר, כמעט עלם, שהיה שטות בכֻרסה שניה כנגדה, אולם מיד שבו וננעצו עיניה בהוד הרב, שעטף הויה זו ששמה „אחות". היא התקנאה.

ברגע זה לבשה אסתר גבורה, פרשה על פניה מעטה חג והציתה לכבוד החג גם את אש העינים. כֻּלה עוטה זיו וזרועה חן, עם צרור החבצלות בידה, עמדה רגעים מספר בשתיקה מכֻבדת, ואחר־כך סננה דרך חשיבות בקול זר ויהיר:

— אַתְּ היא ודאי אנה אברמובנה?

— אסתר! — קראה האחות הצעירה בהתלהבות, ששקעה תוך־כדי־רגע, הגישה את מצחה של האחות הבכירה אל פיה ונשקתו בישוב־דעת זה וביהירות זו, שבהם היו מצֻיָּנים כל בני־בית־יָשפה.

— התוַדעו־נא! — אמרה חנה בקול של „לאו דוקא" אחרי שתיקה של רגעים — הגברת... חיות! — הוסיפה אחרי הרהורים ממֻשכים קצת, שהיתה מתקשית, כנראה, להעלות על זכרונה את שם־המשפחה החדש של אחותה, והשמיעה את המלה „חיות" בקול זר, בכל אפן, לא מתוך אינטימיות זו, שבה הביעה תחלה את השם „אסתר", וגם מתוך זלזול כבוש, כפי שנראה לה לאחות הבכירה — והאדון אדולף גריגורוביץ'! — סִימה בקול מזֹרז, כאלו בקשה להמָלט מחוב בלתי־נעים ביותר.

— אני באתי הנה... לאודֶסה... — אמרה אסתר מתוך בלבול. —

ודאי לא... לבדך — אמרה חנה ונעצה באחותה עינים סקרניות, שהבהבו בתוכן שביבים, ספק של תוגה וספק של התול.

— לא — השיבה אסתר, שהבחינה את השביבים והיתה נוטה לפרשם כשל התול. — לא — חזרה והשתדלה לַיַשב את קולה ולהשתיק את הרטט שבו — דוקא לבדי! — סימה בעליצות יתרה וגם במשהו של תיאטרליות, שהיתה מכֻונת, כפי השערתה של חנה, כלפי אדולף גריגורוביץ'.

— כך — אמרה חנה בכעין הטעמה — דוקא לבדך. שבי־נא, גברת חיות. פה.

בתנועה של יהירות ורַחבות הצביעה חנה לאורחת על כֻרסה מרֻחקת משהו משלה, ובידה השניה קבלה, כדבר מובן ושכיח, את צרור החבצלות, שהגישה לה אחותה הבכירה.

V

שררה בחדר שתיקה קודמת זו, המציֶנת את האנשים המשכילים, כשהם מזדמנים יחדו בהֶסח־הדעת. רק הברות קטועות ובודדות, מפני הכבוד, מפסיקות מרגע לרגע את השתיקה. המסָבים דומים למיני חיות שונים, ששָׂמום בכלוב אחד. הם שולחים לכתחלה איש בחברו קרני־מִשוש וקרני־ריח ומבטי־חשד, כגדודים קטנים של מרגלים לפני כִבוּשה של עיר, כדי לעמוד איש על כֹחו של חברו, שהוא בא לכבשו. מבטיה המבָלבלים של האחות הצעירה היו משוטטים לצדדים וידיה משתעשעות בכובעו של אדולף גריגורוביץ׳. אסתר נעצה את מבטה בלא־טעם בקמטר הגבוה שבקרן־זוית. הנה קמטר. כן, קמטר. גבוה הרבה מקומת־איש, הרבה — זחלו ועברו קטעי הרהורים במוחה — ואני פה. וזו היא חנה! — פעמים הצליפו מבטיה על פרצופה של חנה. הוא היה צוהל — בדבר זה לא פקפקה כל־עִקר. אך יחד עם זה הרגישה גם בהבעה עוקצת שבו. היא לא יכלה לעמוד על מהותה המדִיקת של הבעה זו. היה בה דבר־מה דוחה, ספק מרי, ספק לגלוג ערמומי. אסתר זִכתה גם את האורח במבט חטוף בדקני של אשה כבודה ומנֻמסת, של אחות בכירה ומנֻסה, השָמה את שָוִיו של בן־זוגה של האחות וחודרת במבטיה עד מערכות ימים רחוקים, מעבר לנברשות דולקות, נגינת כלי־זמר ומחֻתנים מרקדים, צד שיר־הערש המיַשן את התינוק, אשר נולד להם. ואף־על־פי כן לא האריכה השתיקה שעה ממֻשכה ביותר. אדולף גריגורוביץ׳ לא היה ‧שַיך כלל לסוג זה של חיות חשדניות. זו היתה חית מנֻמסת ומחֻנכת, שלא טעמה עדַין טעם הרעב והצער. הוא היה נדיב־לב, לפי שעוד לא רכש לו בעולם שום דבר על־ידי עמל קשה. הוא היה פשטן כאיש שלא ראה מימיו פגעי בני־אדם, והריהו נוח מתוך כך לוִתור ולהסברת־פנים. בן הורים עשירים, מגֻדל בחַמה תחת מָרות, אבל לא תחת על, מעצם שנות הנֹער כבר היה טובל בתוך אהבת־נשים בלא יסורי־האהבה. היתה בו התרשלות של התפנקות עם זריזות וקלות, הנקנות על־ידי חנוך רב־גוָנים. הוא היה מסוגם של הבנים, המפזרים כלאחר־יד מה שצברנ

ההורים בעמל שָנים. היה בו מיסוד השבע. אפילו על אפני־דבור לא היה טורח. כל הידיעות היו לו כלֵי־זַיִן במלחמת־הקיום, וכל מושגי המוסר והיפי היו לו לתשמישי־חיים. אדולף גריגורוביץ׳ העלה סיגַרה מקופסת־הכסף, קם, בקש בנגינה קלה ומנֻמסת כל־כך רשות משתי האחיות, וביחוד מן האורחה הנעלה, הגברת הכבודה מרת חיות. אחר־כך הדליק את הסיגרה בתנועת־יד קלה כל־כך, ונדמה היה, שכך קלים הם גם חייו של איש זה. הוא סלסל בשפתיו את עגולי־העשן והתחיל מדבר בלשונו של השֶבֵע. וכמו שנגלה לפני אסתר בקלסתרו החיצוני, כך חשף לפניה מיד את תארו הרוחני. הוא היה מלֻבש חליפה וינאית ומעיל־קיץ אנגלי. סיגרותיו היו אשכנזיות ואת הזמר שבפיו שמע בטירול. הוא אהב את הספרות הסקַנדינַבית, את הליריקה הצרפתית, את הבַלֶט הרוסי, את הנגינה ההונגרית, את השיר העממי של רוסיה הקטנה ואת הוַלס הפולני, והיה מתעטף בכל הדעות וההשקפות כבַמעיל האנגלי הרחב. הוא היה תלמיד בית־המדרש למדעי־הטבע וחבר לחברה של ספיריטיסטים; היה מכבד את מבקשי־האלהים והיה אחד ממיסדיה של חברה להתעמלות; היה חובב אמנות ומתרועע עם הצַיָרים, והיה איש־סודה של משַחקת מפֻרסמת אחת. נמוסיה של החברה העליונה היו נהירים לו ופתגמי ההמון שגורים על פיו. הוא היה בקי גם בפתגמים רבים של בני־אדם שעלו לגרדום על קֻדשתה של אידיאה והיה מתַבל בהם את שיחותיו, כאִלו גם הם, כמו כל שאר ידיעותיו, לא נִתנו לו אלא בכדי לעשותו חלק, קל, מגֹהץ וחביב על הבריות. בקיץ של אשתקד התאכסן באחֻזתו של ידידו, בעל־אחֻזה עשיר אחד, והיה רוכב כל היום על סוס ומסַיֵר את השדות, ויש לו מכר אחד, איסַק מַרקוביץ׳ פויזנר, גם אנה אברמובנה מכירה אותו — העיר בקול מנֻמס מאד, שעורר מפני כך משהו של חשד — עורך־דין צעיר, נואם נלהב, אלילם של הפועלים והעמלים.

כדברים האלו, בקֵרוב, סח אדולף גריגורוביץ׳ לאסתר חיות במחצית שעה, לערך. הוא היה מתיז סביבו אמרים וצחוק כמזרק־מים. חנה שמעה את דבריו בצהלת־עֹנג מפרֹשת, והיתה משמיעה מרגע לרגע צחוק וקריאות מעין אלה:

— פיקַנטי... הה, מה פיקַנטי... מענין... הלא זה מעורר סקרנות...

הה, מה נלעג!... הלא זהו דבר־חכמה, אדולף גריגורוביץ׳!

אולם ביחוד בא אדולף גריגורוביץ׳ לידי התלהבות, כשהגיע בשיחתו לחברו, איסַק מַרקוביץ׳ פויזנר. הה, מה היה שָמֵח בנצחונותיו של הדמוקרַט הצעיר. הוא סח בהתלהבות, כיצד הלה עולה, עולה וקונה לו פרסום גדול. ולא הרגיש כלל בסתירה הגיונית זו, שהן דמוקרַט זה עולה, עולה על ראשיהם של השפלים, הצמלים והמעֻנים, כעל שלַבים. אדולף גריגורוביץ׳ מסר בהתפעלות את דבריו של איסַק מַרקוביץ׳ פויזנר, שאמר בנאומו האחרון לפני קהל בעל אלפי ראשים של פועלים. הוא אמר בלשון זו: „חברים, אלו הייתם לוחמים בעד זְכיותיכם סכום זה של שנים, שנלחמתם כנגד זְכֻיותיכם, כבר הייתם זוכים להִגָאֵל!” רעם של מחיאות־כפים התפרץ מיד וקולות „הידד, פויזנר!” נִשָא מאלפי פיות. לבסוף הורידוהו מן הבמה על כפים.

— ואולם אחותי אינה דמוקרַטית כל־עִקר, כנראה — העירה חנה בבת־צחוק סקרנית.

— האֻמנם? היתכן? מפני מה? — שאל אדולף גריגורוביץ׳ בתמיהה תמימותית כל־כך, כאדם התמֵה על חברו, שאין הלה מתרצה להשתמש בהַמצאה האחרונה של הטֶכניקה.

— לפי... שאומרים עליה, שהיא אשה עשירה מאד. — הסבירה חנה בנגינה זו, שבה משתבחים אנשים פקחים בקרוביהם. — ברם — הוסיפה — אם משום כך, אין ראיה. הרי גם אדולף גריגורוביץ׳ אינו מן העניים ביותר.

— לא? משום מה? היתכן? — חזר אדולף גריגורוביץ׳ על שאלתו ופניו היו עדַין מביעים תמיהתו הקודמת — אנו מחכים לַדֶקלַרַציה הנעלה של האורחה הכבודה, מרת חיות! — קרא מתוך הרַחבות והקַלות המיֻחדות לו, ובנגינה מנֻמסת כזו, שאינה נותנת לבן־השיחה מקום כל־שהוא להֵעָלב.

— אני... אני... עדַין הכל רופף בידי — השיבה אסתר בגמגום.

על זה הביא אדולף גריגורוביץ׳ פתגם אחד בדבר המפקפקים והפוסחים על שתי הסעִפים, שהוא שגור בפיו של איסַק מַרקוביץ׳ פויזנר. אחר־כך צמד והעיר, שנכון הוא לפַנות תכף־ומיד את מקומו, אם הוא חלילה מפריע בעד שתי האחיות הנאהבות והנעימות. חנה סטרה לו על

חטמו והודיעה לו באפן קַטיגוֹרי, שכובעו תפוס הוא בידה עד אשר תעמוד בעצמה וברצונה הטוב ותשַלחהו לדרכו. אדולף גריגורוביץ׳ ישב בחן נכנע ונִגש מיד אל המשַכה של השיחה. סח על מזמרת מפֻרסמת אחת, שהרֶיצֶנְזֶנט כתב עליה בעתון „חדשות אודסה" כך וכך. תאר מחזות אחדים מחייהם של האכרים, שהיה מסתכל בהם בקיץ, כשהתארח באחֻזה. לחש אי־אלו ספורי־מעשיות מחיי המשַחקים מאחורי הפרגוד. סח על מעשה־אלמות כביר שקרא בעתון של היום. לבסוף נגע גם דרך רפרוף בבני בית־אביו ולגלג על אי־אלו חֻלשות של אבא שלו. את אבא תוקף פעמים לפתע־פתאם בולמוס של קמצנות והוא מהלך מחדר לחדר ומכבה את עששיות־האלקטרון. ופעמים תוקפו פחד כזה מפני „השודדים הפורחים", עד שהוא עומד וסוגר בעצם הצהרים את שער החצר, את כל הדלתות, ומגיף אפילו את התריסים. כל הדברים האלו הִרצה אדולף גריגורוביץ׳ בהִתול קל וקולח בנחת.

אסתר הקשיבה לדבריו בלֵאות מגֻלה והיתה מפריחה מבטים על אחותה ונועצת בגנֵבה מבט בדקָני באדולף גריגורוביץ׳. היא לא פקפקה אפילו רגע בדבר, שיש יחס של קִרבה בין האחות ובין גבר צעיר זה, שהוא כמעט עדַין עלם. ואף־על־פי־כן לא חדלה למד אותו בלבה לפי מדתה. „לא כזה, לא!", היתה משיבה לעצמה תמהה אפילו על עצם הסברה. היא היתה חולקת בלבה על עצם הויה זו, ששמה אדולף גריגורוביץ׳". אמנם, היה רגע, שנצנץ במוחה הרהור: „הוא חורשה רחבת־ידים, אשר עליה חופפים השלום והשלוה; ואני עיפה כל־כך ולֵאה ותשושת־כח עד־כדי התעלפות". אולם כנגד הרגשה זו היו מתקוממים מיד כל קרביה. השלוה והנחת של בן־שיחה זה היו פוגעים ממש בכבודה. וכמו בכדי לקנטר את השלוה והנחת של הלה, התחילו מנצנצים במוחה הרהורים מעציבים. נזכרה ביד גרומה של עני, שהיתה מושטה ברחוב ודוקרת את כל העינים של העוברים והשבים, פרצופה המעֻנה של מַרפה קם לעיניה והיא ראתה את מרפה זו, דקת־האברים וכחושת־הגוף, הטעונה המשא הכבד, וולודקה, הגוש העב והכרסני. חָמלה בלבה על ה„פיטן", הסובל עכשו ודאי יסורים קשים, יסורי־געגועים. הציצה בפרצופו המדֻכדך של נירון בימי הקיץ, כשהוא מוטל שטוח כל היום, חדל־אונים ונלחם בלי־הרף

עם הזבובים הטרדנים. והן גם היא... גם חייה – כך הם. וגם בעתיד יהיו כך. יהיו. אחרי זה התחילה לַיַסר את עצמה על עצם הסברה למֹד בן־אדם זה לפי מדתה. הלשם כך עקרה את עצמה מסדר־חיים, – טענה לנפשה בהגיון – כתתה את גופה, אבדה תקוות והרסה אחריה גשרים, ובאה הֵנה, כדי שיהא דם פצעיה שותת על חורשה זו? – וכל כמה שהוסיפה להסתכל בשלותו ובנחת־רוחו של הלה, כן גאו ועלו בקרבה רגשות המרד והמרי, והיא חתרה להקים כנגד שלוה זו כֹח אחר, מתקומם ולועג והורס. וברגעים אלה, שבהם היתה מקשיבה את הדברים השלוים וההתולים הקלים, היו נקלפים מעל עורה קרומים אחרי קרומים והיו נושרים מעל גופה בשאט־נפש מלבושים, שעטפו מימות־ילדות את המהות והיו קימים ומחזיקים את הגוף רק לפי שלא נגעה בהם יד. להיות בודדה... עזובה... פושטת יד... – רגשו בלבה מחשבות. והיא תעבה ברגע זה את כל ההגאות, השאיפות והתקוות, כמו שתעבה את האדון חיות; והרהור נצנץ בלב, שיש בעולם לאדם, ודאי, מתיקות אחרת, הנובעת ממקור אחר לגמרי ומטעימה טעמים אחרים לגמרי. נכנס ללב גם הרהור בדבר אבוד עצמה לדעת – הרהור סתם, בלי מסקנות, מרפרף, כקורי עכביש. וברגע זה – הה, פלאות! – פתח גם אדולף גריגורוביץ׳ וסח מעשה באחד מחבריו, שאבד את עצמו לדעת. זו היתה אֶפיזודה נלעגה מאד. הלה החליט להפסיק את חייו, לפי שלא היה לו בהם צֹרך, לפי דבריו. מה עשה? הלך לשפת הים, עלה ועמד על כֵּף גבוה, ראה את הדַר־שִׂיא־הים, נבהל מפניו – וברח. הוא מצא את הים, כפי שהסביר אחר־כך, רב־הכמות יותר מדאי, שלא ישאיר לגופו שריד ופליט. אכן הוא שואף למות, אבל לא להבטל לגמרי מן העולם. אין הוא מסכים כל־עִקר להיות מאכל לתניני־הים. חוץ מזה, אמר, אסור לנו, בני־אדם דלים ופעוטים, להשתמש בהוד־רוממותו של הים לשם תועלתנו הפעוטה. יש מיתות אחרות. – יש! – היה מדַקלם. הה, זה היה נלעג מאד. אמנם, לֵצני הדור היו מרננים אחריו, שלא קם בו רוח לקפוץ מעל הסלע, שלא יזיק חלילה את רגלו. אולם סוף־כל־סוף עשה את שלו: מצאוהו תלוי.

כך היה אדולף גריגורוביץ׳ מַרצה את הענין בנחת, כאלו לא היתה לו גם אפיזודה זו אלא לוית־חן בלבד. לבה של אסתר היה לכתחלה הולם משום־מה בכח. אולם מיד התחילה צוחקת בקול רם, רוַה

תאוה ונצחון, כדי להמתיק, כנראה, את הטעם המר שבפיה ולבלבל את המבטים האורבים לה, כאלו היו מבטים אורבים לה. צחקה גם חנה.

— הרי, שהלה עמד בדבורו והמית את עצמו — קראה בקול ספוג חיים ומרי — ואני אומרת, שהוא שוטה. שוטה ואידיוט! — קראה ונצנעה באגרופיה, כמתכונת לגרש מפניה את רוחו של המת — אידיוט! — חזרה וקראה, והמלה הָדדה עוד רגעים מרֻבים בתוך הדממה, שקמה אחרי זה אסתר כבר לא כסתה עכשו על הלֵאות שבה ועל רוחה הנרגזה. פניה נעשו מרֻכָּזים ביותר. היא עמדה והתחילה למשש באצבעותיה את עץ הקמטר. אדולף גריגורוביץ׳ ידע, כנראה, גם לכַון את השעה. הוא קם נפרד משתי האחיות בנמוס צוהל. עכשו כבר לא עכבה חנה בידו. הוא העיר דרך־אגב, שבודאי עוד יחזור ויזכה לראות את פניה של האורחה הכבודה, מרת חיות, שבודאי תשהה פה באודֶסה זמן מרֻבּה.

— אודסה נֻחנה בכח־כשפים! — רטנה חנה.

— היא מקבלת לתוכה אורחים בזרועות פתוחות, ואינה ממהרה לשלח אותם מקרבה — העיר אדולף גריגורוביץ׳.

— כן, אדולף גריגורוביץ׳ צדק מאד. — אמרה אסתר חיות בלא שְקול־הדעת — גם אני סבורה... אודֶסה נֻחנה בכח כזה... שכל באיה לא ישובו.

— הה, אלו שמע האדון חיות דברים אלה. משערת אני! — קראה חנה במשובה, שהיה בה הרבה מן הכַּונה הגסה, כפי שתפסה אסתר בחוש־הסתכלותה, ואִימה לאחותה הבכירה באצבעה — אשגר לו פתקה...

על זה העיר גם אדולף גריגורוביץ׳ דבר־מה, שלא נכנס כל־עִקר לאזניה של אסתר חיות, אם כי העמידה פנים כשומעת וגם נענעה על זה בראשה מתוך בת־צחוק. צער חריף מצץ את לבה. ידו של האורח הושטה לקראתה. היא השיבה לו שלום בשפה רפה ולחצה את ידו יותר מדַאי, כפי שתפסה אחר־כך את עצמה.

— לנשיקות — אין פנאי! — זרקה חנה מפיה את הדבור השגור כשלקח האורח את ידה, ויצאה ולִותה אותו למסדרון. הם עמדו שם שעה מְמֻשכה קצת. לאזני אסתר הגיע קול צחוקה של חנה, צחוק רענן, עסיסי חוגג, שיש בו מתֹם הילדות ומשכרון הבגרות יחד, זה היה צחוקה של

אחות צעירה, של נפש קרובה כל־כך בחזון־לב וסתומה כספר החתום וכשרעפי נשמה זרה. הצחוק הרנין והפחיד את לבה של אסתר וסחט מתוך עיניה דמעות של חדוה, קנאה וצער על עצמה. וכאשר שבה חנה לחדר, הבריחה אסתר את העננים מפניה והחזירה את הדמעה למקורה. היא הגישה לאחות הצעירה שתי עינים, שלא נפלו בזהר־חדותן ובאֹשן הלוהטת, משתי העינים שהקרינו את פרצופה של זו.

היתה שתיקה ממֻשכה קצת. שתי האחיות קרבו זו אל זו בחדוה מבֻלבלת ורוטטת ונרתעו מיד אשה מרעותה כדי־פסיעה כמתוך פחד טבעי. הושטו הזרועות והתחילו מלטפות אשה את נפש רעותה. לאט, בצפיה זהירה, ביראת־הכבוד ובקנאה מסֻתרת עלעלו את דפי המאורעות. דבריהן היו דחופים ומבֹהלים; דומה, שהיו מפחדות, שלא יהא לעולם ספוק בידן להביע את הכֹל. ומפני זה היו מוזרות ביותר ההפסקות הממֻשכות שבין הפרשיות, שלא התאימו כל־עִקר אל הדבורים השוטפים. אולם הן התעכבו, לפי־שעה, ביחוד על ענינים טפלים, וגם קולותיהן היו זרים ומרֻחקים, כבוקעים דרך כֹתל. אסתר תפסה מיד את הנגינה הנכונה והבינה ברגשה הטבעי, שלא הגיעה עדַין השעה לגלות את הלב, שלא יהא נראה כאִלו היא מזדרזת לָגֹל את משא הצער מעל שכמה ולהעמיסו על שכם האחות. אולם יחד עם זה היתה כל אחת נזהרת מלתאר לפני חברתה את פרצוף חייה בצבעים מזהירים יותר מדַי, שלא לעורר קנאה בחבֶרתה. הן גבבו את הטפלים, כמו שמגבבים עלי־שלכת לקֻפה אחת, ושקלו את העִקרים במאזנים של בית־מרקחת. הן קראו גם לעזרתו של השקר, נשמת כל חי, חמדה גנוזה זו, שנתנה מבורא העולם לבריותיו ברחמיו עליהם והמנהלת גם את פי היונק על שד אמו. שתיהן שקרו בקולן, בצחוקן ובתנועותיהן. כנחל, הנושק את מֻטרות העֹז על־ידי טפות ממימיו, שכל אחת מהן מנצנצת לקראת כל טפה של גשמים, כך היו שתי האחיות מנשקות זו את זו על־ידי מימרות בודדות בלבד, שהיו טבועות בחותם האמת. כל השאר לא היה אלא קצף. דומה, שהיו שתיהן מתחרות זו עם זו, בצלילות הקול, בעסיסיות הצחוק, בכח הזכרון ובשטף־החיים. דומה, שהיו שתיהן מתחרות

זו עם זו לקדם את חברתה ולטפס הראשונה על צוקו של כף החדוה והצחוק, והיו מפילות מעליו מתוך טפוס מרגע לרגע אשה את רעותה. ביחוד, היתה אסתר מפחדת לבלי לפגר אחרי האחות הצעירה. ברגעים של דממת־הפסקה היתה רואה את עצמה כבעלת־חובה של אחות הצעירה. היא היתה מרתיחה את כל מצולות חדותה ודולה מתוכן ומתיזה על חנה. הן פטפטו, פטפטו. ענינים שונים ומרֻחקים בזמן, במקום ובערך, נשתזרו אלה באלה. זכרונות משנות הילדות וצבע הטפיטים בביתה של אסתר, אשר חנה תאבה מאד לדעת את גוָנם המדֻיק. הערה דרך־אגב על ה„פיטן". אפיזודה בצרב חתֻנתה של אסתר בדבר הטלגרמה האַנונימית, שנתקבלה מבן־אדם זר, כנראה, והרגעים האחרונים של האם, שמתה כחֹדש ימים אחרי מות האב, תכף, אחרי השלשים. הוי, הוי, אסתר. כמה שנים כבר עברו מיום החתֻנה? כשבע שנים. כשבע שנים לא ראינו זו את זו! — ופתאם נפלה אסתר על צואריה של אחותה הצעירה, הציצה יפה יפה בפרצופה, כגומעת את זיוֹ, וגם פניה התחילו קורנים מנחת־רוח:

— את היא זו, אחותי? את? — בת כך את?

— עיניך הרואות — השיבה הצעירה בבת־צחוק זרה וסתומה לאסתר. ואחרי שעה קלה הוסיפה:

— ואת, איזו דמות שוית לי בדמיונך, אסתר?

— כזו, חנה. כזו ממש. אולם לא יפת־תאר כל־כך.

ואחרי זה קריאה של התלהבות מפיה של הצעירה:

— הוי, הוי, אחותי, איני יודעת כלום. אינה יכולה לשאול כלום. אין בפי... יש ויש. הרבה. אולם אין אני מסֻגלת עכשו. לפי־שעה — לא. ספרי־נא אַת. ספרי־נא, גברת חיות! — מסַימת חנה בבת־הצחוק, שהיא ספק צהלה, ספק לגלוג קל.

— הנה, הנה אני מספרת — משיבה הבכירה — הנה... הלא טוב. אנו רואות זו את זו. הלא טוב. טוב לי... ולך, חנה? — שואלת אסתר, נועצת את מבטה הסקרני באחות הצעירה ומטעימה את המלה — ולך בהרבה טעמים?

— לי? — משיבה הצעירה בדבור מהיר קצת, כתלמידה שנונה ביותר ומבֻלבלת קצת, המתכַונת להבליע בדבורה מזֹרז את הבהירות והדיקנות

ולהנצל ממכשול – לי טוב. ודאי, טוב לי, אסתר. הוי, הוי, ספרי־נא, ספרי.

– ספרי את, חנה, את תחִלה – אמרה אסתר בהתחטאות קלה.

– לא, את תחלה. הן את הבכירה – השיבה חנה גם כן בהתחטאות. שנשמעה מתוכה לאסתר כַּונה של קנטור.

– והנה בדבר הילד – קראה פתאם אסתר בעליצות אֵם – חה, חה, עדַין לא סחתי לך על־דבר מישא. הן הוא כבר כבן־חמש.

– ילד! האח, ילד! – קבלה חנה בקריאה של התפעלות את הבשורה על־דבר הילד, שלא ידעה עד היום את מציאותו, לפי שאסתר עברה עליו בשתיקה אפילו במכתביה הקצרים והבודדים, שהריצה אליה בשנים הראשונות אחרי חתֻנתה – ספרי־נא, אסתר, עליו. ספרי־נא.

אולם אסתר לא נזדרזה להשיב. פניה היו מְבֻלבלים קצת, כאדם שנכשל והוציא מפיו שמועה, שהיא למֹרת־רוח עצמו. נזכרה בדבריה של מַרפה: „מה אעשה וכבר נולד? – ענשי הוא“. מבטיה נשמטו מאליהם מעיניה של האחות, כאִלו נתפסה בקלקלתה.

– הוי, הוי, את אֵם – מחאה חנה כפים בחדוה של התפעלות – והוא כבר כבן־חמש. והוא היה פעוט כ ז ה – היא מדדה בידה, את מדת קומתו – והיה מוטל באמבטי ורגליו הפעוטות מפרפרות. היו משפשפים, משפשפים אותו במים, והוא מיַלל מר. ואחרי זה היו חותלים אותו. וכשהיו מדגדגים אותו בפסת־הרגל, היה צחוקו משתפך. ואת אֵם צעירה! משערת אני לי! – קראה חנה ופניה נתחכללו מקנאה גלויה. – ספרי־נא על מישנקה. למי הוא דומה בפניו ובצבע עיניו? ודאי לאדון חיות. כן?

– הוא פקח כל־כך! – גמגמה הבכירה בתשובה.

– הה, אשר. בן קטן. הלא זהו אשר, אסתר! – ילד, יצור חי, קטן, ורגליו תפוחות ורכיכות ופניו תפוחים ורכיכים. האח, מה טוב! וכשהוא נושק הוא נושך ככלבלב קטן...

– כן. אשר – השיבה הבכירה בהתלהבות מעֻשה – פעמים, כשהוא יושב על־ידינו, בין שנינו, אין אני מאמינה למראה־עיני... שיש לי אשר גדול כזה שאני ילדתיו.

– ועיניו הן גדולות? ותמהות? כאלה? – ובכל יום הוא מוסיף מלים

חדשות? ועיניו סופגות ברק חדש, וטפות חכמה נכנסות לתוכן מיום ליום?

— כן. — אמרה אסתר בצחוק — פעם אחת שאל: אמא, אימתי ישֵׁן דג? ואם גם הכלב מת כמו האדם? ואם ה„פיטן" הוא אח לו?

— אך זה חכם! — ומה צבע עיניו?

— צבע עיניו? — שערי־נא, נשתכח ממני — השיבה אסתר בפשטות, שהדהימה את חנה. פניה של הצעירה היו מלאים תמיהה, עד־כדי לעורר רחמים. אסתר ראתה חובה לעצמה לפיסה בדבר־מה והיא אמרה:

— ודוקא צבע עיניה של הילדה נשתמר בזכרוני.

— האח, האח! — חזרה חנה ומחאה כפיה — וגם ילדה יש... ואת מסתירהו? אי, טפו! למה הסתרת את הילדה? — ודאי את אוהבת את הילד יותר מאשר את הילדה.

— אמת, אני מחבבת יותר את מישא.

— אי, טפו, רעה את — התחטאה חנה — ואני אוהבת יותר את... מה שמה של הילדה? הוי, הוי, את שמה! את שמה! — קראה חנה בהשתובבות עליזה ומחאה את כפיה.

— שולמית.

— ואני אוהבת יותר את שולמית — חזרה חנה על דבריה.

— גם האדון חיות... — גמגמה אסתר כמעט מתוך הסח־הדעת.

— הידד, האדון חיות! — קראה חנה — אכן חכם הוא. ואני אוהבת אותו על זה. והאדון חיות? — עוד לא סחת לי עליו כלום. רק הגידי לי את האמת: אין זקנו עשוי בְּלוֹנְדְ'ה? טפו, נשוא לא אוכל גברים, שזקנם עשוי בְּלוֹנְדְ'ה! —

אסתר הטתה בפקחות מזרזת את השיחה אל נתיבה הראשון. הן חזרו אל הטפלים ואל זכרונות הילדות.

אסתר דברה על הגברים, שנסעו עמה בשני הימים במרכבת מסלת־הברזל, סחה דרך־אגב על בעל שערות־הזפת במעיל־קיץ אנגלי, שעבר אצלה על־יד המבוא ושפרצופו כאלו ידוע לה מימים רבים. הזכירה בזהירות יתרה ובהבלעה את האיש הצעיר, שהוא כמעט עֲדַיִן עלם, זה, שיש לו חבר עורך־דין ודמוקרַט. הלא שמו הוא אדולף גריגורוביץ', אם אינני טועה! — אמרה אסתר דרך זלזול, כדי לנסות את האחות. הצירה

על קרוביו של האדון חיות, אודסָאים ובני־אדם משֻנים. דירתם צרה כל־כך – דחקות, אם אינני טועה, גם צניות. היא לא היתה מבקשת לראות את חנה בביתם של אלו. והם לא זזו ממנה עד שהבטיחה להם לסעוד עמהם סעֻדת־הצהרים. מסרה בדרך הַתּוֹל שנים, שלשה קוים מאָפיו המשֻנה של ה„פיטן", ולבסוף אמרה בנוסח של אשת־איש, המשמיעה את שמם של הילדים ומתכַונת לבעלה:

– הילדים ודאי כבר התחילו להתגעגע עלי.

– ואולי לא רק הם. – העירה חנה כמטעימה את הכַּונה הנסתרה שבדברי האחות. – ודאי... גם... האדון חיות...

– עט, שטות. רבותא? – בְּרַם, הוא, אפשר לאו דוקא. לא כן אחרים... הם אפשר... – אמרה אסתר בהנאה של התפארות ונתכַּונה ל„פִּיטן".

וחנה דברה בבהילות על התיאטרון, על הזמרה, על האנטרֶפּיניוֹרים ועל הפרופיסור לזמרה. הן היא מזמרת. האין אסתר יודעת? – ואולי קולה אינו צורם ביותר את האזן. ה„מעלות" הן, אפשר, לאו דוקא. אולם כנגד זה ה„פִּינִיסימו". לשנה הבאה תעזֹב את בית־הספר ותעלה לַבּימה: הה, כמה כבר היתה בקיאה תלמידה זו, שלא יצאה עדַין מכתלי בית־הספר, בכל תכסיסיה ונִמוסיה של אמנות־הזמרה. היא כבר ידעה כל מה שנעשה מאחורי כל הפרגודים. בפניה כבר היו נהירים כל הנתיבות וכל השבילים, המובילים אל הנצחון על הבימה. מובן מאליו, שאת התפקיד המצֻמצם ביותר ממלא הקול. תנאי אחד בלבד: שיהא צפצוף שהוא לאשה. וכל השאר – הוא ענין אחר לגמרי. לגמרי – היא כבר ידעה. ששמָלות מפאֵרות ותכשיטים יקרים ואבנים טובות וצואר חשוף – הם הם גופי האמנות. היא כבר ידעה, שסתם אנטרֶפּיניור הוא זקן אשמאי, שסתם רֵיצֶנזֶנט הוא עכבר מתרוצץ, מין שד קטן, דל־הקומה ודל־המראה, המשוטט לפנים מן הקלעים, המוכר פרסום בשכַר נשיקות. – הלא הם עכברים! – קראה בכעס, שהיה זקן ושבע־ימים פי־כמה ממנה – כועסים העכברים על שהם דלי־המראה כל־כך, והריהם מתרוצצים ומרַגלים ומריחים. אי, טפו. – אכן אין טוב לאשה אלא להנשא לבעל, שתהא לה חסות. בלי בעל אין שָוִיה של האשה ולא כלום. אכן, חכמת, אסתר! – פעם אחת סחו לי ספור־המעשה בריצֶנזֶנט אחד

ובמשַׂחקת צעירה אחת... חה, חה... אִלו הייתי אני במקומה, לא היה נפטר ממני בלא סטירת־לחי!

כך היתה מפטפטת האחות הצעירה מתוך תבונה ונסיון מרֻבים כל־כך, שפגעו ממש בכבודה של אסתר; והבּטויים החריפים, שהיתה מתַבּלת בהם את דבריה מתוך הנאה גלויה, צִערו מאד את לבה של זו. אסתר השתדלה להסתיר את סלד־לבה ולהשיא את השיחה לענין אחר. היא התלהבה פתאם והעלתה על זכרונה של חנה את ספור־המעשה בכלֵי־החרס, שנשברו בידי הילדה הקטנה. היא השתדלה לתת למאורע פנים של הִתּול, בתארהּ את פניה הנלעגים של הילדה, שהיו כמחזיקים טובה לעצמם אחרי המעשה, כדי להפיג עַל־ידי ההומור הנלבב את טעם המְשֻׁקע של הדבורים האחרונים. אולם חנה הקשיבה לספור־מעשה זה, שנשתכח כבר, כנראה, מלבה, בפהוק גלוי ובפנים משעממים וזרים מאד. רוחה של אסתר נפלה עליה. דבורים אחרים לא מצאה לפי־שעה. שררה שתיקה מעיקה קצת. גם פניה של חנה הביעו כאן לֵאות. אסתר נבהלה מפני זרות זו שביניהן. היא נזדרזה לרמות את עצמה ולפסוח עליה. ברגע זה צף גם אל לבה זרם של חבה. היא רִחמה בלבה את האחות הצעירה, המשמיעה בתמימות רעננה כזו מבטאים סולדים כאלה. היא חבקה את חנה באמת ובאהבה ולחשה לה:

— ואת, חנה, את, חנה׳לי?—ספרי־נא... ואת? — שאלה בקול רך, יוצא מן הלב, ואף־על־פי־כן הדדה מתוכו משמעות סקרנית של אשה.

— ואני? — השיבה הצעירה, שתפסה דוקא את המשמעות האחרת, במשהו של תיאטרליות — אני... מזמרת.

— וחוץ מזה — שאלה הבכירה בעקשנות מרגיזה קצת — ספרי־נא.

— חוץ מזה? — לפתה חנה את צוארה של האחות ולחשה על אזנה בקול ספוג שכרון של אשה, המתוַדה על אהבתה — טוב לי, אסתר!

האחות הבכירה נרתעה משהו מחמת סקרנות וקנאה. ודוקא מפני זה לחצה את ידה של חנה, כשנעצה את מבטיה החודרים והשואלים בעיניה של זו.

— לא אגלה... זה סודי! — השיבה חנה בהתחטאות.

— וסודו של אדולף גריגורוביץ׳? — שאלה הבכירה בגסות גלויה, שבאה מתוך סקרנות מרֻגזת.

— אדולף גריגורוביץ׳? חה, חה — קראה חנה ונענעה באגרופיה, כמבקשת לגרש את דיוקנו של הלה — אדולף גריגורוביץ׳? — חה, חה — טפו, נשוא לא אוכל גברים כאלה. הלא הוא טפש...

— אמת, הוא טפש קצת! — אמרה אסתר בנחת־רוח גלויה.

— ברם... — אמרה חנה — גם דבר זה לא חשוב הוא ביותר. יש לי מכרה אחת, האומרת, שהגבר נאה לאשה, דוקא כשהוא טפש... הגבר הטפש, אומרת היא, טוב הוא בכל המובנים...

— כך אמרה מכרה אחת? — אמרה אסתר במרירות — מה שמה של מכרה זו?

— אֶמה בוריסובנה. היא אשה פקחית ומבינה את החיים.

— כך! — אמרה אסתר — מעַנין — ואחרי שתיקה קלה: — ובכן...

— ובכן, לא אדולף גריגורוביץ׳ — אמרה חנה כנהנית ממפח־נפשה של האחות.

— לא הוא? — אמרה אסתר, שהיתה שטופה סקרנות — אחֵר? — כן?

— ודאי. הה, אִלו רק הייתי מתרַצית!... קראה חנה בהתהדרות.

— אכן ידעתי בך, אחותי, שאינך כל־עִקר מן הנחשלות — אמרה אסתר בהִתּול קל ובחדוה של השתתפות בנצחונה של האחות.

— וגם אחרַיך מרננים, אחותי — אמרה חנה בקִרבה יתרה ובמשהו של חֻצפה.

ואסתר, שהרגישה בנעימה זו שבקולה של חנה והתריסה כנגדה בלבה, נגררה בפיה אחריה ואמרה בהטעמה הפקרית זו, שכמעט כל הנשים רגילות אצלה:

— ומה, אחותי, אם לא עכשו, אימתי? —

ונדמה היה לה בשעת אמירה זו, שהיא פוגעת בדבריה גם בכבודו של האדון חיות.

VI

עוד לפני סעֻדת־הצהרים נפטרה אסתר מאחותה; היא היתה, לפי דבריה, בהולה מאד אל הסעֻדה שבביתם של קרובי האדון חיות. וחוץ מזה עליה לטפל עוד היום בכמה וכמה ענינים, שנצטותה עליהם מהאדון חיות. הפרֵדה הראשונה של שתי האחיות היתה מזֹרזה, חטופה, מגֻמגמת ביותר וקרת־לב. דומה, ששתיהן נתכַּונו להטעים, שעדַין אין ביניהן קִרבה כל־שהיא, שעדין זרות הן זו לזו, אולי יותר מכפי שהיו תחלה, לפני הראיון, והעִקר, שהן צריכות להתחיל עוד מבתחלה, אם בכלל יש צֹרך בכך. חנה שאלה את אסתר למספר הימים, שהיא אומרת לשהות באודֶסה; על זה השיבה זו בלא־חמדה, שעדַין אין דבר זה ידוע גם לה, לפי שהוא תלוי בכמה וכמה תנאים, שאינם תלויים בה. וכששאלה חנה לשעת הראיון השני, השיבה אסתר, שגם דבר זה מֻקשר עם העסקים, שנצטותה עליהם מפי האדון חיות, שבימים הראשונים תהיה ודאי טרודה ביותר, שהרבה ודאי יעשו בשבילה ויסַיעו בידה קרוביו של האדון חיות. ורק כשתִּפָּנֶה לגמרי מעסקיה, תחזור ותראה את האחות הקטנה שלה ראיה של ממש.

ואסתר עמדה בדבורה. היא הוקירה את רגליה מחדרה של האחות הצעירה. היא לא סרה לשם אלא מתקופה לתקופה ולרגעים מספר, רק להציץ בפניה של חנה בלבד, לפי שעדין לא נפנתה, כפי שהסבירה, מעסקיה. אסתר היתה זהירה, זהירה ביותר. היא היתה חרֵדה על האחות הצעירה כעל פצע מֻגלד. היא לא בקשה להתפרץ לתוך חייה של זו. להיות לה עין צופיה, והיתה נמנעת מלהעמיס את עצמה עליה. עדַין רכה היא, אחותי, רכה היא — אמרה אסתר לנפשה, כשהדמעות היו נקוות בעיניה— וצערי כָּבֵד הוא ושִׁבְע־שנים; ואם אעמיס על הדַּלִיה הרכה את צערי הכבד, הרי תִנָזק. תִנָזק! היה בחנה גם דבר־מה זר ודוחה את אסתר, כאִלוּ לא אחות היא לה. אלה היו ה„שְׁנָתוֹת" שבחנה, לפי הגדרתה של אכּזזר, שהיו מכאיבות את האחות הבכירה. ה„מעלות" של צחוק חנה היו מְפרזות ביותר, כפי שתפסה אסתר, היא היתה מזלזלת לפעמים באפני־דבור והיתה

אוהבת ביותר את הבהירות ואת הדַיקנות, שהיו מפחידות כל־כך את אסתר.

– את, חנה, דבור זה למה הוא? – כבר התפרצה נהימה זו פעמים אחדות מפיה של אסתר חיות, כשחנה השמיעה דבור בלתי־נקי ביותר. היא היתה קוראת לרַכּב בקול רם, היתה מצויה בבתי־קפה ובבתי־אכל בינוניים והיתה משפשפת לפעמִים את שפתה העליונה בתחתונה, כטועמת טעמה של הנאה מיֻחדת, הֶרגל, שרגילים בו בני־אדם תאוָניים ביותר. גם על־פי תנועות אחרות, המוניות בעיני אסתר, היתה חנה שַיכת לסוג האנשים הלוקחים, ואולי גם חוטפים מן החיים. ואסתר היתה עכשו, כפי הרגשתה, נטולה מנטיות וממאוַיים רבים והיתה מתעבת את החוטפים מן החיים, לא כל־שכן את הגונבים מהם, ואפילו את הלוקחים. אסתר שמעה את שאגת־גופה של האחות הצעירה והיתה מתאמצת לֵהֵעשות הַפוכה של זו: חרישית זמכֻוֶצת. אמנם, לפעמים, כשהיו שתי האחיות מתהלכות ברחוב, היתה אסתר מתגאה בלבה על החֹסן שבגופותיהן, על התפארת המשֻתפת של משפחת ישפה, שהיתה מושכת על שתיהן את עיני העוברים והשבים. היא היתה שמֵחה ביחוד על הצֵרוף הנעים, של יפיה הצהֹב עם היפִי השחרחר של האחות, המעדן את העין. „אני והיא – הננו נאות זו לזו", היתה אסתר הוגה בלבה מתוך גאות והחזקת טובה לעצמה. אולם הן לבה היה מכה אותה מיד על המחשבות הזרות והרהורי־ההבל הללו. הן עיניה כבר נפקחו לרוָחה, הן נשמתה הערה כבר השיגה את ערכם של המבטים החומדים, האורבים והמרצחים את כבוד האשה. היא כבר בעטה בהם, בכֻלם, וכבר התפרצה מרשת התאוות, אשר פֹּרש לרגליה. אסתר תפרה לה שמלה שחורה, כדי להתבודד ולהסתיר את עצמה בתוך האבלות ולהיות אלמנת החיים. אולם תפסה מיד את עצמה, שדוקא ההסתר כֹּחו יפה ביותר למשוך עליו את העינים, ואין סרסור יפה לחיים מצעיף־האלמנות: היא נתנה את השמלה במתנה למרפה, התחילה בורחת מן הבריות והתרחקה גם מאחותה. היא רק היתה כעומדת מרחוק לראות ולהתבונן מה יעָשה לאחות הצעירה, כמרים, הצופה על שפת הנילוס לתֵבת־הגֹמא של אחיה הקטן. אסתר התיחדה עם צערה בחדרה הבודד ועל־פני הרחובות של בֶּלינסקי, מַרַזֶליה, הבולַר הצרפתי ובסביבות הלַנזֶ'רון, כל אותן הפנות השוקטות, שאוירן הוא חיי־נשמות לבודד. שם היתה מתהלכת ותועה תחת מבט

גברים אורבים, כמבקשת דרך חייה והיתה מבכה בלבה את גורלה של האשה, שלא באה לעולם אלא לגרות את היצרים הרעים ואת התאוות המזוהמות, ושאין לה, כנראה, תפקיד אחר חוץ מלהדיח את הגבר או להִדחֹ על־ידו, לפי שהיא אינה אלא יצור תשוש־כח, הרועד כפרי התלוי ברפיון וצפוי בכל רגע להִנָשל. היתה מקנאה בגבר, שהטבע חנן אותו בכח אחד, המעלה אותו פי־כמה על האשה ועושה אותו למושל עליה, הוא כח הבדידות, בעוד שהאשה אינה מְכשרה על־פי טבע בריָתה להיות בודדה. אולם היא לבשה גבורה, גאוה ובוז. היא הזדינה בכל כלי־הזין האלה, שנֶחנה בהם שכם אחד על כל הנשים האחרות ויצאה להלחם בחֻלשתה של האשה. היא חמדה לה לישיבה כֵף אחד, אשר על שפת הים פניה לַגלים ומאחריה — הכרך. פה היתה שוהה שעות שלמות. ישיבה זו היתה לה כעין סְמְבּוֹל: היא כבר הפנתה עֹרף להם. הים רועש וגועש מגיל ומהתפעלות. כל קרביו מספרים כבוד אל והומים ומרננים לאלהים חיים; ואסתר, שכבר הסיחה לבה מאלהי־צבאות, יושבת שופכת את שיח־תפלתה בחיקו של היצור הענק: הה, ענק, מי יתן וחֻננתי לו רק אחד מאלף משיאך הנורא, ונלחמתי עם תבל ויושבי בה!

ואמנם היו רגעים, שבהם חשה זרם של כחות רעננים, כאדם שקם ממטתו אחרי מחלה ממֻשכה. לבה שאנן בה והעלבונות נרדמו. היא חבקה בזרועותיה את הכֵף וטעמה טעם מתיקות. הושיבה אצלה את וולודקה, נתנה לו גלוסקה עם נתח של נקניק. הוא ישב ולעס בהנאה, ונֹעם־אל שפוך על פניו. מרגע לרגע היה מפסיק את אכילתו, בודק במבטיו את הגלוסקה עם הנתח, תוהה ומשתומם עליהם, כאינו מאמין למראה־עיניו. פניו היו כל־כך להוטים, תמימים בהשתערותם ונלעגים — עד שאסתר היתה צוחקת מטוב־לב והיתה אומרת לנפשה: לשבת ולהסתכל בפניו של וולודקה זה בשעת אכילתו — הרי זהו אֹשר. אֹשר! פעם אחת היתה מהלכת ברחוב־רִישֶׁלְיֶה, רחוב זה, שנתחבב עליה ביותר והיתה קוראת אותו בשם „הרחוב שלי", לפי שהיתה שפוכה עליו כעין אינטימיות של חג. פתאם תפסה את עצמה, שמתחִלתו של הרחוב עד סופו לא העלתה אפילו פעם אחת על לבה את זכרם של הגברים ולא הרגישה כל־עִקר במבטיהם האורבים. היא נאנחה אנחה של הקלה. לבה התחיל מתרונן בקרבה משמחה. הנה

בא המעבר הצפוי. הנה הוא בא! — אמרה לנפשה בתקוה טובה — והתחילה מצפה לקראת המנוחה כלקראת אהוב. ברגעים אלה חמדה בלבה גם את אחותה הצעירה, שכבר לא בקרָתה בביתה זה כשבוע ימים. בערב של אותו יום סרה לחדרה של חנה. בפעם הראשונה היו שתיהן נוחות כל־כך זו לזו ושיחתן היתה קולחת כמעט מן הלב. ובאותו לילה לנה בחדרה של האחות. שתיהן שכבו במטה אחת, זו עם זו כשתי ילדות. והן טפלו ביחוד בזכרונות הילדות, כדי שתהא אמת שרויה ביניהן, כדי שתהא השלוה שלמה. אמנם הן נגעו גם דרך־אגב ובזהירות יתרה בענינים אחרים. אולם אחרי שנגעו בהם, מיד היו מסתתמים הדבורים, והן חשו להן מפלט לצד אחר. „אנחנו עדַיִן ילדות קטנות, קטנות מאד, חנה חנה׳לי. הוי, מה טוב, מה טוב״ — היתה אסתר לוחשת על אזנה של האחות הצעירה — ושתינו הננו עדַיִן בבית־אבינו, ואין אנחנו יודעות עדַיִן כלום. לא כלום. לא כלום, חנה׳לי. הוי מה טוב, מה טוב! —

חנה היתה מסכימה ונלחצת אל אסתר כבימי הילדות, מפני פחד החשֵכה, מגפפת אותה וקוראת לה בשם „אחותי הקטנה, הפעוטה, פעוטה״. אולם מתוך רמזים בודדים וסתומים נגלה לחנה, ש„האחות הקטנה, הפעוטה, פעוטה״ נושאת בקרבה כאב גדול, אלא שלא היה ברור לה טיבו של כאב זה. וגם מתוך אי־אלו רמזים בודדים של האחות הצעירה נתברר לאסתר, שעל־פני יריעת־חייה של האחות הצעירה יש שטח אחד, המעֻטף ערפל, ומתוך ערפל זה היו מנצנצות עינים לוהטות של עלם אחד אוהב, רועד ולוהט. כזו היתה המשמָעות המרֻמזת של קטעים ערפליים וסודיים, והעלם אוהב, אוהב את חנה אהבת חיים ומות, אהבת עולם, והיא לו מאור־חיים ומקור תנחומים ומעין־השׂשׂון; לפי שהריהם שתי הויות, שנתמזגו להויה אחת ומשֻתפת, שאינה מסֻגלת שוב להתפרד לשנַים, זולתי להתפוצץ. גם אסתר לחשה לה ברמזים דקים ובסודי־סודות על יוסף אפטר, וגם לחשה לה, שהיא דואגת וחרדה מאד, לפי שלבה עודנו פתוח לקראת האהבה, כמו הים לקראת הרוחות. כך היו מספרות זו עם זו עד שנרדמו. אולם למחרת, כשנעורו משנתן, התחילו שתיהן מתלבשות בזריזות, נשמטות בשתיקה לצדדין ועומדות כמבֻיָשות על־יד החלונות ומציצות לרחוב. אחר־כך גמצו טֵה צונן בלא־דבורים, כזרות וככופרות בליל האתמול.

וכשנגמרה שתיָתן גמגמה אסתר בדבר הענינים, שנצטותה עליהם מפיו של האדון חיות, נפרדה מאחותה ונשקה לזו ביציאתה נשיקה חטופה ומבֻיֶשת.

VII

והמעבר הצפוי לא בא. אסתר חיות לא ידעה אפילו את מהותו ואת טיבו, אם כי היתה מצפה אליו בכל חושיה ורואה אותו בדמיון. מה יהיה מחר, מחר מה יהיה ומה עליה לעשות? — היתה שואלת את נפשה ומטעימה בפני עצמה את המלה „לעשות". הנה היא פֹה, פֹה באודֶסה, ומה? היא עקרה את עצמה מן הבית, מסדר־חיים, ברחה בכדי להתמיה את הרוצח, והתמיהַתּו, אולם עכשו — הרגשה זו היתה הולכת וגומלה בלבה מיום ליום — היא צריכה להכין בידיה צורת־חיים אחרת, שונה לגמרי מזו שקדמה. אלא שלא יכלה להגדירה. היא ידעה, שהיא צריכה לעשות מעשים, לקבוע בידיה ממש סדר־חיים חדש. והיא נגשה למעשה הראשון. זה היה מכתב, ששלחה אל האדון חיות. במכתב כתבה לו דברים, ברורים „שאף־על־פי שעכשו, בשעת הכתיבה, היא יושבת לפי־שעה באודסה; אולם כשיגיע מכתב זה לידו, תהא ודאי רחוקה מפֹה כמה וכמה פרסאות. היא תפליג באניה למדינה רחוקה. ואל־נא יתלה בה תקוה כל־שהיא. לעדי־עד. ששוב אין לו מקום בלבה, אף לא פנה צרה ודלה. ידע־נא, האדון חיות: היא אינה שַיֶכת כל־עִקר לסוג של בני־אדם, הבונים את אשר חייהם על משואות נשמתם. בת־חורין היא, והכבוד היא שרש נשמתה". כך כתבה לו בפֵרוש, כדי להדהימו ולעקוץ את גאותו האוילית. אולם אחר־כך... אחר־כך... היתה תוהה על עצמה ועל ישיבתה פֹה, פה, בכרך זה, בחדר זה של ההוטל „רוסיה", ברחובות אלה ובסביבות ה„לַנזֶ'רון". ועוד תמיהה חריפה אחת חדרה לתוך־תוכה של חייה עכשו: הנה ברחה, ברחה לה, התפרצה לחֵרות מתחת עֻלו של האחד, מתחת שלטונו של רצון זר ואכזר, המתעמר לתאותו בגופה ומעַנה את נשמתה, והלכה ומסרה את עצמה לרשותם של רצונות מרֻבים, אכזרים, אורבים, משעממים, מגרים ומעוררים תוך־כדי

גרוי תעוב רב וגם אימה מפני הכח הזר והתקיף ומפני הרשת הפרושה. וכבר נעשה ברור, שאין אחות, אין אחות לכאב ולגורל־חיים. הן שטות היתה זו לה, שאמרה לרפאות את בקע חייה בצחוק של אחות, ולו יהא רענן ועסיסי ומפכה כפלג זך; שאמרה לתמוך את סֻכַּת חייה הרעועה בצפֹרת־כרמים זו, ששמה אחות. היא היתה בודדה ועזובה, כתינוקת שברחה עם בֹּקר מבית הוריה, כדי להתנקם באב ואם, והלכה ותעתה עד שהתחילה השמש שוקעת עליה. בשעה זו ראתה את עצמה עומדת על־יד יער. וכשיערב עליה היום התחילה מבחדת ובוכה. אולם אסתר לא אמרה כתינוקת זו לשוב על עקביה, אם כי הגיח הפחד אליה מתוך עבי־היער. היא חתרה להבקיע לה נתיב בתוך הערפל שמסביב, אלא שהיתה תוהה על עצמה ופורשת את כפיה מצער.

היו לה, אמנם, גם רגעים של קֹרת־רוח. הנה היא מתהלכה ברחוב ביום־סגריר. שלוליות של גשמים. שכור פוסע וגופו מתנועע כדוגית: מה לי פֹּה ומה לי שם? נֹעם האשר על פניו. מה נלעגות הן כל תנועותיו! נכון הוא לחבק בזרועותיו הפרושות את הכל, והוא עצמו רופף כל־כך ופורח כמעט באויר. הוא לשלום — והכל מצטדדים ממנו. פיו מפריח לפעמים נזיפה לחלל האויר, אולם אין זה אלא נוסח של דבור. הוא מתחטא ומקלל מתוך חבה, כמו שמקללים דרך רְגזה עגל חביב. אולם פרצופו, פרצופו, כמה נדבת־לב מפיק הוא: הן רואים אתם, בני־אדם טובים, כבר וִתרתי, אני הראשון כבר ותרתי על הכל וכל גאוה של הבל אין בי. ראו את מכנסי. קרועים ומדֻלדלים הם. אחים אנחנו, כלנו אחים, הוי, אחים. אלא שאתם מתעַקשים עדַיִן ומצטדדים ממני. הוא הרש, שאין לו כלום, נכון לתת את הכל במתנה, את עצמו, את כל מה שמסביב לו, את כל הבתים ואת האילן הזה עם הפנס, שהוא נתקל בו וממילא נשען בו משהו — והכל מצטדדים מפניו. מכאן התמיהה הנדיבה והמבוכה הנלעגה והחדוה המעוררת חמלה שבפרצופו. הוא שואל ומשיב, טוען ונטען ומתוַכֵּח עם יצורי־דמיונו, אחיו המדֻמים. אולם רגליו אינן יכולות לשאת את כל כֹּבד הגוף המסֻרבל עם הרחבות של חִבוק ועם החדוה הגדולה, העוברת גבולים. הוא משתטח מלֹא־קומתו על־גבי השלולית. המים עונים לקראתו בקול רנה, מתלקטה חבורה של סקרנים ומקדמה את הנופל בקול תרועה וצחוק. הוא מתאמץ לקום, מנענע יד ורגל דרך קימה, חוזר וטופח בגופו

עַל מֵי השלולית. הנֹעם שעל פניו כבר נקפא והעלה קרום של יסורים. בעיניו כעין שביב של חנינה, שאינו מֵעֵז להבהב. ולבסוף מקבל פרצופו הבעה של הכנעה לגורל. חבורת הסקרנים מתפזרה לאט. רק מתי־מספר, תאבי־מחזה, עודם עומדים מרחוק, לראות מה יהיה בסופו. והנה נגשה היא, הגבירה הכבודה והמפֹארה, כפפה את גופה והתאמצה להרים בשתי ידיה את הגוף המסֻרבל, כשהיא לוחצת אותו אל לבה דרך הֲרָמָה, עד שהעמידַתּו על רגליו. ואַחַר הלכה לה לדרכה בפסיעות מזֹרזות, ושעה מרֻבּה אחר־כך עוד טָעמה טַעמהּ של מתיקות מיֻחדה. והנה היא יושבת לה על־יד אחד החלונות של חדריה, המֻפנה לרחוב רישֶׁלְיֶה. מציצה לרחוב, רואה את הראשים הגועשים של העוברים והשבים כראשי־שבלים של ים־הקמה, ואומרה לנפשה: טוב לי. כך, כך, טוב. אני עצמי — דַיָּנִי. מוזרה אני לכֻלם.— המלה „מוזרה" גורמת לה הנאה חריפה. — לבה רהוק מכֻלם, וגם אחות אין — הוגה היא בלבה מתוך מרֹורים מתוקים.

דפקו בדלת, התפרץ לחדרה אורת. וולודקה, בעל־חובה הקטן. דמי לא יתן לה: מסמר, גדול, גדול מאד, חבל ופטיש! — כמה וכמה פעמים כבר הבטיחה לו ועדַין לא קימה את דברה. וולודקה הקטן נועץ בפניה מבט תובע ואינֶו זז ממקומו. — מחר אקנה — מפַיֶּסת היא את וולודקה. — שקר! — מרעים וולודקה קולו. אך הנה גם מַרפה. „היא באה להציל את הגברת משֵׁד קטן זה". מַרפה גונחת גניחה עמֻקה ומדברת בקולה הנוגה והרצוץ:

— הוי, גברתי הטובה, הלא שד קטן הוא וולודקה זה. ירך אביו הוא. הוי, גברתי הטובה, קשים החיים לאחת משלנו.

מַרפה נועצת מבטה בפניה של הגברת, כדי לבדקה, אם מסכימה היא לדעתה על החיים. ולפי שאין היא יכולה לדלות משם ודאות כל־שהיא, היא מחליטה בלבה להביא מיד לַגברת את ההוכחה החזקה ביותר לדבריה. היא מפשילה את שרוול חֻלצתה ומגישה לַגברת את זרועה החשופה והזרועה כֻלה צַלָּקות. והיא מסבירה: — זה בא לי מן הרוצח שלי, מבעלי וַסילִי, ענשי מאת אלהים.

ואחרי שנשתתקה רגע, כדי לתת שהות לַגברת לתהות על ההוכחה הנמרצה, המשיכה את דבריה, שבאו מתוך גניחת־הקדמה:

— צובט הוא, גברתי הטובה. צובֵט הוא, הרוצח. זהו העֹנש הכי קשה. וכי אינו מכה? — הוי, הוי, מכה. בלי חמלה מכה. אינו אוהב — ואף־על־פי־כן מכה. והנה גם הצואר — מַרפה פשטה את צוארה לפני הגברת — וגם רגלי וכל גופי, כֻּלִי הנני צלקות. וגם השד הקטן צובטני — ומנשקני. — אמרה בגניחה אחרי הרהור קל — הוי, הוי, מנשקני. כשהשד הקטן אומר לנשקני, הרי נשמתי כמעט פורחת מפחד — היא הצטלבה — כשהיה עדַין יונק, גברתי הטובה, נשך פעם השד הקטן את שָדַי עד זוב דם. הלא זו היא קללת אלהים, גברתי הטובה. האם יש בו נשמת־אדם?! — קראה בודאות תמימה ומבדחת — הן לפעמים אינו טועם כלום שלשה ימים רצופים — ואין נשמתו פורחת מתוכו. זה היה קדם שהשכרתי את עצמי למשרתת פה ב„רוסיה". היינו שנינו רעבים, גברתי הטובה. הייתי בטוחה: ילך לו השד הקטן לעולמו — ולא הלך. בשעת חלותו בטיפוס היה מהלך יחף על הקרקע — ולא מת. האוכל הוא? הן הוא חי כל ימיו ברעב — ומשקלו שני פודים ומחצה. מהיכן חיות זו לשד קטן זה? — שאלה בתמיהה — רק מַסמרים הבו לו.

— וחבלים ופטיש! — הרעים וולודקה.

— האם אין לו מסמרים — המשיכה מַרפה ושמה בידה על פיו של וולודקה — הוא מקבץ תמיד, תמיד הוא מקבץ. כמעט מן השנה השניה להִוָּלדו הוא מקבץ. אך לעולם אינו אומר די. ואִלו היה הולך לו לעולמו, לא הייתי מצטערת כל־עקר — אמרה פתאם בפשטות מדהימה — בחיי, גברתי הטובה. למה הם הילדים לאחת משלנו? — אנו טורחות, טורחות. משפשפות רצפות, כל היום משפשפות. הוי, הוי, גברתי הטובה, כואבות הרגלים, כואבות מאד. והאם אין גם הידים כואבות? — אמרה בקול רם, כחולקת על דעתה של בת־שיחתה, שאינה מסכימה, כנראה, לדבריה — הוי, הוי, כואבות. ואיך זה לא תכאבנה — הסבירה מרפה, אולם עשתה רֶוח בין דבריה, כמתכַונת להעמיד את הגברת מאליה על ההסבר — אם תמיד הן משפשפות? כל היום הן משפשפות. וכשהן פנויות, עומד השד הקטן, מטפס עליהן, יושב לו שם וטוב לו. הוי, גברתי הטובה, מוצץ הוא אותי, שד קטן זה, ננעץ הוא לתוך חיי כעלוקה זו ומוצץ אותם. הוי, גברתי הטובה. הוא בא לעולם זה, כנראה, כשליח של מעלה, כדי להוציאני מפה, להפריח

את נשמתי מתוכי. פעמים הוא גם מֵגֵן עלי — הוסיפה כמצוה ועומדת להתוַדות עד הסוף — מֵגֵן עלי מפני הרוצח וַסילי. כשהלה מַכֵּנִי, הוא נושכו. לכשיגדל, אומר הוא, יקח פטיש גדול ויכה בו על ראשו של הרוצח. סבורה אני, גברתי הטובה, שיעשה דבר זה — אמרה בתקוה ובעיניה נצנץ שביב של הנאה משערת — השד הקטן יעשה דבר זה. — יעשה — אמרה, כמתכַּונת להוציא מלבה של הגברת את הסברה ההפוכה. — אולם עכשו, גברתי הטובה, קשה. קשה מאד. קשים החיים לאחת משלנו. ומנין לי, אשה תשושת־כח, גוש רב־הכמות כזה? — שאלה לבסוף בתמיהה תמימה ומבדחת והצביעה בידה על הגוש — האם אני ילדתִּיו? — שאלה ושלבה את כפיה על לוח־לבה מצער.

— בין הזרועות! — הרעים ווֹלודקה בקול מפקד, כדי לאַשר, כנראה, מיד את ספור המעשה של האם.

מרפה נכנעת מיראה, מעלה בין זרועותיה את הגוש, שמשקלו שני פודים ומחצה, עומדת תחתיה ומפיה מטפטף הספור הנוגה של חייה כגשם בסופו, ופניה החמרמרים טובעים אותו בחותם האמת. והגברת הטובה מקשיבה בפנים מזהירים את פרשת הפְּרעניות, מחַיכת כאחות רחמניה וחשה יחד עם זה, שאשה זו, העומדת כנגדה עם הגוש בין זרועותיה, היא גם אחות רחמניה של כאב חייה. כי מנין חדוה זו, השופעת מתוך מעינות נסתרים אל הלב? — כאלו כבר בא ונהיה המעבר הצפוי, כאלו כבר הוסר הקושמַר המעיק מעל חייה! — הנה הצער, הנהו — הוגה היא בלבה, כשהיא מציצה במרפה, הנדונה כל הימים במלקות, בצביטות ובנשיקות־נשיכות — הנהו הצער הממשי והודאי. — מהרהרת היא מתוך דמדומים של קנאה בודאות — וַסילי שלה מכה אותה!

אסתר רואה בדמיונה את הרגעים המרים־המתוקים של הפחד, כשהאשה כֻלה מתכַּוצת תחת האגרופים הבועטים וטועמת כעין הרגשה, שאין הנאה מתוקה לאשה מהנאת הכאב ועלבון, הבאים בכחו של האגרוף החזק. היא חשה הקלה ותקוה טובה. ובשעה זו, כשלבה פותח את ציציו לקראת כל הגופים המְענים והמַכים, וכשנפתחת בלבה לרוחה גם ציץ הסבלנות ותשוקת הצער, עולה לפניה גם זכרו של העלם, הרועד ולוהט שם במרחק.

היא גוהה אחרי ה„פיטן" וקוראת אליו ממעמקיה: הה, אלמלי ראה אותה עתה! אלמלי הציץ בפניה עתה!

כי נהתה אסתר חיות אחרי ה„פיטן" ונכספה אליו בחלום חזיון־יום ובדמדומי־שנת בלילות, בשבתה בודדה על הכֵּף לפני גלי הים ומאחרית הכרך, כאלו פלטוה משברי הים ומשברי החיים יחד, ובהתהלכה לבדה בין תשואות קריה. היא ראתה את ה„פיטן" בדמיונה כצִלה על־יד ימינה. הוא עולה לאודֶסה אחריה ובכל דרכיה הוא מלפפה. פעמים ראתה בעיני רוחה את דמותו הנאצלת מבין המון הפרצופים המשוטטים לקראתה, פעמים— כאלו חוא טס לפניה בכרכרה. היא רצה אחריו והדביקַתו; תאחז בו ולא תרף ממנו. תנטלהו ותנשאהו לראוה לעוברים ולשבים. פה עמדו, עוברי דרך, והביטו: הנה האדם אשר עלה מתוככם כאד וַיִּמְרֶא חרש עד לגבעות המות! הנהו רועד ולוהט וגוֵעַ בדד בתוך תשואות החיים, כשלהבת נר יתום בצהרי־יום, יען כי בודדה שלהבתו בחלל עולם זה. הנהו תשוש ורועד ומרפרף וחסר מעט ממֵת... תביאהו ותציגהו לפני האחות: פקחי־נא חנה, עיניך לרוחה והציצי־נא יפה יפה בפרצופו, לשם, לשם, לתוך קפל זה של הלחי ולתוך קמט זה של המצח. עַיני־נא בסבר העינים, יפה, יפה. המצאת, אחות, דוגמתו בין כל שוכני־חלד? הכבר נגלתה לעיניך הבעה תריפה ומבטלת כזו, הבעה היונקת ממקורות אחרים?

ואחר־כך לנפשה:

הכָזֶהו אדולף גריגורוביץ׳, תבחרהו? האם על שלותו תהא שטוחה ודמיה שותתים? האם היא תתרפק על השֹבע וזרועותיה תחבקנה את הנחת? לא. נעלה היא עליהם כנעלה היא מהנחת, מסדר־חיים קבוע, מבעל, שהוא מַטֵה־מִשען, משיר־ערש ומנוה־שלום. „פיטן, פיטן שלי! שובה־נא אלי, שובה ואחזה בך"—כזו היא הפתקה מעטת־הדברים שתשים במעטפה.

ואחרי זה בדעה צלולה ובתמרורים:

כמו שיש לעבודת אלהים מצוות מעשיות, סדרים מְקֻבָּלים, סמלים והרגלים, שכבר דשו בהם מימות עולם, עד שפרחה הנשמה מתוכם, והסכינים הקדושים של הכמרים שחטו את האלהים, כך קפחו סמלי האהבה את

נשמת האהבה, סדריה המקֻבּלים שחטו את האשה. אהבה בלי נשיקות, בלי מצוות מעשיות, בלי מגעים־לטופים ובלי הלהטי הקושמַרים של הבשר הַמֵסית ומעַכּר — הה, מה מתוקה היא לנפש! בתולה עולמית, המפחדת מפני הבשר ובָזה לתאוות ולמאוַיים — כזו אני, פיטן, פיטן שלי! — הן רמיתיך בחפזי, הן הלשנתי על נפשי. כלתה הנפש אחרי תֹּם וטֹהר נצח. שובה, שובה אלי, פיטני, כִּי כבר צֵרפה האש בי את הסיגים ואת החלאה. שובה־נא ונתהלך יחדו ברחובות קריה ואתה מָגֵן לי לעיניהם.

ואחרי זה בדעה קרה ומיֻשבת:

תציג לפניו את מַרפה, אשה זו המעֻנה והמֻכּה, צער ממשי ודאי זה, ואת וולודקה תגיש לפניו, את ענשה וקללתה של אשה זו. שור־נא שור־נא פיטני, אותם ברא אלהים, את כֻּלם ברא אלהים להרע לבני־אדם ולשַקץ את החיים. נעבר־נא מהם, פיטני, מהם והלאה, אל אפסי־ההוד... לשם... לשם... כי החיים פגול הם ואנו הננו אחרים פה... א ח ר י ם... ואל יהי לנו לא שֵם וזכר פה ולא שארית על־פני אדמות...

ומדי הגיגה ב„פיטן”, יקרבו ויבואו אליה אפסי־ההוד. והיא נוע תנוע ברִטמוס חרישי ומתוק, כזה של ה„פיטן”. ערש־ארגמן הוא ערשה וקרני־הוד סביבה. ירדה תנומה על הצער שבלב וכל העלבונות נרדמו. מתיקות הכפירה מיַשנתה. הבית אשר שם, הפעמונים המצלצלים, הגבר, ששמו חיות וילדי־אונו, כל אלה הם יצורי דמיון חולה, שנולדו מתוך להטי קושמַר. מימיה לא היה כלום... לא התחולל כלום... היא אסתר לבית יָשפֵה. לעולם. רק אור האמת למראשותיה, רק אור האמת מרפרף על־פני חייה. ומתוך מתיקות זו יונקת הרִנה, הנובעת מתוך כל קרביה. זהו שיר הצהלה, זמר של חֻתנת־דודים עם חתן התֹּם והטהרה. ואחר־כך דממה מתוקה. על־פני חלקת מים שקטים. כבתוך דוגית. הורדו משוטים. קורי תנומה. המתיקות כפלג זך נוזלת. והיא, המתיקות, נובעת מתוך אותיות מטֻשטשות, המגיחות מתוך ערפל, נצתות באור ומצטרפות לשֵם, אשר אחריו תנהה הנפש ממעמקיה ויכלה הבשר: אדולף גריגורוביץ'.

והתרדמה טוה רשת של קורי־מאַניים, ובפשטות מֻסברה ללב, ויחד עם זה גם מרהיבה.

VIII

פעם אחת מצאה אסתר בחדרה של חנה פנים חדשות. זו היתה אשה, ספק בתולה ספק נשואה, ארכת־קומה וגזוזת־שֵׂער, שמבין השולים המבֻדרים של מעילה האדֹם היו נראות שמלה של סיטץ וחֻלצה של משי וָרֹד. אשה זו החזיקה תחת בית־שֶׁחיה רִידִקִיל־„ענק״, וכשסרה אסתר לחדר פתחה האורחת בבהלה את הרידיקיל, הוציאה משם ראי קטן והסתכלה בו. אסתר שערה מיד, עוד טרם הציגה חנה לפניה את האשה הזרה, שזו היא אֶמה בוריסובנה — זו, הפקחית והמעניִנת, שכבר סחה לה חנה עליה, והיא עמדה מיד, בחוש הטבעי שבנשים, על תכונתה של אשה זו. היא היתה שיכת לאותן הנשים, שאינן שכיחות ביותר, ואף־על־פי־כן מצויות הן עד־כדי היות טפוס. הללו עומדות תמיד על הגבול ולעולם הן גִבּורות בין לשבח ובין לגנאי. נשים אלו מזלזלות, לכאורה, ביֹפי ומתעטפות אפילו בימות־החֹל בשמלות־החג וגוררות אחריהן את־שולי־השיראים על־פני הבצות. הן מתרשלות בנִמוסים ובתלבשת וכוחלות את פרצופיהן בצבור. מלבושיהן על הרֹב בהירים וקולן גס ומשתרע. תכונתן של הללו מצטַינת בשתי מלים שבלשון האדם, הרחוקות זו מזו כמרחק הקדושה והַפוכה הגמור. אולם אסתר היתה נוטה יותר להכריע את הכף לחובה. היא היתה מכַנה נשים אלו בלבה, ופעמים גם בפיה, בשם כולל אחד „אותן״. היא שנאה בכל חושיה ערב־רב זה של מדות, של סדרים וסגנונים שבנשים אלו. היא שנאה את הרשלנות שבהן, שנדמתה לה כמכֻוֶנת, ואת החרות שבהן, שלא היתה, לפי השערתה, אלא זיוף. נשים אלו לא נִקרו על דרכה אלא לעתים־רחוקות, אולם תמיד היתה מכירה בהן מיד והיתה בורחת מפניהן מתוך פחד טבעי. היא ידעה, שהן פקחות ודבריהן מחֻכמים תמיד, אולם חכמתן היתה בטלה בעיניה וכל מעשיהן וחייהן היו בעיניה דבר של שטות. היא שנאה את הנשים הללו, שעצם קיומן היה פגיעה בכבודה. האשה היא סוד — היתה מדברת חיות לנפשה בכאב — והללו הולכות תמיד רכיל ומקיאות את סודה. האשה היא מִמוֹזָה ויפיה, וכבודה

תלויים תמיד בחוט־השערה, והללו ממשמשות תמיד בכבוד האשה וקורעות את כל החוטים.

גם אָמה בוריסובנה נראתה לאסתר חיות כאחת מ„אותן”, ובדמות זו זעזעה את כל הפצעים שבלב אסתר, שכבר הגלידו בימים האחרונים קרום דק. בהזדמנותה של אשה זו לכאן, לחדרה של האחות הצעירה, בישיבתה פה במחיצה אחת עמה, עם אסתר, תחת קורת־בית אחת, על המפתן של תקופה חדשה בחייה, היה לה כעין עלבון מיסטי וכרמז כלפי העתיד. ודבר זה צִער מאד את הנשמה. שטמה אסתר את האשה הזאת והיתה נכונה אפילו לגדפה בדבור גס. שטמה אותה ולא היתה מפקפקת ברגשותיה כל־עִקר.

אָמה בוריסובנה, שעמדה, כנראה, על משמרתה ומְלאה באמונה את תפקיד חייה, נזדרזה להוציא מלבה של האורחה פקפוק כל־שהוא ולהעמידה תכף על תכונתה הנכונה. היא נגשה מתוך קפיצה אל הגברת חיות, התחילה מעַוה את פניה ומנועעת את גופה, כמבקשת להתנצל על סרחון קשה ומתקשית בדבורים. ואחרי זה פתחה ואמרה במבוכה: תסלח־נא האורחה הנעלה, הגברת הכבודה מרת חיות... תסלח־נא לי. איני יכולה... באֹפן אחר...

אסתר נעצה באשה זו, העומדת כנגדה נבוכה, מבט תמֵה, לפי שלא הבינה את פשר דבריה ומבוכתה. חנה ישבה לה בשעה זו מרֻחקה מן הצד, כמסְתלקת מן הענין וכאדם שלבו כבר גס בענין זה. רק עיניה הבריקו בשביב של לגלוג סקרני קל. אָמה בוריסובנה כבר לבשה בינתים גבורה, פניה המְקֻמטים ממבוכה נצטללו משהו, אולם עדַין לא נעקרה ממעמד הכלִמה, שהיתה נתונה בו. היא פלטה: תסלח־נא הגברת חיות בטובה, איני יכולה באֹפן אחר. רצונה של הגברת — אכַבה מיד! — אמרה, הרימה בזריזות נמרצה את ידה והעמידה כנגד הגברת חיות את הפפירוסה המהבהבת בין אצבעותיה.

אסתר, שכבר תפסה מתוך כך את טיב המבוכה של אָמה בוריסובנה, לא הספיקה עדַין להשיב כלום לבת־שיחתה.

— רצונה של הגברת — אמרה אָמה בדקלום — הנה אני מכַבה — היא טבלה את אצבעה של היד השמאלית ברֹק־הפה והתחילה מכבה בה

את שלהבת הפפירוסה — אולם — סימה במחאה ובתחנונים — איני יכולה באפן אחר... אני אנוסה לעשן.

— אדרבא. אנא, גברתי! — אמרה אסתר בבת־צחוק של נדיבות, הכנעה להכרח וגעל־נפש מסתר — אם רצונה של הגברת בכך הוא, אדרבא, אנא!

— הגברת חיות מתירה? — קראה אֶמה בעליצות ותפסה את ידה של אסתר, שעמדה מכסאה בדרך מחאה. אֶמה הרפתה ממנה, תפסה את ידה של חנה והתחילה לוחצתה משמחה — אחר־כך נגשה מתוך קפיצה לאסתר וקראה: תודה מלב עמק. תודה, גברתי. את שובבת את נפשי. כי אם לא זו — היא הצביעה על הפפירוסה — למה לי חיים? — קראה וחזרה ותפסה את ידה של אסתר. — ואף־על־פי־כן... עט... אכבה את... החיים — אמרה וכבתה ברק־הפה את השביב.

אסתר נרתעה לאחוריה כדי־פסיעה ושמטה בשאט־נפש את כף־ידה מתוך ידה של אֶמה בוריסובנה. אולם זו לא הרגישה, כנראה, בהרגשת הבוז, קפצה לפניה, הגישה את גופה אל גופה של אסתר, הטילה את כף־ידה על שכמה של זו, כמתכונת להטעים את הערך השקול של שתי הגויות, כפי שנצנץ ברגע זה במחשבתה של אסתר. אחרי זה הכריזה בתיאטרליות:

— לא פפירוסה היא לי — היא הרימה באויר את הפפירוסה, כמו שמרימים כוס של ברכה — זו היא לי... זו היא לי — הכל!..

— כן, הנשמה! — קראה אֶמה בוריסובנה בהתפעלות ותפסה את שתי ידיה של חנה — תודה לך, חנה׳לי, שטרחת בשבילי והמצאת לי את הבטוי הכי מדיק. הלא תחת זה אני אוהבת אותך, הנה׳לי, — לפי שחכמה את. וזו היא אחותך! — קראה פתאם ונעצה מבט בדקני וסקרני בגברת חיות, כשָמָה את שָוִיה וערכה — הלא היא באמת אשה יפהפיה, הלא היא גבירה כבודה כל־כך — אמרה בהתול כבוש — היא ודאי אשה עשירה מאד.

— הה, הה, עשירה — קראה חנה בגאות — בעלה הוא סוחר גדול.

— חנה׳לי, הלא היא יפת־תאר אפילו ממך. אלא שאת רכה ממנה בשנים; את עודך, עודך... נו, מובן, היא — אֶמה הצביעה על אסתר — הריהי שוב ענין אחר לגמרי... הללו — אמרה בהפקרות בולטת — יש להן חותם מיֻחד.

— מי הן הללו? — שאלה אסתר בכעס כבוש ובהתול גלוי.

— הללו — השיבה אָמה דרך זלזול — הנשואות... יש בהן... מעין... יש בהן מעין... נו, וכֻלן הן נוחות־הדעת כל־כך — אמרה אָמה ומפיה התפרץ צחוק, שהיו בו גם משהו של הפקרות וכַונה כלפי צד ידוע. — הגברת חיות תמֵהה עלי — אמרה לחנה בבת־צחוק של התול, מתוך קִרבה של בני־אדם קרובים ברוחם ובאפני־דבור משֻתפים, הסתומים לאיש מן הצד. — אל־נא תציק בי הגברת כך — פנתה ואמרה לאסתר, מתנצלת בפניה על ההופעה „אָמה בוריסובנה", שהיא בצורה כזו ולא באחרת — אני כזו... הן היתה טרגדיה בחיי... כן. ט ר ג ד י ה ! — קראה בתיאטרליות, שנטלה, אמנם, הרבה מעֻקצה של מלה זו, ואחר־כך עשתה הפסקה „בכדי להכין את השומע כלפי הדברים המדהימים הבאים. — הלספר לה? — נמלכה אָמה בוריסובנה בחנה על־ידי קריצת־עין והציתה בגפרור את שְיָר הפפירוסה שבין אצבעותיה.

חנה נענעה ראשה בהסכמה, ואֶמה בוריסובנה התחילה לספר. היא נגשה מיד אל גוף הספור וסמכה עצמה על הבנתה של השומעת. פיה היה גס כבר, כנראה, בספור מעשה זה, שתחלתו היתה מן הסוף.

— בקִצור — פתחה אָמה את ספור־המעשה וינקה דרך חרות מתוך הפפירוסה — באתי אליו בפעם האחרונה. אותו החדר המְרֻוח, אותם הרהיטים הידועים לי כל־כך, אותה הספה המרֻפדה בפלוסין אדֹם. אור האלֶקטרון. אותם הציורים על הכֹּתל. „אביב", „תהום", „שגעון", לֶויטַן ואַיבַזובסקי. והאש בוערת באח. והוא מֵסַב אל שלחן־הכתיבה. הכל כנהוג, אלא שראשו כפוף והן הוא עודו עלם. נו, ממש עלם. עול־ימים. ברגע זה נראה ביחוד כעול־ימים. כן, עִקר שכחתי. טרגדיה זו באה לפרש, מפני מה שערותי גזוזות הן. ועכשו — אמרה בחשיבות עגבנית — אני חוזרת אל הספור, אם הגברת לא באה עדַין לידי שעמום.

אמה הטילה מבט בדקני בגברת חיות ועשתה הפסקה בין דבריה, כמחכה להסכמתה של השומעת. אסתר נענעה בראשה בהסכמה ורטנה דרך זלזול:

— אנא.

— כן. — המשיכה אָמה — וראשו כפוף. הוא אינו רואה אותי ואינו

מרגיש בי. והרי ראיתו ושמיעתו דוקא חדות הן. ולא תמיד היה כזה. זועף ככֹמר. אדרבא, היו ימים אחרים וערבים אחרים, אחרים לגמרי. ולא רק הערבים — המספרת גנחה, כאדם המֵצר על הימים הטובים והמאֻשרים שנגוזו, צללה לרגע בזכרונותיה ואחרי זה חזרה לספורה — ואני פוסעת לי על קצות האצבעות. פוסעת לי בלאט כמתגנבת, כחתול. לאט לאט. מן המפתן ולפנים. כמשרתת ענותנית. — אֶמה ינקה את הפפירוסה יניקה קלה — אני הגברת שרתי פה, בחדר זה, ימים רבים. והאש באח דולקת כמלפנים והצללים מרקדים על הכתלים כיצורים חיים — אֶמה הנמיכה את קולה והיתה כלוחשת — וגם אני הנני פה כאחד הצללים, והוא תפוש מחשבות ואינו רואה אותי. נו, המבינה הגברת, אינו רואה. פשוט, אינו רואה. עיניו מציצות ואינן רואות אותי. אני מהן והלאה. לפי שכבר חדל... חדל כח־הכשפים שבי. תם כחי. אָפס היֹפי, סר החן, אין, אין כלום. כי מה אנחנו הנשים ומה כחנו? — אמרה בתלונה קלה של הכנעה לגורל — האשה מה היא? אות קלילה. צל עובר. ריח דק מן הדק. צפור פורחת. בקצור: נוֹליסימוס! — המדברת הֵשיבה מלא־הפה עשן, כשולחת בעשן את האשה. — ואני פוסעת לי... חרש, חרש... כאלו אינני. והנני נִגֶשת עד השלחן. כן — תפסה פתאם את עצמה, שפסחה על פרט חשוב אחד, המסביר את המאורע — אני באתי — אמרה בקול רם — לחדרו בפעם זו אחרי הפסקה ממֻשכה של שבועות. אני כבר ידעתי, שאין אני בעיניו כלום. הה, הה, ידעתי. הוא לא אמר לי, אבל אני ידעתי. הן כבר חדל לבקרני בביתי. ואפילו ברחוב היה משתמט ממני, וכבר היה נכנס ובא בביתה של אחרת... בקצור, כבר לא הייתי בעיניו כלום, כלום... ועכשו אני חוזרת אל הענין. אני נגשת עד השלחן — היא חזרה והנמיכה את קולה — והרי אני עומדת לי. חרש. כתינוקת עלובה. והוא עדַין אינו רואה אותי. נו, פשוט, אינו רואה. והנני פותחת רידִקיל זה — היא הרימה את הרידקיל הענקי, כדי שיהיה נראה לעין — והנני מעלה משם דבר־מה. אח, למה אסתיר? פקעת של שערות אני מוציאה משם. והוא, חתולי, רואה אני בו, שמפחד הוא. הוא קצת מוג־לב, כמו כל הגברים. חה, חה — מתפרץ מפי צחוק — „אל־נא תפחד, חתולי! אֶמה בוריסובנה לא באה להתנקש בנפשך, או להתנקם בך. להתנקם? אח, למה? אין אֶמה בוריסובנה נוקמת

ונוטרת. חלילה וחלילה. היא לא באה אלא להִפָּרד ממך... לאמר לך שלום, ולברכך. תהא־נא דרכך צלחה, חתולי, גבורי העז. תשא־נא חן בעיניהן של אחרות... יפהפיות... וגם הנה שַי הביאה לך ברגע האחרון של פרדתנו... פקעת קטנה של... שערות. שערותיה". ותוך־כדי־דבור הוצאתי את הפקעת הקטנה של שערות, שערותי, קְוֻצותי המפֹארות והשופעות, אשר עליהן היתה גאותי, זרקתין לאש אשר באח. שלום לכן, שערותי הנחמדות, תפארת־גאותי, שלום לעד ולנצח־נצחים! עוד לא יאמרו: אֻמה בעלת התלתלים השופעים והנהדרים! כי למה לאֻמה בוריסובנה שערות־פאר? ומה בצע לה מהן? — והוא, גבורי, לא נע ולא זע. אַפּוֹלוֹ! אולימפוּס! ואני שמֵחה בלבי ואומרת: טוב, שאיננו יְפִיטֶר. ואחרי אשר עשיתי את המעשה, הלכתי לי לדרכי כמו שבאתי. וכשהסַבּותי את עיני ראיתי את פניו של גבורי והנה הן קורנות מגיל ועיניו מציצות בי בגנבה ובחדוה חרישית של פחדן מוג־לב, שנִצל מן הסכנה. שש לבו בקרבו, אולם אינו מֵעֵז עדַין לצהול בקול. ואני הן לא עשיתי את המעשה בכדי לצערו, או בכדי להיות כמשחקת על הבימה. חלילה וחלילה! פשוט, הייתי עדַין ילדה טפשת־לב. ממש תינוקת. לא ידעתי עדַין, מה היא האשה ומה כֹחה. ועוד לא ידעתי שגורל אחד לאֻמה ולָאִשה, שאֻמה אינה יוצאת מן הכלל. אנחנו הנשים, לכלנו ערך אחד ותכלית אחת. אלא שיש מאתנו שהן קצת יותר מֻמחות לסקור־עין. בקצור, חנה׳לי — קפצה פתאם, קראה בקול רם, שבלבל את רוח המסתורין, המרחפת בחדר, וגפפה את חנה — הבה, חנה׳לי, נִנָּשא גם אנחנו לבעלים. כל זמן... תכלית האשה, סוף־כל־סוף, הוא הבעל. ומה נפסיד? תמיד אפשר למצא תחבולה. אנחנו הנשים מנֻסות הננו בכך. הרי רֶבמַטיזמוס. מחלה. רופא צעיר. וסתם נוה־קיץ. בקצור, יש לאשה תחבולה. ודוקא כשהבעל הוא טפש קצת. משהו מן המשהו. אם הוא סוחר עשיר, אין זה מזיק כלל וכלל. ואיהו אדולף גריגורוביץ׳? הה, אדולפצ׳יק שלי, אהובי, ששון־נפשי! הן כבר מתגעגעת אני עליו. אם יסור, חנה׳לי, לביתך, ברכיהו־נא בשמי, מעֹמק הלב. אמרי לו, שאף־על־פי שקצת טפש הוא, אבל דומה הוא לגדי מקֻלס ומסֻמק. — חנה צחקה בפה מלא. — וחוץ מזה, וחוץ מזה... זה תלוי בשקול־דעתה של אַנה אברמובנה... — היא שׂמה שתי אצבעות על פיה לסִמן של נשיקה — וגם בשמי... נו, אני הולכת —

התחילה לדבר בקול מזרז – והשגיחי־נא, חנה׳לי, על אחותך הנשואה, שלא תכָּשל חלילה באדולפצ׳יק – כי הן, אי אפשר לכחד, הוא בחור נאה. – אָמה רכסה את כפתורי מעילה ונטלה את הרידקיל בידה – כן, חנה׳לי. עוד דבור קל. סוד. על האזן. – היא חבקה את חנה ולחשה לה על אזנה בקול רם ומפֹרש, שהגיע גם לאזנה של אסתר – בדבר ה„דימון". הוא חי?– ומה? – אדרבא. כמתמול שלשום? הענינים שמחים? חנה׳לי. מה טוב! הה, דימון, דימון! – קראה בדקלום ונענעה אגרופיה בהתפעלות – בקצור, אהובותי, יותר מדאי הפלגתי בשיחה. ופנאי אין. והנני אומרת לכן שלום– הלכתי! – ובדבר הטרגדיה – אמרה אחרי שקול־דעת קל – לא היו דברים מעולם – צחוק מחֻצף התפרץ מפיה – פשוט, שקר וכזב. צללים לא היו מרקדים ואש לא היתה בוערת באח. הרבה דברים לא היו. ולמה גזזתי את שערותי? פשוט, מפני מעשה שהיה. הלחם היה מועט מכפי השעור, או אולי חשקתי בשוקולדה. הלכה אָמה, גזזה את שערותיה וּמְכָרָתַן לזקנה בלה אחת. הן גם זקנה בלה צריכה לפרנס את נפשה. עה, חיים, חיים!– גנחה פתאם – קשים הם חיינו. ואני אומרת – סִיְמָה בתיאטרליות – או חיים או חֶבל! חבל – וחסל! שלום, ילדותי – והיא נשקה לחנה וקפצה ויצאה מהחדר.

– זו היא אותה אָמה בוריסובנה? – שאלה האחות הבכירה את הצעירה לשם שאלה סתם, כדי להפריע את הדממה, ששררה ביניהן אחרי יציאתה של האורחת ושהעיקהק צת על שתיהן.

– אותה – השיבה חנה לַקוֹנית.

– שכבר סחת לי עליה פעם אחת, כמדֻמְני...

– סחתי.

– והיא אורחת רגילה בביתך? – שאלת אסתר בתוכחה עצורה;

– לפרקים.

– זו היא האשה הפקחית והמענינת? – שאלה אסתר והטעימה את המלה „זו".

– סבורה אני.

– הלא היא טפשית... המונית... – אמרה אסתר בחמה גלויה.

– ואותי היא מבדחת... – השיבה חנה בקפֵדה.

— כן!..

כזו היתה השיחה הקצרה בין שתי האחיות, שנפסקה מיד, לפי שנִטל מאסתר כח־הדבור. כל בשרה כאב עליה, כאלו אצבעות זרות שרטו בו. דומה היה, כאלו מצצו מתוך החדר את אויר־הנשימה. אח, עם מי אנו מסַבּות ועם מי אנו מתחברות! — הגה לבה בכאב. הרגשה חריפה של בושה מצצה את לבה. היא לא העֵזה להציץ בפניה של האחות, כאדם שנזדמן עם חברו בשוגג למושב פריצים, ופניה של זו היו מבְדחים ועומדים בפשטותם, כאִלו לא אֵרע כלום. זה הכפיל את העלבון. אסתר התחילה להתלבש ולהפרד בבהלה. דמעות נקוו בעיניה. היא החישה ברחוב את פסיעותיה, עצרה את זרם הדמעות המתפרצות, כדי להביאו בשלמותו למעונה.

— וזו היא אחותי, אחותי! — קונן לבה בצער.

IX

הה, מה בזה אסתר חיות לאשה גזוזת־השער, הפקחית והמצנינת, שהיא ספק בתולה ספק נשואה, בעלת המעיל האדֹם עם השמלה של סיטץ, עם הפפירוסה המהבהבת שבין אצבעותיה ועם דבורה ההפקרי השוטף! „זו", „זו" — היתה הגברת חיות מכנה בלבה את אֶמה בוריסובנה ומחָרפתה במחשבתה בכִנויים גסים שבגסים — בעלת הדמות הזלה והמזֻמנת תמיד!... היא היתה בעיניה סֶמֶל האשה המבישה, המזהמת את האשה ומבזה את כבודה. ו„כזו" מתהלכת בין הבריות בפרהסיה ובאה בין הגברים?! — היתה תוהה ומשתוממת מתוך צער הלב. כל עלבונותיה הנרדמים נעורו בלבה וכל פצעיה הקרומים התגלעו באצבעותיה של גזוזת־השער. אסתר התעמלה להשכיחה מלבה, אולם „זו" היתה לופתת את מוחה כִבצבתות וכזבוב טורד היתה יושבת על תנוך אזנה. כל תנועה המונית של „זו" נשתמרה בזכרונה ורבים מפתגמיה ומבטוייה, שנאמרו דרך־אגב ומתוך בטחה מרֻשלת, היו זוחלים כרמשים בלבה. לעיניה עמד הקרע של מקום־התפר, אשר על שכם מעילה של אֶמה בוריסובנה, וגם חלל זה, שנתהוה

בחָלצה על־ידי הוָו הבלתי מקֻרס ושמתחתיו נשקף ה„ליף", וממוחה לא משו המימרות העוקצות, שנזרקו מפיה של זו, שהן בעצם מהותן והן באפן אמירתן היה בהן זלזול משפיל את אסתר: „כל הנשים ערך אחד להן „ותכלית אחת", „תכלית האשה הוא הבעל", „מה היא האשה ומה כחה? עצם מציאותה של „זו" בעולם היה פצע בנשמתה של אסתר וכתם על זהר חייה. פעם אחת בערב לפני שָכבה נצנץ במחה: „אֶמה בוריסובנה— זו היא אני. כמוה כמוני!" הרהור זה הדהים את אסתר בפשטותו ובודאיתו. היא צנחה על הספה חדלת־אונים, כרובצת תחת משא כבד. עור גופה כאב עליה וכעין מחטים דקות ננעצו בקצות אצבעות ידיה. כך היתה מוטלת שעה קטנה, שואפת ונושמת בכבדות. אחרי זה קמה והתחילה מנענעת באגרופיה, כנאבקת עם „זו" ועורכת עמה קרב. אולם „זו" נמנעה מלהֵאָבק עמה. אדרבא, היא הסבירה פניה אליה מתוך סבר הפקרי ונדיבי ושפתיה התחילו רועפות דברי שלום ואהבה, כדברי נבול של חמדת־בשרים. התחילה מגפפת אותה בזרועותיה הלאות וההמוניות, מציצה לעיניה, מחַיכת חיוך חונף ומנבל: „הרגעי, הרגעי־נא, גברת עדינה, אשה נעלה, יפהפיה, מרת חיות, הרגעי־נא. כלנו הננו אחת. בשר אחד אנחנו. הגבר מגפף אותנו — ואנו בזרועותיו המשֻקצות. והננו מתנַונות. כן, גברת חיות אני הנני אַת, ואַת — אֶמה בוריסובנה. וגורל זה גם לחנה׳לי, אחותך הצעירה". אסתר היתה נאבקת עם אֶמה בוריסובנה עד שעה מאֻחרת של הלילה, עד שתקפתה תרדמה מתוך יסורים. אחר־כך בא החלום, פרשן אכזר זה ומרַגלה של המציאות, וקִיֵם את דבריה של „זו". אלמלי נִתַן לאדם להסיח לחברו דברי חלומותיו בלי שום פחת והעלמה, אפשר היה גם להעלות על הכתב את יצורי דמיונה של אסתר, שיצאו לשחק לפניה בשעיפי־שנת. אולם עדַין לא נִתנה לשון לחלום ולא נִתנה רשות לפרסם את הכי־מתוק והכי־עז שבחלום. גם שאיפתו של האדם לאמת אינה חזקה עדַין עד לידי מדה זו, שימסור לאחרים את דברי ימי לילותיו כתבניתם עם כל הגִלויים המרעישים שבהם. הן יש שהחלום מבזה כל־כך את האדם בעיני עצמו ומוקיע בפני נפשו את פשעיו הכמוסים ואת תאוותיו הכי נבזות. וכזו יצאה אסתר מחלום לֵילה: מזוהמת, מֻלכלכת ברפש החטא ומֻשפלת תכלית השפלות. וגם אֶמה בוריסובנה וחנה׳לי היו עמה ברפש

ואדולף גריגורוביץ׳, אחת מן הנפשות הפועלות, היה המנצח עליהן. אחרי־זה היה לבה הומה לעצמה, לאֶמה, ונשמתה היתה בוכה בקרבה על קלונה של חנה. ופתאם לפתע, היא עצמה לא הרגישה את הרגע ואת מעמד־הנפש, שבהם נתהוה שנוי זה בלבה, חדלה לשטום את „זו". אדרבא, כמה וכמה קולות מתלחשים המליצו לפניה טובות ורחמים על „זו". נצנץ הרהור, שהפקרות זו של אֶמה בוריסובנה וכיוצא בה אינה, אפשר, אלא נוסח מיֻחד של מרד בתענוגות ובגֵהוץ המשעמם של חטא צבוע, והרשלנות ונִבּוּל־הפה אינם אלא צורה מיֻחדה של סגוף ונזירות מן ההנאה הגנובה של אשת־איש מתחסדת. זהו תעובה של החמדה. ואולי הופעה זו של אֶמה בוריסובנה וכיוצא בה אינה אלא פרי נקמתה של האשה בנפשה, עקב אשר ירדה פלאים ותַשפל את כבודה להיות מקור־תענוגות, המְזֻמן תמיד לגבר. באות הן להתנקם בגבר על שברא את האשה, יצור־כפיו, שעשועים לדמיונו הפושע. על־כן מסורות הן לַכֹּל ופרושות מן האחד, הגבר העריץ. כך וכך היתה אסתר מתלבטת בחידתה של „זו" והיתה משתוקקת לחזור ולראות את אֶמה בוריסובנה, להסתכל בפניה, בתנועותיה, לשמוע את דבורה השוטף והפרוץ. היא שאפה לחזור ולעַיֵּן בדינה של „זו". היא היתה נכנסת פעמים רבות לחדרה של האחות, לפי שהיתה מקוה למצא שם את אֶמה בוריסובנה. אולם פניה של זו לא נראו שם, כאלו היתה מוקירה בכונה את רגליה מן הבית הזה. ברם אסתר לא שאלה את חנה על אֶמה בוריסובנה. שתי האחיות היו בכלל ממעטות בדבורים זו עם זו. דומה היה, כאלו שתיהן הרות ללדת כאב חשאי וצער שתוקי, ושתיהן מסתירות אשה מפני רעותה עלבון כפרי חטא מְצנע. אסתר ראתה בפֵרוש, שישיבתה לפעמים מעיקה על חנה, ביחוד כשהיתה נתונה במעמד־נפש של צִפִּיָה, והיתה מצמצמת את ישיבתה בחדרה של חנה לרגעים מועטים, כשהיא נעלמת מיד באמתלה ובלי אמתלה. פעם אחת, אמנם, השיאה אסתר את השיחה על אֶמה בוריסובנה. היא הזכירה את שמה דרך־אגב וצֵרפה אליו דבור סתמי של שבח. חנה העירה בשפה רפה, בדרך זלזול, שמכל־מקום אין דעתה של אֶמה צלולה ביותר. היא בעלת־דמיונות... ובכלל, היא מְשֻׁנה קצת... ועקלקלה...

— בעלת־דמיונות, מְשֻׁנה קצת ועקלקלה? — אמרה האחות הבכירה.

מתוך התרגשות מרגזה, שלא התאימה כל־עִקר אל השתיקה המרֻשלת, שהיתה שרויה תחלה בין שתי האחיות – אדרבא... היא גם טפוסית... ובכלל, מפני מה בני־האדם הם קצרי־ראות כל־כך – קראה בקצף מתגבר, כמְגִנה על כבודה של אֶמה בוריסובנה – כל מה שיוצא קצת מגדר הרגיל... כל מה שהוא יפה קצת... כל מה שאינו שַבְּלוני ואינו מובן ללבות המטֻמטמים... הרי זה... הרי זה משנה ועקלקל ומרגד עצבים.

נצנצו פתאם בזכרונה העקיצות הסורטות של האדון חיות בדבר דמיונה הגפרז ועצביה הנרגזים. אסתר נשתתקה. פניה של חנה הלבינו משהו. היא שתקה שתיקה נמרצה של נעלבה. אחר־כך רטנה:

– כן. אנחנו – היא נתכונה כלפי עצמה – הננו שַבְּלון. לא כן הגברת חיות... – סימה בלגלוג גלוי ומרגז.

אסתר לא השיבה על זה כלום, בדתה מלבה אמתלה והלכה לה אחר שעה מועטה. אחרי זה הוקירה ביותר את רגלה מחדרה של חנה; רק לעתים היתה נגשת עד מבוא הבית ושואלת את השַמש, אם אנה אברמובנה היא בביתה ומי מן האורחים יושב עכשו בחדרה. במעמקי הלב נתכַּונה לא רק לאֶמה בוריסובנה, כי־אם גם לאדולף גריגורוביץ׳, שהיתה מתגעגעת עליו בימים האחרונים. השַמש היה מרצה לאסתר, כמרגל שכיר, את כל הליכותיה של אנה אברמובנה, מי יושב בשעה זו בחדרה, מי היה ויצא, מי שלח לה צרור־פרחים ואימתי נתקבלו אליה מכתבים עם מעטפות ורֻדות. מתוך אמרותיו הדחופות והצפופות של השַמש בצבצה כַּונה גלויה לשַחד באמרים את הגברת היפהפיה, לעכבה מתוך כך שעה יתרה, כדי שיהא לו הספוק „לזלזל" אותה במבטיו החומדים. אסתר היתה מצטערת בלבה על „עסק" חשאי ומשֻתף זה, שנעשה מאליו בינה ובין השַמש; ואף־על־פי־כן היתה מקשיבה לדבריו בהנאה חריפה של איש, המקבל דברי לעז ורכילות.

– מדמואָזֶל אנה אברמובנה איננה, כמדֻמני, בביתה, גברת נעלה, – היה משיב לה לפעמים – איננה. מדמואזל אנה אברמובנה היא אצלנו בת־חמודות, יפת־תאר, היא אצלנו בְּכּוּרה, גברת נעלה. ה„קֻולרים" רצים אחריה כשדים. כחתולים הם מתרוצצים. והיא, המסכנה, מנוחה אין לה. מיד ליד,

גברת נעלה. שנת אין לה. בבקר השכם – והנה „קוֻלר", בחצות הלילה – והנה „קולר". מדמואזל אנה אברמובנה היא יפהפיה, הוי, הוי, יפהפיה – קרא השַמש מתוך גניחה עמֻקה, כמשתתף בצערה של המסכנה, שיפהפיה היא – כן, גברתי, מדמואזל אנה אברמובנה איננה בביתה – אמר בהחלט. ואולי יְשנה – חזר בו פתאם, אחרי שִקול־דעת קצר – לפני... לפני שעה קטנה היתה ודאי בת־החמודות בביתה. לא, איננה – הוא חוזר בו שוב – היא יצאה מן הבית עם שני „קולרים", אחד מימין והשני משמאל. אחד „יַניק" בעל־גוף, מפֻטם. כזה – והוא הפיח את לסתותיו והעמיד את אגרופיו כלפי צדעיו – הוא לבוש... מעיל אנגלי. אדולף גריגורוביץ׳. והשני גבה־קומה, „גוַרדי", כלֹמר פרוטסטַנטי, אחד מאותם, שהם כבני חוץ־לארץ, האדון פֶּיזנר או פויזנר. אלהים הוא עדי, שאין אני יודע, מי מהם היא חתנה.

כך נעשה הזר, השַמש, המאריך בדבורים, המליץ בין אסתר ובין אחותה הצעירה. מתוך דבריו, וביחוד מרמזיו, היה חוש־הנשים של אסתר לומד הרבה. היא הבינה, שחנה נשאת בסערת החג, והיא, האחות הבכירה, זרה. עין זרה היא לה. היא היתה מתקצפת, מתקנאה באחות, חושדת ולבה בוכה בה. החשד צָערה מאד והספק הכאיבה יותר מן הודאי. אִלו היתה יודעת בבֵרור... בבֵרור! – ובכן גם חנה.... גם היא... גם חנה׳לי מתבזית!..– היתה הוגה בכאב־הלב ובורחת מעם המבוא אפילו כשהגיד לה השמש, שהיפהפיה היא בביתה, ולא־כל־שכן כשרמז לה, שיפת־התאר, מדמואזל אנה אברמובנה, אינה יחידה. – גם בה רודה הגבר העריץ! – היתה מהרהרת בחמת־נקם. ומתוך כך גברה ביותר תשוקתה לחזור ולראות את אֻמה בוריסובנה, להכנס אִתה בשיחה, להסתכל בה. ואולי תציל דרך־אגב גם מפיה דברים על חנה׳לי.

פעם אחת הרגישה אסתר באֻמה בוריסובנה, שיצאה מתוך מבוא־הבית שלשים ושלשה ברחוב חרסון. אסתר רצה אחריה עד שהדביקַתָה. אֻמה היתה מהלכת בהִלוכה המֹזרז, שולי מעילה פרופים ומבֻדרים, סנדליה המעֻקמים משתמטים מעל הרגל ומקישים במרצפת הרחוב, לפי שהלוכה כבד ולֵאה, כאלו היתה מצמצמת כֹח רב ברגלים, שתחזקנה מעמד על קרקע־עולם ולא תמוטנה. ובכל פעם שהיה סנדל משתמט, היה חושף שטח

של פְזמק קרוע. אסתר תפסה בידה של אֶמה בוריסובנה מאחוריה, כדי להעמידה. אֶמה החזירה אליה את פניה המבֻלבלים והתמהים. שעה קטנה הציצו אשה בפניה של רעותה מתוך תהיה ובלא דבורים. פתאם התחילה אסתר לגמגם:

– אֶמה בוריסובנה... אני... בקשתי... אח, מפני מה את בת כך?..

– כלומר? איני מבינה! – השיבה אמה בתמיהה והציצה בבת־שיחתה בחשד וגם בהתמרמרות.

– בת כך... כמו שהנך – הסבירה אסתר המבֻלבלת והצליפה את ידה למלא קומתה של אֶמה, כשנעצה בזו מבט של חמלה. – אח, מפני מה אינך אחרת?

אֶמה עותה אה פניה מתוך בוז ומשטמה מפֹרשים. – הלא אינני גברת חיות! – השיבה אֶמה בהִתול מר.

– אח... אני לא לכך – התחננה אסתר – לא זה... אני מבקשת... אח, לא זה... הלא את אשה... – אמרה אסתר לבסוף, כמתחננת לפני אמה על כבודה של האשה.

– כן, יש לי העֹנג וגם הכבוד להיות אשה! – השיבה אֶמה בהִתול מר ולא הזיזה מעל פניה של אסתר את מבטה הבז והשוטם.

– והִתול מר זה כלפי מי הוא מכֻון? – שאלה אסתר בסקרנות וברטט נפשי – כלפי האשה או...

– אני שונאת את האשה! – הכריזה אֶמה בדקלום – בכל חושי אני שונאת אותה. האשה שופעת – היא לחשה לאסתר על אזנה כמפחדת מפני אזן זרה – סחי, היא – זוהמה... אני, שונאת את האשה... ושלום לגברת חיות, כי אצה אני לדרכי...

אֶמה תקעה בזריזות את ידה לאסתר והתחמקה מיד מתוך קשקוש בסנדליה על מרצפת הרחוב. אסתר הביטה אחריה בצער הלב. כל אבריה היו כבדים עליה. היא חמלה עכשו כל־כך על גזוזת־השער הפזיזה והמזֹרזת, על חנה׳לי, בת־החמודות, שכל ה„קוָלרים״ רצים אחריה, ושאחד עריץ רודה בה ומזהם את יפיה, – על עצמה, על הגברת חיות, שברחה מבעלה אל תוך הריקניות של כרך זר והוֹטַל זר, ועל כל אחיותיה, בנות־מינה, אשר גורלן של כֻּלן, מן הנסיכה עד המבשלת, הוא גורלה של

מַרפה. הרגשת החמלה שבלב אסתר היתה כבירה כל־כך, עד שחזקה מכח החיוניות שבה. היא הלכה והתחמקה לתוך שני החדרים של ההוטל הזר. וכהתעטף עליה נפשה מצער ומהמית־לב, קשרה על האשה את הקינה הזאת:

הוי לך, אחותי, בת־חוה, הוי, הוי!

הוי לך, כאשר פרוח תפרחי לשַׂמח ביפיך לבבות גברים חומדים ועינים מסַקרות ומתאַוות, וכאשר נבול תבלי להיותך מרמס לכל רגל זר, מתחפש בבגדי כהֻנה של עובד־יפי.

הוי לך, כאשר תְּתַמְמי כיונה, תשירי לעוגביך בפיך שיר־השירים ותקריבי את בשרך להיותו מקור־תענוגות, מצפה תמיד לקראת כובש, אשר יעלה עליו כעל מְזֻמן לו; והוי לך כאשר תגיחי כלביאה, תלחשי לחישת־נחש ותעטי משטמה לערוך קרב עם איתנים ומאהביך־משטיניך.

הוי לך, כאשר את קרועה, פצועה, משרתת בעלך או אדונים זרים, תכרעי לרגלים, תערכי שלחן, תציעי מטת אשת־חיק, תצפי הליכות בית או הליכות רחובות נדחים בלילות שוממים; והוי לך, כאשר תתלבשי בעדי־עדיים, תיַפּי פניך ותעלי על שפתך בת־צחוק, למען היטיב בקול שירך או במחולך ההפקרי עלֵי־במות לבבות תפלים, בגלל הטריפם אותך לחם־חֻקך.

הוי לך, אחותי בת־חוה, מֵעַיִן אורבת חומדת בשרך, מזרוע מחבקת, העמֵלה לכַבות בך כבוד אשה וכל שביב שלהבת נשמת־אדם; והוי לך מיד רודה בך בפרך ומפֶּה מדַבר חלקות, למען יַשֵׁן בקרבך רוח עֵרה וגאה.

הוי לך, כי גזלו ממך כלי־זינו של האדם ולבשוך ערמה תחת חרב ולמדוך לחישת־פתן תחת נאומים חוצבים להבות־אש; והוי לך, כי נטל עליך לטפח בדמעותיך את חִנך ולכרוע כל היום תחת משא יפיך, היֹפי, המלשין עליך ומגלה עקבות שביליך לצַידים אורבים לך על כל דרך.

הוי לך, אחותי, כי יפיך הוא כטל משכים וכשלהבת רועדה, אשר כַּבֵּה תכַבֶּה אותו כל רוח פה; וכבודך הוא כענן־בֹּקר וכצפור פצועה לִגְוֹעַ עדֵי־רגע, מדי תקרוץ עליו עַין מעֹול מפיח־כזבים.

הוי לך, אחותי, בת־חוה, הוי, הוי!

X

אולם אסתר חיות לא היתה מְכשרה לשתף את צערה וכבודה שתוף מתמיד או מְמֻשך עם שאר בנות־מינה. היא היתה בעיני עצמה בריה מסוג אחר, חטיבה מיֻחדת, נעלה מאחרות או שפלה מהן, אבל לא בדמותן וכמתכֻּנתן. השערה כל־שהיא בדבר ערכן השקול גרמו לה ענוי גופני ממש. „אני – אחרת", מימרה זו, שהיתה ה„מוטו" של חייה, לא זזה מבין פתחי לבה. המרא המריאה אל על ובנפול עליה רוחה ותתן את נפשה כרמש זוחל. נקצצו כנפיה עדי רגע והיא נעשתה נכנעת, שפלה ומְבישת, הנזוף שבכל יצורי תבל. כל הימים היתה נושאת את נפשה אל רגש אחד פלאי, שהיה יקר לה כחיים, יקר פי־שבעה מגוף החיים. זו היתה הרגשה מזֻקקה כריח דק מן הדק, כצליל נשגב, אשר יְגֻנב לאזן הנשמה רק ברגעים ספורים, כאשר תתרומם הרוח ותעלה הנשמה עד האלהים. וכל כמה שהרגשה זו היתה ערפלית, אוירית ומתחמקת, כן גדלו חשיבותה וממשיותה בעיני אסתר, לפי שבלעדיה אין חִיות... בלעדיה הכל אינו כדאי... ורק היא לבדה רוממַתְה להיות גברת, בת קרובה לאלהים. כל שאר השעות של החיים היו לה שעות החֹל והשפלות, שבהן היתה אסתר השפחה מצפה מתוך המית־לב אל ריח הניחוח הדק, שישוב ויגש אל אפה ויריח את חייה בחן וביפי, ואל הצליל, אשר ישוב וירנין את לבה ויקָרבוֹ אל החשיבות. אולם הכל כבר אבד – כך לחש הלב האכזר – אבד. והן זהו פשוט כל־כך – נכנסה פתאם ודאיות מדהימה ללבה – הן יסוד וְשרש לחיי האדם הוא הכבוד, הוא הנְקדה העִקרית, שבלעדית האדם אינו אלא רמש זוחל ואין הֶתֵּר לחייו. ונְקדה זו דוקא רופפת ביחוד ותלויה בחוט־השׂערה וצפויה בכל רגע לאבוד, ומי שמאַבדה, שוב אין לו תקנה. ומלבה כבר אבדה! – היתה הוגה נכאים.

מתוך כך התחילה אסתר מתחקה על אנשים אחרים והיתה מחפשת בפרצופיהם ובין שביבי עיניהם הבעה זו של כבוד. כשהיתה מתהלכת ברחוב, היתה מעַיֶנת בפרצופיהם של עוברים ושבים וביחוד בפרצופיהן

של נשים, בכדי לבדוק אותם ולדלות מתוכם סֶבר זה... סבר הכבוד... מתוך ההסתכלות באה לידי מסקנה, שאנשים רבים, אחרי שכבר אבדה מלבם הרגשה זו, הרי הם מתהלכים עדַין בעולם עליזים וצוהלים, פוסעים קוממיות, כאִלו גִלו כוכב חדש, משתחוים על־פי כל תכסיסי הנמוס, צוחקים צחוק מחניף ומדברים בבטחה ובקול אומר כבוד; ולא עוד אלא שמעמידים בפני אחרים פנים חשובים של אנשי־תאר. אולם היא אינה מְכשרה... אינה מְכשרה לאחוז עינים. וגם לא עיני עצמה. היא אינה בת כך! – היתה ממליצה על נפשה בקולה של אם רחמניה, המגִנה על תינוקה היחיד.

התחילה אסתר לפשפש בכל הרהוריה ורגשותיה ולטפל על נפשה שגגות עצמה וזדונות זרים. הגיע לאזנה ברחוב דבור של נִבול־פֶּה, שנפלט בין אדם לחברו בדרך הליכה, העמיסה מיד דבור מאוס זה על נפשה, כאִלו יצא מפיה. הן תחלה... תחלה... לפנים – היתה מדברת אל עצמה דברים כבושים – בהיותה בבתוליה, לא נזדמן לה מעולם לשמוע דבור כעין זה. אפילו אחד לא נשתמר בזכרונה. לפי שהכל היו נוהגים בה כבוד והיו נזהרים מפניה. כל אדם שומע מהרהורי לבו -- ובלבה סחי ווזהמה. צָפו לעיניה כל המאוַיים העכורים, הכמוסים במרתף הלב. נבהלה מפניהם. מספרם – לגיון. היא השתוקקה רק אל הגברים, רק אליהם. אפילו התשוקות, הזכות והלבנות בשעת נצנוצן כפתותי השלג, היו משחירות מיד כפתותי השלג, מדי תגענה באדמה השחורה והמְרפשה. נצנץ הרהור: הן בעִקר הדבר כל הגברים שוים בעיניה... כֻּלם רצויים לה... לפי שאין הבדל... אין. היא ראתה בעיניה את מערָמיה בצבור והיתה נועצת את מבטה העז במבטיהם האורבים של הגברים, כדי להכריעם. החליטה, שיש בהִלוכה, במבנה גופה, בחתוך אבריה דבר־מה מחָצף, המושך אליו ביחוד את מבטיהם של הגברים ומקָרבה אליהם, בלי רֶוַח... בלי יראת הכבוד...

עכשו נתברר לה טיבו של אותו המבט המיֻחד בחריפותו, שנעץ בה הגבר בעל הכובע של סטודנטים, כשעמדה ביום הראשון על־יד מבוא־הכבוד של הבית שלשים ושלשה ברחוב חֶרסון. זה היה מבט עז, שעבָרת ועשאה שקופה; תְּקָפָהּ פחד השקופיות, שהיה נעוץ במטמוני הלב. כֻּלה היא שקופה לעינים וכל מאוַייה הטמירים תוססים ומעלים קצף על פניה.

התחילה מו בּ־שת מתנועות גופה ומחתוך אבריה. התחילה מתבַּישת

להיות אשה. פעם אחת פגשה ברחוב גבר, שהיה מחבק בזרועו את מתניה של אשה אחת ומפריח לה מרגע לרגע לתוך אזנה דבור, הכ:צלה בת־צחוק תאוָנית על שפתיה הלאות והמבֻסמות של האשה. משֻנה היה לראות ברחוב את התנועות הביתיות של זוג זה, שיצר לו ברשות־הרבים רשות אינטימית בשביל התאוה המחֻצפת. אסתר היתה מהלכת אחריהם שעה ממֻשכה ונהנית הנאה חריפה מפריצות זו. הן היא מ„אותן" — הרהרה בסקרנות והשתדלה לעבור אותם ולהציץ בפניה של האשה, כדי להסתכל יפה בפרצופה של אחת מ„אותן", היא התחילה נוהה אחרי „אותן". תקֻפה חשק להתחקות על כל דברי ימיהן, על נוסח חייהן, אפני דבורן, ולעמוד על כל פרט של סדריהן ומנהגיהן. בערֻבים היתה לפעמים עומדת ברֻחוק־מקום ומצפה לדברי המשא־ומתן, שהיו בין גבר אחד מן העוברים ובין אחת מ„אותן". וכשהיתה מהרהרת ב„אותן", צף לפניה פרצופה של אֻמה בוריסובנה, שהיתה, לפי השערתה של אסתר, קרובה ודאי אליהן בסדר־חייה. היא השתוקקה להתיחד עם אֻמה, להכנס אתה בשיחה ארֻכה, לשמוע, לשמוע.

אסתר התודעה לאשה צעירה אחת, שכֶנתה ב„הוטל", בעלת פרצוף צנוע וצנועתני כיונה תמימה עם עינים פעוטות מתרוצצות, כמבקשות להן מקום־סתר. יונה תמימה זו היתה כֻלה שקועה בעניני אִשות והיתה בקיאה בהרבה ספורי־מעשיות על עניני קדושין וגטין, על דברים שבינו לבינה. לשונה היצאנית של זו היתה תמיד מקשקשת ומסתובבת על ציר האִשות. ואסתר היתה מקשיבה בענג את ספורי־המעשיות על־דבר סקנדלים וחֻפות חשאיות; ולא עוד אלא שהיתה מדובבת את שפתיה של שכֶנתה ומשיאתה בכֻונה על ענינים אלה. כך היו מפכים ימי חייה של אסתר ומבקיעים להם דרך בעמל בין צמאון לאלהים ובין שיחות תפֻלות של נשים מהבילות עם הרהורי־חטא.

ולבסוף הכריעוה מֻדוי־לבה. יצאו חייה ממסגרותיהם. היא היתה רופפה ותשושת־כח כל־כך; היתה נעה ונדה כשבֹּלת ומפחדת להתמוטט מפני הריקניות שבלבה. צחוקה היה מתפרץ מפיה שלא ברצונה וכל מאוַיה היו רופפים כשן־החלב של תינוק. כארנבת היה לבה נמלט מן הצער אל הצהלה ומתשועות־חג שבנשמה אל שממון־היאוש, וכארנבת היתה

נמלטת מהמֻלת הרחוב אל הבדידות של חדריה, ומשאננות החדרים — אל שאון הכרך.

אולם יש שהבדידות מדהימתה כגוש כבד ומעיק, וכשהיא שטוחה במטתה היא חשה, כאִלו כֹח אחר, גוף שני, מוצק ודאי משלה, תופס מקום על־ידה, פורץ תחומי ישותה, יונקה בשפתים עזות, לוחצה בזרועות מזהמות ושופך עליה את שלטונו.

ולפעמים, דוקא בתוך שאון הכרך, היתה עולה מתוכה דממה ומשתיקה את כל חושיה. כֹח־החיוניות מתמעט והולך, כשלהבת עששית המורדה בידים, וגופה נוהה אחרי משען. במקום פרצופים שרטוטים צפים, תֹהו נוזל, והיא טובעת בתוך.

היא היתה משתוממת, שבני אדם מציצים עדַין איש בפני חברו ואינם מתבַישים; שגברים ונשים עומדים אלה אצל אלה, מתהלכים שלובי־זרוע ומדברים על ענינים סתם... סתם... והן רק כַונה אחת ורצון אחד ממלאים את כל חושיהם תמיד, כדם־העורקים וכנשמת־החיים. אולם את העִקר – שני המינים מבליעים תמיד בשתיקה או ברמיזה בין שאר דברים טפלים ומכרכרים מסביב... מסביב... כעל־פי תנאי חשאי מבראשית, רק מן העינים נשקפת החמדה... רק המבטים אורבים... ולמה אין המינים משתרעים זה על זה ברחובות קריה? ולמה אין הכל כובש פתאם את נשימתו, ואין החיים מתעכבים בלכתם, ואין כל הזרועות משתלבות מתוך חבוק וגפוף ונשוק, ואין אנקת־תאוה אחת גדולה ממלאה את כל היקום?– כי לא יכלה אסתר נשוא בחֻבה את שפעת תאותה כמִכרֶה, שחוצבים מתוכו פרורים פרורים, ולא יכלה לחלק את ארי־החמדה שבלבה גזרים גזרים. היה תֹהו. ומתוך התהו נבדלו שני מ־נים, שני גושים ענקיים, ההולכים זה לקראת זה ככד אל המבוע. כל מה שהיה שונה ממנה בצורה, בחִטוב ובהִלוך, היה מגרה את הארי לצאת ממסגרותיו. הנשמה התחננה למות, וכל החושים היו נוהים, והאברים מתאוים, והלב הולם, והלחיים לוהטות, והעינים מסקרות, והחזה נוהם, והרגלים מתלבטות, והיא טובעת, והיצרים קוראים לחמדה, לתגרה ולקרב מתוך קִרבה עם כל הגוש הענקי שכנגד. אולם מיד אחרי זה היה צף התעוב ומציף את הלב ההומה. נפשה געלה, הוי מה געלה, בכל אותם הדברים, שכל שוער, חַיָל, מבשלת, שפחה, הנם

מצויים אצלם, וכל אחת מ„אותן" כבר עשתה אותם למשלח־ידו – היא היתה מתבַּישת בצורת גופה זה וּבָזָה לחתוך האברים של הגבר. כזה הוא! – היתה הוגה בלבה ומדמה מתוך תצוב בעיני־רוחה את מלוא־קומתו של הגבר.

לפעמים היתה אסתר נמלטת מגדודי הכרך ומיסורי הבדידות אל השכונה הקטנה של משַמשי ההוטל, שהיו מתרוצצים באכסדרה, הסמוכה אל המִטבח. פה שאגו החיים השחורים. גופים היו מתחככים אלו באלו דרך ריצה, ומטאטא גבוה היה נתקל במֵחם רותח, המִטַלטל ביד. אכסדרה זו, תעלת־השופכים של ההוטל, שלשָם היו נשטפות כל הזוהמה והפסֹלת של הנחת המגֹהצה, הנוזלת במעונות האורחים, היתה מַשרה תמיד על אסתר רוח של חג. כל הידים היו מטפלות פה בעבודה, שהיתה עמוסה על השכם כגזֵרת הגורל, כשהפרצופים מביעים הכנעה, קבלת על מתוך שמחה ומסירות לכל הענינים האלה כלגופי חיים. כֻּלם, ומַרפה בתוכם, היו עסוקים בעבודה, אם בשפשוף מֵחם, אם בהפחת גחלים צוממות, בחִצוב כרע שור, במריטת נוצות של תרנגֹלת, בטבילת כלים, בקליפת ירקות ופֵרות, ואם בגֵהוץ נעלים של אורחים. דרך־אגב, כדבר המובן מאליו, בפשטות, המשמשת רפואה לנפש הדוויה, היו נעשים פה גם ענינים אחרים: המשרתים היו צובטים את המשרתות או מפריחים להן נשיקות־אויר. בעלה השכור של מַרפה היה מלקה את אשתו בשמו של הצדק, הישר והאמת, שהם, כידוע, מרמס לרגלים בעולם שפל זה, ומי כמרפה רומס את הצדק, את הישר והאמת? וגם ווֹלוֹדקה הקטן היה עושה פה את עבודת חייו. בזריזות ובהתמדה של נמלה היה עובד ומכה ביד או באבן מסמרים ברצפה, בכֹתל או בכרע של שור, אלא שפטיש אין. אוי, אוי, פטיש. כאן היו בני־אדם שואלים לשלומם של חבריהם בדברי־גִדוף ומסבירים זה לזה פנים מתוך העויות משֻנות ודוחפים זה את זה במרפק, במטאטא ובמֵחם רותח. פה היתה אסתר שוהה לפעמים שעה מרֻבה, נכנסת בשיחה עם מרפה ועם שאר המשרתות או מסתכלת במעשה הרב של ווֹלודקה. בני השכונה לא היו מתבלבלים מפניה, לפי שלבם כבר היה גס בגברת היפהפיה, המצטרפת אליהם מתוך בטלה וגם, ודאי, היא מ„אותן"... צנועה זו... אסתר אהבה להקשיב פה את קול דרדורם של בצלים, לראות שורה שלמה של מחָמים, העומדים ורותחים ולהתבונן,

כשמפרידים את הראש מגופה של תרנגלת שחוטה וקולפים תפוחי־אדמה, מגרדים את הרצפה או חובטים שטיחים במקלות. „כאלה הם גם מאַויי" – היתה מהרהרת, כשהיתה רואה את האבק והנוצות, הפורחים למעלה מתוך חביטה. כבד־ראש זה, שבו היו נעשות כל העבודות האלו, ועצם העשיה היו מזילים לתוך לבה בטחה. „מכלל, שזהו עִקר" – היתה מתאמצת ליַשב על לבה מתוך קנאה באנשים אלה, המושכים בעל בלי רגע של שקול־דעת, קטרוג ותלונה. היא אהבה את הסדרים המתמידים של בית זה וחָמדה בלבה גם את דבוריהם הפשוטים, הגסים תמיד, וכמעט תמיד גם ציניים. „כך מדברים בני־אדם ישרי־לב, לפי שהם מביעים את האדם, את הרהורי לבו כמו־שהם". פה היתה מסַבה ונהנית, מסתכלת בשכונה זו ונאנחת אנחה של הקלה; דומה, שהיא מתכַוֶנת לטוות, מסביב להויתה הרופפה ולחיה המתנגדפים כאד, את העצמים והדבורים הממשיים שיש בהם הרבה מן הזוהמה והגסות, וממילא גם מן המוצקיות, ולהתעטף בהם כבלבוש. כי נכספה נפשה של אסתר אל הודאי, וכל יצרי לבה נהו אחרי האחד, אשר תערה עליו את המון מאוייה, אשר יכניעה תחת חָסנו וגאָלה מרבבות המבטים ומהיות מדרס לרבים, יהי האחד מי שיהיה, אפילו שפל ובזוי, עריץ וגס־רוח. אדרבא, דוקא שפל ובזוי... יבוא ויעקרה מתוך יסורי המאַויים, יטיל עליה מרות, יציב גבולים למריה ויהיה חול לשִטפה העז, יהיה אדון לבשרה ויצרף את נשמתה באש טמֵאה וישחוט יחד עם שריד הכבוד גם את הגעגועים על כבוד אדם ורוח גאה. ופעמים, כשהיתה מתהפכת בלילות על מטתה, כשהיא תשושת־כח ועיפה מפני המאַויים הקשים, שהיו משתערים עליה כהרפתקאות קשות וכמכות הגורל, היה מתגנב ללבה של אסתר גם רגש של משטמה לַ„פִיטן" התשוש, הרפה, שהיה רועד, לוהט וגונח ומבַיֵש כל־כך, ומעולם לא לפת את גופה בזרועות אמיצות ולא תפסה בכח ולא הטילה לרפש. שוטמת ונענשת מיד בצער החרטה היתה מתעטפת בַשמיכה הלבנה, יושבת בודדה בדמי־הלילה, מתנועעת כעלֶה מדֻלדל. מפרקת את אצבעות ידיה וגונחת:

– הוי, הוי, אלהים, מכל מתנותיך, שחננתַני בהן, המעַטה היא השלוה!

– ואחרי זה יְלָלָה ממעמקי־הלב: אלי, אלי, למה עזבתני?...

XI

גלי־תכלת השתקשקו באזניה של אסתר חיות ונהרו אליה מתוך רִנה. אֲפָפַתָּה תכלת, והיא בַתָּוֶך. קלה היא ופורחת. זמרה מתוקה של אראלים. זקן בעל משקפים כחֻלים רומז אליה באצבעו. היא מסתכלת במשקפים ורואה — עינים. היא תמהה, ובִן־רגע — שוב משקפים. והזקן בעל־המשקפים לוחש לה: צער קנן בלבך, אסתר? כאב מוצץ את הנשמה, ילדתי? — והוא שָׂם את ידו על שערות ראשה באהבה ובחמלה. עטופה היא שמלתה הלבנה והקצרה עם נֻקדות־התכלת, שהיתה לֻובשת בבתוליה. היא יושבת על־יד החלון תפושה בשרעפיה המתוקים. היא — העלמה ישפה כמקדם; כמקדם. והיא הוגה בלבה: מה טוב, שהנני עוד העלמה ישפה, שאינני נשואה לאיש, שכל זה לא היה אלא קושמַר! היא מחזיקה טובה לזקן, שגלה לה סוד זה, מציצה לתוך משקפיו הכחֻלים ומחַיכת בפניו מטוב־לב.

כל החזון הזה ראתה אסתר בחלומה, שהיה מואר באור הודאות שבעתַים מן אור שבהקיץ. וכשנעורה כבר היו קוי השמש מציפים את כל כרה ואת מטתה עד האמצע, וגם את גופה עד ירכיה — סִמן שהבֹקר כבר עלה. אולם אסתר לא התעצבה אל לבה. היא היתה מלאה המית רִנה ושיר. היא היתה קלה ופורחת כבחלום. היא עברה מתוך מלכות החזון למלכות המציאות, כשהיא מטֻלטלת באפריון בקצב שאנן. מחדותה לא בגרעה אפילו טפה. באזניה נגנו אצבעות וקולות. נסרו כרוזים, זמזם מֵחם על שלחנה, צעדי אורחים במסדרון, חבוט שטיחים במקלות, צלצול טֶליפון, בזיפות וגדופים לטפו אזן. צלצלו פעמוניה של בית־הכניסה הסמוך כבימי הילדות. הגֵרות האינטימית ההוטֶלית, השבילים המיֻחדים, שבהם פוסע לו כל אורח על־גבי שטיח־הדונג, הפרוש על המדרגות של רשות־רבים זו, ונגש לו עד דלתו ופותח לו את רשותו, נוה סודותיו ומערכי־חייו, במפתחו המיֻחד — כל הדברים האלה השרו על אסתר מין חסד של עליצות. היא היתה צוהלת ומזַקקה ברוחה כתינוקת. הציצה בראי הטריוֹמי, ודיוקנה

הזהיר לעיניה בזיו של ראשית הנעורים. השיגה את הקו הנכסף בחלומותיה ובמשאת־נפשה. זהו, זהו!... הלם לבה בקרבה. הסתכלה יפה בפרצופה הקורן ונהרה מגיל, אשר הוסיף והקרין את הפרצוף פי־שבעה. עמדה שעה מרֻבה כלפי הראי ונהנתה מן היֹפי הקרוב שבפניה ומן המרחקים שבהם. נעצה בהם מבט של אדם, החודר לבאר עמֻקה, בכדי לדלות משם את האפל ביותר ואת העז ביותר. העמיקה, העמיקה את המבט, קרעה את עיניה והעלתה לתוכן הבעות ואור. אור, אור. חשפה שני טורים של שִנים אמיצות ולבנות, כאִלו היא הזאבה והיא גם הגדיה. חשה זרם של גאון, שזרם תחת לעורה למלא כל גופה ופה... פה... תחת כף־החזה. השתוקקה לפזז, לרקד, להשתובב, לשלב זרוע בזרוע, להתפתל, להאָבק, לעַוֹת פרצופים, להיות לא־היא, לפלג את הישות או להכפילה פי־כמה ולהתחטא לפני מי־שהוא קרוב ויקר ונאֶה־תאר ולהיות מעט דקת־אברים מכפי שהיא ומעט יותר גמישה. אולם גופה גמיש הוא ותארה מדהים והִלוכה רענן הוא. (היא התחילה פוסעת שם והֵנה על־פני החדר, כדי לראות בראי את הִלוכה ואת שכמה, כפי שהם נראים לאחרים). היא שתתה את ההויה כטל־משקה וגמעה את הטה בתודה לאלהים. סלחה ברגע זה לנפשה את חייה סליחה גמורה ומחלטת... טהורה היתה ככבשה, לא ידעה מה חטא... ממרומים נשקף אליה הגבר והוא טהור ונעלה, משורר וגבור כדנטֶה וכגַריבַלדי. אלא שהדעת לא השגיחה בסתירה החשאית, בתשוקת הדלוחה שבלב, שהיתה מתרוצצת שם כארנבת פחדנית — התשוקה אל אדולף גריגורוביץ׳.

ואחרי סעֻדת־הצהרים רצה, רצה אל האחות, להתפרץ אל חדרה ברִנה ובצחוק: „חנה, חנה׳לי, הנני, אני אסתר הצוהלה, המלכה, יפת־התאר. אני, אני... לא זו הנשקפה תמיד מתוך עֲבי־עֲנני כעס ומשטֵמה. אני הנני אחרת!.. ואחר־כך תציץ בפניה של האחות יפה יפה, ולתוך עיניה, תאחז בה ותנהלה על־פני רחובות קריה. הן שתיהן „לבית ישפה״. עלתה אסתר על מדרגות המבוא ברגש, בצהלה מכאיבה לב; משכה בפעמון משיכה חזקה, כמבשרת ידיעה מפתיעה; התפרצה לחדר כתינוק, שעמד שעה גדולה בראש חשוף תחת הברד. המשרתת הציצה בצהלה הבהולה של האורחת, חיכה והכניסַתה לחדרה של אנה אברמובנה. „תשב־נא הגברת שעה קטנה. אנא, תשב־נא. העלמה

הפצירה בי לעכב בביתה את האיש אשר יסור אליה, כי מיד תשוב". בעיניה של המשרתת הבהב שביב ערמומי של אדם, המרנן אחרי חברו בשפה רפה, תחת מסוה של תמימות. אסתר תפשה את הכַּונה הצפונה והצטערה. היא חשדה, חשדה באחות... ישבה, פתחה את האלבום ודפדפה בו. עיניה עברו על־פני פרצופים שונים ומשֻׁנים. והנה פרצוף עז ומורד. היא התאַוּתה לקרא את הכתבת מעבר לתמונה. עברה עבֵרה, הפכה את הכרטיס וקראה. „ליפת־התאר בהוה, למורדת לשעבר, למזמרת בעתיד. לזכר יום ולילה, שלא היו אלא בחלום ובחזון־לב. מאת ה„דֵימוֹן". הוסיפה ודפדפה באלבום בלב פועם כגַנבת והתאמצה להשגיח מתוך פחד לפסיעותיה של האחות. וכשהקשיבה אותן קפצה עליה רוח של השתובבות, התחבאה בקמטר הגבוה, הליטה כתינוקת את גופה ופרצופה במלבושים, התלויים על הקולבים, וכבשה את נשימתה. ופתאם הגיחה מתוך מחבואה, השתערה על האחות בתרועת־צחוק, גפפה אותה ונהמה: חנה, חנה'לי, אני היא, אני; בואי־נא אתי, הוי, הוי, בואי־נא אתי, חנה'לי. נצא־נא לרחובות, נתהלך־נא, נסתכל־נא בפרצופי בני־אדם. מזג האויר היום נפלא כל־כך. איני יודעת מה יש היום באויר. מין מתיקות... דבר־מה מיֻחד... הוי, הוי, חנה'לי. בואי־נא. ולי היום טוב כל־כך. טוב, מה טוב!

חנה שמעה את דבריה של אחותה הבכירה בהקשבה פכחית ונדיבה; פניה הביעו הבנה ערמומית וגם משהו של חשד, מכֻוָן כלפי הפזיזות והקלות של האחות הבכירה, שהיו מתפרשות על־ידי הבנה ערמומית זו באפן אחר לגמרי. מתוך כך נעשתה שׂרטת קלה בצחוקה של אסתר. רק אחרי שעה ממֻשכה הסכימה חנה, שהיתה, כנראה, מרֻגזת קצת, ויצאה עמה לטיול בלא־חשק. וכשהגיעו שתי האחיות לקרן דֵריבַּסוֹבסקה, הבחינה אסתר מרחוק את אדולף גריגורוביץ'.

— הנהו, הנהו! — קראה בעליצות, שהיתה זרה גם לאזנה — הנה אדולף גריגורוביץ'.

חנה גרתעה הצִדה וגם משכה אחריה את אסתר.

— נשתמט־נא ונלך — אמרה חנה בעקשנות — הוא טפש, שׂנֵאתיו...

— אולם הוא כבר הרגיש בנו! — אמרה אסתר בקפֵדה, תפסה את ידה של האחות ועכבַתה משהו.

- יותר מדאי את נמשכת, אחותי, אחרי טפש זה – אמרה חנה בקול של ספק הלצה ספק רְגזה, שהקפֵדה היתה ודאי מבצבצת מתוכו, ומשכה את אסתר אחריה.

– לפי שנקשרה נפשי ביפֵהפֶה זה – אמרה אסתר, שנמשכה כדי־רגע אחרי חנה ונרתעה מיד לאחוריה, מתוך כַּונה לקנטר.

– כלום אני מפקפקת בכך, אסתר? – העירה חנה בעקיצה.

– ומכל־מקום עדַין יש לעַיֵן בדבר, אחותי, – השיבה אסתר בקול, שכבר היה נוטה לפיוס.

– ולי ברור הוא – טענה הצעירה במרץ עקשני.

בינתים נגש המדַבר אל שתי האחיות. חנה לחצה את ידו של אדולף גריגורוביץ׳ בשתי כפות ידיה וקפצה לו בפניו. „ממש כאֵמה בוריסובנה" – אמרה אסתר בלבה וחיכה בפני אדולף גריגורוביץ׳ חיוך מְחֻצף.

– הה, סורפריז! סורפריז! – קראה חנה בעליצות – ומה שלומך, נערי?

– שלום עליכן, אחיות יפהפיות! – קרא אדולף גריגורוביץ׳ וצחק צחוק של יַניק, כאִלו השמיע הפתעה. – לאן, יפהפיות?

– לטיול סתם! – השיבה אסתר; דומה, שנתכַּונה לקפוץ ולהקדים את אחותה בתשובה זו.

– הנִתנה הרשות להצטרף? – שאל אדולף גריגורוביץ׳ בהשתחויה נִמוסית, שלא היה סותרה כלל את הצחוק התמים, האינטימי כלפי הכֹּל, שהיה קולח כצחוק התינוק.

ונצטרף ה„יַניק" בעל הכתפים הרחבות והלך ופסע בצדן של שתי האחיות, המפֹארות בהדרת־חן ובעליצות האומרת: הכל נאה; אני יפה־תֹאר, הדֶריבַּסובסקה רחוב מגֹהָץ הוא, ושתי הנשים, בנות־הלואי שלי – תפארת שבתפארת! ופטפוטו היה קולח כצחוקו, וקולו נלבב. הוא הָיה מחבק בהבל פיו. אדולף גריגורוביץ׳ היה יליד אודֶסה ובנה הנאמן והאֻהב. הוא חמד את העיר הזאת. הוא לא יכול להשיג במוחו: כיצד בני־אדם נולדים בעיר אחרת ולא באודֶסה?! הה, אודסה! הן היא בנויה כמישור, כדף האשְקקי. – השמיע אדולף גריגורוביץ׳ את המֵימרה הרגילה בפי הכֹּל. – והנה נקשר גם לבה של הגברת הנעלה באודסה. היא אינה עוזבת אותה. אה, אה! –

הת.רה בה אדולף גריגורוביץ׳. הוא ידע זאת למפרע. אודֶסה, כל באיה לא ישובון. יש לו מכר אחד, צורך־דין צעיר ונואם גלהב, דמוקרַט, וחוץ מזה אדם פקח מאד. והלה אומר כך: מוסקבה — גבר נבון, חרוץ ומיֻשב. פטרבורג — אדון עריץ, בן חוץ־לארץ, הרודה במשָרתו בפרך. וַרשה — אשה סמוכה לשלשים, למטה או למעלה, עקבות יפי, יותר גֵהוץ מתפארת, דלות־דעת מתוך רכרוך ודכדוך. אולם אודֶסה היא כַלה רכה ונאה, קלות מתוך רעננות, הויה נוחה, חן המתקבל תכף על העין.

— כמו אחותי הקטנה — הצירה אסתר בלא ישוב־הדעת.

— מפני מה היפהפיות מלגלגות עלינו? — שאלה חנה את אדולף גריגורוביץ׳ ברְגזה מתוך התחטאות ועגבנות.

דומה היה, ששתי האחיות מגישות את דברי ריבן וקנאתן לפני הגבר הזר. אולם אדולף גריגורוביץ׳ לא תפס ביותר את העקץ שבדברי המשא־ומתן. הוא היה עסוק כמעט כל השעה בעבודת הקִדה. רבים מן העוברים והשבים היו מכריו. והוא היה טורח, מרים ומשפיל את כובעו, מבַדח מרגע לרגע את פרצופו, מגיה אותו ומכבה את האור חליפות, כשהוא מציר בשעת־קִדה לשתי האחיות: — ארטיסט של התיאטרון העירוני. דירֶקטוֹר של הבנק הליאוני. מורה הגימנזיון. חבֵר הועד של החברה... בעל בית־חרשת של סַבון, עשה בשנה זו עסקים נפלאים. צַיר שעשה לו שֵם, וקפצה עליו ה„מודה״. הלה — בלשן הוא, שמונה לשונות שכיחות בפיו. הקומיקן צֶ׳רנוֹב, מכרי הקרוב. האתלֵט המפֻרסם ד׳. ארטיסט של הקינומַטוגרַף „מאת העשרים״, קומיקן, הוא אהובה של המשחקת, הדרַמטית צ׳ מַכָּרתי, שברחה ממאהבה, חבֵרה בלהקה, עם בנו של עשיר, מאילי־הזהב, המיליונר ח׳, ולבסוף עזבה אותו ונמשכה אחרי הארטיסט של הקינומטוֹגרף, שעזב בשבילה דְכסית אחת. אני מכיר דְכסית זו. היא דוקא בת־חן — והלה הוא סטודנט. אומרים, שהוא בעל מליונים — העיר דרך קִדה לצעיר אחד, שעבר ברגע זה על־ידם.

אסתר הציצה בפניו של הסטודנט, בעל השערות השחורות. הם היו ידועים לה: באותו יום, שם, על־יד המבוא של בית אחותה... היא לא נבהלה עכשו כל־עִקר ממנו, וגם פניו לא הביעו עכשו שום סֵבר יוצא מן הכלל. ברם, תכף הוסח לבה מגבר זה. הם נגשו עד בית־הקָפה של פנקוני. אדולף

גריגורוביץ׳ הזמין את שתי האחיות בלבביות ובפשטות לסור עמו לבית־הקפה.
הם נכנסו. ואסתר הלכה בבטחה עליזה. היא נהנתה ביחוד מפשטות מצחצחת זו, שֶבָּה נעשו כל הדברים על־ידי אדולף גריגורוביץ׳: הטיול בדֶריבַּסובסקה, הקִדות, הפטפוט הקל השטחי והפקח, שהיה כולל בתוכו את הפסוק ואת הודאי של הגבר, יחד עם יסוד הרכילות, הרמיזות, הכַּונות וההתחטאות, שיש בשיחת־נשים. כשנפתחו לפניהם לרוחה דלתות בית־הקפה על־ידי שומרי־הסף, נדמה היה רגע לאסתר, שנפתחו לפניה דלתותיהם של חיים חדשים. המעילים נפשטו בידי השמשים, שהיו משתחוים כמתוך יראת־הרוממות. הנמוסים והחיוכים היו, כמובן, ענין של מקח וממכר, ואף־על־פי־כן לא היה השקר שבהם צורם ביותר את הלב. אדרבא, הוא נתעלה פה כמעט למדרגתה של אמת, ממש כמו שמתעלים המחסנים הגדולים על־ידי השלוה והדממה כבדת־הראש שבתוך כתליהם, כמעט למדרגתם של מקדשים. אסתר לא היתה רגילה ביותר בבתי־קפה העשירים. תמיד, בכניסתה לשם, היתה רואה את החֹל, המתעלה לידי חג. וזה היה נוסף תקוה ללב. הבל בתים אלה היה מעודד. באספקלריות היו כל הקומות משתקפות. אמנם היו גם פה סדרים, אבל סדרים נוזלים. הכל היו פה אורחים ויחד עם זה גם בעלים. הכל היה שונה פה מאשר שם... שם... בתוך הבַּית־הכלוב. ועל כל הדברים האלה השרה אדולף גריגורוביץ׳ חן ופשטות. על־פי כל תהלוכותיו נִכר היה, שהוא פה בן־בית. רבים מן האורחים היו שואלים לשלומו ומצביעים עליו. שֻלחנו המיֻחד היה מזֻמן לו תמיד. ידע המלצר למפרע את סדר מאכליו ומשקאותיו. אדולף גריגורוביץ׳, שעבר בין שורות השֻלחנות כמשחק מנצח, המהלך בין פרחים הנזרקים עליו, האציל מקלות זו גם על אסתר, שראתה את עצמה מזֻקקה כבשנות הנֹער, עם פְּנות יום־קיץ, אחרי הטבילה בנהר. מתוקים היה לחֵך הקפה ונֹפת־הקרח והרנינו את הלב יפיה הרענן, עליזותה וצחוקה הקולני של האחות הצעירה, שאמנם היה שואג ביותר והעלה מתוך כך על הזכרון את בנות ההמון, העומדות על שפת היאור, שמלותיהן מֻפשלות למעלה מברכיהן, והן מטיחות על־גבי כֵפים את הלבָנים ובגדי־הפשתן. „ואולי הם באמת נאים זה לזה״ — נצנץ במוחה של אסתר ומבטה שָתף את ה„ג׳ניק״, בעל הכתפים הרחבות עם האחות הצעירה.

— שלום לידידי ורעי! — נשמע פתאם כרוז מפיו של ה„יַניק", שקפץ מעל כסאו ורץ לקראת בן־אדם גבוה, שקומתו היתה נראית אֲרֻכּה ביותר, לפי שהיתה זקופה במרץ, דומה שנתכַּונה להכעיס בזקיפותה את כל דרי־מטה. אסתר תפסה מיד בחושה, שזהו הפרצוף העז והמורד של ה„דימון". לא נעלם ממנה ברגע זה גם פרצופה של האחות, שהתחיל מלבין מחמת אימה, כשה„דימון" התקרב אליהם.

— הגברת חיות, אחותה של אנה אברמובנה, האדון פויזנר, עורך־דין צעיר! — דקלם אדולף גריגורוביץ' במשפחתיות, שצלבה את אסתר.

ה„דימון" השתחוה ביהירות, אמר שלום בשפה רפה ותקע את כפו לאנה אברמובנה בזלזול גלוי.

— ומה לגברת חיות באודסה? — שאל על־מנת שלא להעָנות, לפי שמיד סר הצדה, פשט את מעילו ומסרו לשמש. אחר־כך שב ונצטרף אל המסִבּה הקטנה בשתיקה, והתחיל מיד מקיש בכף הקטנה על הספל כאדם שעובר בשאט־נפש מן המסִבּים והלאה. — אני פה כך... לרגלי ענין... הן יש לי פה אחות צעירה — גמגמה אסתר ופניה נסתמקו. אחרי זה שררה שתיקה. אסתר הפריחה עליו מבטים חטופים, ונדמה היה לה, שהיא מבחינה את מלא קומתו הרוחנית של איש זה. היא כבר שנאה אותו, אמנם, מתוך סקרנות. הוא היה חדש בעיניה — ודבר זה צִיֵן אותו ועשאו חטיבה. הוא היה מְשוזר סתירות, שאצלו עליו גבורה: במלבושים ערבוביה של אצילות מְדקדקת עם יחפות של אמנים־צוענים, בפרצוף סדרי ציון מתמיד יחד עם הבעה הפקרית, שהיתה טפוחה ומְפֻתּחה בדעה צלולה ובעמל רב, קוים עזים של לוחם כביר־רוח יחד עם תנועות חטופות ומשֻעבדות, כתנועותיו של גנב לאור היום. אמרו עליו, שקולו הוא שאגת־ארי ולשונו מטר סוחף בשעה שהוא עומד לפני ההמונים — והנה פה במסבה קטנה זו, היה קולו חלוש וכבוש ודבוריו מְצֻמצמים. כל הויותו היתה ספוגה דבר־מה, כאִלו היתה חרֵדה להתחמק מן העין הצופיה ומפחדת מפני בֵרורה. ברור היה, שעל ארי זה הלוחם והפטיש, שר־צבא של העמלים וההמונים, היתה גדולה אימת־היחיד מאימת־הצבור. אסתר הבישנית לבשה בפעם זו גבורה, חתרה לחדוֹר במבטה אל מבטו, אולם זה היה מתחמק בפחד. אסתר שִערה, שהיא מציקה לו במבטיה, ועִנוי זה הִנְאָה מאד. היא הרגישה שסִלון של עזות זולף

לתוך עיניה, נעצה את מבטיה בפרצופו המכֻרכם של ה„דֵימון", העבירה אותם על מלבושיו, תנועותיו ועל אצבעותיו, שהיו גרומות, מְאֻרָכוֹת וחורות, ממש כאצבעותיו של ה„פיטון". אחר־כך נעצה את מבטה בפניה של אחותה הצעירה מתוך מרץ וחֻצפה. פניה של חנה היו משתלהבים והולכים, כאלו דַיָר נסתר שבקרבה עורך שם מדורה והולך ומרבה עצים וגפרית. בשימותיה היו כבדות ומבטיה — כארנבות. נָדַם צחוקה הקולני ונשתגה קלסתר פניה, כאלו היתה יצור בעל שני פרצופים, זרתה הלאה את האחד ולבשה תחתיו את השני. פרצופה הרחב נעשה צר ומָארך. חרישית היתה כדג ונכנעת ככבשה. מבטה רך, צנוע ובישני. כתפותיה מזדעזעות והראש מצֻמצם בין הכתפים. בת־צחוק של התנצלות על שפתיה. כֻּלה דומה כמתחננת: אל־נא תציצו בי, אל־נא תרגישו בי, אנא! מרגע לרגע היה האדון פויזנר פולט מלה או מפריח מבט אפיטרופסי לאנה אברמובנה מתוך זלזול מֻגמס זה, שכל אהוב ובלתי־אוהב נוהג ביצור שני, חולֵה אהבתו, בפניהם של אנשים זרים. ומתוך חבה זו, שמודיעים לכלבלב אהוב, שכבר נמאס; „זהו, זהו!" החליטה אסתר בלבה והתקנאה באחותה ושטמה את הזר, הטורף, תנין אכזר זה, האומר לבלוע, ביחד עם האוכלסים המרֻבים של העמלים והנעלבים, גם את יפת־התאר הצעירה לבית ישפה. אולם ה„דימון" היה גומע לו לאט, בנחת ובפנים תמימים, את ספל הקפה. וכשהיה מרים את ראשו הכבוש, היו מבטיו משוטטים מעל לראשיהם של המסֻבים.

— אדוני הוא מר פויזנר, הדמוקרַט המפֻרסם — העירה אסתר, לא בלי כַונה, אחרי ש„הדימון" הכריח את המלצר למנות בפניו את כל מיני התבשילים, שאפשר להזמין היום, והפסיק פתאם את המלצר בקריאה: דַי! שמעתי!

— דמוקרַט? — זהו משלח־ידי! — השמיע פויזנר מתוך זלזול מפֹרש פסוק חתוך, שאמנם אפשר לפרשו כהִתול כלפי עצמו.

— מובן — אמרה אסתר בפשטות עוקצת, המטעימה לבן־שיחה, שדבריו נתקבלו דוקא כהויתם.

האדון פויזנר נתכון, כנראה, לאֶפֶקט ממין אחר. רגעים שתק במבוכה ועיניו המורמות שוטטו באויר, כמחפשות סביבן את המשען. את האוכלסים המרֻבים. לסוף החליט להוסיף ולטוות את חוט ההִתול. הוא שאל:

— ומה דעתה של הגברת חיות על „השודדים הפורחים"?

— בני־חיל הם – קראה חנה בקול חוגג, שלא התאים כל־עִקר אל הסֵבר הנכנע והבישני של פניה. – אה, אה! גם היום וגם אתמול. הלא הם מחוללים ממש נפלאות.

ה„דימון" היה כאינו שומע את דבריה של אנה אברמובנה. הוא לא הזיז את מבטו הנמרץ והשואל מפרצופה של הגברת חיות:

— הם גבורים? – שאל ה„דימון" ותמך את ראשו על ידו והציץ באלכסון, כאדם ששרעפיו נתונים לענינים אחרים ואינו מדבר אלא לשם שעשועים. דומה כאומר: כדאי לדעת, מה דעתה של אשה בורגנית על ענין כעין זה?

— ומה דעתה של הגברת חיות? – שאל אדולף גריגורוביץ'.

— אני... לפי־דעתי... – התלהבה אסתר, כדי להכעיס את ה„דימון" וברגע זה הסכימה גם בלבה לדבריה – אני אומרת, שהם לא רק גבורים בלבד... גם צדיקים... גאוני־רוח... מסַכנים את נפשם... נוקמים את נקמת הצדק... הישר... כי גדול השקר... כי...

היא כבר היתה נלהבה יותר מדאי וגם הרהרה חרטה על התגלות־הלב. גם פניו של האדון פויזנר לבשו את הקרום של קֹר־לב ושויון־רוח. דבריה קפאו על שפתיה. בין זויות שפתיו רפרף לגלוג. אדולף גריגורוביץ' אכלה בעיניו. אסתר חשה מועקה. מבטו של ה„דימון" הכאיב לה. התבשילים, התופינים וכוסות השוקולדה, שהֻגשו אל השלחן, שובבו ברגע זה את העין ואת הלב. זז מבטו של ה„דימון" מעל פניה. האדון פויזנר ואדולף גריגורוביץ' הפליגו באכילה. שתי האחיות בחשו בַכַּפות בתוך הכוסות. אסתר הסתכלה בתוך כוס השוקולדה והרהרה: הכל מסביב יגע ומכאיב. רק פה, בתוך הכוס, נֻקדה של שלוה. הוי, שלוה! – ברגעים אלה טעמה את כל מרירותו של הקושמַר, שהיתה נתונה בו מן היום הראשון לישיבתה באודֶסה. – לנוח... לנוח! –

— הנה „בורז'ואזיה"? – קרא אדולף גריגורוביץ' לקראת בן־אדם גוץ, שהיה כפוף תחת תיק גדול מלא עתונים וירחונים ודדה והתקרב ברגלו הצולעת אל השלחן.

— עתונים וירחונים הומוריסטים! עתונים וירחונים הומוריסטים עם אילוסטרַציות! – קרא האיש הגוץ, שפיו היה מעֻקם ועל פניו הגרומים

קפאו פגעי בני־אדם ו„צדוק־הדין״. — הוא עמד, פרק את המשא על כסא, חיַך בבת־צחוק רחבה, שהתמתחה על כל פרצופו.

— שלום לך „בורז׳ואזיה״ — קרא אדולף גריגורוביץ׳ בעליצות — עדַין לא היית לרוטשילד? —

ה„יַניק״ טפח ל„בורז׳ואזיה״ על שכמו והסתכל בו הסתכלות ממֻשכה מתוך תענוג.

— מה לי ולרוטשילד? אין לי שום מגע־ומשא עם רוטשילד — השיב הגוץ בפשטות כבדת־ראש ותמימותית כזו, שהעלתה בת־צחוק על־שפתיהם של כל המסֻבים, חוץ מעל שפתיו של האדון פויזנר — ברם, יש צד שוה בינינו — הוסיף ועיניו הביעו סבר של משהו אידיוטות, שהיתה נמרצה כעֲמקות — אני הוא בן־האדם הכי־פצוט והאחרון בעולם זה והוא — הכי־גדול והראשון בעולם.

— אתה מוכר את העתונים הללו? — שאל האדון פויזנר בהִתול.

— מוכר, מוכר, — השיב הגוץ ושב לפזמונו השגור — עתונים הומוריסטיים וכו׳...

האדון פויזנר ברר מתוך גל העתונים גליון של עתון, זרק מטבע לגוץ, הצליף את מבטו על הגליון וזרקו כלפי הלה.

— הריהו לך בחזרה — רטן, ולמסֻבים, בהצביעו בתנועה של רחבות על הגליון, שנשמט על הקרקע: — זוהמה זו איני סובל. הָרם אותו.

הגוץ נכפף, הרים את הגליון והושיט לַקונה את המטבע שלו בחזרה. אולם האדון פויזנר נענע בידו דרך זלזול:

— עט. אין צרך.

גם אסתר חיות, גם אדולף גריגורוביץ קנו כל אחד ז׳ורנל מצֻיר. התגרן טען על זרועו את התיק הכבד והיה הולך ומדדה לו כנגד שאר השלחנות. כה משֻנה היה לראות גל זה של יסורים חיים, הנושא על שכמו הכפוף והגרום את כל אלה המלכים והגנרלים ובנות־המלכות והמשחקות היפהפיות שבעתונים המצֻירים ומדַדה בתוך השבע והצהלה, כזכר לחֻרבנם של חיים, כמשיחם של השבעים והצוהלים, הזרוע כֻּלו נגעים ומכאובים. אסתר עלעלה את דפי הז׳ורנל והגתה בלבה: גם אני. גם אני... הנני כעס ומכאובים... יאַרשני המשיח לאשה... יארשני. יחבקני המשיח, יאמצני.

הננו נעים ונדים, קרועים ויחפים. שריטות וצלקות בבשר... והנה אור זרוע סביבנו. והפרצופים קורנים... ובגדינו בגדי־ארגמן... ונגה לשנינו...

קלוח הרהוריה של אסתר נפסק על־ידי קול זר, שהתפרץ פתאם:

— אולי תדע הגברת חיות או שמעה את שמה של המדינה, אשר הארץ חדשה שם והשמים חדשים? — שאל האדון פויזנר כשראשו נשען כדרכו באלכסון על ידו ודבריו נושרים בלי חמדה ומתוך ותור מבלט של אדם, ששרעפיו נתונים לענינים אחרים. אסתר נבהלה מפני הקול ומפני המבט, שננעץ בפניה. דומה, שנגלו לאיש זה שרעפיה הטמירים. פחד השקופיות תקפה ולא מצאה לפי־שעה את התשובה המתאימה.

— אני יודעת... אני יודעת!.. — קראה חנה בעליזות, שהיתה לפי השערתה של אסתר מעשה ביותר — זהו... זהו... לגלות? — שאלה את האדון בהתחטאות של תינוקת.

— אדרבא. — השיב הלה על רטט הצהלה בקר־רוח מעליב.

— הבולור הניקולייבי! — קראה חנה בצחוק קולני.

— כן. — אמרה אסתר במרירות וקמה מכסאה — אני מציעה ללכת מזה... מה יש כאן? — נלך־נא.

— אם הגברת חיות מצוה! — קרא ה„דימון" במשפחתיות מחניפה, שסחטה מיד דמעות של קנאה מעיני האחות הצעירה.

שלמו ויצאו. היום כבר נטה לערוב. ריחות היסמין, הכריזנטמות והיקינטונים נדפו באויר הקריר של היום השוקע. שורות המטילים שעל הבולור היו צפופות, הדחק גדול וכלם — זוגות זוגות. באויר עמד הבל מעבה של חם ומאויי בני־אדם. ולפי שכל המאויים והחמדות התבוללו פה יחדו, נזדהמו על הנפש היפה. הערב־רב של חזות הומים, עינים מסקרות, לסתות מפרכסות, שפתים רוטטות ורגלים רכות ועבות ומעגלות, הדומות כפוסעות כלן לקראת מטה ענקית, כל אספסוף מזמן זה של נשים דקות־גוף, מסרבלות בשר, גמישות וכבדות־תנועה, שכלן היו משמרות ומוכנות מבראשית וצדי־עולם לכך ולשם זה ולאותה התכלית; והיו נכנעות תחת הגורל ושוקדות למלאות את תפקידן ומפרכסות ומיפות את עצמן ומכזבות — כל זה הטעים את אסתר חיות טעם מר ומלא את לבה הפועם רגז ותמרורים. החטא היה מצג לראוה ומטלטל בהמון הידים כתינוק נפוח, כרסני ומצרע, שיצא

מבטן־אם בשערותיו ובצפרניו. אסתר התבישה. בן־לויתה, האדון פויזנר, שלב זרועו בזרועה והיא לא הספיקה למחות בו. הוא דבר באזניה משפטים קצרים, ומחֻטבים, ואף־על־פי־כן מרֻשלים, כאילן המַשיר עוללות דרך זלזול.

— יש — אמר האדון פויזנר — כמה וכמה מיני נשיקות, כשם שיש כמה וכמה מיני ציצים ופרחים. בוטַניקן אחד מנה אותם והעמיד את מספרם, אם איני טועה, על שני אלפים. שני אלפים מיני נשיקות ודאי יש באדם. לא. יותר. הרבה יותר. כל נשיקה שונה מחברתה בטעמה, בכֹחה ובריחה. אמת, במה דברים אמורים, כשחושי הטעם והריח של האדם הם חריפים ומשֻכללים. כן, גברת חיות, שונים, שונים בני־האדם בטעמם ובריחם! — חזר הדמוקרַט, ואסתר הרגישה בפֵרוש, שמתכַּון הוא להטעים בפניה את אצילותו.

ועוד השמיע האדון פויזנר:

— השִׁנַּים, גברת חיות, הן העקר באדם. שִׁנים חזקות, צחורות, מהֻקצעות —הן כל האדם. הגם שִׁניה של הגברת חיות הן חזקות ומהֻקצעות כמו אלו של האחות הצעירה? — שאל בכונה לתת לדבריו פרוש סימבולי.

— ואני אומרת: רק סטירת־לחי — שמעה אסתר מאחריה קולה של חנה, שהלכה שלובת־זרוע עם ה„יַניק״ ונלחצה אליו — רק סטירת־לחי היא התשובה היחידה והכי־מספיקה, שהאדם יכול ומחֻיב לתת לחברו במקרים ידועים.

אסתר שמעה עכשו רק קול מלים ובטויים בודדים, אבל לא תפסה כראוי את תכנם של הדברים. רק הקלות המסֹרס והדִלוגי של דברי פויזנר הרגיזו את רוחה; רק הנגינה ההמונית, שבה נאמרו דבריה של האחות הצעירה, צערו את לבה. המאויים השפוכים באויר שכרוה כמו הבשמים החריפים, שהיו נודפים מסביב. הגופים המרֻבים עֲלָבוה יותר מן הדבורים. ומתוך ההבל המעֻבה התבהר גוף מרקד, שמערומיו מרֻבים מן הלבוש שעליו. והמשחקת, המלֻבשה ארג של טרִיקו וחשופה זרועות וצואר, קשרה זמירות לחטא. המזמרת, המשחקת והיא, אסתר חיות, כֻּלן התלכדו יחדו ומערומיהן מרקדים לעיני הקהל. המוח כבר היה מטֻמטם; כשהלב עדַין מבכה את קלון האשה. לא תפס השכל: למה כל אחד מטלטל את גופו ואין כל הגופים מתלכדים יחדו ואין מחול פרא, מחול שכרון? ובמה

שונה גוף מחברו ומה החיץ המבדיל ביניהם ומה החֹק האוסר ואיה הכח המעכב? — רְתּח בקרבה יאור התשוקות. הכל מסביב היה נע, מרקד ונוזל. רק פס הזהר של מגדל־האור מרחוק, שהיה מפזז לארך שפת הים ושפת היבשה, היה העצם הוַדָּאִי, שאסתר היתה תומכת בו מרגע לרגע את שרעַפי־הלב המבְלבלים.

ואחר־כך, כשראתה את עצמה יחידה בחדר ההוטל, חשה בלב רֵיקניות מעיקה ולאות כמו אחרי ליל־הוללות או אחרי עבודה קשה. נרדמה שנת־עלובים וראתה לפניה בעיני־בשר את ה„יַניק", העומד לפניה כביום הולדו: ערֹם, תם, קטן, כתינוק כרסני וחומד. החלום הקושמר, היה חוזר ונשנה לפניה בכמה וכמה מהדורות, מחֻלקות זו מזו בפרטים ומשֻתפות בחוט אחד מזֹהם וכולל. וכשנעוֹרה בבֹקר היתה צָוְחה בלב: „את ה„יַניק" כֻּלו, כֻּלו, רק אותו!"

ויהי בבקשה מפלט לנפשה ותרשם היד פתקה קטנה ל„פיטן":

„יחמול־נא, ישוב־נא אליה. כל עצמותיה מרחפות מפחד ומכליון־נפש. יבוא־נא פיטני הנעלה".

XII

ביום־סגריר אחד של תחלת הסתו נתבשרה אסתר במכתב על־דבר בואו של ה„פיטן" לאודֶסה. בערב אותו יום געש, געש לבה של אסתר כבשנות הנֹער. משעת ההשכמה טרחה לכבודו של האורח. שכרה בשבילו חדר בהוטל, סִדרה את הרהיטים, קנתה כֻּרסה והביאַתו לשם. שפשפה בעצם ידיה את הרצפה, בדקה בחגוים ובסדקים, טִהרה את אוירו של החדר ב„דיזנפקציה" נמרצה, כדי לגרש משם את הריח הזר ואת „הרוחות הזרות", שהניחו אחריהם האורחים הקודמים, יִפתה אותו בפרחים והתיזה עליו מי־קולוניה, קשטתו ב„רֶפרודוקציות" של תמונות, העמידה שני נרות גבוהים במנורות של כסף, בכדי לתת לחדר פני חג. קנתה לכבודו של האורח מסמר, חבל ופטיש, כדי שימסרם בידיו לוולודקה ויהא מעשה טוב זה קרוי על שמו של ה„פיטן". הכינה תופינים, שוקולדה, יין־בורדו, בכדי

לקדש עליו את הימים. היתה עליזה, עליזה, והלב היה פועם בפח. וכמה דקדקה בתלבשתה. התאמצה לתת לפניה ולמלבושיה זיו של נֹער וטהרה. חקרה ודרשה מפיהם של משמשי ההוטל על־דבר השעה הקבועה של כניסתו של המסע לעיר. נחלקו הדעות. יש אומרים: ברביעית בדיוק. ויש אומרים: בשלשת רבעי הרביעית. היה גם מי שאמר: ארבעים רגע ברביעית. והעקשנים שבהם מודיעים: עשרה רגעים בחמישית. אסתר הקדימה את עצמה לכל הדעות. זָרזה את הרכב, הוסיפה לו בחצי־הדרך על משׂכֻּרתו. וכשבאה לבית־הנתיבות הצביע השעון הגדול שלשת רבעי השלישית, ולא עוד אלא שהמרכבה אחרה היום כשעה. כך הודיעו פה אחד כל משמשי בית־הנתיבות. אסתר ישבה בקרן־זוית, פרקה את אצבעות ידיה מצער. התכַּוצה, הכניסה את ראשה בין כתפיה, השתדלה לבלי להיות — בינתים תְּעוֹפנה להן שתי השעות. השעה וחמשים הרגעים. והלב היה פועם, פועם, אולי טעתה בקריאתה את המכתב. אולי התחלף לה יום אחר בערב של היום. הוציאה מכיסה את המכתב, האהילה עליו בראשה, גופה ובידיה, שלא יגע בו ההבל הטמא של אויר זרים. עִינה בו יפה. האותיות מרקדות לפניה. ואפילו כשעמדה על הדיוק שבדברים, לא נחה עליה דעתה. אולי חזר בו או נאנס ולא יבוא היום. ואולי אֵרע לו מכשול! והלב היה פועם, פועם. והרגעים זחלו, זחלו, כעלבונות קשים זחלו. וכשכבר היתה יגעה ומדֻכדכה מן הצפיה, הצביע השעון את ראשית השעה הרביעית. קמה אסתר, עזבה את אולם בית־הנתיבות ויצאה לַכִּכּר הרחבה, ופסעה אילך ואילך תחת הגשמים המטפטפים. ופתאם נפנף לעיניה מעיל אדֹם, מרֻפש, מעילה של אֶמה בוריסובנה, הפוסעת פסיעה גסה ומגַלה מרגע לרגע את לבנוניתה של שמלתה התחתונה. „אֶמה בוריסובנה!" קראה אסתר בקול והתחילה רודפת אחריה. מיד נבהלה וגם הצטערה על תנועה המונית זו, שנתפסה בה מתוך הסח־הדעת.

— את מי עיני רואות? את הגברת חיות?! — קראה אמה והשמיעה את מחציתה השניה של המימרה בהטעמה מיֻחדה.

— אֶמה בוריסובנה, מה טוב שנפגשנו! — קראה אסתר בעליצות, שנזקקה להסבר; אולם היא לא מצאה יותר דברים בפיה, לחצה את ידה של אֶמה בחִבה, שהתמיהה את זו, ונעצה בה מבט נוהר מגיל.

– ומה לגברת חיות פה? – שאלה אמה בדעה קרה, קרה ביותר.

– הנני מצפה פה לבוא המסע. הוא אחר היום לשעה, לשתי שעות, כמו להכעיס. ואני שונאת כל־כך את הצפיה. כמו להכעיס – דברה אסתר בהתרגשות מבֹהלה.

– לקבל פני אורח? – שאלה אֶמה בסקרנות בדִקנית ובהטעמה מפֹרשת כלפי הבעל.

– כן. אולי יבוא היום... אולי... בעלי... ואם לא הוא, הרי אחר, בן עירתנו. בעלי עסוק מאד. – אמנם, ספק הוא. היום נתבשרתי במכתב.

– כן! – רטנה אֶמה בוריסובנה במשהו של חשד ובקפֵדה, שטַעמה לא היה מובן לאסתר. אמה נעצה בבת שיחתה מבט בדקני; אחרי־זה, תקעה את כפה לה לשם פרידה. אולם זו לא קבלה את היד המושטה. היא אמרה, כמתוך בושה:

– מפני מה אֶמה בוריסובנה בהולה תמיד?

אֶמה הצליפה על בת־שיחתה מבט של חשד וצללה שעה קלה בהרהורים; דומה היה, שהיא נמלכת בלבה, אם כדאי להכנס בשיחה מן הלב עם גברת זו או לאו. ברם, עדַין לא קבעה, כנראה, החלטה גמורה.

– אני מֻכרחה להיות בהולה תמיד – אמרה לבסוף, אחרי ישוב־הדעת – שכמותי צריכה להיות בהולה תמיד, אינה רשאית לשהות הרבה על מקום אחד.

– אני איני מבינה את דבריה של אֶמה בוריסובנה – אמרה אסתר בעקשנות, לפי שנכספה מאד לרדת לסוף משמעותם.

– אין הגברת מבינה? – השיבה אֶמה מבַלבלת משהו, דומה כחוככת עדַין בדעתה, אם לדבר בהתגלות־לב – סתם. כך.

ואחרי ישוב־דעת בלתי־ממֻשך:

– לזו שכמותי אין רשות לעמוד. החיים היו פולטים אותה. „שכמותנו" רק התנועה מצילה.

אסתר פקחה את עיניה לרוָחה ונתנה במדַברת מבט חודר, פקח, רב־הבנה. אֶמה נבהלה קצת מפני מבט זה. נִכּר היה, שבמוחה של „זו" מתהַוה עכשו משא־ומתן. היא חוזרת ומעיֶנת בדינה של גברת נהדרה ומשֻנה זו.

– ומפני מה אין אֶמה בוריסובנה מבקרת את אנה אברמובנה? –

שקרה אסתר ושאלה, אף־על־פי שהיתה כואבת מאד, אלולי היתה „זו״ רגילה יותר מדַאי בביתה של אחותה הצעירה.

משמשעה אֶמה בוריסובנה שמה של האחות הצעירה, נִתנה בה רוח אחרת. פניה נתחכללו ועיניה הבריקו, מחאה כפיה וקראה בהתלהבות:

— האח, חנה, חנה'לי, הלא היא ילדתי הקטנה והיקרה, הן אני מתגעגעת כל־כך עליה, יפהפיה! נחמדה שלי. כבר עברו ימים רבים מעת שראיתיה. הלא היא יפהפיה שאין דוגמתה. הה, אלו הייתי גם אני יפהפיה כמותה... תחלה... אלו הייתי... הייתי ודאי אחרת... אחרת או לא? — נמלכה בדעתה מתוך הרהורים קלים ולא יכלה, כנראה, לבוא לידי מסקנה ברורה — את חנה'לי אני אוהבת, כאלו היא אחותי הקטנה. והיא עודנה תינוקת קטנה, פעוטה. הן היא עדַין תמימה ומאמינה, ואולי גם נוגה קצת. ומי גִלה לי סוד זה, שהיא, אולי, נוגה קצת? לפי שלעולם אינה עצובה. מפני מה אין אני מבקרת את אנה אברמובנה? — חזרה פתאם על שאלתה של אסתר — חלילה וחלילה! עלי להזהר ולהתרחק ממנה, שלא לקלקלה. כי אם תתחבר חלילה לשכמותי ולכל השאר הדומות לי, היא יכולה להנזק. להנזק — אמרה בלחש כמגלה סוד וכמפחדת לפתוח בקול רם פה לשטן — ועוד אלחש לגברת חיות: אִלו הייתי אני אחותה הבכירה, הייתי חרדה עליה מאד והייתי נוצרת אותה כיהלום, כאישון־עין, כסוד. ברם — שבה והרימה את קולה — אני מתגעגעת עליה מאד. וגם על אדולפצ'יק אני מתגעגעת, אף־על־פי שטפש הוא... מכל־מקום... לא ביותר. וגם לב טוב לו. רק ה„דימון״ הנהו רע, גבה־רוח וגם, כמדֻמני, אכזר. מאוס הוא עלי, בן־אדם זה. מאוס מאד. אח, אח, למה אני עומדת פה ומפטפטת? הן אני טרודה, אני בהולה... לגלות לגברת חיות את הענין, אשר לרגלו אני בהולה? — אם הגברת תפציר בי — נכונה אני. הלא היא מפצירה בי?

— מאד מאד, אֶמה בוריסובנה — התחננה אסתר ופניה הביעו גיל, שזכתה לבסוף לִשא חן בעיניה של זו ולקנות את לבה לשַתפה לענין חשוב.

— הענין — אמרה אֶמה בוריסובנה בלא חמדה — כך הוא בקצור. מרתף אפל, טחב. הכתלים בוכים בדמעות. תינוק אחד כבן־חמש. השני כבן־שלש. השלישי פחות מזה, והרביעי — יותר. וגם עולל פעוט. בקצור,

אשה וילדים חמשה. והאם חולת שחפת. והאב גונח ומשתעל. כל שעול קורע את הלב לגזרים. והמרתף צר. אפל וטחב. הה, רק האדם מֻכשר להגיע לידי שפלות כזו. כן, השעה היא שעת בין־השמשות. ערב שבת עם חֲשֵכה. ומנַין ידוע לי, שערב שבת היום? שכן פס של אור צף לקראתי מתוך המרתף ושתי שלהבות מרקדות. אני הן עברתי לתֻמי, באקראי, בשעה זו ולא ידעתי כלום. והנה פס של אור ושתי שלהבות. שני נרות של שבת. על לבי לא עלה כלל, שערב שבת היום. והרי בשעה זו עצמה עומדת שם בעירתנו אמי הכשרה והצנועה, עטופה במטפחת של שבת, מאהילה בכפות ידיה על עיניה ומתפללת לשלומנו, לשלום בניה ובנותיה, הפזורים בכל רחבי תבל, מי בקיוב, מי בחַרקוב ומי באודֶסה, ויש גם בקַנַדה. ככבשים אנו תועים, כֻּלנו, כל בני־ביתנו. כֻלנו איננו מֻצלחים ביותר והננו עלובים בכל המובנים. לא יפי, לא עשר ולא גֵאות. כך... משפחה דלה ועלובה. בכלל כֻּלנו איננו חשובים ביותר... פזורים אנו בכרכים ומתלבטים בין הרגלים, כֻּלנו כך. בלי חוף. והאם מברכת על הנרות, מברכת אותנו ומתפללת. היודעת אני מספר דמעותיה, אשר היא שופכת בתחִנותיה? — וכאשר עברתי על־יד המרתף ונצנצו לקראתי פס־האור ושתי השלהבות והעלו על זכרוני את אמי, המברכת גם־כן בשעה זו על הנרות, התחיל לבי, זב דם. בקצור עניות, דלות ודחקות. שם, במרתף; את זה ראיתי אחרי שירדתי לשם. והעִקר, רפש וזוהמה וריחות רעים. הוי, הוי, רק האדם מֻכשר לרדת לידי שפלות כזו. כֻּלם חולים, מזי־רעב וגרומי־עצמות. והנרות דולקים. וראש בית־האב, מי שעתיד... יושב במסִבה זו ושר זמירות השבת... לא, גברת חיות! לבי לא היה שר. הוא בכה. ואיפה? פה באודסה. בסופו של רחוב הבולגָרים. נשמה עברית... כל הסביבה... והלא כֻלם הם רעבים... וגם הטף. ומה היה עלי לעשות? — אמרה אֻמה כמתנצלת על שחטאה והגיעה ענין זה אל לבה — ומפני כך אני בהולה מאד ודחופה ואין שעתי פנויה ואני הולכת! — קראה לבסוף, הוציאה מתוך הרידקיל מטפחת מלְכלכה וקנחה בה את חטמה.

אסתר פתחה את כיסה, העלתה משם שטר בן עשרים וחמשה וזרקתו לתוך הרידקיל הפתוח של אֻמה בוריסובנה.

— זהו בשבילם... בשביל... הטף... — אמרה אסתר כשפניה

הסמיקו מבושה וממבוכה, כאדם העושה מעשה מגֻנה.

אֶמה בוריסובנה צשתה את עצמה כאינה מרגישה כל־עִקר במתנת־יד רחבה זו, תקעה את כפה לגברת חיות, נעצה בה עיניה שעה קלה ורטנה:

— ואני אינִי רוצה כל־עִקר להכיר את בעלה של הגברת חיות!

— מפני מה? — שאלה אסתר בחיוך.

— איני יודעת טעמו של דבר — חשיבה אֶמה במבוכה והיתה דומה כעמלה במוחה למצוא נִמוק לדבריה — כך. סתם. לגלות את האמת? — נתנה בה פתאם מבט מתחנן כמבקש רשות לאמר את האמת — להגיד? — איני אוהבת — היא עותה את שפתיה מתוך תעוב — קרן ־קימת ומזֻמנת... תמיד... אני... בכלל... איני כך... אני... בכלל...

— ואני? ... בת כך אני? — שאלה אסתר באמת הלב, אולם השתדלה לתת לפניה סבר הַתולי — לא, באמת, אֶמה בוריסובנה — שנתה פתאם את קולה וטבלה אותו בנבכי לבה — אני שואלת בתמימות... מה אני בעיניה של אֶמה בוריסובנה?

— אַתּ... אַתּ... — גמגמה אֶמה — אַתן, הנשואות, הנכן אחרות לגמרי...

— אחרות? ... מה הפֵּרוש? ... שאלה אסתר בתחנונים ובעקשנות.

— אתן יודעות את החיים! — הסבירה אֶמה בפשטות. ואחרי זה, כמו מתוך משהו של חרטה:

— דברים אלו אני מדברת בדרך כלל...

— בדרך כלל? — אמרה אסתר בשמחה, כאוחזת בגבעול של קש — בדרך כלל. אולם בדרך פרט, אני מה? -- שאלה בתחנונים ונקפה באצבעה על לוח לבה — פרט זה מה טיבו?

— פרט זה — אמרה אֶמה והעותה שפתיה דרך בוז — מה יש להגיד? כך... סתם... גברת חיות — ולא יותר. האני יודעת? — התחרטה פתאם — אשת־איש. מבקשת, כמדֻמני, כל מה שאחרות דוגמתה מבקשות... לא פחות ואולי גם לא יותר. ואף־על־פי־כן אַתּ מענינת אותי משהו... כחוט־השערה. קבעתי לך בלבי קרן־זוית, אמנם, פעוטה, דלה. כמותך כאחרות. ואולי לא ממש. אלי יש בך גם משהו מן המשהו מ„שלנו”. אח, למה אני מפטפטת? הנני אומרת לך: שלום!

— הייתי רוצה מאד לבקר את המשפחה העניה הזאת במרתף —

אמרה אסתר והניחה את ידה של אֶמה תלויה משהו באויר.

— עט, למה? — אמרה אֶמה בבת־צחוק ארסית, השכיחה אצל העמלים כלפי המטיבים ואנשי־החסד. תפסה את ידה בין הכף ובין השרוול, נענעתה ונפטרה ממנה. ורק אחרי שכבר התרחקה כדי פסיעות מועטות, החזירה את ראשה וצוחה:

— ובלא?...

— בלא מה? — קראה גם אסתר אחריה בקול.

— בלא פרחים?...

אסתר עמדה והביטה אחרי המתרחקת בהמית־נפש וגם בתמרורי־לב. אח, למה מתעבת „זו" כל־כך אותה ולמה היא בזה לה? — עִינה בכל דבריה העוקצים של „זו" וטעמה את טעמן של כל הטפות המרות, שהזילה „זו" אל קרבה ביום הראשון של חדות־לבה. אולם מיד חשה הקלה. „הן היא טועה בה, הכל טועים בה" — הגתה בעליצות. צחוק דשן, עליז ומנצח התפרץ מתוך כל קרביה. נשאה את עיניה לקראת בית־הנתיבות וקראה לנפשה: „משם נִשֵׂאת ובאה האמת של חיי".

ואחרי זה:

— אמנם, צדקו דבריה של אמה: עם פרחים!

נגשה אל אחת הנשים התגרניות שבקרן־הרחוב, בררה מתוך הכלכלות את צרור־הפרחים הכי־נהדר, נטלתו ונשאתו לקראת ה„אמת" שלה.

XIII

הו, מה שָשָה אסתר על ה„פיטן", כאשר הגיח מן הקרון עם המזוָדה הקטנה שבידו! כל עצמותיה רחפו משמחה; שִניה נקשו זו לזו. דומה, ששב אח אהוב מארץ רחוקה. דומה, ששב בעל־נעורים לארץ־החיים, אחרי שנפל שבי בידי גזלנים. הו, מה ששה עליו! היא עמדה אצלו, נעצה בו מבט נוהר, לחצה, לחצה את האצבעות החִורות, המארכות והגרומות של ידו, והחליקה באהבה רבה את עורה של המזודה הקטנה, כשערה החָמים של כבשה רכה.

— פיטן, פיטן! — לחשה לו בשכרון בתוך הדֹחק הגדול באולם של בית־הנתיבות — אתה הוא זה? אתה? — חזרה ושאלה בלב פועם והציצה בפניו בעינים מבֻלבלות כבאור לוהט של השמש.

אולם ב„פיטן” נתהוו, כנראה, שִנויים קטנים: עיניו לא הביעו עכשו את התמיהה הנצחית ושפתיו לא היו מרטטות מכמיהה בלתי־ברורה. הוא היה מלֻבש מעיל עם שרוולים ארֻכים, שנתנו לו צורה מגֻחכת מעט, וכבר לא היה דומה לתינוק, כי־אם לאותם בני־אדם, שיוצאים מתקופת הנערות ואינם מתבגרים לעולם, ופרצופיהם ינקותיים תמיד; ואפילו השערות המפֻזרות הצומחות בזקנם אינן אלא מתמיהות את העינים. הוא לא היה גם גונח ורועד. מבטיה הבדקניים של אסתר הרגישו מיד בכך. אולם היא נזדרזה לפָרש חזיון זה בטעם מתקבל על הלב: נדהם, נדהם ה„פיטן” בסביבה הזרה לו, בתוך הדחק והערבוביה של פרצופים, ידים ועינים של הרבים. מימיו לא ספגו עיניו שפעה כזו של צבעים, ואזניו לא קלטו המֻלה כזו של קולות. מפני זה נשתתקה הויתו ונצטמצמה לתוכה, כחרֵדה על טהרתה מפני החֻלין הרבים, ונטמטמו פניו. ואולי — שדלה אסתר את נפשה — אולי הדהימתו חזות פניה, אשר לא פלל לראותה. — פיטן, פיטן! — לחשה בחרדה — הפללת? אה? מה?

ה„פיטן” נעץ בה מבט מטֻמטם.

— ולמה אנו עומדים פה? ולמה אנו מתלבטים פה? — דברה אסתר מתוך בלבול ומשכה ל„פיטן” בידו.

יצאו לרחבה. המו העגלונים מסביב והסַבלים היו מסתבכים זה בזה ונתקלים ברגליהם של עוברים ושבים. האבנים הרטֻבות הזהירו לאור הפנסים בִברק מגֻרה את הדמים. בני־אדם עמדו על המקח עם עגלונים וסבלים. קריאות של תחנונים וגזֵרות נסרו באויר יחד עם צליפות מַגלבים. גופו העלוב והמתכַוץ של ה„פיטן” היה כל רגע מִפגע לגופים זרים והיה מקפץ תחתיו ככדור. אסתר קראה בקול גבוה משהו: רַכב! אולם התחרטה מיד על תנועה המונית זו, שנתפסה עכשו בה ושהיתה תמיד מונה בה את חנה, משכה ל„פיטן” בידו, הבקיעה בעמל דרך בשבילה ובשבילו; היא מלפניו, והוא מאחריה עם המזודה. וכשיצאו לככר המרֻוחה, הקדימה ה„פיטן”: הוא רץ עם המזודה לפנית, והיא — מאחריו. הגשם היה מטפטף

וצַוארונו היה זקוף. הוא, ששון־ימיה וגאות־לבה, היה כה נלעג בעיניה בצורה זו. תפסתו מאחוריו והושיבתו בעגלה, שעברה בשעה זו על־ידם, הביאתו לחדרו בהוטל, השַקתו טה מן המֵחם הרותח, שצִוּתה להכין בשבילם בחזירתם, הכניסה לשעה קלה את וולודקה, הציגה לפניו את ה„דוד״, שמסר לו בשעה זו בידין ממש את המסמר, את החבל עם הפטיש. וולודקה נשק ל„פיטן״ על ידו נשיקה ודאית וממשית כזו, שה„פיטן״ קפץ ממקומו כנשוך. אחרי משא־ומתן בין וולודקה ובין האורח, שלא האריך הרבה, לפי שסוף־כל־סוף לא היה אלא בבחינת מונולוג של צד אחד, בלא סיועו והשתתפותו של הצד שכנגד, יצא לו וולודקה מן החדר עם השלל. אסתר סגרה אחריו את הדלת, סגרה את כל השערים בפני באי־עולם, הושיבה את ה„פיטן״ בכֻרסה, נענתו בתחנוני רִתְּמוּס, כמבקשת לעקרו מתוך הקפאון, לעודדו ולהשיבו אל החיים והתנועה.

כה קרוב היה ללבה, כה נגע עד לבה. ורחוק היה ממנה כל היקום: אדולף גריגורוביץ׳, אנה אברמובנה, האדון פויזנר וכיוצא בהם — מה לה ולהם? „אנחנו שנינו לבדנו. כן?״ — דברה אליו ברטט וצפתה להסכמתו. היא נכספה להסתירו מפני עין זרה, מפני כל עין, כמו את חלום־אשרה. נהרו חייה בשקט ובהכנעה פה, לרגליו, על ברכיה. היא היתה מתפללת לאלהים פה, לאורו של מבטו הבישני, עַמוד־תפלתה. כך היו נוהרים ימים וערבים שקטים כעדרי־כבשים, תמימים כשורות של תינוקות של בית־רבן ומזהירים כמלאכים מבשרי־טובות. היא היתה מסַיעת לו ללקוט את העצמות מן הדגים ולחתוך את מנת האַוָז, שהגישו לו בסְעֻדה; היתה בוחשת בכפה את כוס השוקולדה, ששמה לפניו, וקנתה בשביל וולודקה, לכבודו של ה„פיטן״ שלה, מכנסי־פלוסין; צוּתה למשַמש להביא בשבילו סיגרות מהֲדרות והפצירה ב„פיטן״, שלא היה רגיל מימיו בעִשון, לקטר את עלי־הטבק ולסלסל את עגולי־העשן, — כי אהבה מאד אסתר לראות את הפרצוף הנלבב, כשהוא מֻקף אד דק של עשן, וגם חמדה את הגִחוך שבמעשה זה, שלא התאים כל־עקר אל תינוק גבה־קומה זה ואל שפתיו המרֻכָּכות והמרֻטטות. וכשהיתה יושבת במסִבָּתו, התבישה כל־כך מגופה הדשן, ומקולה, שהיה, לפי השערתה, ספוג־מאַניים, עז ומשתצר ביותר. היא היתה מתכַּוצת ומבטלת את עצמה, עד שהיתה רואה את עצמה בטֵלה ותלויה ברפיון.

— הצץ־נא, פיטני, לתוך עיני, עַיֵן־נא שם יפה יפה — אמרה לו פעם אחת בעינים תפוחות — היש עוד בי, היש עוד בי... שם... חִיות? —
שאלה, לפי שכבר פקפקה בעצם ישותה פה בתור מהות מְבדלת; נפשה היתה כָלה, כָּלה; וכנֵר שאורו מפציע, מַתיך את החלב לצדדים וממהר את שרֵפתו, כן היו חייה ואור נשמתה מפציעים ונתכים לתוך הויתו של הפיטן, ודרך בו — לתוך המות. יש שזכרון המות היה עולה על לבה כריח מתוק וכתשוקה נעלמה. חֶרש, חרש היתה שוקלת בדעתה להיות או לחדול. לא יכלה להכריע. היא חמדה בלבה מחזה מתוק אחד: היא ו„הפיטן" נזרקים לכבשן־האש ושניהם עולים בלהב. וישותה היתה מתנועעת לאטה תחת אפריון־האהבה בין ההויה והחדלון, כדוגית על־פני חלקה שאננה של מים.
נתנה אסתר במתנה לאהוב־נפשה את חלום חזיון לבה ואת כל חייה, והלב לא ידע שֶלו. הצטערה. היא נותנת לו מעט, שי קטן ודל: את חייה הפעוטים. והיא חפשה בדמיונה דברים וצרופים, העמידה את עצמה בכמה וכמה נסיונות, הקימה מזבחות, ערכה עצים ומוקדי־אש, עלתה עליהם כשה לעולה, עלתה, ירדה ועלתה.
— פיטן, פיטן — שאלה פעם אחת בקול תחנון וכְלָה לֵאה ורועדת כיולדת — הגד־נא. גַלה־נא. מה זאת אהבה? וִתור גמור על הכל? כן?
פניו של ה„פיטן" היו מְטמטמים מאד בשעת שמיעה ואי־אפשר היה לדון על־פיהם, אם תפס את כונת דבריה. אסתר הסבירה לו ברטט:
— אם אני אוהבת, פיטן, אם כלתה נפשי... הרי נִתנה לי הרשות לוַתֵּר על הכל: כן?
ה„פיטן" הניע את ראשו נענוע, שאפשר היה לפרשו כהסכמה. אסתר הניחה בפעם הראשונה את כף־ידה על שערות ראשו, הרימה בידה השניה את סנטרו, הציצה לתוך עיניו הצצה מְמשכה ומתחננת, כמבקשת התרה, ולחשה:
— על הכל? אפילו על כבוד האשה? כן?
היא עצמה נבהלה מפני ההרהורים העזים, ששטפו מאליהם בשטף השרעפים, ומפני הפחדנות נעשתה עזה ביותר, היא אמרה מתוך כאב וסקרנות כאחד:

– כל מה שאומר האהוב קדוש הוא? כל מה שהוא מצוה? אפילו החטא? ואפילו הַמדוחים? כן, פיטני?

ואחרי זה בתחנונים:

– שלחני־נא, צוה־נא עלי, אנא... התצוה?

על שאלות אלה לא קבלה, אמנם, כל תשובה ברורה; אולם היא היתה שותה את שתיקתו ואת דממת נפשו ואת חייו השחופים, והיתה מַשקה בהם את צמאון־נפשה, ומכבה בהם את חייה העולים בלהב. היא הערתה עליו את המון רחמיה וגעגועיה, התעלסה בו כבסוד, היתה קוראת אותו בשם „בני" והיתה חותרת לדלות מתוך עיניו את הדמעה, שהיתה קבועה שם תמיד. „החזירה־נא לי, החזירה. הן היא שלי!" – היתה מתחננת לפניו. תקפתה תשוקה לנטלהו ולהובילהו על־פני רחובות קריה, רחובות שקטים אלה של אודֶסה, הרוויים הלך־נפש וחזון, שראוה תמיד בבדידותה. הובילה אותו על־פני רחובות מַרזלי, בֶּלינסקי, נוֵה־ששון, הלַנזֶ'רון והבולוַר הצרפתי. היתה נזהרת מאד, שלא יעבור חלילה שום איש ביניהם בדרך הליכה. הושיבה אותו על־גבי כֵף גבוה על שפת הים ואמרה לנפשה: הנה אחד מבני־הענקים. נעלה הוא מכל יושבי־חלד! סִיְרה עמו גם את חציו השני של הכרך – פסעו על־פני נוֹבוֹסֶלסקי, המשלב זרועותיו ברחוב קרנגוזובי ורחוב המסחר וספירידונובה. וכך מתעקלים ומתפתלים הם, עד שכֻּלם נופלים בזרועותיו של האב הזקן, הוא רחוב סטרוֹפוֹרטוֹפרַנטי, העובר לארכה של העיר כחצי גֹרן עגֻלה וכֻלם יוצא־ירכו הם. ששה נפשה של אסתר על השכול והאלמון שברחוב שומם זה: פה – כל בתי־החולים, בתי־היתומים ובתי־האכל לעניים, אינסטיטוט לעלמות מיֻחסות, עתיקות והלך־נפש, בנינים בנוסח תוגרמה, גאות עזובה ושוממה, הוד עתיק, שגלה כבודו ממנו, ועל־ידה הפיטן, ועיניו סופגות לתוכן את כל המראות. ואף הוא והיא, שניהם שרידים של ימים עתיקים. והעוברים והשבים כֻלם בני דלת־העם. פרצופים חשודים, מלבושים ממֹרטים. האותיות של שם הויה, החרותות בצלם האדם, הן מטֻשטשות או מחוקות. מנֻגעים ומצֹרעים. אסתר התגאתה בלבה. הרהור גֵאֶה לחש לה: היא בתולה לעולם, והוא מגֵנה ומשעֵנה, משיח־יה, נסתר מעין כל־חי ודל־המראה. והיה כאשר תגיע שעתו להגלות, יזהירו פניו בזֹהר בראשית, והוא יעלה ויגדל וייף ביֹפי המשֻמר. כך התעלסה

בשרעפי־לב טמירים. והם היו פוסעים והולכים, כשליחים מרגלים, שבאו מעולם אחר, לתור מערכי עולם זה. הה מה שש לבו של הבודד, כשהיה מתהלך לאטו ובלא תכלית על־פני רחובות נדחים של כרך זר וצופה בעיניו בתי־חומה ענקי־קומה על־יד בתי־חמר קטני־גוף ודלי־מראה. מראות מרֻבֵּי־גונים, דלתות שורקות על ציריהן, וילונות מתנפנפים, חלונות ופתחים וראשים משתרבבים מתוכם. ומה מחכימות אותיות שלטים: רופא שִׁנַים, מיַלדת, ליולדות עניות — חנם, כירומַנטיקן, מגלה עתידות, מנגנת על פסנטר, חנות של פחם, ארֻבַּת־עשן של בית־חרשת, אשה רופאה, בֶּרנשטיין־שֶׁרמַן, מקבלת חולים משעה... עד שעה... צֵרוף זה של שני שמות־המשפחה כאחד, כמה מבדח הוא את הדעת. הגברת בֶּרנשטיין היא אישיות־תאומים. היא ברנשטיין והיא שרמן. נִשאה לאיש, אולם לא וִתרה עדַין על הכל, רק לשעורין, מחצה על מחצה, חה־חה־חה, שלא להפחית את המערופיה. חה־חה־חה. — לאט, לאט נדם שאון הכרך. סִמטה נדחה, פה רבה הדממה; דומה, שהאותיות מדברות פה מעל השלטים, מועטים העוברים והשבים, ומרֻבים מבטי־החשד. אַל לאשה כבודה לעבור פה יחידה. אולם אתה, פיטני, הנך מגן לי ומשען לי ואתה לי פֵּרוש. מהם והלאה, פיטני! נָחֵש־נא את פסיעותינו. נפנה להם עֹרף. הלאה, הלאה, מן המרחק נשקפות שדמות שוממות של סתו. שם, שם הרחק, עומד בית־המְשֻׁגעים. מה טוב, שיש בעולם בתי־משֻׁגעים, שבני־אדם מתהלכים שם בני־חורין, נטולים מתוך כל הכבלים, כל הגדרים!

וכשהם מגיעים עד סִמטה נדחה ביותר, יש שאסתר משלבת גם את ידה בזרועו של ה„פיטן".

והמעבר הצפוי לא בא, הלב לא נחל את השלוה הנכספה.

אסתר, שהיתה תחלה רועדת, חרֵדה ומאמינה באשרה הודאי, נעשתה אחרי ימים מועטים חרֵדה, חשדנית ואכזרית. אשרה החולה היה גנֻע לעיניה. כבר חדלה להאמין בו.

— האתה הוא זה, פיטני, אתה הוא? — היתה שואלת במבוכה ובחשד, כשעיניה נפקחות לרוחה, בודקות את הפרצוף הקְוּר של ה„פיטן" וחותרות

לחדור עד תהומו. אסתר היתה בהולה לאהוב ולהערות את המון רחמיה וגעגועיה. תקפַתּה אימה, שלא יבואו ויטרפו עליה את אשרה. שרפה את האהבה באִשה הגדולה וחנקה את צפור־האשר בלְטופים החזקים של הרחמים.

– הב־נא, הב־נא את פניך. הגש־נא אותם אלי! – היתה אסתר מרמזת לו ל„פיטן" בזרתָה ובעיניה.

ה„פיטן" הקריב את פניו, הציצה בו יפה ודחתה אותו בשאט־נפש.

– לא. לא אתה הוא זה, לא אתה, לא! – קראה בצער הלב.

ואמנם השִנויים שחלו בפיטן, שכבר הרגישה בהם אסתר עוד באולם בית־הנתיבות, נעשו אחר־כך בולטים ביותר. העינים לא הביעו כבר תמהון על כל המראות, הן היו פשוט מטֻמטמות קצת. על שפתיו נגלתה בת־צחוק ממין אחר. עינה החודרת של אסתר הבחינה מיד את מהותה: זו היתה בת־צחוק של חמדה פחדנית, שאינה מעֻזה. במקום ההתכַּוצות שבתנועות גופו נתהוה בהן מין רטט משתער. פעם אחת תפסה את מבטיו, התועים בגנבה מסביב לשולי שמלתה, פעמים היו אצבעותיו נוגעות בשוגג מעֲשה בקבֹרת זרועה. אסתר כבר שנאה משהו יצור משֻנה זה.

– לא. שוב אינני אוהבת אותך, פיטן! – קראה אסתר פעם אחת בקול רוֵה־דמעות.

ה„פיטן" נעץ בה מבט מטֻמטם. היא הסבירה לו את דבריה בכֹבד־ראש.

– הן אמרת, פיטן, שאהבה מוֻתּרת על הכֹּל, שכל דבריו של האהוב קדושים הם. ואפילו... ואפילו... אם מפַתֶּה הוא... לדבַר־עבֵרה – השמיעה מימרה זו מתוך מתיקות צורבת – כן, פיטן?

הפיטן לא אמר כלום.

– הפיטן אומר „כן" – המשיכה אסתר את ההסבר – ואני – קולה חזר וספג לתוכה דמעות – עוד לא... עוד לא... עוד לא וִתּרתי כלום.

אחרי זה כבר לא היו הימים תמימים כתינוקות של בית־רבן, אף לא היו שקטים כעדרי־כבשים. הם טרפו ודרסו כזאבים. והרגעים הזוחלים כבר לא בשרו טובות. פעמים היה גם ה„פיטן" פותח את פיו ומדבר, ואסתר היתה נבהלת מפני דבור כל־שהוא, כשהיה יוצא מפיו של ה„פיטן". ופעמים היה נועץ בה מבט מתחנן וכמו תובע. נצנצה תשוקה בלב, להוריד את ה„פיטן" מעל הכֻּרסה ולהביאו בין אנשים, להציגו לפני חנה ואדולף

גריגורוביץ׳ ולהתפאר בו בפני ה„דימון״. הביאה אותו אליהם. נצטרף אל המסבה הקטנה שבבית פנקוני עוד בן־אדם אחד. אדולף גריגורוביץ׳ קבל את האדון אפטר בזרועות פתוחות ולחץ את ידו בכח שעה קלה, עד שהבהיקה ביותר הדמעה הקבועה בעיניו. דומה היה, שיש מקום בלבו של אדולף גריגורוביץ׳, הרחב כמעיל אנגלי, גם בשביל אידיאה זו, ששמה יוסף אפטר. חנה הסתכלה בפניו במבט, ספוג הבנה פקחית ובבת־צחוק בוהרת, כמו שמציצים באורו הבהיר של הירח בחדש אלול. הבנה פקחית זו התמיהה את האחות הבכירה, נתנה בלבה חדוה וגם משהו של קנאה. אולם הבטול והזלזול שנהג ה„דימון״ בבן־האדם הצעיר, הכעיס מאד את אסתר והשביעה תמרורים. דומה היה, שהאדון פויזנר לא היה גורס כלל בריה זו. השם „אפטר״ לא נתקבל בשום פנים על מוחו. פשפש ומצא שם אחר, נאה ומתאים ביותר בשבילו: „שודד־פורח״. הה, מה צחקו האדון אדולף גריגורוביץ׳ וחנה, כשיצא שם זה מפיו של האדון פויזנר! הלא שם זה נברא בשביל האדון אפטר מבראשית! — קראו פה־אחד.

דומה היה, ששטח זה, שתפס בן־האדם הצעיר בעולם, לא היה בשביל האדון פויזנר אלא לוח חלק. האדון פויזנר חמד לו, למשל, הלצה כזו: הניח את קופסת־הגפרורים שלו בכיסו של בן־האדם הצעיר, ואחרי זה, כשנצרך לגפרור, ירד לו לכיסו של „השודד הפורח״, בפשטות מצחיקה ביותר, כיון שנעשה הדבר בלא צל של הומור, שהוא מרצה בשעה זו על איזה ענין. האדון פויזנר היה משיב את תימרות העשן של הסיגרה ישר כלפי פרצופו של בן־האדם הצעיר; ואולם עיניו של הלה היו מלפלפות ודומעות מפני העשן. אסתר היתה לוחשת כנחש ונועצת ב„דימון״ מבטי־משטמה. שום איש בעולם, חוץ מבעלה, לא שטמה כל־כך, כמו ששטמה אדון זה. היא התענגה על משטמה זו, שהיתה לה רכוש. היתה הנאה ספגנית בודאותה של משטמה זו. היא שטמה אותו בשל היחס האפוטרופסי, שהוא מתיחס אל האחות ומתנהג עמה כעם פצע מאוס, ובשל הזלזול, שנהג ב„פיטן״. אולם משטמתה היתה עמקה יותר. היא היתה כמעט אורגנית. נכספה נפשה להיות במסבתו של ה„דימון״ ולשטום אותו. היא היתה נגררת אחריו, בכדי להתחקות על כל דרכיו, תהלוכותיו ותנועותיו, ולרדת לסוף הזיוף שבאדם זה. כי ברור היה לה, שיש בבן־אדם זה זיוף בעצם

העִקר, התנַונות בעצם הנשמה, אלא שלא יכלה לבוא עד תכונתם היסודית. ברור היה לה, שבן־אדם זה אין תוכו כברו, שבתוך־תוכו חבוי מין זלזול מיֻחד כלפי עצם ההופעה של האדם. הלה, שהיה טוען תמיד בשם כבוד האדם ואהבה לעמֵלים, לשפלים ולנעלבים, ברור היה לה, שלא היה בו עוד כלום מאהבת הבריות. זה היה אציל יהיר ממין חדש, הנוטל את אוכלסי העמלים ותובע מהם שורות של לוחמים, ומן השפלים והנעלבים הוא יוצר תנועות צבוריות. זה היה אחד מבעלי־האֲחָזות של החֹפש ומגבאי הדמוקרַטיות, העושים את ההמונים העמלים למכרותיהם. עצם סגנונו המלֻטש היה כפירה בדעותיו, שהיה מטיף ברבים, וכל תנועה שבו, אפילו הדבור שלו שבדרך־אגב וכלאחר־יד, אפילו סיגרה יְקרַת־מחיר זו, שהיה מקטר והיה אוהב לכבד בה את האחרים, אפילו התבשילים המדֻקדקים ביותר, שהיה בורר לו תמיד וכוס השוקולדה לאחרי הסעֻדה, שהיתה לו חובה — אפילו דברים אלה היו לעג גלוי וציני לַ„שויון“. אסתר היתה משיאה בכַונה במסִבתו את השיחה על שאלות צבוריות ועל התנועה הדימוקרַטית, דוקא מפני שהאדון פויזנר היה משתמט תמיד מנגוע בחברתם ב„שאלות“ ולא היה אלא מרפרף על ענינים. היא השתדלה להשתמש בכל שעת־כֹשר ולפגוע בכבודו של האדון פויזנר. ראשית, חולקת היא על עצם ההטפה והדרוש ברבים.

— יסביר־נא לי האדון פויזנר — אמרה בתמימות מעֻשָׂה — את ענין זה של הטפה ודרוש ברבים. אני, למשל, אינִי מבינה את טיבה של בריה זו, ששמה נואם. למה הם נואמים? בפני מי? מה הם מדברים? מה יש בכלל להגיד לאחרים? משֻנה!

חוץ מזה בקשה את האדון פויזנר, שיואיל־נא וילַמדה את טיבה של הנגינה, שֶבָּה הוא מדבר לאחרים. הנה תמך האדון פויזנר כדרכו את ראשו על ידו, ואת הקִבֹּרת — על השלחן, והוא מציץ באלכסון, מחַיך כאדם ששַׂרעפיו נתונים לענינים אחרים ומֵשִׂיר מלים מתוך זלזול וּוִתּור גלוי:

— הגברת חיות היתה מְכשרה, למשל, לאהוב „שודד־פורח“?

על זה השיבה הגברת חיות, כך:

— יואיל־נא האדון פויזנר להסבירני את טיב הנגינה, שבה הוא מדבר לאחרים. זו מה פֵּרושה? — המשֻטה הוא? משטה הוא האדון פויזנר? —

שאלה במרירות – או מזלזל הוא... מזלזל הוא באדם? כן, אדוני?

על זה השיב האדון פויזנר תשובה, שהיתה גם־כן ספק הִתול ספק פטפוטי דברים בלבד והעִקר, שלא היה אלא מרפרף, ועבר מיד לענין אחר, ומזה לענינים אחרים וסח, למשל, ספור־המעשה בעלמה אחת, שנסעה עמו בכרכרה, קראה פתאם בפַּתוֹס: הה, מה משתוקקת אני לצוף באוירופלַן! צוָחה פַּתֶטִית זו היתה כוזבה כל־כך והעִקר הנגינה... הנגינה. הזיוף צרם כל־כך את האזן, עד שצוה לרַכּב לעמוד, קפץ מעל הכרכרה ועזב את המשוררת לנפשה.

צחקו כל המסֻבים, כי לא עצם הספור בלבד היה מבדח את הדעת, כי־אם התנועות, שהיו מלַווֹת אותו. רק אסתר אפילו לא חיכה. היא הודיעה בפֵרוש, שלפי דעתה, ספור־מעשה זה בדוי הוא מלבו של האדון פויזנר. ובכלל, לעז מוציא האדון פויזנר על האשה... האשה באמת שואפת למרומים. שום זיוף לא היה בדבריה של עלמה זו... לעז הוציא האדון פויזנר, כדי להתקלס בכבודה של האשה. היא מוחה מחאה נמרצה כלפי ספור־מעשה זה...

כך גמל ציץ־המשטמה בלב, שהיה גוהה אחרי אהבה.

– פיטני ישְׂנָא את האדון פויזנר, אנא, שנא אותו! – היתה אסתר מתחננת לפניו וצופה להסכמתו.

– הוא אדם רע, פיטני, רע מאד. זיפן ומזלזל באדם. – היתה אסתר מפרשת את דבריה.

ה„פיטן" לא חלק על הוכחותיה.

– וחנה? הנשאה חנה חן בעיניך? האהבת אותה? – שאלה אסתר מתוך צער של חשד – כן? לא? לא?

הפיטן הניע בראשו: לא.

– אתה אומר: לא? היא, אולי, גם שנואה עליך? – הוסיפה אסתר בהִתּול ארסי של קנאה מסֻתּרה – גם הפיטן יודע לשקר? הן היא צעירה כל־כך – דברה בתחנונים – ורעננה, ויפת־תאר. הלא היא טל. הלא אתה נוהה אחרי טל. האין זאת, פיטני? – התחננה ותבעה ממנו וִדוי – הלא אתה... הלא אתה... אנא, גלה־נא את האמת... לא אעלב... לא אבוא עליך בטענה. גלה־נא, פיטני!

ואחר זה בתביעה ובהתיפחות חנוקה:

— האמנם כבר ירדתי כל־כך, כבר נעשיתי שפלה עד לידי־כך, ששוב אין אני כדאית לשמוע דבור של אמת... מן הלב... שהכל משקרים לי... וגם אתה... הוי, הוי, גם אתה!..—סִימה בבכי קולני ונפלה על פניה.

כך ישבה אסתר לבית ישפה בהוטל של עיר זרה לרגליו של עלם פיטן, כשפניה כבושות בכפות־ידיה והיא מתחננת מלפני העלם בדמעות ומבקשת ממנו תקון לנשמתה הדוויה ולכבוד האדם, כבוד האשה שחֻלל.

וגם העלם ה„פיטן" הכזיב את התוחלת, קטף במו־ידיו את ציץ־הכבוד הענֹג, המרפרף, הרועד וצפוי לכליה לפי כל נשמת רוח קלה.

בערב אחד, בשעה מאֻחרת, כשכבר קלטה האזן נשימתו של הלילה, יצאה דממתו של ה„פיטן" ממסגרותיה, והרוחניות לבשה בשר ומאויים ותהי גועשת כדם. נצב הפיטן לפני הגברת המפֹארה, כשהוא נאנק רועד ולוהט באש זרה. דומה, כאלו אחזה עוית את העלם. זרועותיו התפתלו באויר כשפיפונים ואצבעות־ידיו התעקמו ופזזו סחור סחור ליצורי גֵוה, כמגששות ומרַגלות. הוא היה מדדה סביבה ככלבלב, המביע בלשונו המשֻרבבה ובזנבו המתרוצץ את המית לבו הרותח ואת סערת רגשותיו ומאויינו. בת־צחוק אוילית, חומדת ופחדנית פזזה על שפתיו, ובעיניו התלקחה האש הזרה. אסתר הצליפה מבטיה על פרצופו השרוע, וגופו הגרום נגלה לה ברגע זה כגופה של ה„בורז'ואזיה", המדדה בין השלחנות עם התיק הַכבד. שניו חרקו חריקה חשאית ופניו הבהיקו תשוקות טמירות, צמוקות ופחדניות, שהרוחניות כבר מצצה את דמן והתישה את כחן, ולפיכך הן מחֻצפות ופושעות ביותר וגם אימתָניות.

מתחִלה המה עליו לבה של אסתר, שמטה ברחמים מעל שערות ראשה את ידו שנחה עליהן מתוך לטוף, הפשילה את ראשו, הרימה את סנטרו, הטילה את ידה על מצחו, הציצה לתוך עיניו ברחמים ולחשה לו בקול של אם חומלת:

— הגם אתה, בני, הגם אתה מבקש להשפיל את כבודי?

ואחרי שעה קלה כבר היתה שומטת ביגיעה את ראשה מבין

זרועותיו האמיצות, שהיו לופתות אותו בכח ובסערת־קרב.

– פיטן, פיטן – קראה בקול מפקד של גבורה כבושה – היה גבר!... היה גאה!... ו–מרחק!...

ואחרי זה בתעוב־נפש ובקצף:

– שטה ועבור, שטה!...

אולם הוא התפתל כאחוז־עוית, התחבט והתלבט סביבה כמסביב לגורל קודר.

– אהבתי! – קרא ה„פיטן" בקול פחדני ויהיר כאחד והשתער על הגברת היפהפיה, כשפניו כפני עולה תמימה.

לבשה אסתר חיות כעס ומשטמה. דחתה את ה„פיטן" מעל גופה בכח ובשאט־נפש וקראה בחמת־צער:

– הלא אתה... הלא... מגול אתה!...

וכלביאה, מלאה מורא־הוד, ובקול מפקד:

– וחוץ מזה, פיטן, מחר בבקר, בהשכמה, צא מן העיר!

והיא התחמקה מן החדר. נדמו בלילה מורשי לב. הכסיף הבקר, שלחה לקנות לו מתנות: בגדים וחפצים, צררה חפציו בארגז גדול משלה, הכינה צידה ובלב שלו צותה לקים את הגזרה. יצא ה„פיטן" מן ההוטל, ולא מן העיר, הניח בחדר מתוך הסח־הדעת את המזודה הקטנה. לא לותה אותו אסתר גם במבטיה. ורק בערב של אותו יום הרגישה במזודה. פתחתה. היתה ריקנית. הסתכלה שעה מרבה בחלל הריק של המזודה: זו היתה כל־כך קטנה ובת־חן. ריקניותה סחטה דמעות מן העינים. כזו היתה ראשיתם של חיים לאים, מפכים באפס־כח. אסתר החליקה את עורה כאת שערה החמים של כבשה תמה והערתה עליה המון רחמיה. אחרי זה נשקה לה. גנזה אותה בחדרה עמה למשמרת.

XIV

קטרגה אסתר חיות על נפשה: עזבה את אחותה, את יחידתה: אל כל הרוחות פשטה את זרועותיה, ולא אל בת אמה, הסיחה את הלב ממנה.

והן את ביתה עזבה ובאה הֵנה, למען שפוך את צער חייה אל תוך טֹהר נעוריה של האחות ולשתף לשתיהן יללה אחת. הן היא עלתה לחפש בחיק חנה את הזהב ואת הטהרה של בית־אב; אולם עד היום לא היתה אלא מרגלת את האחות הצעירה ומתחקה בעין חושדת אחרי הליכותיה. על־כן התכנסה חנה לתוך קלִפתה ולא פרשה לקראתה את כפיה. על־כן התנכרה אליה. כך קנטרה אסתר את עצמה, לפי שלבה היה מנַחש לה, שמתחת שכבת ההמוניות ומסוה הזלזול של האחות עודה מפַכה במחבואים הטהרה של בית־אב; מפַכה, מפַכה. שאם לא כך... שאם לא... הן ההפך מזה אי־אפשר הוא. הלא את ההפך מזה אין הדעת קולטת — טענה אסתר לנפשה. פעם אחת נעורה בהשכמה ולבה פועם מאד. דומה שנתבשרה בשורה רעה או נִצלה בבריחתה מפחד קשה. תוך־כדי יקיצה הקשיבה עדַין את ההתיַפחות החנוקה, שמלאה את גרונה מתוך שנתה, ותכף אחרי זה נפלל תוך פיה השם „חנה" כהמשך וכפֵרוש. צפו על זכרונה גם דבריה של אֶמה בוריסובנה, שאמרה לה בשעת הפגישה האחרונה: „אלו הייתי אני אחותה הבכירה של חנה'לי, הייתי חרֵדה עליה ונוצרת אותה כיהלום, כאישון־עין, כסוד". השתוקקה לראות את חנה'לי, להציץ בפניה, תכף, יפה יפה. נזדרזה והתלבשה, גמעה מחציתה של כוס השוקולדה וטעמה רק משהו מסעֻדת־הבֹקר וירדה לרחוב. כביום הראשון כן היה היום לבה פתוח וכל קרביה אמרו שירה וקינה. היא הלכה לחפש אחות. עקרה מלבה כל כַּונה זרה של התהדרות וקנטור. היתה מהלכת כך, בפשטות, באמת, כמו שמהלכים לחפש אחות קטנה ושובבה, שאבדה בדרך או ביער עם פנות היום. אלא שלבה היה עכשו נוקפה ביותר. נכספה אחרי ההתגלות והודוי; אולם לא ידעה, אם יש בה די־כֹח לכך; מטעם זה שמה, כמעט שלא ברשות לבה, בשעת הכניסה מַסוה על פניה, גמגמה בלשונה וגבבה דברים טפלים וגם מעֻשים. היא בקשה להציץ תחִלה בפניה של אחותה, כדי לדעת, אם כשֵרה כַונתה, אם מזֻקקה היא, אם יש לה הרשות להתודות ולדובב שפתי האחות לוִדוי. אחר־כך רטנה בפשטות וברטט של אימה:

— פעם אחת, השמעת, חנה, מימרה אחת... לא לי... לאחרים... בדבר סטירת־לחי... שלא מרצונ:ה קלטה אזני סוף המימרה—סימה כמתנצלת בפני האחות ומבקשת להוציא מלבה חשד הרִגול.

– לַטְפֵּשׁ... בְּבּוּלְוַר הניקולַיֶבִי – אמרה חנה – ומה?

– אמרת, חנה, שהתשובה היחידה... שהאדם יכול לתת... לחברו... האם באמת זו היא דעתך, חנה? – שאלה אסתר בקול מתחנן ולא סיַמה דבריה.

– כן – סננה חנה לַקוֹנית ופניה היו זרים וחוֹלניים מאד.

– חנה, האֻמנם... אין... לאדם מה להגיד... לחברו... חוץ מזה? – שאלה אסתר בשברירי־קול.

– סבורתני – השיבה חנה בנגינה, שלא הניחה פקפוק כל־שהוא.

– חנה, חנה – קפצה אסתר פתאם לתוך הודוי בלי הקדמה מכשירה – האמנם אין כלום בחיים, לא כלום, חוץ מזה? – שאלה ופניה התעֲותו מכאב.

– שטות יש דַי והותר! – פלטה חנה מתוך אותה הרשלנות, שבה מפריח האדון פויזנר פסקי־הלכה שלו.

– וקומה זקופה, חנה, ורוח גאה?...

חנה שרבבה במקום תשובה את שפתה התחתונה מתוך בטול ומבטה הביע: „זה לתמימים, שוטָה חביבה, לתמימים!”

– ושאיפות, חנה, ותקוות, ומשא־נפש? – המשיכה אסתר את דבריה מתוך היסטֶריות – האמנם שוב אין לנו... אין... שום שאיפה... ולא תקוה?... – קראה בבכי חנוק והציצה לעיניה של אחותה הצעירה, כמבקשת ממנה נדבה.

ואחרי הפסקה קטנה, באותו הקול:

– וכֹסף לטהרה, לנצחון האמת, לבשורת יֹפי אחר... אחר, חנה, עליון מזה... שלנו?... אה, חנה?

– אכן מליצה נשגבה היא אחותי, ואני לא ידעתי! – קראה חנה בבת־צחוק פקחית וזרה, שהֵשיבה קֹר על אסתר ונטלה כמעט את כח־הדבור ממנה, אולם אסתר כבר היתה שטופה בזרם ההתגלות. היא לא יכלה לשום מעצור לרוחה ולהביא סדר בהשתפכות נפשה.

– חנה׳לי – אמרה ואמצה את האחות אל גופה – האם אפשר לחיות כך... כך... סתם?... האם יש טַעם לחיים כאלה... אם לא חיי טֹהר וכבוד... את, את, חנה׳לי, למה את מלגלגת עלי?... לשם מה מסוה זה?... זוכרת את, חנה... הזוכרת את?... את היית עדַין תינוקת. קטנה, קטנה. – השתדלה לעורר בלבה של האחות את רוח הגבורה, שהיתה

מפעמת בקרבה בימי הילדות – את היית עדַין פעוטה... כ ז ו... טפסת ועלית על התנור ונפצת בידיך את כל כלי־החרס, שהיו מסֻדרים שם. „אי־אפשי בכלי־חרס!" – טָעַנת בתמימות. הה, מה היית מגֻחכה, חנה'לי! באותה שעה. טרַח, טַ–רַ–רַח! הוי, מה נלעגה היית – קראה אסתר וצחקה בקול היסטֶרי. היה במעשה זה הוד, חנה, הוד וחן. – ועכשו, חנה'לי – אסתר הנמיכה את קולה – האם פיך הוא המדבר אלי את הדברים? האם מבט קר וממית זה מבטך הוא, חנה? האַת היא זו, חנה'לי? – סימה בנגינה פשוטה ולבבית זו, שאליה שאפה מן היום הראשון לישיבתה בחברת האחות הצעירה.

בעיניה של חנה הוצת שביב מְבִיש של קִרבה והבנה, מעֻלפת בלִטוף מבט.

– כך, כך, אחותי – אמרה חנה בעליצות של חבה גלויה -- הלא את חוצבת ממש דברים נלהבים... הלא את... ואני לא פללתי כלל. ואולי תדברי אחותי, גם... על האהבה?...–

– ואת כופרת ב...אהבה?–שאלה האחות הבכירה בסקרנות, שהעידה על התרגשות לב. – כופרת? – לא, לא! – קראה אחרי הפסקה קלה והניעה בידיה, כמגרשת את המחשבות הזרות מעל לבה של האחות הצעירה. האין זאת?–

חנה נעצה באחותה הבכירה מבט של חמלה וקראה במרץ עקשני:

– ומכל־מקום כֻּלם מרַמים!

– כֻּלם? – שאלה אסתר בהטעמה יתרה זו, שבה היתה חוקרת את אחותה תמיד במבטיה על־אודות העלם הרך והצנוע שבתוך הערפל, האוהב את האחות הצעירה אהבת חיים ומות, אהבת־עולם.

– חוץ מ...אחד! – השיבה חנה בחדות־ילדות ולבשה פרצוף שני, זה של הכבשה, שהיתה קורמת אותו על עצמה במסִבתו של פויזנר.

שררה דממה ממֻשכה קצת ומבשרת.

– חנה, חנה'לי – קראה אסת־ ונפלה על צוארי האחות – חנה, את אומרת: חוץ... מן האחד... ואני... – התיפחה אסתר בקול חנוק – ואני... ולי אין... אין... אחד... אין בעל... אין ולא כלום... ח–נ–ה ר–מי–תי–ך! – התפרצה פתאם מפיה היללה הכבושה בלבה.

עיניה האפורות של חנה נפקחו לרוָחה. עססים שחורים זלפו לְתוכן והאצילו עליהן גון של מי־נחל הנגרשים בסערה תחת עבים כבדים.

הצליפה על האחות מבט בוגר ופקח, כזה של אדם, שנושא גם הוא כאֵב בלבו, אלא שהאהיל עליו והפיגו לתוך ההומור. נצנצו בעיניה שתי דמעות מעין אלו, העומדות תמיד בעיניו של ה„פיטן", ולָאטה חרש:

— וגם אני, אסתר, גם אני...

ואחרי זה, כמתחָרה עם האחות הבכירה וכמתכַּונת להתהדר בפניה בצחוק קולני, שהיה נובע ממקום הכאֵב, שכבר נשתברר בהומור:

— משמע, שלא אני בלבד רמיתי!...

כבתנועת אַשף הוסרה המחיצה המפרידה והבהיק חִורון הפרצופים. שביבי־אימה התרוצצו בעינים ובשרו רגעי הזכרון. הויותיהן של שתי האחיות התלבטו אשה ברעותה ושתיהן היו זו לזו יונה וקן. התחילו הדבורים מקלחים מתוך המקור היחידי, מקור האמת, הנפתח לעתים באדם, הקורע מעל נפשו לבושים לרֹב. דבורים בלי סוף, שקול אחד להם: הנני אשר הנני!

— הה, חנה, — לחשה אסתר — אני שפלה כה בעיני עצמי. הציצי־נא בי. הציצי־נא... אני מה, חנה, חרס הנשבר. אין בי... לא אהבה ולא... כבוד. הוי, חנה!

— ובי אין אפילו משטמה — ענתה האחות הצעירה בהד־ודוי. — תחִלה, תחִלה — יללה נכאים — לו ידעת, אסתר — פה, פה בלב, היתה תמיד רותחת משטמת־נקם. לשַבר, למַגר, לשלוח אש, לפרוש רשת, להיות עלוקה, עכביש, להטיל את ראשו של החזק על ברך זו ולהכריעו... או למסוך רעל בכוס... הוי, הוי, אסתר — לחשה לחישת נחש ונשמה בחמת סערה — ועכשו, אסתר, הוי, עכשו... הן הייתי ללעג... הן אני מבקשת נדבה! — קראה בתמרורים והאהילה בכפיה על פניה.

— אלו ידעת, חנה, מה תשוש כֹּחי — יִבבה אסתר — כל אצבע יכולה להדפני... כל מבט מכריע את מבטי ומבַישני, פה, בלב, ריקניות כזו... איך אני מתקַימת ועומדת על רגלי? —

— ומפני מה אין פני מעידים על הצער שבלב? מפני מה, אסתר? — שאלה חנה בתחנונים — מפני מה לחיי כה מלאות הן, ולמה אני כה תפוחה ומרֻכבה? — והעינים, הוי, העינים, למה הן יוקדות תמיד, כאִלו, כאִלו... הוי, הוי, כאִלו... והן בלב, שם, אין כלום, לא כלום!

– היודעת את, חנה, –פתחה אסתר בלחש והציצה לעיניה של חנה, כאדם המכין את עצמו להסיח לחברו עלילות־לב נסתרות, ובשעה זו עצמה הוא נמלך בלבו ובורר משם קטעים בלבד. – הלא אין לי... שוב אין לי בית... ולא... בעל, ברחתי מן... הרוצח שלי, הוא רצח את יפיי ואת ימי־נעורי, אני שוטמת אותו, את דמותו אני משקצת – השתדלה לנבל את לשונה, כדי לעקוץ בדבריה את ה„רוצח". – והן אני אֵם לשני ילדים – התעותו פתאם פניה ממצוקות לב – והנני מתלבטת פה... בין ה„דימון" ובין ה„טפש", ועם „השודד הפורח" – אמרה כדי לזהם גם את השריד של כבוד ל„פיטן", שהיה מרפרף בלב. – אני, אני... אֵם... לא! – קראה פתאם ונענה בידיה במחאה ומתוך ודאות של מטֹרף, הכופר בישותו של כֹתל סמוך. – לא ילדי הם: זרים הם לי, אני לא ילדתים.

ואחרי זה דממה ממֻשכה. ומתוך הדממה קול לַחשה של האחות הצעירה, בפקפוק, בתחנונים ובמשהו של תקוה:

– האמנם, אסתר, שוב אין כלום, לא כלום... אין כלום לאדם?... אה, אסתר?

ואני כה מתבַיֶשת, חנה'לי, לחיות מתבַישת... להתהלך... פה... פה – היא הצביעה על העמק העכור – כזו... כמו שהנני... בצורתי... מקור של חמדה להם... להם... הוי, חנה, אי־אפשי להיות... איני יכולה... איני מֻכשרה... – דברה בקול בכי חנוק.

כך היו שתי האחיות שופכות אשה בחיק רעותה שיח שנים ולבבות, עד שנבהלו בעצמן מפני צִנור־הודוי, שהיה הולך ומתחזק ומתגבר על כֹחן לסבול צער וכאב. עמדה ביניהן יללה עמומה וחנוקה, בלי־דברים. המה לבה של כל אחת על חברתה, נפל עליהן הפחד מפני שפע האמת. חמלו אשה על אחותה. זיפו משהו ומסכו טפות של תנחומים בכוס־היגונים. לפתה אסתר את ראשה של האחות הצעירה, בקשה ממנה סליחה במבטיה בשל החשד. נעצה מבט נדיב בפרצופה ולחשה בחדוה, שמֻעוטה ורֻבה נובע מן הלב.

– הלא את, חנה'לי, הנך יפת־תאר... הלא את הנך תפארת. הוי, הוי, חנה'לי... הן אני מתקנאה בך. היודעת את?

– ואת, אסתר, ואת... הלא את יפה שבעתים. הלא את... הוי, מה

טוב... כאת הנך כזו.. הוי, מה טוב – קראה חנה בחדות־ילדות–אִלו ידעת.., הן כל רואַיך... הלא אין עדין בפרצופך ובכֻלך אפילו... פגם כל־שהוא... גו, גו, אפילו משהו...

– אין? אין? באמת אין? – שאלה אסתר וקולה רטט מסערת החדוה– באמת, חנה'לי? – אני עודני זו שהייתי? ממש כמו מתחלה? כן, חנה'לי? הלא את מדברת אלי את האמת... את האמת... ולא בכדי לנחמני... כן, חנה'לי? – שאלה בקול, שהפקפוק רב בו מן הודאי.

הנה הִיכה אל פני האחות הבכירה בעיניה, בפיה ובתנועות גופה. כֻלה, כֻלה היתה הסכמה. והאחות פקפקה, פקפקה, ואחרי זה:

– עדַין יש בי... עדַין יש... בי ניצוץ של נשמת־אדם... של כבוד?... זאת עודך מאמינה בי, חנה, מאמינה?... מה?–שאלה אסתר והכתה לגזר־דינה של האחות הצעירה. – הגידי־נא...

– כן, אסתר, – השיבה חנה והציצה אל האחות במבט נדיב ופקח, שהיה מפרש יותר מתשובת הפה.

– וגם אני מאמינה בך... בך... אחותי הקטנה... חנה'לי! – קראה אסתר וחבקה את האחות בזרועותיה.

קרנו פניה של חנה וזרחו עיניה, שהיו מתרחצות עוד בטל הנֹער. והאחות הבכירה התאמצה מתוך כאב כל קרביה להגיש לפני האחות הצעירה דרך שתי עינים טהורות ומזֻקקות את פאתי הנשמה, המוצפות עוד באור נעורים עולים.

– ונהיה־נא גלויות־לב, אחותי, כשתי תינוקות פעוטות. – לחשה הבכירה מתוך חבוק.

– נהיה־נא, נהיה־נא כשתי תינוקות פעוטות. – ענתה הצעירה בבת־צחוק מבטיחה.

חלק שני

I

אחרי התגלות־לב זו התחילו שתי החיות משתמטות אשה מפני רעותה, כמתביישות זו מפני זו. ידעו בעצמן את חטאן: הן גלו אשה בפני חברתה את האמת, את קלונן, פרצו את הגבול הגבול והציגו לראוה את ריקניותן. קבלו מיד גם את ענשן. שאפו לאמת ונסתבכו בשקר, אולי קשה הרבה מן הראשון. אסתר היתה, כנראה, משתדלת לסור לביתה של חנה בשעות, שהיתה בטוחה בהן, שזו אינה בחדרה. תחת זה היתה פוקדת אותה בדרישות־שלום, אמנם, חמות ביותר, שהבעו על־ידי פתקאות קצרות, זרועות כמה וכמה סמני־קריאה וגם הלצות, עם שמות של חבה, לא פחות שבלוניים מן ההלצות, שמתוכם היו נשקפים רמזים בלתי־זכים ביותר, השגורים בפיהן של בתולות מבנות ההמון. וכשאסתר ותנה נזדמנו פעמים באקראי פנים אל פנים, היו בורחות מן היחוד ומפחדות מפני השתיקה. אמנם, שתיהן היו מקנטרות זו את זו בשל הפגישות המפזרות, החטופות וקצרות־הנשימה. „אנו מתרחקות זו מזו, אנו מתנכרות זו לזו, אחות! — היו שתיהן פולטות פעמים בבת־אחת במבוכה נכרת — כאלו אנו עסוקות באמת בדברים חשובים מאד. כאלו יש לכל אחת מאתנו עוד כתריסר אחיות ולא אחת בלבד.״ כך היו שתיהן מתלוצצות דרך־אגב, כשמבטיהן קורצים ונשמטים לצדדים. אולם על־פי האמת היו שתיהן נהנות בלבן מהתרחקות זו. דומה, כאלו כל אחת פרשה בכונה אל צדה, כדי לרכוש בינתים דבר־מה חדש, תכן נסתר מחברתה, שיש בו כדי לתת כח לכל אחת לחיות, לחזור ולהיות אישיות מבדלת וערפלית. ואמנם הצער המשתף, שהבע בדברים, לא רק שלא המעיט את הבדידות, אלא שעוד נעשה חריף ביותר. לפי ששונים היו גם הפנים של צערן,

כשם ששונה היתה מהותו. צערה של הבכירה היה מעיק עליה כאבן כבדה זו, שתולים בצואר הכלב, למהר את טביעתו במים. הוא היה ודאי, מהלט, כיום־חל ארך וכבִצת־טיט עמֻקה, שהרגל השניה צוללת לתוכה מתוך עליתה של הראשונה. הוא היה לה כסבך של חוטי־מתכת, שהיתה מצֻוָּה להדחק ביניהם מתוך קושמַר. אולם צערה של חנה היה משול לאלון־הנוצרים, אשר עליו נתלים לכבוד חג־הלדה כל מיני קשוטים, כוכבים, פרחים וגם סְפִריות. והעִקר, שהיה ממֻזג בקצת זלזול כלפי עצמה, וכלפי אחרים — לא־כל־שכן. הִתּוּל זה, שהמתיק את צערה של חנה, היה לאסתר חץ פולח את הלב. אסתר לא סבלה הִתּוּל האדם כלפי עצמו. מוחה ולבה לא היו מסֻגלים לתפוס מהות כזו.

— עט, לא כדאי! — היתה מימרה זו שגורה בפיה של אסתר, כדבור מטֻמטם ונדוש. אולם דוקא, לפי שדבור מטֻמטם ונדוש זה היה סך־הכל ופֵרושם המיֻחד של חיי־אדם, צבט ביחוד את לב השומע.

— מילא, יהא כך! — היתה שגורה בפיה של חנה מימרה שניה, שהיתה גם היא תמציתם של חיי־אדם.

ידעה חנה לנצל גם את הצער. לאסתר היה כאספקלריה מאירה ולה שֶׁמֶש וילון. הלב צוח במסתרים והלחיים היו ממֻלאות והעינים לוהטות, כדנות את הכל בשרֵפה, בעוד אשר בפרצופה של אסתר כבר נצנץ חִוָּרון. פסיעותיה של זו היו חרישיות ביותר וקולה עמום. פעמים היתה נצבת קפואה באמצע חדרה כאגדרטה או היתה פותחת את המזודה הריקה של ה„פיטן", מציצה לתוך ריקניותה, מעַיֶּנת בתוכה יפה יפה, והוגה בריקניות, בריקניות.

פעמים היה מהַדֵּד בין שתי האחיות גם צחוק, אמנם, מזֻיף משהו ובלתי־טבעי כל־עִקר, ואף־על־פי־כן היה מרעיד את הלבבות, לפי שהעלה מתוכו שברי צריחות של נשמות דוויות והיה עמֹק כל־כך, עד שאִלולי משהו זה של זיוף, לא היה יכול להתקַים באויר עולם זה. על־פי־רֹב היה מתפרץ בלא סבה שהיא, כי־אם ככרוזים הללו, ששני בני־אדם, התועים ביער, מפריחים איש לחברו, כדי לבַשֵּׂר סמני־חיים ועתים היה בא בעקב ראשי־הפרקים של המאורעות, שהיו מַרצות אשה לרעותה. כי הן לא הרצו אשה לרעותה אלא את התמצית ההִתּולית

שבמאורעות חייהן, ובאוביֶקטיביות מְכֻוָנה ומתוך הבלעתם של העִקרים, שהם, על־פי־רֹב, מעציבים.

וכך התחילו שיחותיהן שוטפות, כשהן מצֹרפות ומְנֻפות, והעִקר, כשהן מבדחות את הדעת. אסתר סחה לחנה על מַרפה ועל וולודקה. כשתארה את דמותו של הלה, היו שתיהן צוחקות בקול. הן בריה משֻׁנה הוא וולודיה זה: שערי־נא בנפשך, חנה, חנה׳לי: פעמים... יַניק זה מהפך בדרך הלוכו מֵחם מלא רותחים, והולך לו אחרי זה לתֻמו לדרכו, כאלו לא היה כלום... חה... חה... כה נלעג הוא וולודקה זה. מימיו לא טעמו רגליו טעם נעלים. אולם הטבע נתן לו תשלומים: הבצות המרֻבות, שכבר גבל בתוכן למדי בר־נש קטן זה, חתמו על כפות רגליו עד הארכובות שכבות עבות כאלה, כצורת נעלים ממש. חה־חה, והרי יש לו לוולודקה נעלים שלו, מזֻמנים לו לכל ימות השנה. מימיו לא היה וולודקה מוטל בעריסה; וכשראה פעם אחת תינוק בתוך עריסה, נעץ בו מבט תמֵה כבמעשה־פלאים. אחרי תהיה ממֻשכה קצת נהם: מה זה? מה זה? מי זרק את התינוק לשם? — ומה נַשקן הוא וולודקה זה! הוי, הוי, נשקן! — אסתר רמזה אגב פטפוט גם על ה„פיטן״, שבא פתאֹם לפתע, בערב אחד, חה־חה, לאודֶסה. הה, מה נלעג היה פיטן זה, כשסר בפעם הראשונה לחדרו! — קראה והעלימה מאחותה את דבר פגישתה אתו בבית־הנתיבות וגם הרצתה את הענינים בצורה כזו, שממנה היה נשמע, שהפיטן בא לאודסה מאליו, ברצונו הטוב, בלי הזמנתה. — היה סר... סר... בבֹקר, בצהרים, בערב. חה־חה. כה נלעג... ולבסוף הוציאה אותו מחדרה... סבורה הייתי, שכבר שלַחתיהו מאודסה. ופתאם, בבֹקר לא־עבות אחד, והנה פיטני הוא פה; נע הולך ונע פיטני, כשכור ממש. „בק־בו־קים!״ — מכריז הוא בהתלהבות חגיגית, תשושת־כֹּח. ואחרי רגעים מועטים, בפַּתּוֹס של דל מתהדר: „יש לי... בק־בו־קים״. הוא היה נלעג כל־כך. ואני בטוחה הייתי, שכבר עזב את אודֶסה ושב לחזרת שלו.

— המסכן! — קראה חנה בקנטור קל — אולם תחלה, אסתר, היית רוחשת אליו, נו, משהו של חבה. כן? אה, אה, נתפסת, אסתר!... אמת? אמת? — שאלה ונעצה באחות מבט עז כעומדת על דמה.

— אמת — השיבה אסתר לַקּוֹנית — כבדתיו משהו.

פָּרשה גם חנה פרשה סתומה אחת של חייה, וכדרכה, מן האמצע, ובשברים, שהעלו על זכרונה של אסתר את אֹפן פטפוטה של אֻמה בוריסובנה.

— הוא היה כורע לפני על ברכיו ומדבר אלי, שאני הנני הראשונה... נו... היחידה... שהוא רוחש אלי כבוד... העִקר, בדבר הכבוד... בקִצור... הוא אמר מה שאמר; ואני, הסכלה, הייתי מאמינה. בקִצור, הייתי נלעגה מאד. ושערי־נא בנפשך... בשעה מאֻחרת של ערב־חֹרף, באחת־עשרה שעות, טַסתי אליו, אל „הדִימון”. בקִצור, דבר נחוץ לי אליו, צריכה אני לדעת, ותכף־ומיד, אם ישאני לאשה. היתה סופת־שלג. השעה מאֻחרת. אין איש. רק אור הפנסים. פה ושם שומר־לילה. השער כבר היה סגור. צלצלתי. השומר נהם בתלונה. כל שומר מרֻגז הוא. הייתי נלעגה כל־כך. ואני אהבתי. הוי, מה אהבתי! רצתי אל האדון הגדול. הן הוא שֵׁד. ולשד זה יש מזל: הכל רצות אחריו. אולם גם את, אחותי. אה?

חנה הציצה בעיניה של האחות הבכירה במבט בדקני.

— ואני דוקא שוטמת אותו. שערי־נא בנפשך... — השיבה אסתר בקפֵדה קלָה דרך זלזול.

— לא, לא, אחותי. אנא, אל־נא תשַקרי... אל־נא... אל תגידי דבר זה — קראה חנה והניעה את כפות ידיה, כמתכַּונת לגרש בהן סברה משֻנה זו — אותו? אותו? האם אפשר שלא לאהוב אותו? אל־נא תגידי, אסתר — הוסיפה במרירות ובקנאה לכבודו של ה„דימון”. — אולי מפני שלא שם אליך את לבו... שלא נהג בך את הכבוד הראוי... כך דרכו, אסתר. כך דרכו... אולם אין לבך רחוק ממנו. אי־אפשר הוא...

— אי־אפשר? — צחקה אסתר בקול הַתּול מר. אולם חנה המשיכה את דבריה כמדברת לנפשה.

— לכשתרצי, גם אני שוטמת אותו, לפי שעמדתי על תכונתו. לפי שהוא רוצח. הוא אומר, שאוהב הוא, שאין לו בלעדי... נו, מה? מה אין לו בלעדי? כן, חיים אין לו בלעדי. ואני, הסכלה, שומעת. מאמינה ואיני מאמינה. לפי שהוא רוצח, ואין גבול לכחו. הוא אדם רֵיק — ובזה כֹּחו. לב אין לו — לכן חזק הוא. הלא אין בלבו אפילו זיק של חמלה לאדם. הוא אינו מבין צחוק, ודמעות הן לו כמים — ובזה כחו. לִבך נקרע

לגזרים – והוא מעשן לו סיגרה. וכבר אמרתי לו בפֵרוש דבר זה. אמרתי לו – והוא מחַיך. אסתר – שָנתה חנה פתאם את קולה ותפסה את ידה של אחותה בהתרגשות גלויה – אני מתקַנאת בו. הוא בעיני כאלהות, לפי שאין בו רחמים, לפי שחזק הוא. אולי אגיע גם אני לבסוף לידי כך. אני עומדת ומצפה לכך. אני מתפללת לדבר זה שיבוא. אסתר, אחותי – התרגשה חנה ולפפה בזרועותיה את האחות הבכירה – טועות אנחנו. בכלל... תמיד היינו טועות... לא שאפנו אל הדבר, שאליו ראוי היה לשאוף. נכשלנו, אחות, בטעות קלה אחת. איני יודעת כראוי את הנקֻדה, שמשם בצבצה הטעות. אבל היא קרובה... כה קרובה... הנה היא פה או שם... עוד מעט ואמשש אותה בידי. פשוט, נסתבכנו, אסתר. אולם אני מצפה. עוד אלמד מאלהות שלי. וגם את, אסתר, למדי ממנו. הן הרגשתי במבטיך, שהיית מצליפה עליו, לפי שהוא כֹח.

– טעית, אחותי – העירה אסתר ברְגזה נִכּרת.

חנה, כנראה, לא שמה את לבה כל־עִקר להערתה של אסתר. היא המשיכה את דבריה כשופכת שיחה לעצמה: – ועוד לדבר אחד הנני שואפת: להתנקם בו. לתת אותו ללעג. לפרסם את קלונו. האם יש בי די־כֹּח? – שאלה פתאם את עצמה מתוך תהיה – הן הוא תקיף כל־כך. הן לב אין לו. לצחוק לו לכל־הפחות בפניו צחוק של בטול, של בטול – והיא צחקה בצחוק מזֻיף ואנוס, שמהדדים מתוכו שברירי נשמה – לעשות אותו לקלסה. הוי, הוי, אסתר, עוצי־נא עצה, עוצי־נא! – קראה בהתחטאות של תינוקת והתחילה לרוץ על־פני החדר ולנענע באגרופיה כמטכסת תחבולות – נשים־נא אותו ללעג. ל־ל־ע־ג!

צחקה אסתר למראה הנלעג של אחותה, הרָצה על־פני החדר ומְנענעת באגרופיה. צחקה צחוק קל ואַוּרירי זה, שכבר התפרץ פעם אחת מפיה לפני ימים לא מועטים, עוד קֹדם שבא ה„פיטן" לאודסה, כשעוד הבהיקו לפניה בדרכה אי־אלו נגוהות, והיא סרה לחדרה של חנה מתוך תשוקת ההשתובבות, וזו לא היתה בחדרה. חזרה אסתר וחשה קלות זו של השתובבות בקרבה. כל אבריה הקֻרו צחוק. הדברים היו פשוטים כל־כך, והיא הרצתה אותם לאחותה הצעירה בלי קורטוב של בושה.

– את, חנה'לי, הזמיני־נא את האדון הגדול, את ה„דימון" הנה.

יבוא־נא מחר, בשעה השלישית, בלי־דחוי. את, חנה׳לי, תתחבאי בתוך הקמטר. כחצי שעה תהיי מסתתרת בתוכו. כשעה. לכל היותר, כשעה. עד שעת בין־השמשות. אולם הזהרי־נא, חנה׳לי, הזהרי: לא הגה, לא צפצוף: רק פתקה הניחי על־ידי בשביל ה„דימון". תִבְדי מלבך איזו אמתלה. אנוסה היית, למשל, לצאת מן העיר ליום או ליומים. בקצור, מאורע בלתי־צפוי מאתמול, כך וכך. אני מעסיקה בינתים את האורח בדברים. ואת, חנה׳לי, שרויה לך בשעה זו עצמה בתוך הקמטר. וה„דימון" שלך ינשק את אצבעותי. חה־חה, יסיח לגמרי את לבו מן היחידה והמיֻחדת שלו. הלא את, אחותי, הראשונה... והוא, אולי, ינשק את אצבעות ידי. — חזרה אסתר על מימרה זו בעגבנות של אשת־איש יפהפיה, הבטוחה בכחותיה ובנסיונה. — אני דוחה אותו מעל פני והוא נגרר, נגרר אחרי ומנשקני. ומיד, אחרי זה, תוך־כדי נשיקה — הטעימה באיזו גסות של הנאה — אַת, חנה׳לי, קִפְּצִי! מתוך הקמטר ולחוץ — וה„דימון" — חה־חה... חה־חה... הוי, מה נבוך הוא...

— האח, מה יפה היא עצתך. מה מְחֻכָּמה את, אחותי! — מחאה חנה את כפיה מגיל — ואני לא ידעתי כלל, שאחותי מחֻכמה כל־כך. הלא את חכמה! — חזרה וקראה בצחוק מְזַיֵּף משהו, שסרט את אזניה של אסתר, יחד עם המחמאות שבדבריה. — זו היא אידיאה!

גם אסתר השיבה לה בצחוק, שהיה, אמנם, נובע מתוך כל אבריה, ואף־על־פי־כן היתה גם נעימה של סלד ובחילה כלפי עצמה מהדדת מתוכו.

בפעם זו, בפעם הראשונה, הרגישו שתי האחיות, שכבר נתרקם ביניהן דבר־מה, משהו של קִרבה נפשית; והן נפטרו זו מזו — על־מנת לחזור מחר, בהשכמה ובלי־דחוי, כדי שיהא הסֶפק בידן לטַכֵּס את הענין כראוי, לסעוד יחד את סְעֻדת־הצהרים, והעִקר, שתזהר־נא ותזהר־נא חנה בלשונה.

— הן את פטפטנית קצת, אחותי! — סִימה האחות הבכירה בקול של מדריכה.

ולמחרת, כשבאה אסתר בהשכמה, חזר מיד ונפל הצחוק לתוך פיהן. חנה היתה עדַין שוכבת במטה ומתפנקת. קורי התרדמה לא סרו

עוד מבין ריסי עיניה, והיא היתה משפשפת אותן באצבעות ידיה כתינוקת. חזותה של חנה ואפן שפשופה היו נלעגים מאד בעיניה של אסתר והכפילו את צחוקה. אסתר השתדלה להרים את חנה מעל המטה. זו סרבה. התחילו מתגוששות ונאבקות זו עם זו. אסתר טפחה לחנה על שכמה הערם טפיחה קולנית, וחנה סטרה על חטמה של האחות הבכירה, והצחוק היה מתגלגל והולך. זה היה צחוק שטחי, לכאורה, ונובע דוקא ממעמקים, וכזוג בתוך הענבל כן היה מקשקש בתוכו ה„בעל־כרחך" של חיי האדם, בלי טעם ותכלית. דומות היו שתיהן לתינוק, שנעור משנתו בדעה מבֻדחת ביותר, והריהו מצחק, מרקד ומקפץ בעריסתו כעגל, עד שהוא מפוצץ את הבָּבה הכי־חביבה עליו ומטביע לבסוף את הצחוק בדמעות רותחות. אמנם לפי־שעה לא היו ביניהן שברים כל־שהם. היה בֹקר־פז, ומלפניהן — ערפלי ארגמן. הלעג היה בשרשם של הדברים, וכל הדמויות והעצמים נשתבררו בתוכו. כל דמות מוחשית או מֻפשטת, כל צל של עצם או בבואה של הויה בזכרון לא עוררו בהן אלא תרועות־צחוק.

— אֻמה בו־רי־סוב־נה, חַה־חַה! — התפרץ פתאם שם זה מפיה של אסתר מתוך צחוק עז.

— מה נלעגה היא. כָּלה — כָּלה! — חַה־חַה!

— יש בה... יש בה... דבר־מה נלעג כל־כך...

— אֻמה בו־רי־סוב־נה, חה־חה!

אסתר תארה בהִתּול נמרץ את פרטי הפגישה שלה עם אֻמה בוריסובנה. כיצד זו רצה עם מעילה האדם, כנף־שמלתה העליונה בכף־ידה, שמלתה התחתונה מלבינה באויר, והיא מקפצת בין השלוליות, והיא בהולה כל־כך, ופניה כגרוגרת צמוקה, ומעילה מרֻפש עד המתנים. שערי־נא, חנה׳לי, הוי, שערי־נא תערוכה זו כֻלה: הרפש, הגשם, המעיל המרֻפש והממֹרט, והרפידה הקרועה והמדֻבללת היא דוקא של משי, והיא מקפצת כעגל, ובידה, חה־חה, פרח... חה־חה — פרח קַמֵל... תערוכה זו, ובמרכזה: פרח. חה־חה! — קראה אסתר בצחוק גדול, שסחט דמעות מעיניה.

— הוי, הוי, אסתר, מפני מה, חה־חה, מפני מה — קראה חנה, כשהיא מתפתלת מצחוק — פעמים את מציצה בפרצוף, פרצוף סתם של בן־אדם, הרי חֹטם, פה, עינים, אזנים... ולאו דוקא של חמור. שכיחות...

הכל שכיח... ואף־על־פי־כן, חה־חה... הצחוק חונק, חונק את הגרון... לפי שהוא נלעג. חה־חה...

— ואותי מבדחות ביחוד ברכי אדם — קראה אסתר בצחוק־בוכים — פה, פה... הברכים... חה־חה... במקום שהן נכפפות. יש בני־אדם, שברכיהם נתונות תמיד במצב של זעזועים. הה, מה נלעג!

— נלעג הוא כל אותו חתוך האברים — קראה חנה — הרגלים... הסנטר... נחירי החטם... הכל. ופה משתרבבות אצבעות... אחת... שתים... שלש... חה־חה — קראה כשהיא טופחת באגרופה על לוח־לבה מתוך צחוק. — יש, אמנם, בני־אדם, שכשהם עומדים לפניך, אינך מרגישה כל־עקר בחתוך אבריהם. את רואה לפניך יצור שלם — וחסל. אולם כנגד זה את מוצאת בני־אדם אחרים, שאינך יכולה לבלי לפרטם, והנך מונה והולכת בעל־כרחך: הרי חטם, והרי פה, זוג של אזנים משרבבות. כן, זוג. לא פחות ולא יותר. יש שתוקפתך תשוקה לתפוס בן־אדם כזה בסנטרו או בתנוך־אזנו. כשהנני שומעת את הפרופסור שלנו יש שנכנסת בי תשוקה לסטור לו על חטמו, חה־חה... הפרופסור לדיקציה... פה, בטבור חטמו יושבת לה בועה, ועל־גבה מבצבצות שתי שערות. פעמים, כשאני מעינת יפה יפה בגופו של אדם, הנני מתחילה פתאם לחשוש, שלא יתפרקו כל אבריו ולא ישתמטו אחד אחד, חטם לחוד ואזן לחוד, חה־חה...

— והנה אדולף גריגורוביץ׳, חה־חה!...

— אדולפצ׳יק... — קראה חנה — האם אין את מבקשת, כשהנך מציצה בו, חה־חה, לתחוב לו פה, פה מפה לבנה של מלצרים...? חה־חה...

כך היו הלעג והצחוק מקפצים כעגולי־אור ולוכדים ברשתם פרצופים, עצמים, גופים של בריות וזכרונות. הנה האדון חיות... חה־חה... „האם דבר זה נתן לאכילה?" הלצה זו שגורה על פיו... תמיד... הה, מה נלעג הוא בן־אדם חשוב ובטוח זה, כשהוא קם בבקר משנתו ועיניו המפלפלות מפשפשות את זוגתו... עזות שכזו!

— וולודקה... במה עסוק ברגע זה וולודקה? — תפסו שתיהן את עצמן מתוך צחוק היסטרי.

— הוא ודאי מכניס עכשו מסמר בכתל, חה־חה...

סחה גם חנה בבתולה זקנה אחת, שעלתה פתאם על זכרונה, קטיה

פַּבלובנה... הוי, הוי, זו היתה בריה נלעגה... היא היתה מנגנת על פסנתר. בעלת־בית היתה..., יש לה דירה מְרֻוָחה כבת שבעה או שמונה חדרים, וקַטיה פַּבלובנה יחידה היא על־פני שמונת החדרים. היא שוטמת מאד את בני־האדם, כלומר, את הגברים. הגבר — כלב טוב ממנו! — מימרה זו היתה שגורה על לשונה. כשהייתי דרה שם באחד מחדריה, לא נתנה לשום גבר לבקרני. בגנבה, אחרי כמה וכמה תחבולות, הייתי מכניסה את מי־שהוא ממכרי. היא שנאה את האדם, מאד שנאה. כנגד זה אהבה חפצים וכלי־ביתה. מטתה המגֻהצה והעטופה לבנים היתה תמיד עשויה, אולם היא היתה ישֵׁנה תמיד על־גבי ספת־עץ ישָׁנה ורצועה, אם כי היו לה הרבה ספות מרֻפדות. היו לה כמה וכמה סכינים, קערות, פנכות, כפות, מזלגות ומפות, אולם היא לא היתה פורשת על שלחנה אלא גליון של עתון בלבד והיתה משתמשת בסכין רעועה ובפנכת־חרס. הוי, זה היה טפוס משֻׁנה. היא היתה תמיד שטוחה מאחורי המטות, הספות והשלחנות והיתה מחטטת, מטַיטת את כתלי ביתה, מנַקה, מגרדת בסכינים ובמברשות. היא היתה מפחדת מאד מפני עכברים. תמיד היתה מפשפשת פתותים וגרעינים, שלא לקרב את העכברים. ביחוד לא סבלה את האדון פויזנר... כשהיה הלה יושב פעמים בחדרי, היתה זו רצה על־פני חדריה, כמטֹרפת, כחוששת בשִׁניה. נגשת מרגע לרגע עד דלת חדרי, סורטת את הדלת כחתול, לאט לאט פותחת כעין סדק. לאט לאט מזדקר ראש לתוך החדר, זוג עינים מטֹרפות ובדקניות — ומיד נעלם המחזה. הוי, זה היה נלעג, אסתר! היא היתה בכלל בריה נלעגה מאד, קַטיה פבלובנה זו, חה־חה... כשהרגישה פעמים בחוֹר או בסדק שבכֹּתל, היו כל פניה מתעותים מעִנויי כאב... פניה היו תמיד מבֹהלים ומרֻכּזים, ותמיד היתה רועדת ומפחדת, משולה לציָד בלתי־מצליח. מחפשת עכברים, מפשפשת פרורים, צדה זבובים, עושה שַׁמות בקורי־העכביש. התקרה היתה גבוהה מאד ועליה היה לטפס על־גבי ארגזים, ארגזים למעלה מארגזים, עד שהיתה מגיעה עד התקרה. כמה וכמה מזיקים רודפים אחרי האדם ועליו להזדַין ולהלחם בהם כל היום. והמצֻמצם לך כל אלה — והרי לך עוד גברים. יתוש מזיק זה למה הוא? — הה, כמה היתה שוטמת אותם! „כל גבר הוא מנֻוָל!" — היתה רגילה לאמר — וכל אותן, אותן הקורסיסטיות — כל העלמות והנשים

הצעירות היו מכֻנות בפיה בשם קורסיסטיות – כֻּלן יצאניות. היו לה כמה וכמה שמלות ופֶניוארים ומעילי־חֹרף ומעילי־קיץ וחולצות מכל המינים וגם פוזמקאות של אז׳ור ונעלים וסנדלים ומגבעות – אולם כל אלה טמונים בארגזים... והיא עצמה מלֻבָּשה תמיד בשמלה סיטצית נקיה מאד. גם בגדי חתֻנה, עם הינומה, הכֹּל, מחוט ועד שרוך־נעל, היו מוכנים לה בארגזה... כעשרים וחמש שנה כבר היו מוכנים בידה... – היא לא היתה מסיקה את התנור בימות־החֹרף, אלא לפי שהיתה חסה על הכתלים, שלא יאכלם הטחב. וכך היתה אומרת: אני חסה על הכתלים! לבי, לבי לכסא! וַי וַי לסכין! היא היתה מדברת עם חפצים וכלים כמו עם בעלי־חיים. לעצים הבוערים בתנור היתה אומרת: למה אתם בוכים? – לאט, לאט לכם! – היתה מושכת אותם כמו תינוק בעריסה. חה־חה. עִקר שכחתי לספר לך, אסתר׳קה. היא היתה רגילה לשבת באפלה, מפני קמצנות, כמובן. הן היא היתה בתולה זקנה והיתה מְצֻינת בכל הסגֻלות של בתולה זקנה: היתה מקפידה על הנקיון, על טהרת המדות, והיתה חסה על שוה פרוטה. העלומים עינם יפה יותר ואינם צנועים וצדיקים וקפדנים כל־כך – אמרה חנה דרך־אגב ובשטף של זלזול, ודוקא מפני זה פלת דבור זה כחֵץ את לבה של האחות הבכירה – אולם אל העִקר... זה היה נלעג כל־כך... פעם אחת בשנה, ביום הולדתה, היתה קֶטיה פַּבלובנה נוהגת להדליק הרבה הרבה נרות... את כל נברשותיה היתה מדליקה, והיתה מסַבה על־יד הפסנתר, יחידה, כמו בכל ימות השנה. יום זה חל, כמדֻמָּני, אם איני טועה, בסוף שבט. היתה מפזרת את שערותיה הדשנות... שערותיה הנאות... היא גופה היתה מכֹערת־הדמות... פשוט, מחמת זקנה... הזקנה מנֻולת... רק שיָרי יֹפי... אולם שערותיה נשתמרו בכל הודן... השלחן היה ערוך בכל מיני מטעמים... תפוחים, אגסים, ענבים... תמָד של דֻבדבניות ישן־נושן, שהיתה מעלה רק פעם אחת בשנה ממרתפה, והיתה מכבדת את עצמה ומנגנת... אכלי, קֶטיה פַּבלובנה, שתי, קֶטיה פבלובנה! – היתה מדברת אל עצמה. אני רק לכבוד עצמי עורכת לי משתה ומנגנת – היתה מדברת – שכבודם של אחרים אינו כדאי לכך. חה־חה, זו היתה בריה נלעגה.

כך היתה חנה מפטפטת בהתגלות־לב של תינוקת ובפטפוט פקח

של בוגרת, כְּשֶׁכָּל יצורי־גֵוה מתפתלים מצחוק. ואסתר ענתה לה בצחוקה הצוהל והמשתרע.

— חנה, חנה׳לי. מה מְחֻכָּמה את! – קפצה פתאם אסתר מעל הדרגש ולפפה בחבה את האחות הצעירה – חן את פקחית. האח, מה נלעג! כיצד, כיצד אמרת! הזקנה היא קנאית ביותר. היא מקפדת על שלשה דברים... והעלומים עינם יפה. הלא את פקחית, חנה׳לי, ומנֻסה. ואני לא ידעתי כלל, שיש לי בעולם אוצר בלום, חכמה כזו, והיא לי אחות... ואני, הטִפשה, לא ידעתי. חה־חה... קְטיה פַּבלובנה...

תקפה את שתי האחיות תשוקת ההשתובבות. נפתח מַעין הצחוק והחדוה. כה נוחים הם החיים, כשיש בצדך אחות כזו... כשיש בעולם דברים רבים נלעגים כל־כך... וגם עלומים יש... צוהלת וגאיונה עמדה גם אסתר לבית ישפה והיתה מקירה את חייה בעֹז ובמצהלות, כעולה על שלבי הגֵאות לאור לַפידי הכבוד. משא כבד צנח מעל לבה והשָׁנים – מעל כתפיה.

— הוי, מה טוב, חנה׳לי, מה טוב!...

ידיהן של שתי האחיות נשתלבו. הן היו מקפצות ומתהוללות ומרקדות כגדיות וצוחקות ממעמקי הלבבות עד אפסי הכֹחות. בצחוק סעדו יחדו גם את סעֻדת־הצהרים, עד שהגיעה שעת בין־השמשות והן התחילו להכין את עצמן לקראת האורח, ה„דימון״.

II

כל כמה שקרבה והלכה השעה המיֻעדה, כן נעשתה חגיגיותן של שתי האחיות טרדנית ביותר. הן התחילו להכין את עצמן לקראת ה„דימון״ כלקראת חגיגה או בַּנְקֶט. עדַין לא פסק הצחוק הקולני מפיהן, אף־על־פי שגדלו עכשו ההפסקות שבין התפרצות אחת לחברתה. אולם כנגד זה היתה ההתפרצות רעשנית מאשר בתחלה. עיניהן הפיקו את מתיקות הצִפִּיה וקולותיהן נטפו עסיסיות. כל אחת הכינה את עצמה על־פי דרכה: חנה — בהלצה מהולה בכֹבד־ראש, ומבין ריסי עיניה של אסתר נשקפה גם מקצת

בושה מפני המעשה, שהן אומרות לעשות. הרבה טפלו גם בנוסח של הפתקה. הפטפוט, שהיה מלפף כל אותו היום את הצחוק, לא פסק גם הוא ביניהן, אלא שדוקא בשעה האחרונה, כאשר כבר משמשו ובאו הרגעים הצפויים, נטתה השיחה כלפי ענינים אחרים, רחוקים לגמרי. ואולם אך השמיע השעון את השעה השלישית, מיד קפצה חנה בקפיצה מיכַנית זו של מהֶפנט בשעתו הקבועה, פתחה ברעש את דלת הקמטר, הפריחה סביבה מבטים נבהלים, כחוששת, שמא כבר החמיצה את הרגע וכבר בא הזר לתוך החדר. מכיון שהרגישה, שהזר איננו עדין, נתישבה עליה דעתה ותנועותיה נעשו אִטיות יותר, טפסה על המדף התחתון של הקמטר בחשיבות מהֻתלה זו, הגודרת בעד הנלעגות. מיד אחרי זה הגיעו מעבר הדלת שתי דפיקות תכופות ומזרזות. אסתר השיבה בקריאה של התְּרה. על המפתן עמד ה„דימון" ותיק מתחת לבית־שחיו, כאיש מעשי עסוק, שסר בדרך הליכה לכניסה ארעית.

— שלום, גברת...! — קרא האורח, שכבר הפריח את מבטיו התועים על־פני החדר והרגיש בגברת חיות, שיחידה היא. עננה קלה של קפֶּדת עלבון עטתה לרגע את פניו, נתפזרה מיד, ובמקומה קפצה תקוה, שהיתה מהולה גם ברטט של אימה כמוסה. — שלום, גברת... חיות! — חזר ואמר, אחרי שכבר תפס במוחו את הודאיות של עובדה זו, שהגברת חיות יחידה היא, נגש בקומה זקופה ובחשיבות עד הדרגש, שעליו ישבה הגברת, תקע לה את כפו בחגיגיות ונרתע מיד לאחוריו מפני רטט האימה הכמוסה, שחזרה ונצנצה בפניו:

— תסלח־נא הגברת חיות... אני... לאנה אברמובנה...

— ידעתי! — רטנה אסתר אגב זלזול כמוס.

— אני לרגלי ענין... — העיר אחרי שתיקה קלה של מבוכה בקול רופף ומבהל משהו, אולם מיד ספג קולו מוצקיות לתוכו — אנה אברמובנה, כנראה, איננה בביתה.

— לצערי — השיבה הגברת חיות אגב זלזול והוסיפה אחרי רגע מתוך רשול עגבני — אם אינני טועה... פה על השלחן... פתקה... ודאי למר... גם אני לא מצאתי את אנה אברמובנה...

האדון פויזנר נגש אל השלחן אגב קפיצה ועליצות מעשה, תפס את הפתקה ועבר עליה אגב רפרוף.

— אכן, חבל — העיר אגב עקום־הפה דרך בטול — ואני לתמי סבור הייתי, שהענין תכוף הוא מאד. אמש... בשעה האחת־עשרה של ערב, נבהלה עלי אנה אברמובנה, ולא מצאה אותי דוקא בביתי, כנהוג. הניחה בשבילי פתקה והזהירתני לסור לחדרה היום בשעה השלישית בדיוק. לסור, למען השם, בלי דחוי — בשעה השלישית בדיוק — חזר ברחבות זו, שחזרה ותקפה אותו, אחרי שנתמזמז משהו הרטט של אימה, שהנמיך תחלה את רוחו — ואני לתמי סבור הייתי... ברם, אני סרתי הנה בדרך הליכה... רק אגב...

דבורו של האדון פויזנר נפסק באמצע. נכר היה בחוש, שרחבות זו שבתנועותיו, שהיתה תמיד טבועה בו ועכשו מכונת, לא התאימה כלל ברגע זה לרוחו. העינים הזעירות של בן־האדם גבה־הקומה הטעימו בשעה זו ביחוד את האימה, שהיתה צפונה בתוכן תמיד. אדם מפרסם זה, בשעה שלא היה חצוף ולא היה דורס ברגל־גאוה, היה פחדן כארנבת. וכזה היה עכשו כשעמד בפעם ראשונה יחידי לפני מבט השופט של הגברת חיות: רגעים השהה את עמידתו הנבוכה והבטלה, כאדם שמתאמץ לדלות מתוך עצמו דבורים עוד ושוקל ביחד עם זה גם בדעתו את־השכר וההפסד הכרוכים בדברים, שאפילו מהותם וצורתם אינן ברורות לו עדין.

— והאדון היה עסוק מאד? — שאלה הגברת חיות מתוך סקרנות מרשלת והבעה גלויה של זלזול.

— בודאי — קרא פויזנר ברחבות — אני תמיד עסוק — ומיד תפס את עצמו כנבהל: — ברם, לא ביותר... שלום, גברתי! — קרא פתאם כמדקלם, תקע את כפו לגברת חיות וחזר בו, כנראה, תוך־כדי מעשה.

— אני... עוד רגע... — רטן — שאלה אחת לי... ברשות הגברת... הגברת חיות מרשה? — שאל בגמגום של הכנעה, שלא התאים ביותר אל קומתו הזקופה ואל תנועותיו המהדרות והקצובות.

— בבקשה — השיבה בשפה רפה.

האדון פויזנר הניח משום־מה את תיקו על הדרגש הסמוך, כמכין את עצמו לדיקלרציה חשובה ועשה את קולו חגיגי ביותר.

– מפני מה הגברת חיות שוטמת אותי כל־כך? – שאל לבסוף והציץ לעיניה במבט עז של דַיָן קשה.

– שוטמת? – אמרה אסתר חיות בזלזול מֻרשל ומרפרף, המשמש לאשה במקום חרבו של הגבר.

– כן, כן, שוטמת. שוטמת! – דִקלם האדון פויזנר בגאוה יתרה.

– את מי? – חזרה ושאלה אסתר חיות לשם שאלה סתם, כנראה.

– אותי! – חזר ודקלם האדון פויזנר והצביע כלפי לוח לבו ברחבות זו ובהחזקת טובה זו לעצמו, שבהן מתפאר האדם בפני חברו בעליה שזכה בה.

– את מר?... תמַהֲני!... העירה אסתר בקול של אדם, שאינו מבין מה חברו סח, ונעצה בו עינים תמהות, אבל קודחות.

– אני מבין את תמיהתה של הגברת חיות... מְחוּרת לי כל־צרכה תמיהה זו, הנשקפת מעל פניה ומתוך עיניה הלוהטות, לוהטות מאד — אמר האדון פויזנר ברחבות מסבירה של נואם ובמתיקות של חנופה — תמהה היא הגברת חיות עלי, שהנני מיחס לה משטמה זו... הן מה לה ולי?... הן אנו בני־אדם רחוקים... רחוקים מאד...

– אמת... – רטנה הגברת חיות במשטמה נִכרת ומקַימת את העובדה.

– אמת? רחוקים – תפס האדון פויזנר בדבריה כשש על נצחונו — וכדי שתהא משטמה בין בני־אדם, מן הראוי שתהא תחלה ביניהם קִרבה ידועה... בלא זה אי־אפשר הוא... והן אנחנו, אם איני טועה... רחוקים אנו... לפי־שעה...

– לפי־שעה?... חזרה אסתר במרירות ופניה התחילו לוהטים מכעס ומשטמה.

האדון פויזנר נרתע לאחוריו מאימה. פניו נתכרכמו. רגעים עמד נבוך, כאדם שנתפס בקלונו. אחר־כך התעודד, נגש אל הגברת חיות כדי פסיעה, השתחוה בקִדה כפולה וגמגם בהתנצלות:

– אם לבה של הגברת נדיב הוא, הן נדיב הוא.. יסלח־נא לי... תסלח־נא לי הגברת... חֻצפה היא זו מצדי... יודע אני... ותדע־נא, שדבור זה של חֻצפה אינו מתאים כל־עִקר אל אותו רגש הכבוד, שהנני רוחש בלבי לגברת חיות הכבודה...

— כבוד!... — אמרה אסתר מתוך רטט נפשי וצחקה בצחוק ארסי, כְּשֶׁלִּבָּה דוה על שם־תֹאַר נכסף זה, שנפל לתוך אותו הפה – אכן יודע האדון לְדַבֵּר... בשגבות...

— הן נואם אני! – השיב פויזנר בקול של ספק הַתּוּל, ספק כֹּבֶד־ראש, שהיה רגיל בו.

— נואם! – אמרה הגברת חיות בבטול גלוי וקמה ממקומה, כמרמזת לאורח על היציאה.

ה„דימון" נרתע לאחוריו כדי פסיעות קלות ושב מיד. פרצופו נעשה פתאם נעלב ומְעֻנֶּה. הוא עמד רגעים מחריש ככלב מסור וּמֻכֶּה, העומד אף־על־פי־כן ומצפה לִפְקֻדָּה.

— ומכל מקום אני מצטער קצת – רטן בקול נוגה אחרי שתיקה של רגעים.

— על מה? – שאלה הגברת חיות בנעימה של רחמנות.

— על שהגברת מטעימה לי את בוזה בגלוי – השיב בלשון מהירה והדגיש את ה„בגלוי". והן סוף־כל־סוף – העיר אחרי תהיה קלה בקול חוגג, שמשהו של הִתּוּל בצבץ מתוכו – הכל... חוץ מן הגברת... הכל מעריצים אותי... הגברת חיות היא היחידה – הוסיף בְּהֶצְפָּה מהתלת, שטשטשה כבר לגמרי את עקבות ההכנעה שמבתחלה.

— ואם נפש אחת פחות... אדם הפוסע על ראשי המונים... המשקיף ממרומיו... – אמרה הגברת חיות בעגבנות מצודדת.

ומיד אחרי זה, כמו מתוך התעוררות פתאומית ובמשהו של לגלוג:

— והאם באמת הכל מעריצים את מר?...

אין ספק – השיב פויזנר בבטחה, שלא הניחה אחריה פקפוק כל־שהוא – הכֹּל... לפי שיש בי כֹּחַ – סִיֵּם כמנצח.

— אכן בן־אדם עז־לב הוא האדון פויזנר – העירה אסתר אגב לגלוג.

— אמת. אני עז־לב – אִשֵּׁר פויזנר בודאות של ממילא.

— ואולי... עז־מצח... בלבד... – התריסה אסתר חיות בבטול של יהירות – וגם פחדן קצת, אם אינני טועה... הוא אדוני.

— פחדן ו... עז־המצח... הכיצד? תרתי דסתרי! – קרא פויזנר בלגלוג.

יהיר והתפרקד בכרסה — הגברת מרשה?... הנה תפסתי לי מקום... שלא ברשות הגברת... רק לרגעים... לפי שאני עיף קצת... הגברת מרשה?

— בבקשה — רטנה אסתר בקול מנמס.

— ובדבר... הסתירה?... — שאל פויזנר אחרי שתיקה קצרה, כשהוא מתופף באצבעותיו דרך חרות על התיק שבידו — כן, גברת חיות, מה בדבר הסתירה?... פחדן... ו... עז־מצח — הכיצד? חזר על השאלה ביהירות יתרה.

— האדון פויזנר הוא... עז מתוך... פחדנות... השיבה אסתר בעינים מבריקות משטמה — אינו מֵעֵז... מפחד הוא לבלי להיות עז...

— עכשו אני מבין... עכשו תפסתי... אכן, דבר־חכמה הוא — קרא האדון פויזנר בהתול פחדני ומחניף — הגברת חיות כופרת בי, פשוט, כופרת... בכחי... פשוט, אין בי כח, לפי השערתה של הגברת חיות...

— דוקא בדבר זה אינני כופרת — השיבה אסתר, שכבר ישבה בינתים בדרגש הסמוך לזה של פויזנר — אולם... כח ממין... אחר...

— אולי תואיל הגברת חיות לפרש גם דבור סתום זה? — שאל פויזנר בקר־רוח מעשה.

— לב אין לו למר, וזהו כחו — פסקה אסתר במשטמה גלויה.

— מימרה זו כבר סח לי אדם אחד — רטן האדון פויזנר דרך זלזול.

— ודאי אשה...

— דוקא גבר... — הפסיקה פויזנר בתקיפות.

— דוקא גבר? — שאלה אסתר ונעצה בפניו מבט חודר — רואה הוא, אדוני, כבר אמרו לו גם אחרים דבר זה, וגברים. ואני הנני האשה הראשונה — דברה בקול סרקסטי — המשמיעה לו אמת זו. רואה הוא, אדוני, — קמה אסתר ממקומה, כשפניה להטו מכעס וממשטמה וקולה היה נרגש — הנה אשה... רופפה, נו, טפשית... האשה מהי ומה כחה... כלפי הגבר... המושל... ובריה תשושה זו מעזה להגיד לאדון פויזנר... משהו... מן האמת...

אולם ברגע זה כבר היה האדון פויזנר עומד על רגליו. ראשו היה כפוף משהו, תנועותיו מרשלות וריסי־עיניו משפלים, כמבקשים

להאהיל על האימה הצפונה תחתם. הוא דבר, אמנם, בלשון נשגבה, אולם קולו המדַכדך קלח מתוך הלב והעיד על רטט־נשמה:

— גברת חיות נעלה, מכֻבדה... מכֻבדה... מה יפית באש כעסך ומה נשגבת בחרון־מרדך. אַת הראשונה רִגלת ומצאת את סוד־חיי... אין בי, אין בי לב... לפי שמימי... מימי לא רחשתי עוד כבוד לשום איש... לשום איש... רק אחרי אשר חזו עיני את הוד־תארך, גברת נעלה, פתח בי לבי את ציציו... גברת כבודה! היום אני שוטה... היום אינני עז... לפי שאַת האשה הראשונה... ו... היחידה, אשר הרהבתִני בתארך ובגאותך... הן את גאיונה... הנה אני מדבר תחנונים... מיום שעמדתי על דעתי, לא הוצאתי עוד מפי דברים כעין אלה... לבי נִבא לי מיד, תוך־כדי סקירה ראשונה... הה, גברת חיות נעלה, גאיונה, שטמיני־נא, ובלבד שתתני לי את שנאתך... בוזי־נא לי... בוזי־נא... אשתה־נא את בוזך וארַוה בו את צמאוני... יען נעלה אַת ממני... שַגיבת־כֹּח אַת ממני... תניני ואתאבק בעפר גאותך...

מפיה של אסתר התפרץ פתאם צחוק ארסי ומתפתל. צחוק משטמה עזה, שנאת־עולם לאויב מדור דור ונצחון בקרב. וכהד ענה לה קול שני של צחוק ביחד עם צריחת־יללה של האחות הצעירה, שקפצה פתאם מתוך הקמטר, חורת־פנים, עם עינים מטֹרפות ואגרופים מתנועעים:

— הוי, הוי! — יללה חנה, חבטה את ראשה באגרופיה וזנקה לקראת ה„דימוֹן" כחיה אכזרית — הוי, נבל!

III

אחרי זה בא הצחוק הצוהל, העסיסי, המקשקש כזוג על־פני ערבות־שלג מקֹרחות ומופזות אור־ירח, כשפעמי הסוס קרֵבות צעד אחרי צעד אל נוה שאנן שבמולדת. משא כבד נָגֹל ושנים נתפזרו כקורי סוף־קיץ. כשלגי־קרח הנמסים לפלגי־אביב זורמים לעברים, כן נמסו שכבות צער ותהיינה לפלגי־צחוק זורמים. צהל לבן של־האחיות על ארס הנקמה ששלחו באותו האיש. חה־חה... מה נלעג היה בן־אדם זה באותו רגע.

הוי, נבל! — חה־חה אילו ראית את פניך, חנה׳לי, בשעה זו, ברגע זה עצמו, כיצד היו לוהטים. והעקר, עיניך. הה, מה היה נלעג מחזה זה! — והוא התחיל משוטט על־פני החדר, רץ־רץ, נעל־יד אחת חבושה על־ידו והשניה מרפרפת באויר, והתיק תחת בית־שחיו, ופניו מבלבלים, — וכלו בושה וכלמה. חה־חה...

— רק ברגע זה הרגשתי פתאם, שיש לו רגלים ארכות, רגלים בלי שעור וסוף... כרגלי העגור, חה־חה. ופתאם גמגם דבר־מה, מתוך תנועת־יד רחבה זו, שבה הוא מנפנף ודאי על ראשי ההמונים ו... התחמק. חה־חה. כה היה נלעג!...

— הדימון! חה־חה! — התפרץ פתאם קול־צחוק מפי שתי האחיות.

כך היו מפטפטות שתיהן ומלפתות כל מימרה והברה ברעמי צחוק. צהל לבה של אסתר בקרבה בשל מעשה־הנקמה וגם בשל... בשל... הנצחון על הגבר... על ה„דימון״... שהגיש לה את אהבתו הסולדת מאחורי כתפיה של האחות הצעירה... ומפני זה היתה היום קלה כל־כך ואוורירית... ממש כתינוקת... והן בשם זה היה האדון היות מכנה אותה תמיד: „תינוקת״! — גם לבה של חנה צהל בקרבה, לפי רגע, כי שלחה, שלחה ארס מר אל תוך לבו, הבריחתו בריחת כלב וגלתה את פחדנותו.

— לחוץ! לחוץ! לטיול! לדריבּסובסקה! — קראו פתאם שתיהן שכורות־נצחון. כי צר היה העור לבשר, צרים היו הכתלים. צרים היו כל ההרגלים. תקפה תשוקה להיות אחרת, לשאוף אויר אחר, להתעטף בשמלה חדשה ובלתי־רגילה. אסתר החליפה את שמלתה בשמלתה של חנה, ששותה עליה חן מיחד וכאלו הפחיתה כמה וכמה משנותיה. וגם הצואר היה על־ידי זה מדֻקלט משהו יותר מכפי השעור, שלא כהרגלה, ודבר זה השרה עליה חגיגיות מיחדה ותשוקה של השתובבות.

הן החליטו לטיל כל הערב עד שעה מאֻחרת וללון לילה זה יחדו בחדרה של חנה, ובלילה של מחר תלונה שתיהן בהוטל של אסתר. תראה־נא חנה׳לי בעיניה את שני חדריה הרחבים, המקֻשטים, עם האספקלריות ועם המסדרון שביניהם. יפים חדרים אלה להזיה. תציץ־נא בעיניו של וולודקה, תסתכל־נא בפרצופה של מרפה, שהבעל מכה אותה, אף־על־פי שאינו אוהב אותה. חה־חה. ואחרי שעשו את שמלותיהן ואת

שערותיהן ועינו יפה יפה בראי, יצאו מן הבית. וכשיצאו התנו ביניהן, שהיום הן עומדות שתיהן ברשות עצמן. הלאה הגברים! — הכריזו שתיהן בפתוס — אנחנו שתינו, לבדנו.

— אחת מאתנו היא ה„דַמה" והשניה, חה־חה, הוא ה„קַוַלֶר"! — קריאה זו יצאה תחלה מפי האחות הבכירה, אולם תוך־כדי רגע זה, כמו בנשימה אחת, נאמרה גם בפי הצעירה. וזו הפצירה מיד באחותה, שתתרצה לתת לה את התפקיד של ה„קַוַלֶר", לפי שהיא בקיאה יפה בתפקיד זה. ומיד שלבה את ידה בזרועה ופטפטה:

— נהיה־נא מתהלכות על־פני הדריבַּסובסקה. בלא גבר. נשתמט מהם. אחרי זה נסור לפַנקוני ונתפוס לנו שלחן. ואני מעשנת לי פפירוסה — חנה עשתה את עצמה כמוציאה עשן מפיה — ומחזרת אחרי „דְמַת־לבי" ומכבדת אותה בתופינים ובשוקולדה ומדברת אליה מחמאות ומאכילה אותה ממתקים ומראה לה חבה... כך... במבט־עין, בבת־צחוק, בתנועת־יד רחבה ומיטיבה... לפי שאני גבר... כל־יכול... ומנצח... אני הכובש... אני האדון פויזנר, חה־חה.

צהל לבה של אסתר מתוך צחוק עסיסי, וצחקה גם חנה מתוך בכי הלב, אשר התעטף במכאוביו בשל עלבון האהבה וכאב הקנאה... כי אהבה חנה את ה„דימון" אהבה מחלטה, והתקנאה באחות הבכירה, אשר גנבתו ממנה, מאחרי כתפיה גנבה את אוהבה.

ואודֶסה היתה צוהלת. היא היתה, באמת, מְקֻשטה בערב זה ככלה באה, אמנם, בַּלתי־צנועה ביותר. והדריבַּסובסקה היתה יעלת־חן. זוגות מְקֻשטים היו צועדים בקצב הרמוני. זרם נגע בזרם. כעין צורה של מחול, שהכל צועדים לקראת הכל. הגברים והנשים משֻלבי־הזרוע דומים היו לזוג אחד בעל גוף רב־הכמות, שאבריו משֻלבים: גבר ענק אחד צועד לקראת אשה ענקית אחת. מעבר הבולוַר הגיעה מנגינת המוסיקה.

— ואנחנו לבדנו, שתינו, דַיֵנוּ! — לחשה אסתר בצהלה של אקסטַזה לחנה, שהיתה מתעה את מבטיה לצדדים ומחפשת בהם את אהובה, את מחמדה, את ה„דימון". ברגע זה כבר הכה לבה אותה על מעשה־השטות, שעשתה להנאתה של האחות הבכירה, העגבנית הצנועה, וכבר היתה נכונה לרדוף אחריו, לתפסו, להתרפס לפניו ולבקש תחנונים.

– ולהיכן, לבולוַר? – שאלה אסתר.

– לא, לפנקוני – השיבה חנה, בתקותה למצא שם בשעה זו את ה„דימון".

נדחקו בתוך הקהל הצפוף ומצאו לשמחתן שלחן, שנתפנה ברגע זה. ה„גבר" מלא את תפקידו כראוי: הצביע למלצר בדרך שררה נדבנית, ממש כאדולף גריגורוביץ', צוה עליו למנות בפיו כל המאכלים של היום; הזמין כוסות שוקולדה, משקה זה האהוב כל־כך על האדון פויזנר; קנה מידה של הבורז'ואזיה גליון העתון של ערב. ה„דמה" חטפה את הגליון מידו של הגבר. אותיות רבות־הכמות שבמחלקה „מאורעות היום" בדבר מעשה־אלמות רב־עלילה, משכו אליהן את עיניה. אכן זה היה מאורע איֹם, מעשה רצח כביר, שעשו בשעה השלישית של היום „החמסנים המעופפים" בחנות מַנופַקטורית אחת שבַפרוספֶקט האלכסנדרוני ושֶבו נפלו חמשה קרבנות־אדם: בעל־החנות, אחד המשרתים, בנו של בעל־החנות ושני שוטרים, בעוד שהשתערות זו לא נעשתה אלא על־ידי שלשה „חמסנים" בלבד. ביחוד הצטַין במעשה גבורתו אחד מהם, שנאבק עם כל המשרתים ועם חמשה שוטרים והפיל לבסוף שני חללים מן השוטרים ואת השאר פזר באש כדוריו, והוא נמלט נקי. אסתר קראה את כל פרטי המאורע בנשימה כבושה. אכן זה היה מעשה עז וחצוף, שהדהים בעזותו ובמוראיו את כל תושבי הפרוספֶקט ועשה לו מיד כנפים בכל העיר. חוץ מחמשת החללים, הגיע ההֶזק עד כדי מליון של ממונות וחפצים, שנפלו בידיהם של השודדים. זה האחד, העז ביותר, הראש של ה„חברה" כנראה, נאבק יחידי עם הקהל הרב, כמעט נתפש בכף, אך עקר את עצמו, טפס מתוך קפיצה על הדיוטה השניה תחת הגג, עלה והזדקר דרך הארֻבה, עמד והורה משם כדורים לכל הצדדים, קפץ מגג לגג, מבית לבית, עד שנעלם מעיני צַידיו. אסתר קראה גם את המאמר הגדול, שהקדישה המערכת למאורע זה, מתחלתו ועד סופו. המערכת צִינה את הסכנה, הצפויה לתושבים השלוים והישרים מיד החמסנים, שכבר הגיעו לידי חֻצפה שאין למע־ה הימנה. מעשי־אלמות אלה, שכבר נעשו לחזיונות שכיחים, מעידים על הלִקוי שבעצם גוף החברה, לפי שחברה בריאה לא היתה מְכשרה להוליד, ולא־כל־שכן להחזיק בקרבה מיקרובים מזיקים כאלו.

אמים, לא די להלחם עם המחלה בלבד; צריך גם לבקש ולמצא את סבותיה ולהלחם בהן. והמערכת קראה לאחוז באמצעים הכי חמורים ולענוש בענשים הכי קשים את מחרידי שלותה של החברה, את השודדים לעין השמש, לפי „שכל הכרך נעשה כמרקחה והחֻצפה היתרה שבמעשה־אלמות זה האחרון הרגיזה את כל התושבים מקטן ועד גדול". כך העידה המערכת. אולם אסתר לא היתה מרֻגזה כל־עִקר. אדרבא, היא קראה את כל הפרטים מתוך נקיפת־לב והיתה משתתפת בכל הרפתקאותיו של העז ביחוד, ממש כתינוקת, השומע בצמא את ספור־המעשה בגזלנים. ולבסוף, כשנִצל זה מידי צָידיו, נאנחה אנחה של הקלה. היא היתה דוקא נהנית בלבה על שהחרידו שלותו של הכרך ועל שנפל מאורע יוצא מגדר הרגיל. גם מעשי־הרצח לא הרגיזוה כלל וכלל, ולא־כל־שכן שלא צערוה. אדרבא, אדרבא... דומה היה לה, כאלו גם היא השתתפה בנצחון זה... וצחוק צוהל פרץ מפיה.

ובינתים, עד שאסתר היתה שקועה בסבך זה של הרפתקאות, כבר סלק ה„גבר" למלצר את שכרו וגם הוסיף לו שכר־טרחה בעין יפה כג'נטלמֶן גמור. אַחַר קם, שלב את ידו בזרועה של ה„דַמה" והזמינה מתוך תנועת־יד מנֻמֶסת מאד לקום ולצאת. צחוקה של אסתר, זה שבא, כנראה, בלי סבה נִכרת, עדַין היה מתגלגל ודבק גם באחות הצעירה. וכך היו צועדות שתיהן, כשהן צרורות בכנפיו של רוח ההוללות. האויר היה רוה בשמים חרִיפים ומאוַיים גם כן חריפים. שַׂר־החיים קרא, קרא בכל הלשונות של קריאה, ואסתר הקשיבה לַקול...

— מה יפית היום, זוגתי, חמדת־נפשי! — לחש הגבר בשכרון על אזנה של „בת־זוגו" דוקא ברגע זה, שהן נדחקו לעבור דרך הכנופיות הצפופות אל העבר השני של המפסעה. הן פסעו, פסעו דחופות, מזֹרזות, מפֻזרות־רוח וצוהלות. צליפת מגלב, צלצול הטרַם, קול מזרז — הכל הבהילו בבת־אחת את אזנה של אסתר. עקרה את זרועה מזרועה של חנה, קפצה לאחוריה, התמוטטה וצנחה כמעט בין פַּסי מסלת־הטרַם.

— הוי! — התפרצה צוחה מפיה.

— הזהרי, גברת חיות! — נשמע פתאם קול גבר, שכבר הספיק לתפסה ביד תַקיפה, להעמידה ולאַמצה אל לוח־לבו. אסתר נעורה

מטרדנותה. זו היתה ידו של גבר, חבוש כובע־סטודנטים, ממש... כזה... שנגלה אליה ביום הראשון, אצל מבוא־ביתה של חנה... כן... כזה... ולא זה... ביחוד העידו עליו שערותיו, שהיו כתֻמות, בעוד ששערותיו של הלה היו שחורות כעין הזפת. אסתר נרתעה תחלה ברטט. הציצה שעה קלה בפרצופו של הלה, מתוך מבוכה, סקרנות ורגש של תודה על ההצלה... פניה נסתמקו – וחורו מיד. בינתים הסיר הלה את כובע־הסטודנטים והשתחוה בקִדה כפולה. נצנץ הרהור עמום במוחה של אסתר, שברטט זה היא מגלה סוד כמוס של חייה, מכניעה, מבטלת את ערכה וכבודה. התעודדה, העמידה בכונה פנים עזים ושלוים של גברת כבודה וגאיונה, אלא שהפנים היה תוהים קצת.

– פניו של מר אינם ידועים לי! – אמרה בנחת וגם מתוך חיוך קל של זלזול.

הזר נעץ בגברת חיות מבט חריף ובדקני, ועל שפתיו קפא חיוך מוכיח זה של אדם, המצפה לחברו ומאיץ בו, שימַלך בכֹח זכרונו ויקָרב אל לבו את דמות־דיוקנו. צמרמֹרת תקפה את בשרה של אסתר; היא תפסה את ידה של חנה ונלחצה אליה. הזר, שלא הזיז עדַין את מבטו העוקץ מעל פניה, הוסיף אחרי שתיקה מענה: ואני מכיר את הגברת אסתר חיות מעיר ב׳. הן בעִקרה אינה אלא אורחת פה באודֶסה... ומשכנה בהוטל „רוסיה"...

– כן, אורחת – אמרה אסתר, שהבליגה על התרגשותה והעמידה גם פנים צוהלים, בקול של קרבה יתרה, שהוזיל את ערכה בעיני עצמה.

– הן הגברת חיות באה לאודֶסה, בכדי לראות את פני אחותה הצעירה – אמר הגבר הזר בקול בטוח.

– כן, זו היא אחותי... הצעירה... אנה אברמובנה! – אמרה אסתר במבוכה ובלי שום כונה, אולם נראָה הדבר, כאלו היא מציגה את האחות הצעירה לפני הגבר הזר.

הלה החוה קִדה של נמוס מתוך הכרת־טובה על הכבוד, שחולקת לו גברת מהֻדרת כזו, תקע את כפו ברחבות לאחות הצעירה ואמר בקול עז ומחֻצף משהו:

– שלום לאחות הצעירה, לאנה אברמובנה. ושמי – טוּטַרקין!

חנה הצהילה לו פניה ואמרה בצחוק, שכבר היה מתפרץ מן הפה בבלא רצונה:

— שלום למר... ויחד עם זה גם תודה למר... שהציל את אחותי...

— וכי מה? — דבר הגבר הזר ברחבות של אדם, הרגיל אצל בני־שיחתו — וכי כדאי היה לגברת חיות למות לפתע־פתאם... פה באודֶסה... באה לחפש אחות... ודוקא אחות נהדרה ויפהפיה כזו — ותמצא את המות? ביחוד, אחרי שהגברת חיות חזרה וראתה את אחותה הקטנה...

— הפעוטה... — העירה הגברת חיות בצחוק בלתי מְכֻון.

— כן, ביחוד אחרי שהגברת חיות חזרה וראתה את אחותה הפעוטה אחרי הפסקה של כמה וכמה שנים... ודאי כשש או כשבע...

— הנה עד־כמה בקי האדון בכל הפרטים — אמרה הגברת חיות ברטט הלב, מתוך סקרנות, והצהילה את קולה — ואף־על־פי־כן פניו של מר אינם ידועים לי.

— אינם ידועים? — אמר הזר בתקיפות — ומה בכך? אדרבא... דבר זה גופו מעורר סקרנות ו... ענין. וכי לא כך, אחות פעוטה, אנה אברמובנה? ביחוד אחרי שהלה אינו כל־עִקר זר כל־כך... התרשינה הגבירות הנעלות לזר להסתפח אל חברתן? — שאל ברגע זה עצמו, שכבר זזו ממקומן כמו על־ידי דחיפה אינסטינקטיבית. — הן אנשים משכילים אנחנו! — הוסיף בקול זר למדי.

— אנשים משכילים? — חזרה אסתר על דבריו של הזר כמתחבטת בפֵרושם, כשהרגישה בין כך וכך, שהלה כבר צועד לצדה.

— אנשים משכילים — חזרה גם חנה על דבריו של הזר בקול צוהל — דבור פיקנטי... פיקַנטי...

— ואם אנשים משכילים אנחנו?... — שאלה אסתר בסקרנות צוהלת ותבעה במבטה העקשני את פשר דבריו.

— אנשים משכילים כבר חדלו לפחוד איש מפני חברו — השיב הזר בקול של פוסק ובנגינה מסתורית — אבל במה דברים אמורים? — רטן בשפה רפה, דרך זלזול, כמשמיע דבר, שכבר דשו בו — כשבני־האדם הם משכילים באמת...

— משכילים באמת? מה פֵּרוש? — שאלה אסתר בהִתּול מזלזל זה,

שהיתה רגילה בו, כשהיתה מבטלת דבריו של אחר. אולם מאזנו החודרת שלבן־לויתם לא נעלם גם הרטט הסקרני שבקולה.

– רואה אני, שדברַי תמוהים הם בעיניה של הגברת – אמר בבטחה חצופה ומזורזת, כממהר לטשטש את ההתול המכֻוָן – אולם אינם תמוהים כל־עִקר בעיניהם של הללו, שכבר תפסו את מהותו של הסוד, שרק הגופים מבדילים, ואולם הנשמות שואפות לאחדות... הנשמות שואפות אל מה שהגופים מתאַוים... שההויה הנפרדה חטא היא והכללות קֹדש היא... רק הכבוד הכוזב מסית את האדם לעשות את חייו גבעה נפרדה, להגביה את רוחו ולהיות חרד על כל צל של גאון וניצוץ צומם של כבוד, שאינם אלא מסוה הקלון... מכאן אנו למדים, שהאדם כל זמן שהוא לו חטיבה בפני עצמה, המסבה לה על כסא מלכותה, מעֻטרת ענני כבוד כוזב, והיא חרדה על גאותה האוילית, אין לו תקנה ושמירה מעֻלה אלא אם כן הוא מקיף את עצמו במשרתים וסריסים, אלה הם הסיָגים והגדרים, המגִנים על הבל הכבוד, המהבהב ורועד כלהב הפתילה בצהרי־יום. ואולם אותם המשרתים וסריסים עצמם הם הם חמסניו של הכבוד, לפי שהם, בערמתם פוגמים בתמימות ומטילים את הזקנה ביֹפי, שכל־עִקרו אינו אלא הנֹער... אפס המשכילים באמת, הללו, שכבר תפסו את סוד הוִתור...

– אכן, מר מדבר נשגבות – צחקה אסתר בקול צוהל – ממש כאחד השליחים המבַשרים... והן אחותי „הפעוטה" אינה תופסת כלל דברים רמים כאלה...

– איני תופסת... לא כלום... – גמגמה האחות הפעוטה כפעוטה ממש.

– ואף־על־פי־כן... פניו של מר אינם ידועים לי – אמרה הגברת חיות בעגבנות, אחרי שתיקה קלה, כמתגרה עם הגבר הזר.

– בלתי ידועים? – קרא פתאם הגבר הזר, כבא להשמיע דבור חדש בתכלית החִדוש – ומה בכך? – אני בן־אדם. הנני הויה. זו היא עובדה! – קרא בקול צוהל.

– עובדה. מר הוא עובדה! – קראו שתי האחיות וצחקו בצחוק של אותו היום.

— כן. עובדה! — המשיך הגבר הזר את דבריו, בלי רמז של צחוק ובלי כונה שהיא, כנראה, להפתיע את בנות־לויתו, כי־אם כאדם המביע את הדברים שהציקוהו מתוך לב תמים — אני הנני הויה; אחד מרבבות אלפי ברואים, המתרוצצים בעולם נבחר זה מכל העולמות ומטלטלים את גופם על שתי רגליהם; אמת, עצם החזיון תמוה קצת: למה, למשל, נתון גוף זה על שתי רגלים אלה? חי־חי... ולמה דוקא בצורה נלעגה כזו? והברכים מזדעזעות ונתקלות אלה באלה... וחוץ מזה זוג אזנים, זוג עינים, חֹטם... חי־חי... כל מה שיש לאחרים... הלא זו היא שטות... — דִבר הזר בפשטות מבדחת.

— זה הוא נלעג, נלעג! — קראו שתי האחיות בקול צוהל מתוך נחת־רוח בשל הזדמנות מיסטית זו, שדבריו של הגבר הזר נתגלגלו גם כן על אותם ענינים עצמם, שהיו מטפלות בהם כל אותו היום. בן־הלְוִיה המשיך לו את שיחתו כמו לנפשו.

— הלא זה הוא נלעג, האין זאת? — ואני דוקא חַי לי. יש לי שלחני, המיֻחד לי...

— אצל פַנקוני? — שאלה הגברת חיות בהִתּוּל.

— דוקא אצל רַבִּינוֹ — הפסיק בן־הלויה — והריני יושב לי, לוגם לי את כוס־השכר שלי, מעלה קצף בפני אחרים, כדי לאחוז את העינים בחשיבותי; הרי אני, רבותי, חטיבה מיֻחדת, בן־בנה של חטיבה חשובה משלשלת הקופים, לוגם לי את כוסי ומשַקר, אגב, קצת... אמנם, רק קצת... משהו... אולם משהו, שהוא עִקר... עִקַר־כל־העִקרים... שהן עִקר־כל־העִקרים של האדם, כלומר, היסוד והשרש שלו, אינם אלא, סוף כל סוף, משהו רופף, תשוש מאד... בקצור, הנני חי לי... פעמים הנני נהנה גם מן האשר להִלָוות אל שתי גבירות יפהפיות ומכֻבדות... כלומר, פעם אחת בחיי נהניתי מענג זה... בקִצור, הנני חי לי... קצת ברצון וקצת בעל־כרחי... לפי שהנני הויה... שאין לה, אמנם, רגלים מארֻכות כרגלי העגור... למשל... אולם כנגד זה יש לי משהו של תקיפות... ואין בי סגֻלה נחמדה זו, ששמה... פחדנות... הממששת, על־פי־רֹב, לאדם סם־רפואה. ברם, הקומה אינה מכל־מקום זקופה ביותר... כזו של בן־אדם שיש בו מיסודו של חמור־גרם, הנוטה שכם... והעִקר, שהיה לשעבר..

ואולי לא רק לשעבר בלבד... בקצור, קצת שוטה... כי הן סוד החיים היא השטות, הכח היחידי המעמיד את החיים... כי החיים, אם אפשר לאמר כך, הם חכמת השטות... בקצור... הדרך קרבה אל סופה. הן דירתה של הפעוטה היא ברחוב חֶרסון... ועכשו אין לי אלא לעקור את שתי רגלי ולהתנצל מתחלה מעמק־הלב על חֻצפתי – בן־הלויה החוה קדה כפולה, כאדם שנכון מיד להפטר – אולם לא אשמתי היא זו... האויר... האויר רָוֶה היום בשמי־עלומים... הוא הסיתני... הדיחני... והעלומים סולחים הרבה... רואה אני שכבר הפלגתי משהו... ועלי לעקור מיד על־פי דרכי נמוס... אם כי עד מספר... עוד רחוקה הדרך... והרי אני אומר שָ – ...

בן־הלויה כבר הושיט את ידו לגברת חיות, שנרתעה משהו מתוך רטט, עמדה והעמידה את חנה. וכשתקעה לו את כפה אמרה, כדי להעסיקו עוד ולעכב בעדו, מתוך גהוך של השתוממות:

– גם מקום ביתך, אנה אברמובנה, ידוע לבן־לויתנו.

– אולי נביא הוא, בן־לויתנו! – קראה חנה בעליצות מֻפלגה.

– אולי אישיות פלאית ומסתורית! – אמרה אסתר, שהיתה נדהמה מבקיאתו במאורעות רבים של חיה וגם מחריפות דבריו, שהיו מכֻונים באמנות חרוצה כלפי כמה וכמה נקֻדות שבלבה, כאלו הוציאן מבין מפלי הרהוריה הכמוסים.

– לא נביא אנכי ולא אישיות פלאית ומסתורית – השיב הזר. הגברת חיות פסעה פסיעות אחדות, משכה אחריה את האחות וממילא גם את הגבר הזר, שכבר עמד להפרד, אלא שחזר ונטפל אליהן כבלא־כַונה, אגב שטף השיחה וכאלו מתוך הזמנתה החשאית של הגברת חיות.

– כי־אם? – שאלה הגברת חיות בסקרנות מדובבת וצִפתה לתשובתו.

– כי־אם תלמיד של בית־המדרש לרפואה באודֶסה... עיר נאה זו, שיפה היא פעמים לנשמות, שהן נלאות קצת, למצא בה מקלט מעט וחיי־שקט... יפה היא גם לכנף סדוקה משהו, אלא שלא נשברה עדַין... סטודנט... בן־אדם סתם... הויה... מין אדולף גריגורוביץ׳... פחות מזה... פחות... בקצור, רחוק אני מהיות אישיות פלאית, כמו שרחוק אני מהיות שַך פרסי או אחד מאלה... החדשים... המתקנים עולם... המקמצים אגרוף או מורידים מתוך כיסיהם יד קמוצה זו, שיש בה כדי לצַין חמש אצבעות בלבד

ומעלים משם אמת חדשה... מגישים אמת חדשה זו לֶהמונים, לאלפים ולרבבות, הרעבים, הרעבים ללחם, אלה בעלי הפרצופים התמרמרים עם העינים הלוהטות כשל חולי־שחפת, ומכריזים לפניהם: הא לכם, מושכים בעֹל, אתם, שיסוד החמור מרֻבה בכם, אמת חדשה, המפרכסת עדַין בדמֶיה ומשכו גם כן בעֹלה... ובשכר האוזים הצלויים של דרור ושויון, שנאכילכם בעתיד לבני־בני־בניכם, קבלו תכף־ומיד את האמת החדשה, שבעִקרה אינה אלא עבדות חדשה... ואני אומר, אם בכלל אני אומר דבר, לפי שאני הנני קצת סֶקפטיקן, אולם לא גמור... ביחוד כשהנני בחברתן של נשים יפהפיות...

— אנחנו הנשים נגררות דוקא אחרי הבָּרִי והודאי... — קראה חנה.

— והעִקר, אחרי הממשי... והפשוט ביותר... — רטן בן־הלויה בהבלעה.

— יאמר־נא מר, מה, למשל, היה אומר, אלו לא היה סקפטיקן? — שאלה אסתר, שטעמה טעם מר בשתי ההערות האחרונות ובקשה להבליען בשטף השיחה.

— אני... אני... — גמגם הזר, שדבריו לא היו עדַין, כנראה, מסֻדרים במוחו — כלפי האמת החדשה... שונא אני את האמִתּוֹת החדשות. הנני מבקש דוקא מעט שקר, ובלבד שיהיה שלי, שהלב יהיה מלא... כי אחרי שהלב כבר נעשה חלל, הרי עדַין הללו מעמידים פנים של חשיבות. ובשעה שהרגלים כבר התחילו מתמוטטות ואין כח עוד... ואִלו המשכילים באמת... והרי ביתה של אנה אברמובנה...

— והללו, המשכילים באמת, מה טיבם? — שאלה אסתר, כשכבר עמדו על־יד מבוא־הבית.

— אלה, שכבר חדלו לפחוד איש מפני חברו — הסבירה חנה בהִתּוּל.

— משכילים באמת... הויה נפרדה וכללית... שכבר חדלו לפחוד... אולם הפֵרוש הפשוט של דבורים אלה... הפשוט... — קראה אסתר וצחקה בקול עסיסי, שהיה זר לאזני עצמה מפני קול הקִרבה היתרה, שהיה מהדד מתוכו.

— הפֵרוש? לברר?... פֵּרוש המלות? — אכן אין דבר קשה מזה — אמר בן־הלויה בערמה — האדם, שרבבות אלפי מלים ומבטאים אורבים לו סביבו, מתעופפים ומתכנשים על כל משהו של רעיון, על כל קורט של מחשבה

ו...תשוקה... כעורבים, עד שהם מוצצים מתוכם הכל, את העָקר... את החיוניות... לאדם זה קשה הבֵּרור... המלים רבות הן, אולם תמיד חסר הוא היחידה... העָקרית...

– הערה מחֻכמה – אמרה אסתר וכמו הביעה לַזר במבטה את תודתה. אולם הזר עשה את עצמו כהוזה והוסיף לשזור את חוט הרהוריו בקול:

– כן, אולי היא מחֻכמה... אבל גם היא... לא זו... העָקרית... הנה אמרתי: אנשים משכילים אינם מפחדים זה מפני זה... אולם גם דבור זה אינו מחֻוָּר ביותר... אפשר לפרשו בכמה וכמה אֳפנים, ואפשר להסביר באפן הכי פשוט... אם כי... אם כי... רצונכן, הנני ואעַז... ואשמיע את הכי פשוט... הרי הויה זו, ששמה כך וכך... נו... נניח: טומַרקין... שיש לה שתי רגלים, פה, אזנים וכל השאר... והרי היא עומדת פה. ויש להקשות ואפילו לתמוה: מפני מה דוקא פה, על יד מבוא־הכבוד של הבית?... מפני מה, למשל, אינה עולה על השלבים? ומפני מה לא שם... על־יד הפסנתר – קרא פתאם בחֻצפה יתרה – בחדרה של אנה אברמובנה, כשצלילי שופֶּן מרפרפים ברחמיהם על שלש ההויות הנפרדות... אפשר לתת לדברי הסבר כזה... אם כי פרימיטיבי הוא יותר מדאי... ואף־על־פי־כן... לכשתרצו... וכי חֻצפה היא זו? וכי חטאה הויה זו? וכי צריכה היא להתנצל ולקרא לכל השקרים הקטנים ולהתנצל על־ידם? הלהתנצל, גבירותי? – נעץ את מבטו המלגלג באסתר וצפה לתשובתה.

– חלילה – גמגמה אסתר – חלילה...

– אדרבא – קראה חנה בעליצות – זו היא אידיאה... הן היום... הן היום... נניח... חג היום... הגברת חיות תנגן לנו על הפסנתר... הן אחותי היא מנגנת מֻמחית – אמרה מתוך התהדרות.

– ואחותי הפעוטה, מי שעתידה להיות מזמרת־מפֻרסמת, תשיר לכבודנו... – אמרה אסתר גם היא מתוך התהדרות.

– אידיאה. אידיאה! – קראה חנה בעליצות, הבו ונערוך קונצֶרט... לכבוד... נו... נניח: לכבוד החג.

– ואני אהית קהל! – העיר טומַרקין אגב עלִיה על השלבים.

IV

אחרי שעה קלה כבר היו מסֻבים שלשתם, ה„גבר”, „בת־הזוג” ו„המשכיל באמת”, כפי ששתי האחיות היו מכנות את האורח כל אותו הערב בצחוק צוהל, בחדרה של חנה על־יד הפסנתר והיו עורכים את הקונצרט האֶקספרומטי. האחות הפעוטה שרה „מַזורקות” ו„וַלסים”, של שוֹפֶּן, הבכירה לִוְּתָה על הפסנתר, וה„משכיל באמת” היה מדפדף בעלי־התוים. אולם זה לא היה קונצרט מוסיקלי בלבד, כי־אם כלל בתוכו גם מיני אמנות אחרים. „המשכיל באמת” היה גם טרַנספורמַטור ומחַקה מצֻין. הוא ידע לחקות בפיו ובתנועות פניו וגופו את כל מיני המשַחקים והנואמים המפֻרסמים, וביניהם גם את הנואם המפֻרסם – האדון פויזנר. טומַרקין לא הסתפק בחקוי הקול והתנועות בלבד, הוא ידע גם לסַכם מימרות אחדות של כל נואם ולסַדרן כך, שמתוכן יהיה נִכר מיד אָפיו של הלה, אבני הבנין והחֹמר, שהוא רגיל להשתמש בהם, ולגלות יחד עם זה גם הריקניות של הבנין המפֹאר. המלים המגֹהצות והמפוצצות, שהיו מצפצפות מתוך פיו של הנואם כצפרים חיות וצבעוניות, נהפכו על־ידי סדור זה לאגוזים ריקים מִדַרדרים. ביחוד יצא האדון פויזנר חי ונלעג. פרצופו וגם תנועות גופו של ה„משכיל” קבלו ממש צורתו של האדון פויזנר. חנה צחקה עד־כדי דמעות. התענגה על כפל העלבון, שנעלב היום ה„דימון”, חמדה את פרצופו, כפי שנגלה מתחת למסוה של ה„משכיל” וחמדה בלבה גם את הגבר הזר; חשפה לקראתו אגב צחוק את שני טורי שִׁניה הצחורות והחזקות, סלסלה את קולה, הגישה את חָזֶהָ כלפי הגבר הזר והשתדלה להעלות בפניו את צחוקה על צחוק האחות הבכירה, שהיתה מתעכבת על יצורי הפסנתר, כשפרצופה מאדים בלהב הזריחה, כבתולה שהגיעה לפרקה... וכך היו מבלות נשף זה עד שעה מאֻחרת של לילה. פעמים מרֻבות כבר השמיע פעמון השער את צלצוליו. אורים רבים כבר כבו מעבר לוילונות שכנגד. אופני מרכבות נִסרו בתוך הדממה של הרחוב. לאטם נגררו להם סוסים בלילה. ודאי נמנמו הרכבים על דוכניהם. כערב

האדמדם הגוֹעַ אל תוך הלילה החוַרְוָר, כן הלך וגוע צחוקן, שהיה מצהיל מתחלת הבֹקר ומפכה כזוג, והתגלגל בצחוק כבוש וחנוק, ואחר־כך — בחיוּך בלבד, שכבר היה מהול בקורטוב של תוגה. מַשק עמום ומהיר הגיע מן הרחוב. דומה, כאלו הוא מנפּר פה על־יד תנוך־האזן ממש. הֵלך, שאֵחר את השעה, אץ אל נוֵהו. וטומַרקין מסב עדין פה, כבן־בית, במסִבתן האינטימית של שתי האחיות, שלפני שעות מועטות לא היה עדַין בשבילן שום „הויה", ועכשו כבר נעשה קרוב אליהן בפשטותו, בשיחתו הקולחת ובהלצותיו השנונות, שכל אחת מהן הרגה בכֹחה איש. נשרפו בהבל־פיו הויות ואידיאות, נפלו פגרים כזבובים בתוך הקֹר. על־כן כרסמה התוגה את לבה של אסתר, שהיתה מפחדת מפני אור שורף ולא העֵזה להציץ לשָׂרף בפניו. אולם חנה הסתכלה בגבר הזר בעינים פקוחות לרוחה ובפנים מביעים אמן גמור. אסתר היתה מבֻישת ככלה ודבריה של חנה היו קולחים כדברי ילדה פעוטה ממש. היא היתה שֻׁתפת גמורה אל שיחה זו, שגרפה עמה בני־אדם ואידיאות, מלכים ותליָנים, אמנות וחרשת־המעשה. ואסתר היתה כאזן מן הצד. וממילא נעשתה הויה זו, ששמה אסתר חיות, נלעגת כל־כך בעיני עצמה ובלתי־חשובה. משֻׁללת כבוד... כבוד. נפוליון, התאטרון האמנותי במוסקבה, שרה בֶּרְנַר, בלשובה המרקדת, ז'אַן ד'ארק, הגבורה הצרפתית... והיא מהו?... היא איננה גבורה... לא רוכבת על סוס, לא מרקדת... הויה פשוטה... פשוטה... כמעט לא כלום...

— ומכל־מקום... השעה מאֻחרת — רטנה הגברת חיות כמתוך הרהורים.

— אמת, מאֻחרת — גמגם טומרקין, קם, נטל את מקלו בידו, כמכין את עצמו להליכה, שהה רגעים כנמלך בדעתו ואמר בפשטות — ואולי לא כדאי...

— לא כדאי? — שאלה אסתר בתהיה מפֹרשת, שכבר היתה מהולה בקפֵדה נִכּרת וברגש של עלבון.

— אני אמרתי — הסביר טומרקין את דבריו בקול תקיף ונעץ באסתר מבט חצוף — אמת, השעה מאֻחרת... ואף־על־פי־כן... אולי לא כדאי...

ואחרי שתיקה קלה של ישוב־הדעת, בודאות:

— ודאי. עט... שטות... משפט קדום...

אסתר הציצה בפני טומרקין בתמיהה ופניה החוירו.

— האדון טומרקין אומר, אולי, ללון אצלנו הלילה? – שאלה חנה בפשטות, שצרבה את אזנה של האחות הבכירה.

— ראשית, לא טומרקין הוא שמי – אמר ה„משכיל באמת" וזקף את קומתו, כסופג לתוכה על־ידי־כך חֻצפה יתרה, וממילא גם תקיפות.

— הן אדוני אמר בפֵרוש, ששמו הוא...? – שאלה האחות הצעירה בתהיה של תמימות.

— משטה הייתי...–השיב „המשכיל" בכֹבד־ראש גמור.

— האדון טומרקין ודאי עכשו אינו אלא משטה – אמרה הגברת חיות והתעמלה להעלות חיוך על פרצופה.

— בשום פנים – העיר ה„משכיל" בקול, שכבר אי־אפשר היה להטיל בו שום ספק.

— וגם בדבר... הלינה? – שאלה חנה, שהעליזות לא נסתלקה עדַין מעל פרצופה.

— וגם בדבר... הלינה! – השיב המשכיל בקול זר ונוקשה, כשפניו, שאבדו לגמרי את הבעתם האינטימית והמלבבת, נעשו קשים ועוקצים בקשיותם. – נניח... שאינני משטה... – הוסיף אחרי הפסקה קלה, כשתמך את גופו במקלו ונעץ מבט חצוף בפניה של הגברת חיות – אינני משטה... גברת חיות!...–אמר בקול, שעקץ את לבה של אסתר – הן אנחנו בני־אדם משכילים באמת... – הוסיף בהתול מר, שכבר בצבצה מתוכו כַונת ההתעללות.

שתי האחיות קפצו פתאם ממקומותיהן ונלחצו זו אל זו אגב עמידה, כשמבטיהן התועים ננעצים חליפות זו בזו ובאורח המשְנה.

— והעִקר – הוסיף „המשכיל" בדבור אטי ודק, כזורק מחטים קטנים – שכבר נתבגרנו... אנחנו המשכילים באמת... הן זקנים אנחנו סוף־כל־סוף... כמה מליונים שנים אנו רוחשים פה, על־פני כדור זה, בתור הויה כעין זו... חי־חי... וכבר זקַנו... ושבענו שנים ו...חכמה... והן משפט קדום זה, סוף־כל־סוף, שטות הוא... מי יפסיד מה על־ידי זה, שאיזה הֵלך זר, בן בלי־שם ובלי־בית, הצפוי לאורבים, חי־חי, כן, לאורבים המבקשים את נפשו... כן, אם הלך זה ימצא לו לינת־לילה ומחבוא בדירתן של שתי נשים צנועות... ו...תמות – הטעים בהִתּול מר – חי־חי... הן אי־אפשר הוא, גבירותי הכבודות, למתוח את כל העולם... עם אדולף גריגורוביץ'

והאדון פויזנר... את הכל למתוח על העמוד ולחלק לו מלקות... ולבלי למתוח יחד עם זה גם את עצמנו, ולספוג ביחד עם אחרים גם־כן מנה יפה של מלקות... הן קטרגנו על אחרים... לגלגנו על השקרים הקטנים שלהם... ואיך זה לא נשתחרר בעצמנו משקר פעוט אחד... הן עלינו להוכיח לעצמנו במעשה... במעשה... שלשה אנשים משכילים... לילה אחד... תחת קורת גג אחת... הן זו היא שטות... ביחוד, כשאחד מהם היה עמל מאד... כל אותו היום... ועשה מכל־מקום מעשה שיש בו ממש... אולי גם עלילה... וגם סכן קצת את נפשו... ובסיועו של אקדח זה בלבד... — הוא העלה את אקדחו מכיסו ונפנף בו בפניהן — אמת... חוץ מזה... חוץ מזה, עוד היו שתים, שלש פצצות בכיס... חי־חי... מעין זה... אמנם, הוא רכש לו סוף־כל־סוף רכוש שהוא... שֶקֶר הסמרטוט, העתון של ערב. מליונים?... חי־חי... פחות... פחות מזה... והעִקר, שבן־אדם זה הוא עיף מאד ואינו מבקש אלא שטח קטן על הספה לתמוך עליו את ראשו... והוא גם קצת ישר, ולא יגע חלילה לרעה בתֹם... אם אין זה פושט אליו את צוארו ברצונו הטוב... חי־חי... למה הלבינו כל כך פניהן של הגבירות המכֻבדות? כסבורות הן, שהנני נמנה על בני הכת של ה„חמסנים המעופפים”? חלילה וחלילה! — דבר בסרַקסמוס — הנני כבשה טהורה... חמדתי לי לצון... — צחק צחוק־נדיבות ופניו חזרו והביעו פשטות צנועה זו, שצדו כל־כך את לבה של אסתר אמש על־יד מבוא־הבית של אחותה הצעירה. — רצונכן, הנני ואלך לי מיד... — סים וכבר חבש על ראשו את כובעו.

אולם פניו של המשכיל חזרו וקבלו מיד את ההבעה הקודמת, שהיתה עוקצת כלשונו של גורל קודר.

— חי־חי — צחק צחוק אכזרי — ואתן התמות... השיות הטהורות... כבר נפתיתן להאמין בנשר הכביר של כת „החמסנים המעופפים”... ברוצח של חמש נפשות... שמשטה הוא בכן... שכל זה אינו אלא בדותה... חי־חי... כבו את האלֶקטרון! — קרא בקול מצַוה — הגיעה שעת המנוחה. השתטחו לכן במטתכן, ואני אברֹר לי פה מקום שהוא... על הספה או על הכֻרסאות, כפי אשר ייטב בעיני... ותהא שנתכן מתוקה ושקטה, יונותי, הן אסיר־תודה אני לכן, שהצלתוני מכף אורבי... וכך... עד עלות הבֹקר... שלום!...

להכעיס את האדון פויזנר, שהשקה את עלומיה בכזבונות, להכעיס את יפיה הבטל וקול־המוסר שבלב, להכעיס את האחות הבכירה, אהובתו של הפיטן, של אדולף גריגורוביץ׳ ושל... חי־חי, האדון פויזנר, שגנב ממנה את אהבתו ונתנה מאחורי כתפיה לגברת חיות... להכעיס את כל הדינים והחקים של אלהים ואדם, — עקרה האחות הצעירה את גופה מבין זרועותיה של הבכירה, חרש ולאט־לאט עקרה אותו מבין הזרועות המלפפות של זו, שהיתה שקועה בתרדמה וילדה מתוך שנה, ירדה על קצות האצבעות, נגשה עד הספה בצעדי חתול, לפתה בזרועותיה את האביר הגדול, את הנשר הכביר של כת „החמסנים המעופפים", הרוצח של חמש נפשות, נשקה בפיה הרותח ידיו של שופך הדם, — הקשיבה באזניה הלמות הלב האכזרי ושחררה את עצמה באמונה ובמסירות־נפש ובאש־קדש מהיות בלילה זה הויה נפרדת...

וכשקמו עם אור־היום שתי האחיות משנתן, כשהן מחבקות, היו פרצופיהן חורים ומענים, כאלו היו נתעות כל הלילה בחיקן של סופות־שלגים. קם גם הזר, החוה לפניהן קדה של אדם קרוב ונלבב מאד וברכן ברכת־הבקר. אחר־כך חבש את כובעו, נטל את מקלו בידו, שהה רגעים בשתיקה ורטן בין שפתיו, כזורק לתוך החלל:

— ושמי — הירש הפגר!

אחרי זה פתח דלת החדר, התעכב רגעים על המפתן, העיף מבט בדקני על חלל החדר והצליף על שתי האחיות מבט יהיר של נצחון ובוז כזה, שרמס וסחף ברגליו אגב פסיעה מזלזלת שני ציצים־תאומים.

ושתי האחיות החרישו.

— הן שערותיו היום שחורות כעין הזפת! — לא זז הרהור זה מעל מוחה הריק של הגברת חיות והרעיד את גופה.

V

אחרי שעה מועטה עזבה גם אסתר את חדרה של חנה. בשתיקה התחמקה מתוך החדר, קדם טעימת פת־שחרית ובברכת־שלום רפה. לא

נענתה להפצרותיה המרֻבּות של האחות הצעירה ונפטרה בעל־כרחה של זו. לא הסתירה מעצמה את האמת: אחרי יום אתמול כבר היתה קשה לה מסִבּתה של האחות הצעירה; זמן רב יותר מדאי בלו יחדו וחנה כבר נמאסה עליה במקצת. יצאה לרחוב, קבלה צולם זה בפנים זעומים. האויר בחוץ, להפך מבאתמול, היה סגריר. סופת־אבק היתה מתנשאת מרגע לרגע ומנשרת עלים כתֻמים מעל דליות האילנות, בשעה, שכל השאר עמדו עדַין בירקותם. מחזה זה של ערבוב הכֹתם בירֹק הזיל תוגה לתוך הלב. ברגע זה לא יכלה אסתר בשום אפן להסביר לעצמה טעמם של חייה באודֶסה. אדם, שסערה פלטה את ספינתו אל חוף זר, מתהלך לו ימים מועטים בָּטֵל במדינה הזרה בלא מוסר־הלב... ימים מועטים... לפי שהוא נח... לפי שקנה לו בסערה זכות המנוחה... אולם סוף־כל־סוף לא זה הוא החוף הנדרש... לא זה... עליו לצרור באחד הימים את כליו ולהפליג מעל החוף הזר...—כך טענה אסתר לנפשה בתוכחה וסכמה ברחוב את חשבון נפשה. כשני חדשים היא עושה באודסה — ומה רכשה פה? — אפילו טפה של שלוה לא ירדה על נפשה. נתפוצצה לרסיסים ספינת חייה ואין תקנה ופדות. אחד אחד יצאו חלוצים לפניה כל מאורעות הימים, הפרצופים וההויות, שנקרו לה פה באודֶסה. כֻּלם היו רק צללים... צללים... ממש כיוסף אפטר... פרצופים נוקשים, שטחיים וחֲלוניים. צף על הזכרון גם המאורע של אמש ב„המשכיל באמת". ומה בכך. — לחשה לעצמה בבטול גמור — גם אמש לא אֵרע כלום. רוצח ערמומי, ואולי גם קצת ישר, במדה ידועה ישר מ„הדימון" הפחדן, בא אתן ברחוב בדברים, כדי להסתתר אחר־כך בביתן מפני כף רודפיו עד אור היום — ומה חדוש יש כאן? אין. אין חדשות נשקפות ולא נצורות... לא טובות ולא רעות. וגם לא טרגדיה מרעישה... סתם כך... אח... להרדם... להדבק באפס... בחדלון... נצנץ במוח הרהור עומם, שכבה מיד. היא היתה לֵאה ומדֻכדכת, כאלו סעדה כל שני הירחים מטת של חולה אָנוש, מבלי לתת תנומה לעיניה. וכבר היה ברור לה ברגע זה, שלא במנוחה עתידה היא למצא את המרגוע הנכסף, כי־אם בסערה כבירה... בהרפתקאות קשות... אם תזחל על ארבע בתוך הרפש, תזחל ותזדהם... רק על־ידי זה... הה, אִלו קם בה כח להטיל את ראשה ורֻבּה לתוך הרפש, לזהם את הנשמה — וחסל! — אולם הלב לא האמין בגאֻלה כזו.

הנפש, שנדונה ליסורים קטנים ולעצב פעוט, לא אותה יחֹן אליהם בעצב רַב הכמות והערך. ומכל־מקום... ומכל־מקום... אולם עכשו... נו, מיד... ברגע זה... הוי, הוי ברגע זה, אל מה אשא עיני? אל מה?... ולאן אפנה? לאן? – דברה לנפשה ביסורי תחנונים. כתלי חדריה הטילו עליה אימה ולא העֵזה לשוב שם. עקפה רחובות וסמטאות. נדחקה בכח אל כמה וכמה פרצופים והויות זרים, כדוגית הנדחפת בסערה אל צורי־סלעים, שלבה את הויתה עם כמה וכמה הויות זרות וביחוד השהתה את רחשי־לבה על ה„דימון". היא הגתה בו הרבה בתֹקף המאורע של אמש, בתֹקף דבריו האחרונים, שהיה בהם ודאי וודאי רטט של אמת, לפי שמתוכם הדד קול הכבוד. ופתאם חשה, שדוקא מפני זה היא שוטמת אותו. אדרבא, אדרבא... ביחוד מפני זה... לפי שהוא דבר אליה בלשון־החנופה של הגבר... המתאוה... וכבר התחילה לחרוד על משטמתה זו ולשדל את נפשה, שצריכה היא לטפח אותה ולשקוד על תמימותה. שהיא היא הרכוש היחידי שרכשה לה פה... הרגש היחידי שבלבה, שהוא ודאי, ממשי, ושרק הוא מסֻגל לעודדה ולהנחילה כח ואיָל לשזור הלאה את חוט־חייה הרופף. תחי, תחי המשטמה! – קראה לנפשה בפַתוֹס – לא לפרט, כי־אם לכלל, לא ליחיד, כי־אם למין. שטום אשטום בדמות פויזנר את כֻלכם, הזכרים, הצַידים, הגנבים והחמסנים, הפושטים מעל הבתולה הקדושה את עֶדיה ושותים את יפיה כמים. וכך, בעוד היא פוסעת ביום סגריר זה יחידה כנזופה על־פני רחובותיה וסמטאותיה של אודסה, התחילה פתאם חמה נוקדת את העבים, שעטו את דמותה של הבריה, ששמה אֶמה בוריסובנה ושהיתה תמיד לשנינה ולזועה בעיניה. הדמות העניה והמגֹאלה התחילה מתבהרת ומאצילה קרני־אור. „הקדושה" „המעֻנה" – לחשו שפתיה של אסתר – אחותי את!... וכבר היתה נכונה למהר ולחפש את אמה בוריסובנה, לדרוש למעונה, לגפפה, לגפפה. תמהה על עצמה: מפני מה לא עלה עד היום רעיון על מוחה: כיצד חיה אמה בוריסובנה זו? במה היא מתפרנסת? היש לה קן? ומה מעונה? עם חלון? זו ודאי מסתגפת מאד – הרהרה אסתר – ודאי משתוקקת פעמים לשוקולדה... ולה, לגברת חיות – היא חיכה בלבה בהנאה – יש רב... סכום רב של ממון, טבעות־זהב עם תכשיטים ויהלומים... יש... ומפני המחסור אין היא מפחדת... ולא מפני הרזון... כי־

אם דוקא מפני השבע... ומפני שטף כביר של חיים... אח אח... איך זה לא עלה על דעתה לסור למעונה של „זו" ולהאכילה תופינים ושוקולדה ולהשקותה יין־„בורדו". הלא כך סחה לה „זו" פעם אחת, שמש: זוקקת היא מאד לשתות „בורדו" עד לשכרון...

ועד שאסתר מהרהרת כה וכה והנה האדים לעיניה מעילה של אמה בוריסובנה והלבינה שמלתה התחתונה. אמה בוריסובנה, כנראה, הרגישה בדבר, ש„הגברת" הבהילה את עצמה לקראתה וכבר אמרה להשתמט הצדה. אח, מפני־מה „זו" משתמטת מני ומפני־מה היא שוטמת אותי? — שאלה אסתר את עצמה בצער והחליטה בלבה להדהים את „זו" בהסברת פנים, בנדיבות, בסליחה ובדברי שלום ואמת.

— אמה בוריסובנה! — קראה בקול יוצא מגדר הרגיל והתחילה לנפנף בידיה ולרדוף אחרי „זו", שהיתה כבורחת מפניה.

זו, שכבר לא הספיקה לברוח, נתעכבה בין כך וכך בדרך ריצה, ועל פניה היו עדַין קפואות ההבעה של אי־רצון, קפֵדה גלויה וגם הרגשה מטֻמטמת, פרי אי־הבנה, כתמהה ושואלת: מה לאותה גברת כבודה, אשת־איש, אסתר חיות, ולזו שכמותי? —

— שלום לאמה בוריסובנה! — קראה אסתר בקול צוהל ורוֶה נדיבות ורחשי־ידידות, שאלו היה מכֻון כלפי אחת השכנות בפניו של האדון חיות, היה הלה מתמוגג מהענוג — שלום לאמה בוריסובנה! — חזרה וקראה באותו הקול.

אמה העמידה כמו להכעיס פנים מטֻמטמים וזרים, שהיה קפוא עליהם גם כעין הרהור של אדם, המצפין סוד מחברו ושאולי חברו הוא גם תכנו של הסוד.

— מה שלומך, אֶמה ביריסובנה? — חזרה ושאלה אסתר בקול רוה אהבה ורחמים.

— שלום לי — השיבה אמה בשפה רפה.

תשובה זו היתה לאסתר כעֶרוי של צוננים. לבה התחילה הולם מכאב. אולם היא קראה לעזרתם של כל כחות־נפשה ודלתה צהלה מתוך המעינות הכי חבויים שבנשמתה.

— מה השלום, אֶמה בוריסובנה? – חזרה ושאלה אסתר, לחצה את ידה של אֶמה והציצה לתוך עיניה באהבה כלתוך עיניה של אחות פעוטה – מה ?

אמה עמדה עדַין כקפואה, זרה ומסֻלקת ברוחה. שררה שתיקה ממֻשכה קצת, שהעיקה על אסתר עד־כדי כאב.

— ומה שלומם של דרי־המרתף... אותם... העניים... שהדליקו נרות בערב שבת... שאֶמה סחה לי פעם אחת עליהם? – שאלה פתאם אסתר בקול, שיצא הרבה יותר צוהל מכפי המכֻוָּן.

אֶמה הציצה בפניה מתוך העויה זו, השכיחה אצל האדם, שמקשיב לדברי חברו, שכל עִקרם לא נאמרו, לפי השערתו, אלא מתוך סקרנות תפֵלה ושעמום של בטלה, ולא השיבה על השאלה.

— מאד הייתי משתוקקת לסור לשם... באחד הימים... בלויתה של אמה בוריסובנה – הוסיפה אסתר והתחרטה מיד.

— עט! – פלטה אמה, העיפה מבט של תהיה קלה על ה„גברת", תקעה לה בבהלה את כפה וכבר נתכַונה ללכת, אולם הגברת חיות לא הזיזה את ידה מידה של אמה, לחצַתה, הציצה אל פניה בהכנעה ובתחנונים; עדַין לא נח על פניו של איש, חוץ מפני ה„פיטן", מבט מתחנן ונכנע כזה של הגברת הגאיונה, אסתר חיות.

— אמה בוריסובנה. אח, אמה בוריסובנה – לחשה בקול חנוק ומבִיש – מה זה?... למה?... כל זה למה? מפני מה, אמה בוריסובנה?–

— מה? כלומר?... איני מבינה – השיבה אמה בוריסובנה בקול פסקני ונוקשה והעמידה בבת־שיחתה פנים מטֻמטמים וקהים.

— אני שואלת... למה בוז זה?... מפני־מה משטמה זו, שאת... אֶמה... שוטמת כל־כך אותי?... – הסבירה אסתר וחשה את כל עֹמק השפלות, שהיא נתונה עכשו בה.

— אני?... השיבה אמה בוריסובנה אחרי תהיה קלה, כנמלכת בהרהוריה, אני? – יותר מדאי מעמידה הגברת פני „גבורה" – אמרה בהעויה של בוז – ברם... איני יודעת... עכשו אין שעתי פנויה – אמרה פתאם בהחלטה – שלום, גברת חיות!

אֶמה בוריסובנה כבר התרחקה כדי פסיעות אהדות, אולם אסתר

עמדה עדַין על מקומה, כשמבטה מצֻמד באמה המתרחקת. פתאם החזירה אמה את ראשה וקראה בקול לחלל הרחוב:

— שלום לך, גברת חיות, בשֵׁם...

אסתר קפצה לפניה, כדי לגשת אל אמה, שלא לשתף בדבריהן את העוברים והשבים.

— בשם מי? — קראה אגב ריצה.

— בשם... בשם... — השיבה אמה בהטעמה, שהטילה פתאם על אסתר אימה זו, הנופלת על אדם, כשצף לפניו קרבנו מתוך הגלים... תפסה מיד פֵּרוש הדברים ושִׁקרה בלב נוקף:

— הוא עודנו באודסה?

— הוא נתן עיניו בכוס — רטנה אמה בוריסובנה בקול של אדם, שמבשר לחברו בשמחה בשורה רעה, ונעצה ב„גברת" מבט של משטמה.

— כך?! — קראה אסתר בצער־אמת מן הלב. אמה בוריסובנה נרתעה מיד כמנצחת. החישה, החישה את פסיעותיה. אסתר עמדה והביטה אחרי מעילה של המתרחקת, כל זמן שהיה מאדים. אחרי זה עקרה לאט את רגליה. בכבדות פסעה על־פני רחובות. הלב היה סגריר. נדמה היה לה, שלבשה את עורה ואת בשרה של אמה בוריסובנה. היא היא אמה בוריסובנה. וזקֵנה, ומְשֻׁפֶּלֶת, ונלעגה. פסעה, פסעה. הלכה לחפש פרצוף איש. יהיה מי שיהיה, אדולף גריגורוביץ', ה„משכיל באמת", ואפילו ה„דימון", יהיה מי שיהיה. תקלל באזניו אלהים ואדם... ותלחש לו: רואה הוא, אדוני, הן אני זקנה... ומכֹערת־הדמות, שוב אין בי מועיל!...

עמדה על־יד בית־הקהוה של פנקוני, העיפה את מבטיה הפזורים לצדדים. יצא לקראתה ה„דימון". הוא היה יחידי.

VI

הה, איך נעשה פלא זה? מהיכן זֹהר זה לפנים אלה ונֹגה זה לעינים הללו? וקול זה מהיכן ספג לתוכו פשטות זו? — היא היתה תמהה, היא היתה בדהמה. והאדון פויזנר השתחוה בפשטות ובצניעות ודומה היה כחוטא

ונעלב. נסתלקה ממנו הרַחבות שבתנועותיו והנצחון החוגג שבהִלוכו. הוא אמר בפשטות כזו: — אשר כזה, ואני לא פללתי אליו. והן לפני רגע טלפנתי לגברת ונתכַונתי לבקש ממנה, שתרשה לי לסור לביתה. כך, סתם, לבקרה. ולצערי, לא מצאתיה בביתה. והנה הזמינה ה' לפני.

כך דבר האיש, השנוא עליה בפשטות ובנשימה אחת וברטט שבקול. והיא לא ידעה מתחלה מה להשיב על דבריו ואיך להתיחס אליהם ואל אומרם, וגם את פניו לא ראתה ברור, כי־אם על־ידי מבט גנוב, אלכסוני ורופף; אולם היא תפסה את ההבעה ואת הרטט שבקול, וגם את נֹגה פניו לא תפסה אלא בעיני רוחה, והיא הרגישה בחוש טבעי, שיש רטט של אמת בדבריו, והיתה מתחלה שותקת, וגם מְבֻלבלת. ודאי היתה גם קצת נלעגה. אף־על־פי־כן לא נרתעה לאחוריה ולא דחתה אותו. ודאי היתה גם בת־צחוק תמימותית מרפרפת על שפתיה, ואחר־כך הביעה פתאם תמיהה מפֹרשת בחגיגיות יתרה, שלא התאימה, אמנם, אל רוחה הנכֵאה בשעה זו. היא שאלה בסקרנות וגם בקצת נחת־רוח:

— האדון פויזנר טלפן... אלי... להוטל... תמהתני. למה? והיא הציצה בפניו. הם היו מבֻלבלים, ממְעכים מאד, כפני אדם, שהיה מנמנם כל הלילה במלבושיו על־גבי ספסל קשה ואגרופו למראשותיו, או כאדם שאבד את ממונו או גם את כבודו בענין רע. הוא אמר, וגם זה בקול יוצא ממקור האמת:

— השתוקקתי מאד לראות את פניה של הגברת... סתם כך... אחרי מה שהיה אמש... ולא משום זה בלבד... התגעגעתי... לא טוב לי...

ומכיון שצף דבר המאורע של אמש, הרגישה אסתר מיד מרירות בפה וכאב־הלב בשל עלבון האחות. וקול לחש לה, שנטל עליה להגן על כבודה של האחות. ולנקם נקמת צערה. אולם הרגשה זו היתה תשושה מאד, אסתר לא היתה מסֻגלת כל־עקר לבוא עכשו בדברי־קנטור וגם פרצוף זה שכנגדה לא היה ראוי כלל לזלזול. אדרבא, הוא היה מעורר רחמים ונדיבות. ונֹגה זה של הפרצוף אצל על הדברים, שדבר אליה אמש, נֹגה אמת. והיא היתה לֵאה כל־כך. והיום היה סגריר. והגשמים גרמו כאב לבדידות. צפו על זכרונה דבריה של אמה בוריסובנה: „אין מנוחה לזו שכמותי. החיים פולטים אותה, רק התנועה מצילה אותנו". היא אמרה

לנפשה: הן לי נאים הדברים, לי, לי. זקוקה אני לתנועה, וגם למשען־מעט. וברגע אחד נצנץ הרהור: הוא משען. לפי־שעה. והיא רטנה:

— נטיל־נא קצת, כל־כך אני אוהבת לטיל... ביום כזה...

— הגברת חיות מתרצה? — קרא פויזנר בעליצות של אדם, שזכה לדבר שלא צפה אליו.

— ואני... ביום כזה... ביום סגריר... הנני האֻמלל שבבני־אדם... או... המאֻשר...

כן, היום היה המאֻשר. כך סח לה אחר־כך, כשהיו שניהם מתהלכים ברחוב בֶּלינסקי המרוח, שהיה מבהיק מטבילת השמים ונראה כָּשֵׁר כל־כך, והחיים היו נראים כשֵׁרים, וכל הזוהמה של הרחוב הארנאוטי הקטן והגדול ורחוב־השוק והמולדַוַנקה, — כל אלו הסמטאות, שאסתר היתה נעה ונדה בהן בימים האחרונים, כדי להכעיס, כפי שהסבירה לעצמה, את חוש־היֹפי שבה, כדי לרמוס ברגלים עד הסוף את השאיפה ליפי שאינו, שאינו... — זוהמה זו כאלו היתה עכשו נרתעת ומתחמקת מאחריהם. אסתר היתה רעננה כאִלו טבלה בגשמים גדולים, והיתה מקשיבה לדבריו כתינוקת, כעלמה בת־שועים, המתהלכת בין ההרים עם העלם המשורר. עיניה היו פקוחות לרוחה, ולבסוף הציצה גם ישר בפניו ושמעה בענג את דבריו, אמנם, בפקפוק הבא מפני ההרגל. הוא דבר בקול של ודוי. ונֹגה הפנים וההרצאה הקלה הפיגו קצת את יסוד השטות שיש בכל ודוי. אמר:

— האם גלה כבר מי־שהוא לגברת חיות סוד זה? האם כבר גלו לה? — כשהוא לעצמו סבור... כלומר, משער הוא, שעדַין לא... לפי, שהוץ ממנו ודאי לא היה עדַין איש, שעמד כמותו על תכונתה... הן היא האשה הגאיונה היחידה... בכל אֹפן, הראשונה... הן היא נותנת שבח וכבוד לבנות־מינה... הלא הגֵאות... כלומר, רגש הכבוד... הוא היסוד והשֹרש באדם... בלעדו אין לאדם כלום... ולא־כל־שכן... לאשה... אולם בני־אדם אינם מכבדים את עצמם... ולא את אחרים... הם תובעים, אמנם, לעצמם כבוד... אבל את הכבוד הכוזב... קִדה... שם־תאר... בגד־שרד... מחיאות־כפים... אולם אף אחד מאלף אינו מכבד את עצמו... וזהו יסוד הנצחון בחיים... מי שתפס את הסוד הזה, שעל־פי האמת אין האדם מכבד את עצמו, ומי שיודע להשתמש בסגֻלה זו הוא מנצח בחיים...

אולם האיש שכבר מאס בחיי־קלון, מבקש כבוד־אמת... קצת טהרה... טהרה... הוא בז לתשעים ותשעה אחוזים מבני־אדם, שאי־אפשר לכבד את מי שאינו מכבד את עצמו... הן רֻבם של בני־אדם הם תגרנים וחֶנְוָנים... יש גם סרסורים... אולם אנשי־כבוד... מועטים הם... יש גם בני־אדם, שאינם תגרנים... והם קצת נדיבים... כאדולף גריגורוביץ׳ למשל... והרי הם טפשים... אגב נדיבות טפשים, כאדולף גריגורוביץ׳ למשל...

אחרי זה הגיעו מתוך הסח־הדעת עד הבולֵוַר הצרפתי וראו את עצמם על־פני ככר מְרֻוחה וצדדית, המְכֻסה דשאים ופתוחה לקראת הים. הלכו וצעדו שניהם בעשבים הטחובים, שהיו מטפיחים בנוזלים אגב דריסה את נעליהם. אסתר הרהרה בשעה זו, שאף־על־פי שטפיחת הנוזלים נבלעת על־ידי שניהם בשתיקה, מכל מקום היא ממלאה את הלב והמות של שניהם, לפי שהיא משתפת את שניהם ביסורים, שהיא גורמת להם, ושתוף זה מקרב אותם עד־כדי אינטימיות. אחרי זה כשעמדו שניהם נשענים באלון בודד אחד אשר על־פני הככר, תפס פויזנר את ידה של בת־לויתו ולחצה.

— גברת חיות...—אמר ברגש—הלא את דגולה... הלא את גאיונה... אנא, תני אמון בדברי... חוסי־נא עלי והאמיני...

אסתר עקרה את כפה מתוך ידו, הרתיעה את גופה במרץ ואמרת בתַקיפות ואגב זלזול:

— אנו הולכים... אדון פויזנר...

חזרו ויצאו על־פני הבולֵוַר המְרֻוָח. רומם האדון פויזנר בשפתו את גאותה ואפילו את יהירותה; ואף־על־פי שנהנתה קצת בלבה מן הדברים והיתה שואפת לשמוע הרבה הרבה, חשה בכל־זאת, שהפצע שבלב אינו מעלה מתוך כך אפילו קרום כל־שהוא, שאִלו היתה באמת נעלה ודגולה, לא היה הלה רואה צֹרך לנַחמה ולדבר אל לבה נכבדות... לא היה מֵעֵז... כי כבר היה ברור, שהאוצר הכי יקר לה בחיי כבוד, נשמתה, גוסס ודועך כנר. אבד יפי, פס החן! — לחש לה בלבה הקול הידוע לה מכבר — ויחד עם העלומים גז הכל... הכל...

והן לשם כך היתה פוסעת כל אותה שעה בצדו של אדם זה, השנוא עליה מן הרגע הראשון, שהקשיבה את שמו מפיו של אדולף

גריגורוביץ׳, ולא ברחה ממנו בחצי הדרך ולא דחתה אותו בשאט־נפש וישבה והקשיבה לדבריו. והוא העֵז גם לשלב את ידו בזרועה אחר־כך, כשהפליגו על־פני הבולוַר הצרפתי, והיא לא מחתה בידו. והוא ספר לה בדרך התול על־דבר „השודד הפורח" בן־עירה, אם אינו טועה, הלה, הלה... חה־חה... מה שמו?.. הן הוא נתן עינו בכוס... פעם אחת פגע בו אדולף גריגורוביץ׳ ברחוב, כשהוא מתנועע כשכור... וזו... גזוזת־השער... טפו, איני סובל אותה... הגם זו אשה?

— אמה בוריסובנה?

— כן, זו אספה אותו אל ביתה, סועדת אותו וסורקת לו בכל יום את שערות ראשו.

אסתר לא מחתה בידו ללעג במי שהיה „בנה". היא היתה שפלה כל־כך בעיניה. לא חסה על כבודו של ה„פיטן" וידעה, שגם כבודה אינו חשוב כלום. ואולם, כשהאדון פויזנר הצביע פתאם על בית אחד, והעיר דרך־אגב, שפֹּה היא דירתו, והזמינה בפשטות לסור לשם, אם רצונה להנפש, התעודדה ונרתעה לאחוריה והשיבה בלאו ממש. ואחרי זה שאלה לשם סקרנות בלבד:

— עדַין האדון פויזנר דר בנוה־קיץ?

— כן! — השיב פויזנר ברחבות, ששבה אליו פתאם — הנני דר במעון־קיץ מראשית השנה עד אחרית השנה.

— ממש כבעלי־האחֻזות! — אמרה אסתר בהתול גלוי. ומיד אחרי זה התחזקה ואמרה:

— לא, לא. יותר מדאי הפלגנו בהליכה. נחזור, כבר התחלתי להתגעגע על אחותי — שקרה.

בחזירתם היתה כל שעת הדרך מחרישה ובהולה, כאשה השבה לבית בעלה אחרי הראיון ולבה רע עליה מפני קול המוסר וההתחפשות הצפויה. היא לא שמעה כמעט את דבריו של בן־לויתה. ורק לבסוף, כשנגשו עד בית־ההוטל, הציצה ישר בפניו. הוא עמד מֵבִיש קצת ומְבֻלבל. אחר־כך אמר:

— אם זכיתי בעיניה של הגברת הנעלה... התִרשה לי לבקרה באחד הימים?

— לא, לא. — אמרה בבהילות, כאלו היא מַצילה את עצמה מסכנה צפויה — אין לו רשות... איני מַרשה.

היא תקעה לו את כפה בבהלה והחישה את פסיעותיה. החזירה בגנבה פעם אחת את ראשה והרגישה בו. הוא עמד בלי־נוע. היא עלתה על השלבים מבִישה. פגעה במַרפה ולא נתנה את דעתה עליה. תפְסה וולודקה בשולי שמלתה — דחתה אותו בכח. סרה לחדרה. עמדה נשענה בשלחן. ידיה היו כבדות. והלב בכה. היה דבר־מה ממשי וודאי... היתה משטמה לאדם זה, משטמה לגבר, סמל של כל הגברים עוכרי האשה. והנה גם משטמה זו נחסמה עכשו מתוך הלב... התישה הזַיפן במבטו הנכנע ואולי גם המשַקר... אבד דבר־מה ממשי וודאי... פעפעו המחמאות והחלקות לַלב החולה, שרק השנאה היתה מעמידו עדַין... ועכשו תיית רֵיק ם הם, כבַית שהוציאו מתוכו מת.

VII

התשוקה לטהרת־הגוף גברה והלכה באסתר, בה במדה שהיתה חשה, שנשמתה מזדהמת והולכת. והזוהמה היתה רודפת אחריה כשלוליות הסתו; היא היתה נובעת מכל מבט ופרצוף גבר, ומתוך תאוותיה הגלויות והנסתרות. ביחוד חמדה בלבה את אדולף גריגורוביץ'. הוא היה מנצח על שרעפי־לבה ומאוייה בחלום חזון יום, והיה מתדבק עמה לגוף אחד בשנת הלילה. פעמים היה גדל בחלום כגוף ענקי, ופעמים היה מתגמד ונהיה לתינוק עבה ומעֻגל, שנעץ לתוך בשרה את שניו. וולודקה — היתה קוראת אותו בחלומה ומיַסרתו בבת־צחוק עגבנית — אִי לך, „וולודקה, אי לך!" — אולם תמיד היתה נוהה אחריו בלבה ופעמים היתה גם רומזת אליו בידה ומסקרת לו בעיניה. היא היתה מתנערת תמיד משנת הלילה כמעבודה קשה ומפרכת את הגוף. היא היתה לֵאה מן התאוה ומן השניות שבחייה: בדידות הימים ותשוקת הלילות. ויחד עם זה נצטרפה שאיפתה לטהרה ונהפכה לכאב. המים נעשו לה אלהות. היא היתה מעַנשפת בכל רגע את ידיה בצוננים. רק נגעה כף־ידה במעיל זר, בּיד זרה, בדפני עגלה,

בשכם אדם ואפילו בכלי — מיד היתה אנוסה לשפשף את ידיה במים. וכמעט שלש פעמים בשבוע היתה מצוה את מַרפה להסיק בשבילה את האמבטי. אולם הכסף לטהרת־הגוף לא מצא בכך את ספוקו. מפני סגופי הצער והטבילה המרֻבה תש גופה וכחותיה נתמעטו, והמאויים הטמאים היו מגיחים ממחבואיהם ביחוד אחרי עליתו של הגוף מן הטבילה, שנעשה מפֻנק ומרֻשל ביותר. הבל כבד של מאויים היה מקיפה אחר־כך כעב־הענן, והיא היתה מפליגה חדלת־אונים אל תוך הענן הכבד מפני החֻלשה המפעפעת, כאלו הניחה מידה את משוטיה ועזבה את הדוגית לנפשה במוֹרד המים.

באחת מאותן השעות המפֻנקות, כשלשה ימים אחרי הטיול בלויתו של האדון פויזנר מחוץ לעיר, שמעה אסתר פתאם דפיקה בדלת מעונה. ברור היה לה, שהאדון פויזנר הוא הבא, שכֵּן לא סר עדַין שום איש למעונה כל ימי ישיבתה באודֶסה, וגם לא ידע שום איש, כפי ששערה, את מקום מעונה.

— לא, לא! — קראה אסתר, כשקפצה מעל המטה, שהיתה מוטלת עליה בתפנוקים, והתחילה נגשת מתוך ריצה אל הדלת. אולם הדלת כבר נפתחה בפניה; על המפתן עמד הירש הֶפנר. הוא השתחוה לה בכבוד רב וגם בחֻצפה מיֻחדה.

— אורח לא קרוא... הגברת לא פללה...—אמר הפנר בעזות נמרצה ובאנרגיה, שהיתה דוחה וגם מושכת.

אסתר נרתעה באֹפן אינסטיקטיבי וגם פניה חורו משהו. הירש הֶפנר גחך בבת־צחוק של צַיָד, שכבר העלה דבר ברשתו הפרושה, ועיניו הזהירו בברק של מתכת. הוא דבר בזריזות.

— הגברת חיות, כמדֻמני, אם איני טועה... נבהלה קצת... מפני... חי־חי... הלא זו היתה טעות... טעות גמורה... והעִקר, שזה היה קוּריוֹז... וכדי לברר קוריוז זה סרתי עכשו... והנני אורח לא קרוא... אולם כדי לברר... תואל־נא הגברת חיות לשבת... כאן... הוא הצביע כבן־בית על הכֻּרסה, והיא, אסתר נכנעה מפני מרותו וישבה מיד בכֻרסה, כאלו כשלו ברכיה. — ואני כאן! — סים ברחבות של נחת וישב בכֻרסה הסמוכה.

— הלא זה קוריוז — המשיך האורח את דבריו ורִכך את קולו; אולם

כל־כמה שנתרכך הקול, כן היה מאַים יותר ומבשר רעות – הלא זה היה... חי־חי... אֶקספירימֶנט פסיכולוגי... שעלה יפה מאד... באפן נפלא עלה... שתי נשים פותות... ומאמינות לכל דבר... והרי לכן רוצח... חי־חי... הלא זה הוא קוריוז... רוצח אֶקספרומטי... ומיד נכנעו... ככבשות תמות... והקציעו לרוצח קרן־זוית... לינת־לילה ומשען לראש... חי־חי... ואלו סתם... כך... בלא זה... סתם בן־אדם... שהיה בא וסח לשתי האחיות הנהדרות והכבודות – את המלה „הכבודות הביע בהתול מיֻחד – כך וכך: אני... פלוני בן פלוני... לא נזיר ולא הורג נפשות... חי־חי, כי־אם בן־אדם סתם, בשר ודם, מבקש מכן, הכבודות", מקום... נו, קרן־זוית למשען־ראש... לינת־לילה... אהיה צנוע כבר־בי־רב... טהור כתינוק ותם כגדי... לא אשלח חלילה יד... ולא אצבע... כי ברית כרַתי... חי־חי... מכת הנזירים אני... ולא אגע חלילה וחלילה בשתי אחיות... תמות... כרובים זכים...

– איני מבינה, מה האדון סח... ובכלל... מה לו פה? – קראה אסתר בכעס וקמה מכסאה.

הירש הֶפנר קם גם הוא, עמד רגעים כתמֵה, גחך בהתול מר והניח את ידו על שכמה של אסתר.

– תשב־נא הגברת חיות... אני לשעה קלה... ואל־נא תהא מרֻגזת יותר מדאי... אני לרגלי ענין... אלא שמתחלה בדבר הקוריוז... חי־חי...

פניה של אסתר להטו מקצף ועיניה ירו זקי משטמה. אולם כנכנעת לצִוּויו של גורל קודר חזרה וישבה על הספה. גם האורח הגיש את כסאו אל הספה והמשיך את דבריו בקול רך ושוקט, כאינקויזיטור לפני פסק־הדין.

– הנני חוזר לענינִי... אִלולי הערמה הקטנה והטהורה בעִקרה, להֵראות כרוצח... חי־חי... בעיניה של נשים נהדרות ומנֻמסות מאד... האם היו הללו מלינות „צפור" כמוני בחדרן?... חלילה... אבל הן זו היא שטות... משפט קדום... ואני בערמה עשיתי כך... כדי ללעוג קצת על תכסיסי־נמוס ידועים ומקֻבלים אצלנו... זה היה אֶקספירימנט פסיכולוגי... אם אפשר לאמר כך... אולם הן זו היא שטות, גברת חביבה, הלא כֻלנו כבר נתבגרנו... ואפילו הפעוטה בכלל.. שוב איננו תינוקות, וכֻלנו יודעים ודאי את ערכם של תכסיסי־הנמוס המקֻבלים... ושל הדבורים המְבעים... והכַּוָנות המרֻמזות, שהן, כלומר, אלה הכונות, הריהן תמיד ענין בפני עצמו.

חי־חי... והן תמיד ההפך מן הדברים המְבעים... אלא שאין אנו מעִזים... לפי שאנו פחדנים גדולים וגם רמאים קצת... ואפילו את עצמנו אנו מרמים... וכדי להטיל סדק כל־שהוא בקיר השטויות הללו... כדי שנהיה לשעה קלה משכילים באמת... עשיתי מה שעשיתי... בּרַם, אם הנסיון עלה יפה, הרי יש לזקוף הרבה והרבה על חשבונן של שתי האחיות... ועל זה הנני באמת אסיר־תודה להן... שבעִקר הדבר שתיהן סיעו הרבה בידי... ולכשתרצו, הן היו גם המתחילות... שהרי הן הראשונות הזמינו אותי, את הזר, בשעה מאֻחרת כזו בערב... סִמן, שאינן פחדנות כל־כך, כפי שאפשר היה לשער... חי־חי... ועכשו באתי להביע לאחות הבכירה, על־מנת למסור גם לצעירה, את תודתי העמֻקה מן הלב... על שסיעו בידי להוכיח, שגם הן אינן פחדנות כל־כך... חי־חי, כפי שאפשר היה לשער...

— די!—קראה אסתר, שרוחה קצרה כל אותה שעה וכעסה כבר התפרץ בגלוי, אלא שהקושמַר העיק עליה וגזל ממנה את הדבור — די! — חזרה לקריאתה ופניה נשתלהבו — איני מרשה לאדם זר לפגוע בכבודי... ובכבוד...

— על שום מה הגברת חיות מתרגזת כל־כך — השיב הֶפּנר בקול־לחש רך, שהיה מתרומם והולך וכאלו סופג לתוכו אכזריות — לא כדאי להתרגז... בחיי... לא כדאי... ועל שום מה פניה לוהטות כל־כך? אולי בכדי להוסיף בעולם מחזה אחד של יֹפי, של פנים נהדרים כאלה, הלוהטים ומשַׂחקים ברב־גוניהם, אם לשם זה... חי־חי... ענין אחר... הרי גם אני מסכים... חובב־יֹפי אני... חי־חי... יהא סוגו של היֹפי איזו שיהיה... ויהא נובע ממקור איזה שיהיה... כי הן יש, ילדתי, שני מינים של יפי... זה שבא מן הקדֻשה והצניעות, כביכול... וזה שבא מהוד־רוממותה של הטֻמאה, להבדיל... חי־חי... ובגברתי הכבודה, לאשרי, נתמזגו שני המינים הללו... חי־חי... אח, ובלבד שלא תהא נרגזת כל־כך... גברתי הנעלה... הוסיף בקול לחש, לפי שראה שסבלנותה של בת־שיחתו מתמעטת והולכת; אולם אסתר היתה מרֻגזה כל־כך, עד שכבר לא היה בה כֹּח להתקומם, והיתה נמשכת אחרי דבריו כצפור זו, שנתכשפה מלועו הפעור של הנחש, ומשֻׁנה: דבריו עוררו בה צמאון גדול של סקרנות. והוא המשיך:

— האם חלילה אמרתי לפגוע בכבודה של הגברת הכבודה... או בכבודה של ה„פעוטה"? חלילה וחלילה! לכשתרצה, נתכַונתי גם להגֵן עליו...

כי במדה ידועה תלוי הוא ברצוני... ברשותי הוא... חי־חי... ורק בידי להגן עליו או...

— בידו? — אמרה אסתר בהתול מר ובסקרנות, כשלבה, שכבר נִבא לה רעות, קפץ ממקומו כארנבת פצועה.

— כן. בידי... וברצוני הטוב... — השיב הזר במרץ מכריע — כי הן במה דברים אמורים, כשאנחנו „משכילים באמת"... אבל אם נטה קצת אל הצד... נו, משהו מן המשהו אל הצד... ונשקיף משם... כמו שאחרים משקיפים... סתם בני־אדם... בלתי משכילים ביותר... כלומר, תשעים ותשעה אחוזים מבני־האדם... כן, אם נשקיף דרך השפופרת שלהם... חי־חי... יקבל כל המאורע... כלומר, קוריוז זה, שבעִקרו לא היה אלא הלצה... צורה אחרת לגמרי... הכבוד והקלון ביד הלשון... חי־חי... והלשונות מקשקשות... ואין דבר נסתר... שתי אחיות ביחד... חי־חי... משוטטות בדריבַּסובסקה, ונכנסות בדברים עם... גבר זר... ואחר־כך... מזמינות אותו לביתן... והשעה מאֻחרת בערב... ואחר־כך... חי־חי, מה שהיה אחר־כך... דבר זה מסור ללב... ולרצונו הטוב של כל אדם— ואולם הכבוד של האדם, ושל האשה לא כל־שכן, רופף הוא מאד, גברתי, ותלוי בחוט־השערה.

— הוא נעץ בבת־שיחתו מבט חודר וחצוף — די לרמז קל... להבל־פה כל־שהוא... כן, זה היה מעשה של גבורה... זה היה נצחון מצדן של שתי האחיות על עצמן... לבלי לפחוד מפני מה שיאמרו הבריות... והבריות אומרים... חי־חי... אין דבר נסתר... הרי מאורע ידוע, שאֵרע לפני שלשה ימים... לא פחות ולא יותר... חי־חי... בנוה־קיץ של אדון אחד, שהגברת הנעלה בִקרה אותו בדירתו... ואינה מוקירה כל־עִקר, כנראה, את רגלה מביתו... כפי הודאת בעל־דין עצמו... בן פורת זה, שעלה בחלקו... חי־חי... אשר כזה... לִשׂא חן בעיניה של גברת כבודה... והלשונות מרננות... חי־חי... ואין תֵּמַה, אם בן פורת זה בעצמו משתבח... בפני אחרים... ומגַנה את כבודה של הגברת...

— כך ספר הלה בפֵרוש?... — קראה אסתר בכאב — הה, נבל! — זהו שקר... שקר גמור! — הוי, הוי — לא יכלה להבליג על עצמה — כך ספר הלה... מנֻול זה... בפֵרוש?...

— הה, כמה מן התמימות יש עוד בדבריה? בפֵרוש? חי־חי... בפֵרוש? דוקא בפֵרוש? — השיב הֶפנר בהִתּוֹל מר — ומי זה יאמין בדבריו, אם יאמר בפֵרוש... צפור זו ערומה היא יותר מדאי... ברמז... חי־חי... אם רוצים אנחנו לזהם את מי־שהוא, צריכים אנחנו לרמוז עליו בלבד... זרק ברמיזה... שומעת היא, גברתי? בקי אני קצת בהויות בני־האדם. רק הרמז כחו יפה ורצוי להם... לפי שהוא נותן מרחב לכח־דמיונם לשזור הלאה את מלאכת־המחשבת... כל אדם שואף להיות יוצר... חי־חי... ובני־האדם מכבדים ומוקירים ומעריצים את הללו, המניחים להם מקום ליצור... חי־חי... צפור ערומה הוא דמוקרט זה... ומכל־מקום גם פחדנית לא קטנה היא צפור זו... גבורתה אינה מרֻבָּה ביותר... שתים־שלש סטירות דַין לקַפח את שוקיו... חי־חי... יכולה היא, גברתי הנעלה, לסמוך בענין זה עלי... אני אסתום את פיו...

דכְּהָ של אסתר התחילו שותתים אל מוחה, כאדם שתקפו שבץ. עד הרגע האחרון לא תפסה עוד כראוי את טיבו של בן־אדם זה, היושב לפניה. רגש כעין זה תוקף בודאי את הנפש התשושה, שעיניה נפקחו פתאם לראות, שנפלה לקרבן בידו של סוחר־נפשות. אסתר לא קראה לעזרה, לא גרשה את הרוצח מעל פניה. היא היתה לֵאה כל־כך ותשושה כיולדת. היא חפצה להתיפח בדמעות טהורות כתינוקת ולהטיל את ראשה לחיק אֵם... כתינוקת קטנה, שנעלבה והריהי שופכת את בכיה ועלבונה אל־תוך חיק האם... אולם הרגשה זו היתה מהבהבת בה עמֹק עמֹק, מתחת לשִכבה של עלבונות בלי־שעור, הָחֵל מראשית שנות העלומים, ממבטים אורבים של גברים ברחובות, ביערות ובמרכבות־ברזל, מגסותו של הבעל, וכַלֵּה בהופעות אחרונות אלה, ששמן פויזנר והירש הֶפנר. חושיה היו קהים והרהוריה המטֻמטמים פזזו במוחה כקורי סוף־הקיץ. למסור לדין את הדימון... בעד מלשינות! — כזה היה צֵרופם של ההרהורים התועים וְגוֹעִים. ושוב לא תפסה יפה את כַּונת הדברים האחרים, שדבר באזניה הזר, אם כי כֻלם וגם הקול והתנועות של המדַבר היו גורמים לה כאב גופני יותר מעלבון הנשמה. אדרבא, היא גם ששה בלבה על הדבורים הגסים, הודאיים, שהזיל הלה אל־תוך לבה, שמפני גסותם היו ודאיים וממילא גם מוצקים ובלתי מנֻצחים. הוא דבר על הפחדנות,

הנובעת פעמים מתוך גבורה, ועל גבורה שמקורה בפחדנות, ועל יַשרות, שעל־פי עִקרה אינה אלא רמאות של מְמחים... פשוט, אי־נקיון נפשי... ועל כל אלה השטֻיות, האפֶּקטיסה ידועים, שהם, בעִקר הדבר, מיֻתּרים לגמרי, ומכל־מקום הריהם מכשילים על־פי־רב את הבחורים בעלי השֵׂער הארֹך ואת הבתולות גזוזות־השֵׂער, אלה המתעמלים לעשות את עצמם גבורים ואת חייהם הפושרים—טרַגדיה... הוא כבר קץ בכל אותן הבריות. לכשתרצה, יכול הוא להרצות לפניה ספור־מעשה מפֹרט בגִלדָנה אחת, שאהבה מאד אפֶקטים קולניים והרגשות חריפות... את שמה כבר שכח, כמדֻמה... קַטיה, אֻמה, סוניה או נַדיה... מעין זה... אולם צבע שערותיה עדַין נשתמר בזכרונו... גו... כדבש ממש... וריחן... ריח גן־העדן... בקִצור, גִלדָנה זו הביאה פעם אחת מספרַיִם וכרתה בפניו ממש... ועל־יד האח הבוערת... חי־חי... את קְוֻצותיה הדשֵנות... נאות היו קְוֻצות אלה, חי־חי... לכל השֵדים... כדגים חיים היו מפרפרות... וגם היא, השֵדה, היתה יפת־תאר, אלא שנתנַוּלה מיד... בקצור... זרקָתַן, היפהפיה על־גבי האש... וגם שפכה לשם מים טהורים מעיניה... שהיו דוקא תאוָניות... ואחרי זה היתה מציצה, מציצה לו בפניו, כתובעת ממנו את גִזֻלת חייה... אי, טפו, נשֹיֹּא לא אוכל את הטרַגדיות... סִיֵם הירש הֶפנר בקול אגב עִקימת־השפתים בדרך תעוב.

— והן זו היא חֻלשתה של האשה, חֻלשה זו, שעושה אותה ללעג ומבזה אותה תכלית בִּזוי בעינינו, הגברים — קרא וקם ממקומו, נלחץ בגופו אל שכמה של הגברת חיות וחבט בידו על השלחן דרך שררה — תמיד היא... היא המתחילה... ולבסוף היא, הכבשה התמה, כופרת לגמרי בעצם העִקר... חי־חי... אפילו בעצם ההנאה היא כופרת... והאם יש לך שפלות־הנפש גדולה מזו?... האם יש לך נִבול גדול מזה?... תמיד היא עושה פנים, כאִלו... לא עשתה מה שעשתה אלא בשבילנו... חי־חי... להנאתנו... ואולם היא גופה, אדרבא, היתה מסתגפת... חי־חי... את כל הסֵבל של ההנאה... חי־חי... וכיוצא בזה... הן מעמיסות על שכמנו... ותמיד הן בעלות־חוב שלנו ותובעות מאתנו את העודף... אלא שאנו... הגברים... לועגים לכן... חי־חי... אנו לועגים לכן, גברת חיות — קרא בצהלה הפקרית והצית סיגרה — לפי, שאנו האדונים... ואתן... — הוא

תפס ידה ולחָצה בכח, כשהוא מחַיך בפניה חיוך הפקרי, ספוג תאוה — ואתן... דגי־הרקק... גברת כבודה. הענין הוא פשוט מאד. לנו, האדונים, יש בית־הבליעה, חי־חי... השִנים טוחנות... האבִיונה לא נתקלקלה עדַין... חי־חי... על־כן התכבדנה־נא, גלדָנות נאות ומטֻגנות, ורֵדנה לבית־בליעתנו... ובלבד שלא תהא, יונתי, מתרגזת... יותר מדאי... — הוסיף פתאם האדון הכובש, כשהרגיש בפניה של הגברת חיות שחָורו והלכו — אני — לא מיד... אינני אכזר חלילה... ההתקוממות למה?... האם אני עושה חלילה על דעת עצמי ובשרירות־לבי? — דבר פתאם בקול־קטיפה דשן, שהיה מלטף את האזן — הן עבדך אני, ילדתי — הוא לחץ את כפה בהתרגשות הלב — הן שליחך אני, שליח יָפיך האכזרי... הרודה והמצוה... יפיך הוא שהסיתני... הוא גוזר עלי — ואני מקבל את מרותו... יפת־תאר את, ילדתי, על־כן שלי אַת... תהיי שלי... ואני שלך... ולמה נרַמה את עצמנו?... למה תרמי את הירש הֶפּנר? — נעשה פתאם קולו התולי וסַרקַסטי — הן עינו חדה היא... וחודרת לכל תכלית... ואת, ילדתי, שקופה אַת... חי־חי... כל הרהוריך שקופים הם... וגם מאוייך... רבו, רבו מאוייך... אסתר חיות... אסתר'קה. אל־נא, יונתי... ובלא אותן השטֻיות... ובלא אפקטים אויליים... הן לא תגרמי צער לכֻלנו, וביחוד לַפעוטה התמה... חי־חי... שלא לפגום חלילה... חי־חי... שהן כבודך וכבוד „הפעוטה" ברשותי הוא. חי־חי... ובודאי תחוסי... חי־חי... על כבוד בעלך האהוב והמכֻבד ועל שני הילדים הפעוטים... אלה הצאן מה חטאו?... לא תביאיני, ילדתי, לפרסם, חי־חי... מה שלא נִתן לפרסם... נהיה־נא כשני תורים... הלא תהיי שלי, ילדתי, תהיי... חי־חי... כי למה אהיה שוטה לעמוד מרחוק ולצַפות עד שתפלי לבית־הבליעה של הכרסני והיפהפה אדולף גריגורוביץ', למשל, או של איזה דמוקרַט פטפטן או של סתם זקן אשמאי... עולם תחתון זה, אהובתי, מזֻהם הוא יותר מדאי ולא יגיחך לעבור עליו כמו שאַת בתֻמתך... חי־חי...

הירש הֶפנר לחָצה אל גופו בכח ובתאוה קודחת. הגברת חיות נאבקה עמו, עד שצנחה על הספה והתיפחה בבכי היסטֶרי. הפנר נרתע ממנה.

— שלום לך, ילדתי, — קרא באהבה, גחן ונשק לה בשערות־ראשה. הנני הולך.

ואחרי תהיה קלה של שתיקה:

— עוד נתראה, ילדתי.

הוא יצא לקול הבכיה.

נהה הלב אחרי אדולף גריגורוביץ׳, להציץ בפניו הרחבים והשוקטים, לגלות מתוך הצצה זו את העלבון, שקנן עמֹק עמֹק, להשען על כתפיו הרחבות ולהסתתר בצלו מפני האורבים, „הוי, הוי, אדולף, אדולפצ׳יק ראה והביטה בי, הנני נאבקת עם הגלים, אנא, הצל־נא, חוס־נא והצל אשה תשושת־כֹּח, נעזבה מאדם ומאלהים!" הלכה לחפש את אדולף גריגורוביץ׳, בבהלה, בהתרגשות, דחקה את הרגעים, סרה לבית־הקהוה של פנקוני, פגשה ב„בורז׳ואזיה", שאלה:

— איפה הוא אדולף גריגורוביץ׳? — ההיה פה אדולף גריגורוביץ׳?

— היה, היה, ודאי היה — השיבה ה„בורז׳ואזיה" מתוך תשוקת הדבור — לפני רגעים היה ויצא. בלויתו של אדם אחד יצא. הלה צַיָּר הוא. יש לו להלה אַטֶלְיֶה ברחוב דריבַּסובסקה. ודאי הלכו לשם. כן לאטֶליה הלכו ודאי, לשם. רצונה של הגברת חיות, הנני להדביקם. בודאי אדביקם. הגברת חיות תחכה לי פה? אני ארוץ ואדביקם.

— טוב — אמרה הגברת חיות בבת־צחוק של הכרת־תודה. ישבה וצִפתה לאדולף גריגורוביץ׳ בהתרגשות של אשה, המצפה למאהבה. וכשבא אדולף גריגורוביץ׳ לחצה את ידו מתוך קִרבה בלתי רגילה ובהתרגשות נִכּרת.

— את, אדולף גריגורוביץ׳? — טוב. ענין נחוץ לי אליו. — אמרה בבהלה, אולם לא היתה מֻכשרה, כנראה, מחמת התפעלות, להמשיך את דבורה.

— הנני נכון לשרת את הגברת! — אמר אדולף גריגורוביץ׳ מתוך קִדה מְנֻמסת זו, שהיה רגיל בה ושהיתה מצַינת ביחוד את מהותה של בריה זו, ששמה אדולף גריגורוביץ׳.

— אני אֹמר לו בדבר הענין... לא מיד... אחר־כך... אחרי שעה קלה...— אמרה אסתר בלשון חטופה, מאין יכֹלת לה להבליג על סערת־רוחה. — אני מיד... מיד...

— נטעם משהו?... שאל אדולף גריגורוביץ׳ וכבר רמז למלצר.

– אח, לא. לא זה... נלך־נא מפה... – אמרה אסתר בבהילות־הדעת– אל הגן העירוני... רצונו?

– אם הגברת חיות מצוה... אפילו עד...–השמיע אדולף גריגורוביץ׳ את ההלצה השגורה.

– בלא הלצות, אדולף גריגורוביץ׳... לא עכשו... – אמרה אסתר חיות בקפֵדה מרֻגזת, שהִשתּיקה מיד את בן־לויתה ועכרה את רוחו הצוהלת.

הלכו בשתיקה עד שהגיעו אל הגן העירוני. אסתר בררה ספסל עומד תחת אלון, שעליו היו כתֻמים ביותר, ישבה והזמינה את אדולף גריגורוביץ׳ לשבת על־ידה.

– אדולף גריגורוביץ׳–אמרה והציצה לתוך עיניו בהצצת תחנונים– מה אני בעיניו?

– בעיני? – השיב אדולף גריגורוביץ׳ בתמיהה – ממש כבעיני אחרים.

– כלומר? – שאלה מתוך עלבון.

– אשה יפהפיה – השיב זה בפשטות.

– וזה הוא הכל?

– וכי דבר זה מעט הוא?

– מעט מאד – השיבה אסתר בצער.

– הכיצד? האם אין הגברת חיות מעריצה את היֹפי? היֹפי – אמר חכם אחד – הוא קֹדם כל, וכל השאר אינו אלא טפל. – קרא אדולף גריגורוביץ׳, כמפרסם אמת חדשה.

– עם, דבריו של החכם – הפסיקתו אסתר בזלזול, אינםאלא דברי־שטות...

ואחרי שתיקה של תהיה קלה. בערמומיות נִכרת:

– כך, כך., אני יפה... כאחותי הצעירה, למשל, וכי לא כך, אדולף גריגורוביץ׳?

– כאחותה? – אמר אדולף גריגורוביץ׳ כשפניו הסמיקו מחמת בושה– יותר... יותר... שבעתים יפה מאחותה הצעירה... בדבר זה הכל מודים...

– הכל?... הכל זה מה פֵרושו?...

– כל חוג מכרינו...

– כן... – אמרה אסתר בהנאה גלויה – ואדולף גריגורוביץ׳ אינ׳ תמה על שהבהלתיו היום אלי?

– לתמוה? – שאל אדולף גריגורוביץ׳ והציץ בה בתמהון כזה, כאלו התמיהה הוא? דבר שלמעלה מן הטבע – לתמוה? לא. – קרא בודאות, שהטילה צנה בגופה של אסתר. – הלא ענין לגברת אלי – אמר ברחבות.

– כן, אמת, אדולף גריגורוביץ׳ – אמרה אסתר בתקיפות והקריבה בקצת חֻצפה את גופה אליו – רצוני היה לשאול את אדולף גריגורוביץ׳... באמת... אלו, למשל, באתי אל אדולף גריגורוביץ׳ והייתי מציעה לו כך וכך: הנה אני אשה יפהפיה... ממש כאחותי הצעירה... יציץ־נא בפרצופי. מפני־מה אין הוא מציץ בי? – אמרה פתאם בעזות, שהתמיהה את עצמה, כן, כך וכך... ולפיכך ישא־נא אדולף גריגורוביץ׳ אותי, את היפהפית לאשה... אמת, אשת־איש אני ואֵם לשני ילדים... אולם סוף־כל־סוף אין זה חשוב ביותר – הוסיפה בזלזול – יש רשות לאדולף גריגורוביץ׳ לראות אותם, את כֻּלם כאלו אינם... מה לי ולהם? – האדון חיות יתן לי גט־פטורין. גט־הפטורין דומה כנתון. עקרתי הכל מלבי... הכל. אין לי ולהם ולא כלום. להסתתר מפניהם אני מבקשת, מפני כֻלם... כלם רודפים אחרי... – קראה בקול היסטֵרי, שכבר לא הניח לבן־שיחתה שום מקום לפקפק באמת שבדבריה – ואני אומרת, שרק אדולף גריגורוביץ׳ מסֻגל להסתירני... להנחילני משהו של מנוחה תחת כנפיו... רק אדולף גריגורוביץ׳... לפי... לפי... ולכן... שנינו... אני ואדולף גריגורוביץ׳ נברח־נא מהם... מכֻלם... נסתתר... כשתי יונים... רחוקים מתבל ומלואה... מפנקוני ומה„דימונים״... מכֻּלם... אני שואלת, אלו אמרתי בפי דברים כעין אלה, ההיה הוא, אדולף גריגורוביץ׳, מתרצה, לשא אותי לאשה ולהסתירני בבית־חֹמר קטן... בנחת... ובאהבה? יאמר־נא אדולף גריגורוביץ׳... באמת... בלי משוא־פנים... בלא לב ולב... האונאה למה?... והאם לא היה מפחד אדולף גריגורוביץ׳, אפילו אם היה לבו נוטה לכך, האם לֹא היה מפחד מפני: מה יאמרו „אבא״ ו„אמא״ והדודות... הן ודאי יש לו לאדולף גריגורוביץ׳ דודות.... ישיב־נא תכף־ומיד... אני מצַפה, אדולף גריגורוביץ׳!

קראה בקול מפקד, קמה מעל הספסל, נצבה כנגדו בקומתה החטובה ונעצה בו עינים לוהטות ותובעות.

— אני? — השיב אדולף גריגורוביץ׳ מתוך תהיה, כשהוא מתקשה בדבורו — את האמת?... בודאי... אם הייתי מסכים? כן... לא... את האמת? לא. בודאי לא.

— לא? — קראה הגברת חיות בבת־צחוק של קנטור ודמעות נצנצו בעיניה — לא? מפני מה? לפי שלא נשאתי חן בעיניו?

— אדרבא... אדרבא — גמגם אדולף גריגורוביץ׳ בִּדוּי — אם היא נשאה חן בעיני? — שאל והציץ בפניה מתוך התפעלות והסיע מיד את מבטו, שלא יכול לעמוד בפני מבטה החודר ותובע אמת — אסתר חיות נושאת חן בעיני הכֹּל. מאד, מאד היא נושאת חן בעיני... ואף־על־פי־כן... אם על־פי האמת... לא... לא הייתי נושאה לאשה... הייתי מפחד לִשׂא אשה יפה כזו... יפה יותר מדאי... לא הייתי מֵעֵז...

— כן?! — אמרה אסתר בנחת, כשלבה הולם בה מצער ועלבון — הרי שאדולף גריגורוביץ׳ השיב את בקשתי הראשונה ריקם... ואלו הייתי שואלת ממנו בקשה שניה... אלו הייתי מפציר בו לעשות בשבילי דבר של מה־בכך... נו, להרוג איש אחד — אמרה בקול שוקט לגמרי — יש בעולם איש אחד — הסבירה, שאין לי שום צֹרך בו... אדרבא, הוא מזיק לי מעט... והעִקר, שאורב הוא לי... אם כן, אני שואלת, אִלו הייתי מפצירה באדולף גריגורוביץ׳ ואומרת: אם לבך באמת טוב אלי, עשה־נא בשבילי דבר זה של מה־בכך, מה היה משיב על זה אדולף גריגורוביץ׳? — שאלה אסתר בקול מוצק ונָעצה בפניו מבט חודר.

אדולף גריגורוביץ׳ העמיד בה מבט מבֹהל ותמֵה, שתק שעה קלה, ואחר־כך אמר מתוך צחוק של בטחה:

— אם כן, משמע, שהגברת אינה אלא משטה בי... בדרך כלל... וגם הבקשה הראשונה, לא היתה, כנראה, אלא הלצה בלבד...

ואחרי תהיה משהו, בהכנעה ובהערצה:

— אני... בדרך כלל... הנני מעריץ מאד את הגברת חיות... אבל איני נושא את נפשי אלא לראות אותה כאחות לי... פשוט, יותר איני מֵעֵז...

– כך?... אמרה אסתר ופרקה את אצבעות ידיה מחמת יאוש – כך?... יותר אין לי מה להגיד למר... אנו הולכים...

VIII

אחרי זה לא נסתה אסתר אפילו לחפש איזו תחבולה שהיא, בכדי לעמוד על נפשה. להתחבא מפני הרוצח? לברוח? פעמים היו, אמנם, הרהורים מעין אלה מהבהבים במוחה, אבל הם היו נחשלים כל־כך וזוחלים כזבובי־חורף. רצונה היה חולה מחלה אנושה וכח „ההגנה העצמית" היה כמשתק. אסתר, שהיתה אכזרית בדינה על עצמה, לא הֵעֵזה גם עכשו לדבר כזבים אל לבה. „הוא — שליח היֹפי שלה" — מבטא נמרץ זה, שאמרו ה„רוצח", נחרת במוחה. היא קראה אותו אליה בהרהורי העברות ובזוהמה, שהיו ממלאים את כל חדרי לבה. היא סקרה אליו במאוייה הטמאים. והיא אמרה לנפשה בפֵרוש: כל דבריו ורמזיו של הלה, אפילו הגסים והמנֻוָלים שבהם, לא פגעו כל־עִקר ברגש הצניעות, שכבר חָלַל בקרבה. אדרבא, היא השהתה את הרהוריה בהנאה על רבים ממבטאיו. באותו יום שָגר לה ביד אחד ממשַמשי ההוטל „רוס־יה" פתקה קטנה, שעליה היו רשומות שורות אלו: „בטוח אני בך, יונתי, שלא תתחבאי מפני, ולא תברחי ממני, כי אין נסתר מעיני הצופיה, ובכל מקום שתבואי לשם, תמצאך ידי. הלא תהיי טובת־לב, יונתי, ותצפי לי. שלך ה. ה." קראה את דברי הפתקה, שנתה ושלשה ונענעה להם בראשה הכפוף כלגורל קודר. צפתה לו לַגורל הקודר ולבה פָעם בה מתוך קֹצר־רוח. והבדידות העיקה עליה בשעות אלה פי־כמה. השתוקקה לראות פני איש. לא קם בה רוח לסור לביתה של חנה, אחרי שכבר הסתירה בלבה שני רזים, שלא היתה מגלה אותם בשום אֹפן לאחות הצעירה: בקורו של ה„רוצח" ומעשה הבגידה של ה„דימון" המנֻוָל, המגַנה את כבודה בעיני הבריות על־ידי רמזיו הגסים. כנגד זה שאפה מאד לראות את אמה בוריסובנה, להציץ לתוך עיניה ברחמים, באמת, בקִרבה של אחות, והעִקר, בהבנה... של סליחה... ולקעקע את הקיר של חשד שביניהן. כי למה תחשוד בה זו?

אחרי ספור־המעשה של הרוצח בדבר אֶמה בוריסובנה רחשה לבה של אסתר אליה רחמים גדולים. שערותיה הגזוזות של זו, שהיו תחלה משמשות בשביל אסתר נֶקֹדת השנאה, נעשו עכשו מקור הרחמים והחנינה. פעמים אחדות יצאה בכַונה אל הככר של בית־הנתיבות, שאֶמה בוריסובנה היתה רגילה להזדמן לה שם. אולם פניה של זו לא נראו. כל אותם הימים היתה אסתר נרגשה תמיד, פזורת־רוח ומסֹערת־דמים, כתינוק המצפה לַנסיעה הראשונה בחייו. היא הרגישה בכל חושיה, שעומדת היא על מפתן תקופה חדשה בחייה, ששעת־המעבר קרֵבה ובאה, והיתה מתפללת שתחיש את בואה. היא לא יכלה עכשו להבליג על תשוקה קלה שהיא, שנצנצה בלבה. החליטה לחַבל כל מיני תחבולות ולמצא את אמה בוריסובנה... או את אדולף גריגורוביץ'... או את „הפיטן"... ואפילו את ה„דימון"... סרה לבית־הקהוה, פגעה ב„בורז'ואזיה" עם תְלי הגליונות. נצנץ פתאם הרהור בלבה לשאול את ה„בורז'ואזיה" למעונה של אמה בוריסובנה. הרהור סתם, בלי שום טעם ויסוד. האם ראתה ה„בורז'ואזיה" בחייה את אמה בוריסובנה זו? היודעת היא, למשל, על־דבר מציאותה של בריה כעין זו, ששמה אמה בוריסובנה?... כדאי... כדאי לדעת... והיא שאלה בבת־צחוק:

– אולי ידוע למר מקום מעֹונה של אשה אחת, אמה בוריסובנה?

והנה, הה, פלא! ה„בורז'ואזיה" הניצה פעמַים בראשה ב„הֵן". ולא עוד אלא שבאה לידי התרגשות.

– אמה בוריסובנה? ואני לא אדע את מקום דירתה? חי־חי... זו הגזוזה? פזורת־רוח... וחסרה משהו פה — ה„בורז'ואזיה" הצביעה כלפי המצח — ואני לא אדע את מקום דירתה? חי־חי... מי כמוני מכירה? הנני סר לביתה לעתים תכופות. היא מפצירה בי — ואני סר. רצונה של הגברת לדעת את מקום דִירתה של זו?

– כן. רצוני לדעת את מקום ביתה — השיבה הגברת חיות במרץ ובקֹצר־רוח.

– אם כן — קפצה ה„בורז'ואזיה" לקראתה — טוב היה, שאלך עם עם הגברת ואלַוֶה אותה לשם, עד הבית.

– מה שמו של הרחוב? ומספר הבית? — שאלה הגברת חיות, כדי להפטר מבן־לויה זה.

– הרחוב הוא רחוק מאד; זו היא סִמטה, אחרי הבולגרסקה, אחרי הקוֹסטצקה. הגברת בודאי תשכור לה מרכבה, אם כי זה יעלה ביֹקר. הרכּבים פושטים את הצור. לא. הגברת לא תמצא את הסִמטה. מספר אין לבית. הגברת סבורה, שגם שם כל הבתים מצֻינים במספרים כמו במרכז העיר? — קראה הבורז׳ואזיה בנגינה של מורה־דרך, המסביר לתינוקת נחמדה ורפת־כח — לא. שם כל הבתים הם בלי מספרים. זהו בית אדם, בעל שלש דיוטות. מתחלה בית כחֹל בעל שתי דיוטות... ולפני הבית הכחֹל בית כתֹם בעל דיוטה אחת. אני הייתי מלוה את הגברת...

– לא, אין צֹרך, לא כדאי — הפסיקה אותו הגברת חיות וכבר החזירה את ראשה ללכת. אולם ה„בורז׳ואזיה" קפצה, הקדימַתָּה, עמדה לפניה והתחילה לצַיֵן תכנית שלמה בדבר אפֶן ההליכה לשם. היא דאגה מאד, שלא תט הגברת מן הדרך ושלא תתבלבל, שכּן הרחובות והסמטאות שם מסֻבּכים מאד. הקדימה לה לכתחלה את התכנית של אודֶסה, כיצד זו בנויה, כדף האישקָקִי, חי־חי... הלא אודֶסה היא יפהפיה — קראה ה„בורז׳ואזיה" בגֵאות; וכשהשמיע הגוץ את המלה „יפהפיה", התיז מתוך פיו רֹק על פניה של בת־שיחתו — שוַיציה הדרומית, חי־חי... הן הגברת אינה אודֶסאית. היא מכּרתּו של אדולף גריגורוביץ׳... אל־נא תפן אל צד הרישֶׁליֶה, פושקין; כי־אם תפנה לשם, הרי עתידה היא לבוא עד קַנטַניה, רחוב בלינסקי ועד הלַנזֶ׳רון... אדרבא, הגברת צריכה לפנות לצד שמאל... עד הפרֶיאובּרַזֶ׳נית... דרך המולדַבנקה... עט, לא כדאי לגברת ללכת לשם — אמרה ה„בורז׳ואזיה" בודאות ונעצה בגברת חיות מבט של הערצה, מהולה בצער, שכמו הביע בפֵרוש: הנני חס מאד על גברת כבודה כזו, שתשפיל את כבודה לסור לסמטאות אלו — עט, לא כדאי — חזרה ה„בורז׳ואזיה" ביתר תֹקף.

– ומה שמה של הסִמטה? — שאלה הגברת בבת־צחוק, שאחרי כל הצִיונים והתאורים עדַיִן לא נאמר לה העִקר.

– השם? — השיבה הבורז׳ואזיה ונגשה לגברת חיות כדי פסיעה, שמתוך כך כבר היה רֹק פיה נתז מרגע לרגע על פניה — למאי נפקא מינה? — סִמטת האינוַלידים. כן. ולמאי נפקא מינה? — שם, ברחוב קוֹסטֶצקַיה יש רק שתי סמטאות, אחת ארֻכּה והשניה קצרה. ובכן, זו

הארֻכּה. שם ביתה של אֻמה בוריסובנה, בדיוטה השלישית. אכן, גם זו היא דירה — אמרה ה„בורז'ואזיה" בבוז ועקמה את פניה — קרן־זוית... אפל... חי־חי... פעם אחת באתי לשם...

הגברת חיות קנתה ז'ורנל מידי ה„בורז'ואזיה" ונחפזה להפטר מבן־שיחתה, שהתאבון לדבור היה תוקפו והולך.

— הגברת בודאי תשכור לה מרכבה... בלי ספק... מרכבה... — קראה אחריה הבורז'ואזיה בזרוז.

אולם הגברת חיות לא נענתה לעצתה של ה„בורז'ואזיה". תקפה אותה תשוקה לעבור דוקא ברגל את הדרך כֻלה עד מעונה של אֻמה בוריסובנה. הגיעה עד השוק המולדַבַנקי. פסעה פה לאט, לאט; נדחקה בין הצבור הצפוף; העיפה את מבטיה לכל הצדדים. פה הֻצגו לראוה כל מיני כלי־בית, שברי־כלים ונמושות, מטות ברזל ועץ, מזרנים קרועים, שהנעֹרת משֻרבבה מתוכם, גֻבות, אספקלריות, כנורות ישָנים, מפות ממֻעכות, מלבושים נכתמים, ספרים ותמונות — כל אלה חפצים וכלים, שכבודם פנימה בחדרי חדרים, שתכנם שלום־בית וסדרי־היים קולחים בנחת. זו היתה אינטימיות קרועה, רצוצה, שכבר נזדקנה ונפלטה באפס רחמים. אין רחמים בחיים. כל מה שמזדקן מתנַונה, וכל מה שמתנונה, ולא־כל־שכן היפה ביותר, שנִוּולו גדול ביותר, מקומו בין השופכין. אסתר חיות ראתה בחפצים אלה סמל עצמה וחייה. בין הבלואים והסחבות, החבלים ושברי המתכת, היו מנצנצות לפעמים גם רֶפרודוקציות של תמונות, שתכנן היו „נשף־חשק", „גשם אביב", „זריחת־שמש על ההרים ושקיעתה", „הנשיקה הראשונה". ויחד עם נתחי בשר חזיר נוטפים דם, קורקבנים, זרועות ובני־מעים, היו מתגוללים פה גם כעכים, תופינים נוקשים ושוקולַדה עם אֶטיקֶטות מְחלָדות, שכבר ירדו מגדֻלתן ונתגלגלו מן הקונדיטוריות הגדולות עד שוק־שופכין זה. אסתר השהתה את מבטיה על כל קֻפות החפצים, הרהיטים, המאכלים והממתקים, שהיו הכל מעֻרבבים יחד ורחמה בלבה את הממתקים ה„נפילים", וחשה געל־נפש מפני האינטימיות של זרים, שהֻצגה לראוה ולמכירה והרהרה בלבה, שכל זה הוא, כנראה, חק־הברזל, החלק השני של החיים, אבל רב־הכמות מן הראשון, ואולי גם העִקר הפי־חשוב וה„פנים". ובאה לידי החלטה, שאין מנוס, אין, אין.

אחרי חפוש מרֻבה הגיעה לבסוף עד שתי הסִמטאות, שאחת מהן היתה ארֻכּה והשניה קצרה, לפי דבריה של ה„בורז׳ואזיה". אולם ה„בורז׳ואזיה" לא דקדקה, כנראה, ביותר: שום סמטה משתי הסמטאות לא היתה ארֻכּה מחברתה. טעתה ה„בורז׳ואזיה" גם בצבע הבית; בית־אדם לא היה כל־עִקר במציאות פה, בשתי סִמטאות אלו. אסתר חקרה ודרשה הרבה מפי העוברים והשבים, טפסה על־גבי שלבים מעֻקמים ולוּלְיָניים. כבר לא סמכה כל־עִקר על דבריה של ה„בורז׳ואזיה". טפסה על הדיוטות העליונות וירדה גם למרתפים. היא החליטה למצא היום פה את מעונה של אמה בוריסובנה, ואפילו אם תהא זקוקה ללכת מבית אל בית. כל רגע היתה מחזירה את ראשה לאחוריה מחמת אימה. כל העוברים והשבים פה היו חשודים בעיניה. היא הסתכלה יפה יפה בפרצופיהם. כֻּלם הם רוצחים או גנבים — הרהרה בלבה בסקרנות. — והוי, הוי, העינים! — והיא לא ידעה כלל, שיש בעולם מספר גדול כזה של רוצחים וגנבים. לרגעים היתה מזדעזעת פתאם מפחד, שלא יתנפל עליה מי־שהוא מאחוריה ולא יַכֶּנה על ראשה באגרוף או בקרדֹם. והיא לא זזה מהחלטתה, טפסה על דיוטות וירדה למרתפים בתוך רפש, מי שופכין וריחות רעים. על־יד כל דלת היתה שוהה רגעים בלב נוקף. הדלתות היו בלי פעמונים. גם לדפוק בהן אי־אפשר היה, לפי שרֹב הדלתות היו פתוחות לחלל אפל, ספק אכסדרה וספק דירת־בית. רבים מן העוברים־והשבים כבר הרגישו בגברת משֻׁנה זו, שהגיעה בארח פלא לסִמטה זו והביטו עליה בחשד. בחצר אחת הקיפה אותה כנופיה של תינוקות קרועי־מכנסים ומלֻכלכים. לטשו עיניהם בתמהון על „גברת" זו.

— מי היא „פריצה" זו? — קרא תינוק אחד בקול.

— זו היא אשתו של ה„אַטַּמַּן"! — קראו פיות רבים מן החבריה.

אסתר זרקה קֹמֶץ של מטבעות אל תוך הכנופיה ושאלה אותם לאשה אחת, ששמה אֶמה בוריסובנה והיא גזוזת־שער. כל בני החבריה נטפלו אליה כאיש אחד.

— אמה בוריסובנה? כֻּלנו מכירים אותה? כֻּלנו. גזוזת־שער היא — קראו כל בני־החבריה פה אחד — בואי ונלֵךְ.

ואמנם, בני־הכנופיה הביאוה עד מעון אחד, שדלתו נפתחה על־ידי אֶמה בוריסובנה גופה.

– האת כמה טלטולים... ולבסוף... מה שמֵחה אני! – קראה הגברת חיות בחדוה.

אמה בוריסובנה נעצה באורחת הבלתי קרואה מבט חשדני ותמה, כאדם המשתומם למראה עיניו.

– הגברת לביתי? – שאלה בקול זר — לרגלי איזה ענין?

אסתר התקַשתה להשיב.

– אני סתם... כך... — אמרה והשתדלה לבדח את דעת עצמה ולהצהיל את קולה — באתי להציץ בפניה של אמה בוריסובנה... פה מעונך?... המֻתר לסור?...

– לסור? – גמגמה אמה בוריסובנה מתוך בלבול ומבטיה הביעו חשד מפֹרש — כן... אולם, לצערי... אח, לא, גברת חיות... למעוני?... אי־אפשר...

– מפני מה?... אמה בוריסובנה, מפני מה? – התעקשה הגברת חיות, כשהיא מושכת מתוך הסח־הדעת את כף־הדלת אל צדה, כנאבקת עם בעלת המָעון ומתכַונת להתפרץ לשם בעל־כרחה של זו – אולי מפני שאין זה לפי כבודי?... אמרה בהתול מר כלפי עצמה, כמבקשת להוכיח לבעלת־הבית, שאין היא גברת חשובה כל־כך, שאין לה להתבַיש מפניה — מכל־מקום... — הוסיפה וצפתה במבטיה להתרה.

– לא, לא, — השיבה אמה במרץ וסגרה את הדלת מאחרי שתיהן – עכשו לא... אי־אפשר... בפעם אחרת... אנו נֵרֵד...

שתיהן ירדו. שעה ממֻשכה היתה שתיקה ביניהן. השתיקה העיקה ואֶמה בוריסובנה כמו תבעה במבטיה בקֹצר־רוח את פשר הבקור הפתאומי וצפתה לדברים. אז התחילה אסתר להרצות לפניה את כל פרטי „הסקַנדַל" שבינה ובין ה„דימון". הן גָנה הלה את כבודה והוציא עליה שם רע ברמזיו הגסים בלי שום יסוד... בלי טעם כל־שהוא... „מְנֻול שכמותו", „רמאי שכזה". כל הגברים הם כך... רוצחים הם... רוצחים. ואנחנו „הכבשות התמות" אובדות... אובדות. הלא זהו סקנדל. לדין אמסור רמאי זה. מְנֻול שכמותו. כך תבלה אסתר את דבריה במבטאים חריפים, שיצאו מפיה בפעם הראשונה בחייה והרוָה מתיקות מכאיבה. אמה בוריסובנה שמעה בהקשבה מרֻבה ובתמהון את דבריה של הגברת הנעלה, שהיו שוטפים והולכים. כשעמדו מחמת הפסקה, ראו את עצמן עומדות בטבור הדריבַּסובסקה.

IX

והגורל הקודר בא בערב של אותו יום, כשהוא כֻלו חוגג ומעֻטף באדרת־קיץ. הירש הֶפנר עמד על מפתן חדרה כמנַצח וכמפקד, עינו החדה דלתה מיד את השנוי הנפשי, שנתהוה בימים מועטים אלה בגברת חיות. היא היתה כֻלה רועדת כיולדת נכנעת ומצפה לגורלה מתוך שלוה של אדם, שכבר נסתחף שדֵה־חייו. אמנם, פרצופה היה נתון בתוך עננים, אולם — גם הופעה זו תפסה עינו החדה: אלה היו ענני־קיץ, שרגעיהם סְפורים. אסתר כפפה קומתה, השפילה מבטה וצִפתה. אבל זה היה אכזר נוכל, העושה את מעשיו בערמה ובישוב־הדעת. הוא כרכר תחלה כמה וכמה כרכורים, האריך את רוחה, ענה בדברים וברמזים, השהה אותה על עברי פי־התהום, בדי שתרד אחר־כך אל תוך התהום ברצון טוב ובמסירות יתרה.

— האשה — אמר ה„משכיל באמת" והזיז את כסאו סמוך אל כסאה של הגברת חיות — היא מאכל, יונתי, שכל המבטים אורבים לו... חי־חי... וכל השִנים שבפיות חורקות עליו... אשה פנויה, יונתי, הריהי בודאי ובודאי מאכל לכל, ואם כך, ילדתי, הכי לא טוב לה, חי־חי... להגאל מכל הפיות הזוללים... למצא תקון לעצמה... להיות נאכלת, חי־חי... על־ידי האחד בלבד... שיָגֵן עליה... וכי לא כך, יונתי? — האשה — הוסיף ה„משכיל באמת" והטיל את כף־ידו על שערות ראשה של הגברת חיות — כשהיא פנויה, הריהי דומה לנר דולק, שאינו מְטֻלטל ביד בטוחה וחזקה, כי־אם פורח לו באויר, שאורו וחלבו מפציעים ונתכים לצדדים, חי־חי... כזו היא האשה הפנויה, גברת חיות...

— האשה — היחידה... הפנויה... הלא זו היא שטות... אבסורד גמור. . חי־חי... — קרא הירש הֶפנר, כשהיה פוסע על־פני החדר וצוחק בצחוק מפיסתופל.

הגברת חיות הקשיבה לדבריו בפנים לֵאים ושלֵו־רוח ומתוך בת־צחוק אוילית. ואחרי זה בא המעבר. היא קפצה משרעפי־לב, מהזיות־ימים וחלומות־לילות, ממאויים חרדים ומפרפרים כיונים, אל תוך המוצק והודאי.

הירש הפנר היה הרַבּון והמנַצח. הוא היה עז בדעותיו ותקיף במאוייו הנמרצים. דבריו – גזֵרות, ותשוקותיו – תהום החטא. והיא עשתה אותו אלהוּת לעצמה. בשטפן הכביר של תאוותיו וּבעזוזן הנמרץ של הנאותיו גרף הויה רופפה זו, ששמה אסתר חיות, צרר את תשוקותיה המפציעות, הִשלן ועורר בקרבה כֹּח ההנאה, שהיה נרדם במחבואיה. הוציאה מהוטל „רוסיה" והעבירה אל מעונו המרוָח שבהוטל „לונדון", הנשקף על־פני הים. נתנה את כל חפציה ושמלותיה מתנה למַרפה, שנפרדה ממנה בדמצות, ואת המזודה הריקה – לוולודקה, שהטיל מיד לתוכה את כל רכושו: מסמריו, חבליו וגם את הפטיש הקטן, והקציע מיד מקום לאוצרו בתוך הקיטון. עברה אסתר אל תוך שפעת החמדה והעשר ותהי להירש הפנר פילגש ומשרתת. נענתה בתאות־רצון אל כל גזרותיו והטביעה את עצמה בתוך מדוחיו. אולם לבת החריף ומאוייה הערים, שהקיצו מתרדמתם כחתולים והיו מגיחים מכל קרן־זוית חבויה ומכל קֶפל שבנשמה, חִדשו מדוחים, שעלו בחריפותם ובציניותם על שלו.

– „רוצח" נחמד שלי, „נוכל" אהובי. עורבי שחור־הכנפים. „אטַמַן" רצוי שלי! – הוי, מה מתוק, מה חריף! – היתה קוראת ברגעי־שכרון מתוך קריעת לבושים ורמיסת חֻקים – בפעם ראשונה בחיי... – שִקרה מתוך שכרון.

– הה, מה מתוק! – היתה מיַללת מחמת תענוגות בשרים – בלי... בלי... בלי אהבה... ועם רוצח... ואין אלהים... אין... אין – היתה גונחת מתענוגים וכופרת מתוך שפעת אשר ותאוה. – הה, הה, הה... „דימון מנֻוָל שלי... „פיטן" אוילי... חי־חי... הה, הה, הה... אתה... אתה... ואני מה?... אני... אני... שמי... מה?... כך, כך... מה חריף... ועוד... עוד... איזה שֵם אחר... עוד... עוד... אתה... אתה... ה... ה...

היא היתה מכנה אותו בשמות של גנאי הכי־הפקריים שבלשון־האדם והיתה מתרפסת לפניו מתוך חֻצפה לבדות גם לה שמות של גנאי בלי־שעור. הַמצָאָתם של שמות־גנאי ודבורים של נבול־פה היו אצלם אחד התענוגים הכי־עזים, ששניהם היו מתחרים זה עם זה בכח החִדוש, ואחד החוטים הכי־חזקים של הקשר שביניהם, שהיה משזר והולך לאו דוקא ברגעי שכרון, כי־אם דוקא מתוך מין ישוב־דעת קודר והנאה סופגנית. היא השתחוותה להירש הפנר מתוך תודה בלי־מצרים על שהפיל מעל

שכמה מעמסה כבדה: קלון־תמיד ומוסר־כליות, והיתה מעריצה את הודאות והמוצקות שב„רוצח". לבשה שמלות שקופות ו„מדקלטות", כפי טעמו, והתחילה מחקה שלא בכונה את אפן דבורו ומתבלת את דבריה ב„מימרות", השגורות על פיו. הוא היה לה מטה אכזר להתנקם בכחו בכל: בעברה, בכל הגברים הצידים, בנשים, שיות תמימות אלו, ב„פיטן" האוילי, ההומד בגנבה ובפחד... חי־חי... מתוך שפשוף שפתים... באדון חיות, הבטוח בכחו ובאשרו... חי־חי... ב„דימון" המנול, בחלומות־העלומים ובכל מדת טובה ותכונה ישרה. הה, מה שטם הוא „זוהמה" זו, שכללה, כפי הסברו, את כל אותם... אותם... הישרים... ארנבותיו של הקדוש־ברוך־הוא... אלה החוטאים בצנעה... כפשפשים... אי, טפו... ואסתר חיות היתה מתחרה עמו במשטמה זו. היא נעשתה קולנית בדבורה וגרגרנית בהנאתה, גסה בתנועותיה וחרדה על פטום בשרה. הוא היה אמן ההנאה והטעם הטוב, והיא למדה ממנו תורה זו. הוא ידע לצרף צבעים, ריחות וטעמים, לברר את המאכלים הכי־מתוקים ואת המשקאות הכי־טעמים; ידע סוד הצרופים של פרחים; ידע להתענג על השירה ולדלות מתוך כל הכחות הרוחניים הנאה גופנית. הוא ידע לרקום רשת גדולה ומסבכה של תענוגות והנאות, שהרגעים והשעות היו נלכדים לתוכה כצפרים, וידע לקרא חג... חג ארך. והיא היתה תלמידתו המקשיבה. כלביאה, המתפנקת בתוך החולות, כן התפנקה אסתר בחולות החלין והחטא. היא טבלה את בשרה בשמנים ובבשמים, חדלה ללכת רגלי. היא היתה קופצת ממרכבה סגורה לזוברתה. ידים של מלצרים, שמשים ושפחות היו נכונות תמיד לשמשה והיא היתה כמכשפת, כאלו צצו לה כנפים... ויש שהיה נדמה לה, שכבר נעקרה מכל העבר; מקלון־התמיד וממוסר־הכליות, שכל מה שהיה בחייה עד עכשו, לא היה אלא קושמר. לפני כמה שנים נשלחה לארץ גזרה לעבודת־פרך, לסגוף של גוף, למוסר־כליות לחלומות מענים ולהזיות, המוצצות את דמם ולשדם של החיים. אולם עכשו נצלה מקושמר זה נצלה, נצלה.

היה בהירש הפנר עוד קו אחד, שרתק ביחוד אליו את לבה של אסתר חיות ככלב בשלשלת: היא הסגלה ללבוש צורות ומסוות בלי־שעור

כפי צֹרך השעה, ועל־פי־רֹב, כפי צֹרך הרצון, שהיה עולה לפניה, רצון זה, שהיה תמיד נגלה לעינו החדה של הפנר תכף לנצנוצו.

פעמים היה מזמין אל ביתם, על־פי רמז קל של „אסתר׳קה״, כנופיה קטנה של חבריו לנשף של חגיגה. כֻלם היו טפוסים חשודים ואמני־החיים. חגיגות אלה היו מכות גלים עזים של חדוה הפקרית והיו מביאות את אסתר לידי התלהבות של עבודת־אלהים. אח, אח, בשביל נשף זה עצמו, בשביל רגעים אלה עצמם — היתה הגברת חיות קוראה מתוך שכרון עליצות — כדאי היה להִוָּלד... כדאי היה, כדאי היה — היתה חוזרת מתוך רקודים עוים וכְלות־הנפש להתמכר במסירות גוף ונפש אל כל יושבי חלד... והוא, בעל־הבית, מה זריז היה להתחפש וללבוש את הצורה הנאותה. פעם היה חתנהּ של אסתר׳קה, הכלה הצנועה, ופעם היה אוהב קנאי. עתים התנהג עמה כעם פילגש שפלה ועתים היה הבעל כדת ודין... הפקח... חי־חי... היודע להעלים את מבטו בשעת הצֹרך ולעבור בשתיקה על מה שראוי לעבור עליו. ופעמים היה בא עמה אל בית־משפחה אחד, אל הה—גים, בֵית יהודי אורטודקסי, עשיר מֻפלג ובעל־צדקה מְפֻרסם בעיר, שהֶפנר היה עומד עמו, כנראה, באי־אלה יחוסים מסחריים. הה, עד־כמה שִׁנה שם הפנר את צורתו! זה היה סוחר משכיל, מְיֻשב, מְנֻמס ונחמד לבריות, והיא, אסתר, זוגתו הכשרה. הפנר מלא את תפקידו באֹפן מְצֻין — והיא בעקבותיו: שתקנית ותמימה. מנהגי הבית, שהיו פַטריַרכַליים ומוצקים, האורחים התמידיים בו, הקרובים והעניים מקבלי־הנדבות, העלו על לבה של אסתר את בית אביה, בית ישפה, הפתוח לאהבה ולנדיבות. והיא עברה בחזון־רוח לעולם הילדות כשהיא בבית אביה... והכל, כל בני בית הה—גים נהגו בה חבה של ילדות. ביחוד לא זזה מלחבבה בתו הצעירה של ה—ג, זינַאִי.ּה, עלמה כבת־שש־עשרה, שהיתה תמיד נטפלת אליה בלטופיה ובנשיקותיה.

— אח, גברת הפנר — היתה העלמה זינַאידה מדברת בהתפעלות — הן אַתּ הנך עדַין עלמה ממש... וצנועה שכזו...

— התמימים! — היתה אסתר לועגת אחר־כך בהפקרות. ולעג זה הִרוה אותה נחת סופגנית.

ושוב מעשה ישן נושן: הוא אֲכָלָהּ בכל פה, שְׂבָעָה ומאס בה. אֶרע לאסתר חיות מה שאֶרע לאמה בוריסובנה ולכל בת־חוה, המטילה את עצמה לרגלי האיש בספרת־תאוה, במסירות גוף וכבוד בלי חשבון ובלי הערמה תגרנית זו, המנֻולת, אמנם, את האשה, אבל מעמידתה להתקַים בעולם זה במלחמתה עם הגבר התקיף ממנה. הוא כבר בז לה, כמו שבז השכור לצלוחית, המגמיעה אותו עד הקאה, שאין לה בעיניו תקנה אלא שבירה. ימים, ערבים ולילות היתה אסתר יושבת יחידה בהוטל ומצפה לו. היתה סורטת בצפרן אצבעה את זגוגית החלון ומצליפה דרכה את מבטה למלא ארכו של הרחוב. היא ראתה בחוש, שהקרקע המוצק מתחמק ממנה מתחת רגליה, והיתה מתמקמקת ביגונה ופניה היו מחוירים והולכים. גם צלקות כְּחֻלות נסתמנו תחת עיניה: מיגון ומנדודי־שֵׁנה. היא לא משכה את ידה מכל אלה כלי־הזין, שבהם משתמשת האשה, המתאמצת לחזור ולכבוש בכֹחה את הגבר, שכבר קץ בה: בערמה ובתחנונים, בכעס, בהתרפסות וגם בדמעות. היא בקשה ממנו את סבר פניו כנדבה והיתה מתפללת למבטו היפה. היא היתה מסַבה ערְמה דרך ישיבה במטתה עד שעה מאֻחרת של לילה ומצפה לו מתוך פֵּרוק כפים, והיתה משוטטת על־פני בתי־האכל והקלובים ומחפשת אותו במבטיה. היא גם רִגלה אותו, כשהיא אכולת־קנאה.

— כבר מאסת בי! — היתה חורקת שניה ומנענעת לקראתו באגרופיה — מ א ס ת, כ ל ב ! הגד־נא לכל־הפחות את האמת — היתה תובעת ממנו, כאִלו אינה מתכַונת אלא להעמיד את הדבר על אמִתו — אל־נא תהא רמאי.

— כבר חמדת יפהפיה אחרת. א ח ר ת ! קראה פעם אחת בודאות אכזרית והתנפלה עליה באגרופיה. שבעת אותי, רוצח. ש ב ע ת !

— הוי, הוי, למה אין אתה מכה אותי, מנֻול? — היתה קוראת ביללה ומגישה אליו את חָזֶהָ הסוער — הכה, נו הכה... אנא... — היתה מתחננת מתוך דמעות מנצנצות, כשמתוך עיניה נשקפו רך ועדינות של מסירות בלי־מצרים.

והוא, שהיה על־פי־רֹב מבֻסם, היה בז אפילו להשיב לה. רק פעמים היה רוטן מתוך תעוב גמור:

— הֲלוכך כשֶל... כלבה זקנה... ולמה נתעַבֵית כל־כך?...

ומיד היה משתמט ומתחמק ממנה. ימים, ערבים ולילות היתה מבלה אסתר בבדידות ההוטל. פעמים היה סר אליה אחד מן הכנופיה, מאלה הטפוסים החשודים, שהיו לשעבר שֻתפים לחגיגות, והיא היתה מתעגבת עליו אגב בטלה והרגל מתוך תעוב הלב, עד שהיתה קמה ומגרשת אותו מן הבית. כשני חדשים רצופים כבר לא פגשה באמה בוריסובנה ולא ראתה את פניה של חַנה. יש שהיתה תוקפת אותה תשוקה להתעגב על אדולף גריגורוביץ׳, היתה סרה לבית־הקהוה של פַנקוני, מציצה בו בגנבה מרחוק, לא מעֻזה ומתחמקת. ודוקא ה„דימון" היה נטפל אליה. כמתוך מחבוא היה תמיד מגיח, צץ על־ידה ונטפל אליה. דומה, שהיה שומר את צעדיה. הוא היה מפציר בה, שתזַכה אותו בטיול משהו... נו, שעה קלה... שיהא נהנה מזיו פניה... הן הוא עבדה הנאמן... לנצח־נצחים... הן הוא כורע על ברך לפני גאיונותה... — כך היה מדבר בפשטות, שלא עוררה בלבה של הגברת חיות אלא בוז גמור... והיא לא היתה אלא מצילה ממנו דבורים בדבר אדולף גריגורוביץ׳, אמה בוריסובנה, שאספה לביתה את „השודד הפורח" וסועדת אותו ומספיקה לו אפילו יי״ש, העלמה חנה ישפה שהיתה עדַין, כפי שהבינה מתוך רמזיו של ה„דימון", מעריצה אותו ומפרפרת על ברכיה לפניו. והיא היתה מקשיבה לדבריו מתוך פְזור־רוח, כאדם ששומע ספור־המעשה בדבר עולם זר... על דברים, שקרו לפני כמה וכמה יובלות שנים... וכשהיתה נפטרת ממנו, היתה מהרהרת כמו מתוך קושמר:

— הן יש לי אחות... אחות...

אולם יחד היתה שבה אל צערה ואל מדוי תאותה.

וכך, בשבתה פזורת־שער, מפֻנקת, מבֻשמת, ב„פֶניוּאַר" שקוף ומדֻקלט, שהיה משקיף את כל אֵברי בשרה החטובים ומאציל להם גֵרוּי מיֻחד, פניואר זה, שהירש הפנר לא היה יכול לעמוד בפניו ושלא היתה לובשת אותו אלא ברגעים מיֻחדים של חג־הבשרים, בשבתה כך שקועה בהרהורי־תאוה ומצפה לו, לרצוי — והנה נפתחה הדלת כבלא דפיקה, ועל המפתן עמד יהודי גבה־קומה, לבוש קפוטה וכובע אטלס על ראשו

אחד מאלה היהודים המהדרים, שהיו שכיחים לשעבר בבית אביה והרגילים גם עכשו בביתם של הה—גים, עניים בני־טובים, הנוהגים להתארח שבועות בבית־אב, כשהם סמוכים על שלחנו ומדברים ברחבות כבעלי־בית גמורים.

— שלום! -- קרא היהודי ברחבות ולא נרתע כל־עקר מפני מראיה של ה„חצופה". — אני — לרגע, לרגלי ענין.

— בבקשה — אמרה אסתר ולא כסתה את ראשה, כאלו נתכונה להתחרות בחצפה עם יהודי מתחסד זה.

— אני, גברת... איני, חלילה, עני המחזר על הפתחים — אמר הלה מגבוה בתוכחה למפרע כלפי הללו, שעלולים לחשוד אותו בכך — מי שסובר כך אינו אלא עולבני — הוסיף בתרעמת, שהיתה מכֻוֶנת, כנראה, כלפי בעלת־הבית.

— דבר זה לא עלה כלל על דעתי — אמרה בעלת־הבית בהתנצלות.

— זהו דבור של חכמה — אמר האורח בנדיבות מגבוה, כשהוא ממצמץ בעיניו, כאדם שאינו יכול ואינו רשאי להציץ בפני השלהבת ומכל־מקום הוא מציץ... אמת... בגנבה. — כן. אינני... אם כי... אם כי... אין לכחד... — הוא זקף את גופו — קצת מעדו רגלי... הייתי עשיר ואבדתי את ממוני בענין רע... משהו נתמוטטתי... האדם, כשהוא מתמוטט משהו, עדין יש לו תקנה. ופעמים, אדרבא... הוא מתעלה על־ידי כך — הכניס האורח בהבלעה בין דבריו כמאמר המֻסגר, שלא נתכון, אמנם, להתעכב עליו הרבה — כן, נתמוטטתי, גברת. אבדתי את ממוני בענין רע... אבל מזה אין ראיה, שאבדתי את כבודי... אין ראיה — הטעים מתוך קובלנה של תוכחה, שהיתה מכֻוֶנת בפֵרוש כלפי בת־שיחתו.

— ודאי אין ראיה—אמרה אסתר חיות, כדי לגולל מעליה את החשד.

— ולפיכך — קרא האורח כמנצח — אני זקוק לעזרה... לא לנדבה, חלילה, כי־אם להלואה. מבינה היא הגברת... מֻכרח אני לכֹף מעט את ראשי... כל מקבל משפיל את עצמו... בעל־כרחו... ודאי טוב היה, אלו לא הייתי זקוק לכך — אמר כבא בטענה — שאין זה לפי כבודי... בת יש לי בחוץ־לארץ... יפת־תאר... ממש כַגברת... אלא שהיא מסוג אחר... לא כַגברת... חלילה...

– לא כמוני?... חלילה? – שאלה אסתר בבת־צחוק.

האורח לא ראה צֹרך לעצמו לחזור ולטפל בדבור זה. הוא המשיך את דבריו:

– ודאי, אני, כשהייתי נותן לאחרים, הייתי נותן בעין־יפה... שלא לבַיש...

אסתר זרקה לו לתוך ידו שטר של מאה רֻבל ושתי מטבעות של זהב. הלה עַיֵן יפה יפה במתנה הרחבה מתוך פקפוק וחשד. רק אחרי שעה קלה של עיון נהרו פתאם פניו, כאלו רק עכשו תפס את ערכה של המנה היפה, שנפלה בחלקו. הוא שאל בבת־צחוק של חנופה:

– כדאי היה לדעת, מה שמה של הגברת?

– הגברת הֶפנר — השיבה אסתר.

– כך, כך... – הוסיף הלה לגמגם ועיניו הבריקו מעֹנג. וברגע זה היה באמת דומה למקבל נדבות. אסתר חמלה אותו.

– יואֶל־נא מר לסור גם לביתם של הה–גים – אמרה בעלת־הבית בנדיבות־לב – הם מַכָּרַי, אנשים עשירים והגונים...

– הגונים? באמת הגונים? – שאל האורח, ששוב התעודד וקבל צורה זו של רחבות, שאבדה ממנו לרגע, מחמת שהיה נדהם מן המנה היפה — אבל הגונים באמת? – הן אין זה לפי כבודי לסור לביתו של מי־שהוא... אני אינני מקבל... חלילה – דבר שוב בקול זה של קובלנה, המְכֻוָּנָה בפרוש כלפי בת־השיחה.

– אלה הם אנשים הגונים באמת – השיבה אסתר בפשטות – וגם יראי־אלהים... ממש חסידים... מְנֻמסים מאד... הה, הה, הה–גים... שם אפשר לאדם שכמותו גם להתארח...

– אם כך?... – אמר האורח וכבר החזיר את פניו כלפי הדלת – זהו ענין אחר... אסור, אסור... בודאי אסור... – אמר כמבטיח לַקים את בקשתו של מי־שהוא.

– אבל אל־נא יגַלה להם מר, שהגברת הפנר שלחה אותו אליהם...

לא כדאי – קראה אסתר אחרי האורח המתרחק.

האורח החזיר אליה את ראשו, נעץ בה מבט מבטל ואמר ברחבות אחרי תהיה קלה:

— מובן מאליו... הן אין זה לפי כבודי... אם ה–ג זה הוא באמת אדם נשוא־פנים... הן אין זה לפי כבודי לגלות לו, שהיה לי שיח ושיג עם „שכזו".

האורח יצא בדרך שררות. ואסתר חיות כמו תפסה ברגע זה בעיני־בשרה את עֹמק השפלות, שהיא נתונה בתוכה, אולם לבה כבר לא ידע בכי.

— ש כ ז ו !... חַי־חָי...

XI

והוא בא לאודֶסה. הוא, הקברניט, שאבדה לו ספינתו, בעלה של הגברת אסתר חיות. וכבר היה מסב בחדרה של חנה והיה מרצה לפניה את כל פרטי בריחתה של אשתו. קולו היה קולח בנחת וב„יבשות" כרונולוגית, כאִלו היה סח ספור־מעשה שכיח, אחד מספורי־מעשיות אלה, שבני־אדם אינם מספרים לחבריהם אלא משום שגוף המעשה סדר־העולם הוא. הוא תאר לחנה ביחוד, אגב עִשון פפּירוסה, את הפרטים של אותו בֹקר אחרון, כשקם משנתו וקרא לאסתר׳קה בשמה ואין עונה. הוא היה תמֵהַ: היכן היא אסתר׳קה? מוחו לא תפס דבר. מן ההרגל היה, שאסתר׳קה היתה מגישה לו בכל בֹקר את הסנדלים ומוסרת אותם לידיו. פעמים היתה שמה ממש את רגליו בסנדליו, בידיה ממש. ובאותו בֹקר קרא: אסתר׳קה! אסתר׳קה! ואין עונה. מיד הבין, שדברים בגו. קרא למַרפה. אחרי זה בא ה„פיטן". שאָלו לאסתר׳קה. עמד והציץ בתמיה. והמֵחם כבר רותח על השלחן. מישה׳נקה היה רעב ביחוד באותו בֹקר...— כך היה מרצה האדון חיות את פרטי הדברים והיה זהיר מאד בסְדרם של המאורעות. אחר זה עבר אל בְסוסו העיוני של המאורע. הוא היה פשוט תמֵהַ על גוף המאורע. פשוט, מוחו לא תפס. הוא אינו מבקש אלא דבר אחד: לתפוס בשכלו טעמו של דבר. הן לכל דבר יש טעם, וכל ענין אפשר להסביר על־פי שכל. מפני מה? — הוא אינו אלא שואל: מפני מה? — שמא, חלילה, לא ראתה אסתר׳קה בביתו חיי כבוד ונחת? האם לא היה מעריץ אותה? — מילא הוא... הוא..., אבל שני הילדים מה חטאו? מאותו

היום נעשה הבית ריק כל־כך, פנה זיוו, פנה הודו. גם ה„פיטן" לא סר אליו מאותו בקר אפילו פעם אחת. והעקר — קרא במבוכה מבדחת — היכן היא, אסתר׳קה? איה מקום דירתה? ומה שלומה? שמא, חלילה, נפלה למשכב? והן היא זקוקה ודאי לכסף — טען בתמימות נלעגה — ואם כבר לוֹתה מאחרים, הרי עלי לסלק תכף־ומיד את החובות, את הקרן ואת הרבית, אדרבא, אדרבא... והלא אין לה פה איש... חוץ מהאחות הצעירה... וגם האחות הצעירה אינה יודעת את מקום דירתה? הרי זה ממש תמוה... הזאת היא אחות? פשוט, אין השכל תופס דבר זה.

וחנה, ששמצה את דבריו של האדון חיות בהבנה פקחית, המכֻוֶנת כלפי גוף הדברים, כלפי הטוען והנטענת, השיבה, שאינה יודעת לפי־שעה את מקום דירתה של אסתר, לפי... לפי... — אמתלה זו בדתה מיד מלבה — לפי שהיא העבירה בימים האחרונים את דירתה למקום אחר, אלא שלא גִלתה לה עדַין את המקום — לפי־שעה... ברַם... יש עצה...

היא הלכה עם האדון חיות לביתו של פויזנר, כדי לשאול אותו למקום דירתה של האחות הבכירה. פגעו שניהם באדולף גריגורוביץ׳. בין כך וכך סרה החבריה לבית־הקהוה של פַנקוני. היו יושבים אל שלחנו של אדולף גריגורוביץ׳ והיו מטכסים עצה. נגשה ה„בורז׳ואזיה" ברכה את המסֻבים כאדם קרוב, נעצה את מבטה בחנה ואמרה מתוך התפעלות:

— ממש כאחותה הבכירה...

— האם מכיר ה„בורז׳ואזיה" גם את האחות הבכירה? — שאל ה„דימון", כשהוא טופח ל„בורז׳אזיה" על שכמה.

— אם אני מכיר את אסתר חיות... את הגברת חיות?... גברת יפהפיה זו, המפֻרסמת בכל אודֶסה?... אה, אה... מכיר, ודאי מכיר — קראה ה„בורז׳ואזיה" בגאות ובהחזקת־טובה לעצמה — הן מעונה הוא בהוטל „לונדון"... בבולַר הניקולַיבי...

האדון חיות נפטר מיד מבני־הכנופיה. ואחרי שעה מועטה כבר היה במעונה של אסתר.

— אסתר׳קה — אמר האדון חיות תכף לכניסתו — אל־נא תבהלי.

– לבלי להבהל? — אמרה אסתר בהִתול מר כשהיא מסבה על הספה מקֻפלה כנחש — מפני מי?

– אסתר׳קה, — חזר ואמר האיש, שהיה תמיד מוצק ובטוח באשר,— אני... איני... בא בטענה... חלילה, אסתר׳קה.

– לא בטענה? — חזרה ושאלה בלעג.

– ולא אבוא, חלילה, בדין...

– לא יבוא בדין?... ואולי ימסור אותי האדון חיות לבית־דין?... חה־חה... — צחקה בצחוק חצוף של קנטור.

– אסתר׳קה... אל־נא... לא כך... אל־נא תדברי... אל־נא נדבר... כך... בכֹבד־ראש, אסתר׳קה...

– ? ? ? ...

– איני מבין, אסתר׳קה... אני איני מבין... הנני, פשוט, תמֵה, אסתר׳קה... הן איני אלא שואל הסבר... טעמו של דבר... הלא אי־אפשר בלא טעם...

– אדון חיות, כל זה הוא משעמם...—רטנה אסתר בבוז.

– אסתר׳קה, — הוסיף ואמר האדון חיות, — אבל אני... אני... אוַתר... אסלח... כאלו לא היה כלום. ממש, לא כלום... נשוב־נא אל ביתנו... הילדים מצפים לך שם... נשוב מיד... — אמר האדון חיות, שתפס לבסוף את הנוסח הפשוט של דבור האדם, הקולח מן הלב.

– ואם לאו, אסתר׳קה — אמר אחרי תהִיה קלה — אצפה לך. אחכה. ימים רבים אחכה לך. יש בי כח לחכות... הרבה... הרבה... תמיד הנני מוכן לקבלך.

– תמיד? — העירה בהתול.

– כן, תמיד, אסתר׳קה... ואולי זקוקה את לכסף... אסתר׳קה?

– אַת, בלא גמילות חסדים... אדוני... — הפסיקה אותו מתוך תעוב. האדון חיות נשתתק לרגע, פניו נעשו נבהלים מאד. מבטיו המטֻמטמים תעו לצדדים, התחננו ושאלו פשר הדברים.

– אסתר׳קה — הבליג לבסוף על סערת־רוחו — איני... לא אהיה... למסֹא... כרצונך... רק הסבירי־נא לי: מפני מה?... מה קרה?... הלא אני תמה, הן אני ממש תמה...

הוא נגש, כשהוא מציץ בעיניה בתחנונים ככלב מסור.

ברגע זה כבר עמד על־ידם שלישי. הירש הפנר, כשהוא מבסם, התפרץ פתאם אל־תוך הבית.

— האח, חתולי השחור! — קראה אסתר, קפצה אל הפנר וצבטה לו בלחיו בצחוק הפקרי, שלא הניח כבר שום מקום לתמיהתו של האדון חיות.

המבסם דחף בבוז את ידה של אסתר וגרשה מעל פניו. אחרי־כן נעץ עין באורח המוזר, הגיש אליו את פניו כמבקש להריח בו. האדון חיות נרתע לאחוריו באימה אינסטינקטיבית.

— ומי הוא זקן אשמאי זה, יונתי? — אמר הפנר, קפץ אליה והציץ לתוך עיניה בחשד, כשהוא מגיש עד חטמה ריחו של היין.

— יואל־נא האדון חיות לעזוב... לפי־שעה... את... הבית... — אמרה אסחר בקול מפקד.

— הנני נכנע... — אמר האדון חיות בהכנעה נלעגה — שלום, אסתר׳קה. הנני מצפה, אסתר׳קה...

— כבר שתית, שכור... עם... יפהפיות? — קראה אסתר חיות אחרי יציאתו של האדון חיות ודחתה את גופו ופרצופו בידיה.

— ומי הוא זקן אשמאי זה? — חזר ושאל הפנר, כשהוא שב ומסמיך את פיו הריחני אל פניה.

— אל־נא תעז, שכור, לכנות כך איש זה... בעלי הוא... השומע אתה, שכור מנוול?... — קראה אסתר בפנים לוהטים ממשטמה ונענעה לקראתו באגרופה.

— בעלך?... כלבה... ע ו ג ב ך !... — קרא הפנר והציץ לה לתוך עיניה בעזות חשדנית. ואחרי רגע של ישוב־הדעת, כנראה, בודאות של שכור — זהו עוגבך... מנוולה!

— דם, כלב... אתה פוגע בכבודי... — התפרץ מפיה של אסתר חיות דבור אוילי, שהיתה, כנראה, דשה בו לפני ימים רבים, רבים.

הפנר תפס את גופה וגפפו בכח.

— נו, נו, יונתי — דבר בקולו השכור, כשהוא מלקקה בלשונו —

התוַדי־נא... חי־חי... הלא זהו „קרן" שלי... חי־חי... שְתפי... חי־חי... זקן זה... — קרא בצחוק של שבע־רצון. — כן, יונתי?

— דם! — קראה אסתר בקצף.

— יונתי, — דבר הפנר בקול רך, — למה תרמי אותי, כבשתי התמה? גם אני התניתי עמך אהבים... חי־חי... ועם שכור התהלכת פעם אחת... הוא היה שטות בשלולית של מים... שלובת־יד, חי־חי... זה היה עוד לפני... לפני... ואני כבר הייתי מרגל אחריך... חי־חי... עוד קדם שאספתיך אל ביתי... חי־חי... ולאדולפצ׳יק לא היית סוקרת את עיניך וחומדת אותו? חי־חי... ולבן־פקועה אחד עם שפם פעוט, וה„דימון"? חי־חי... מכיר אני בכן, כבשות תַמות... חי־חי... ממש כאחותה ה„פעוטה" באותו הלילה... חי־חי... אני, אמנם, נתתי את עיני בבכירה... אולם ה„פעוטה" קדמַתּה וקפצה אלי באותו לילה... חי־חי... גם ה„פעוטה" היתה נדיבת־לב... חי־חי... ותרנית... ה„פעוטה"... — היה חוזר בלי הפסק, כשהוא מנהל בכבדות את לשונו בפיו — חי־חי... חרוצה היא ה„פעוטה"...

— משקר אתה! — קראה אסתר, שקפצה לקראתו כנשוכה וסטרה לו על לחיו — שֵם רע אתה מוציא, מְנֻוָל, על אחותי הכשרה, דם, כלב!

הפנר השתער עליה בכֹח, והיא נאבקה עמו, עד שנתמוטטה ונפלה על הקרקע תחת רגליו הדרסניות.

— הרי לך, כלבה! — קרא כמונה את המכות בקצף מתגבר — בשכר בן־הפקועה עם השפם הפעוט... והרי לך בשכר אדולפצ׳יק... ובשכר ה„דימון"... והרי לך בשכר הזקן האשמאי, עוֹ֗ב החדש...

אסתר חיות ספגה את המלקות כאת שכרה ולא הוציאה קול מפיה. רק הלב חשב להשבר, כי נִבּא לה: אמת בפיו של הרוצח בדבר ה„פעוטה", אמת.

ורק אחרי זה, כשיצא ה„רוצח" מן הבית, התפרץ מתוך הלב הבכי הגדול, שנִתּן, אולי, לאדם רק פעם אחת: בכי על קלון האחות.

בברכים כושלות שרכה אסתר חיות את דרכה אל האחות. היא הלכה לחקור מפיה, אם יש אפילו טפה של אמת בדבריו של ה„רוצח". היא

הלכה לגלות לבה לפני האחות הצעירה, להתודות לבסוף ודוי גמור. תדע־נא את טיבה של אחותה הבכירה, תדע־נא.

חנה קבלה אותה בפנים מזהירים ובפשטות, כאלו רק לפני שעה קלה עזבה את ביתה. היא חבקה את האחות הבכירה בדעה קרה, כדרכה, וישבה והציצה בפניה מתוך הבנה פקחית וסולחת.

— חנה, חנה׳לי, — התחננה אסתר בתמרורים — מפני־מה אין את שואלת לשלומי ו...למעשי? — כאלו זרה אני לך... כאלו איני אחות לך...

ואחרי זה בקול ממקור־הדמעות:

— חנה׳לי, האם שוב איני כדאית, שתשימי לבך אלי?... האם שוב איני כדאית? וכי את יודעת, מי אני? מי אני, חנה׳לי?

והנה לא הזיזה מעל פני אחותה את מבטה זה, שהיה כֻלו הבנת פקחית, בוגרת וסלחנית. ודוקא על רמזיה של אסתר, שהיו מקרבים אותן כמעט בכל רגע אל העִקר, היתה עוברת בשתיקה. דומה היה, כאלו היא מתאמצת לבדח את דעתה של האחות הבכירה. היא הצהילה את פניה ואת קולה, סחה לָאחות באפן התולי ומבַדח מאד, באותו הנוסח ממש, שכבר שמעה אותו אסתר מפיו של ה„דימון”, את סדר החיים של שתי הנפשות הנאהבות והנעימות, של אמה בוריסובנה וה„פיטן”. הן אחרי בלותה שבה אמה זו לשנות־עלומיה. „הלא אני אוהבת אותו ממש כתלמידת בית־הספר”— כך היא אומרת. היא אספה אותו אל חדרה, או, יותר נכון, אל קרן־זויתה שבסְמטה אחת ברבע המולַדבני ושומרת אותו כאישון־עינה. מכלכלת אותו בשוקולדה ואפילו יי״ש היא מביאה לו מדי יום ביומו. חי־חי... ואִלו ראית, אסתר, את מקום־דירתה. במטבח, טחב, רפש. היא הציעה לו את מטתו על ארגזה, והיא עצמה, אמה בוריסובנה, — על הרצפה. הה, מה מבַדחים היו הדברים, כשהוא, האדון פויזנר, סח לי אותם...

— כך סח לך ה„דימון”? — שאלה אסתר, שחשה פתאם זרם גדול של משטמה מציף את לבה והטעימה את המלה „דימון” בשנאה וגם בלגלוג.

— כך סח לי האדון פויזנר — אמרה חנה בקפֵדה מפֹרשת.

— מי? ה„דימון”? — חזרה אסתר בכַונת קנטור ובלגלוג גלוי מבתחלה.

— אַת, אסתר! — אמרה חנה ברֹגזה, כשהיא נעלבה, — יש לו שֵם למר פויזנר... בבקשה, בלא משפחתיות זו...

— ואת עודך באה בדברים עם...? — שאלה אסתר בתמיה של קנטור.
חנה הגיעה בראשה „הֵן” ובעיניה נצנץ שביב זה של ספק התול וספק צער.

— עם... אדון זה? — קראה אסתר בתעוב ופניה להטו בכעס הצֶדק שנעלב.

— אל־נא, אסתר... איני יכולה לחיות בלעדיו... אין בי כח, אסתר... אל־נא, — התחננה האחות הצעירה.

— עם מְנֻוָל זה?...

— את, אסתר, בלא דבורים אלה.

— עם עוכר זה?... עם זוהמה זו?... חזרה וקראה האחות הבכירה כמבֻלבלת מחמת כעס.

— אסתר, אסתר'קה... אל־נא, — אמרה חנה כמתחננת על נפשה של אחותה, — אל־נא תדברי כן...

אולם אסתר לא נתנה אזן לדבריה של אחותה הצעירה. פניה להטו מכעס. היא היתה כֻלה משטמה. היא קראה:

— כלום יודעת את, חנה, מי הוא בן־אדם זה, צפור זו מה היא? הלא הוא מְנֻוָל גמור... הוא הוציא עלי שם רע, את כבודי נִבֵל ברבים, הוא הוציא עלי לעז, שהייתי מבקרת אותו במעונו... וחוץ מזה היה מרמז... מרמז... והן זו היא נבלה... שקר גס... אמסור לדין את השקרן... אמסור אותו לדין... חלאת־אדם זו.

— אסתר... אני מוחה כנגד דבריך... שקר הוא, אסתר, אין לך רשות... — קראה חנה.

— אמת, אמת, — קראה אסתר כמבֻלבלת ורקעה ברגלה, — שקרן הוא מְנֻוָל זה. הוא הוציא עלי לעז... כלום אני אשה מן השוק?... נוכל שכמותו... רוצח נפשות...

— אסתר, אני אוסרת עליך. אין לך רשות... איני מרשה לך לפגוע בפני בכבודו — קראה כנגדה חנה ורקעה גם היא ברגלה.

— אמסור אותו לדין... נוכל! —

כך היו שתי האחיות עומדות זו כנגד זו, בוקעות ברגליהן, מנענעות זו לקראת זו באגרופיהן, כששתיהן לוהטות מכעס, מצער וממפח־נפש, עד

שאסתר התפרצה פתאם מתוך הבית בצוחה קולנית, של איום. הגברת חיות מהרה מיד אל עורך־הדין ז–רי. ואחרי שעה מועטה כבר תפסה לה מקום בחדר־האורחים בתוך ההמון הצפוף, שישב וצפה לעצתו של עורך־דין מפרסם זה. פה טעמה אסתר בפעם הראשונה את טעם העלבון של האדם, שנעשה פתאם אחד מן המרבים, מבני־האספסוף. היא כבר לא היתה אישיות. המשמש נתן על־ידה פתקה, שעליה היה רשום המספר שמונים וששה. מעכשו לא היתה בעיניה אלא ספרה בלבד. וכך ישבה מרכזת ומלאה צער־הצפיה בחדר זה, שבו היו כל הפרצופים מרכזים. פה, בחדר זה, עמד הבל כבד של דאגות בני־אדם, שלכל אחד מהם אבד דבר־מה, אולם אסתר ראתה את עצמה כאן כאמללה ביותר, שכבר אבד לה הכל, הכל. סר יפי, אבד תם! – לחשו שפתיה כמתוך טמטום. נדמה היה לה, שכל המבטים ננעצים בפניה ומקנטרים אותה ותובעים, תובעים ממנה את יפיה, שהיה נחלת אלהים והיא השחיתה אותו. אסתר חיות, בידיך אבדת את יפיך! — אומרים הם. ולבה הלם בה בלי הפוגות. אח, אח — דברה לנפשה בקצר־רוח – כשלש שעות כבר עברו עלי ועדין לא הגיעה שעתו של המספר שמונים וששה. היא העיפה על סביבה מבטיה התוהים, כמצפה מתוך עקשנות מכעיסה. ועקשנותה זו התגברה ביחוד אחרי שהמשמש הכריז, שכבר כלו לאדון ז–רי שעות־הקבלה. והשעה כלתה דוקא, כשהגיע תורו של המספר שמונים וששה. אסתר חיות רתחה מכעס. היא נאבקה עם המשמש, שעמד על־יד דלת הקבינט וגדר בעדה את הדרך, התגברה עליו והתפרצה לחדרו של עורך־הדין.

— היתכן? – קראה אסתר חיות בלשון בהולה וחטופה — הן זה הוא עוות הדין. כשלש שעות ישבתי וצפיתי. והענין דחוף הוא מאד. היתכן?...

והיא התחילה לספר בלשונה החטופה והבהולה קטעים מערבבים של ספור־מעשה זה, שהיה מעיק על לבה כעלבון־חיים. היא ערבבה ענינים רבים כאחד וגבבה הרבה דברים טפלים, שלא היו דרושים כל־עקר לענין. והעקר, דבר זה הדגישה כמה וכמה פעמים, כל ימיה היתה אשה החסה על כבודה. וכך סחה הרבה דברים, עקריים מנשמתה וטפלים לאזן זר, לאדם זה, שהיה בהול ומפזר־רוח ולאה מאד ושישב ושמע במשך שעות אחדות כמה וכמה ספורי־מעשיות על ירשות וסכסוכי

ממונות וגנבות וגזלות. וכך נסתבך לו לעורך־דין מפֻרסם זה ספור־מעשה, טרגדיה של נשמה דוויה, שימיה כל עשרים ושמונה השנים, ועמֹק כאבה כמכאוביו של היֹפי בעולם זה, בין שאר הענינים החשובים ובלתי־חשובים, כשאזנו יגעה, מוחו מטֻמטם ולבו ריק. לבסוף פקעה סבלנותו והוא שאל בחשיבות וברֻגזה גלויה:

— ועדַין איני יודע, גברת כבודה, מה עשה אדון פויזנר זה?

— עשה? — לטשה עליו אסתר חיות עינים תמהות. ואחרי תהיה קלה של מבוכה ובקול ספוג יאוש: — הוא דִבר, אדוני עורך־הדין, דִבר — קראה מתוך סערת־לב.

— דבר? — שאל עורך־הדין בקֹצר־רוח — מה דבר? באזניו של מי דבר?

— לא. — השיבה אסתר חיות בילדה כבושה — לא, קשה מזה: הוא רמז... רמז... המנֻוָל... הן זו היא נבלה, שרק הגבר מסֻגל לה... הוא רמז...

— רמז? — אמר ז־רי בשויון־רוח ובמשהו של התול — ולא בפֵרוש?... אם כן, הרי זה דבר של מה־בכך... ממש שטות, גברתי הנכבדה. תסלח־נא הגברת...

ובחשיבות יורידית ובהברה, שהלטוש שבה בולט:

— אנחנו, באי־כחו של הדין, אין לנו עסק לא עם נסתרות ולא עם רמזים. אִלו בפֵרוש... זהו ענין אחר...

— דוקא בפֵרוש? — שאלה אסתר חיות מתוך מבט מטֻמטם וחיוך אוילי שלאחר יאוש.

— כן, כן. גברתי. דוקא בפֵרוש — השיב עורך־הדין בהטעמה מנֻמסת ביחוד והחזיר אל הגברת את שכמו לסִמן של פטירה.

XII

כך יצאה אסתר חיות נקיה מכל נכסיה. היא כבר טבלה את נשמתה בפלג הזך של האהבה ורחצה את בשרה במימיה העזים של התאוה; כבר היתה מעֻטפת בהינומה של הצניעות ובשיראין של ההפקרות.

רק במימי הנשיה לא טבלה עדַין את גופה. הה, אִלו היתה מסֻגלה לעקור מן הלב הכֹּל... הכֹּל... להעביר קו שחור על כל חייה. אולם השכחה הצפויה אחרה לבוא. שוב לא היה לאסתר חיות לא בעל ולא אוהב. גם האחות כבר אבדה ממנה לצמיתות, ואפילו על ילדיה, פרי־בטנה, לא היתה חומלת. שוב לא הבהב ניצוץ כל־שהוא על־פני ערבת חייה. היא רק חמדה עוד משהו בלבה את אדולפ׳ציק וחמלה משהו את אֻמה בוריסובנה, וגם היתה בלב סקרנות קטנה להכיר את טיבה של בריה משֻנה זו, ששמה קַטיה פַבלובנה. הן זו היא כֹח — אמרה לנפשה בקנאה — היא נֻחנה בכֹח הבדידות. ואני... אני... היָקום בי רוח?... לא, היא כבר היתה לֵאה ומדֻכדכת מאד. היא כבר לא היתה מֻכשרה לסבול אפילו את הגסות, ולא־כל־שכן את השאיפה לטהרה. נתפקע כלי זה מפני האור הגדול, שהיה כלוא בתוכו, ומפני שפעת הכֹּחות. היתה עדַין מהבהבת תשוקה להנזר מן הבריות, להתבודד על פנת־גג, על־יד מטתה של אם חולה ולהיות אחות רחמניה, לראות תמיד בעינים נר־נשמה דועך ולדעוך גם כן, או לקבוע את הדירה בעליה צרה, טחובת־כתלים ולחבול שם תחבולות על המות. אמנם עוד היה עלבון אחד, שקרא את אסתר למלחמה: זו היתה הוַדאות, שה„רוצח" כבר מאס בה. היא השתדלה לקרבו אליה, לחזור ולשפוך עליו את ממשלתה. כבר היה ברור כגורל קודר, שמאס בה, מאס. ימים רצופים לא היה סר לביתה. והיא היתה מבלה לילות בנדודי־שֵנה ומצפה לו, כדי לראותו בעיניה ולאמר לו בפיה, ששנוא הוא עליה, ככלב. כ כ ל ב. היא השתמטה גם מלראות את חנה או את אדולף גריגורוביץ׳ והיתה בורחת מפני האדון פויזנר, שהיה משגר אליה פתקאות על־ידי ה„בורז׳ואזיה" ומפציר בה לקבל את פניו רק פעם אחת, פעם אחת בלבד, כי ענין חשוב לו אליה. אולם היא סרבה והודיעה לו לבסוף בפתקה קצרה, „שלא יעֵז יותר להטרידה בדבריו, לא בפה ולא בכתב, שאין היא רוצה לראות את פניו לנצח נצחים". הוא השיב לה: בפתקה, שיסור, יסור בימים הקרובים, אפילו אם תגרשהו מעל פניה.

החליטה: לעבור לחדר קטן, בדיוטה הרביעית, ולהבדל מן הבריות. פעם אחת נצנץ גם הרהור במוחה: אלמלי נתרצתה קַטיה פַבלובנה להכניסה אל תוך ביתה. שם... שם... במחיצתה של קטיה פבלובנה...

רחוקה ומְרֻחקה מכֻּלָם... נזכרה, שכבר עברה עם חנה פעם אחת ב„רחוב הסוחרים" על־יד ביתה של זו. חנה הצביעה לה עליו. אמנם מספָּרו נשכח ממנה, אולם תבניתו עדַין שמורה בזכרונה. גם במראהו נבדל מכל שאר הבתים. הוא בנוי בנוסח תורקי, עם עמודים וחלונות מְרֻוָחים. אולי יקום בה רוח לסור לקַטיה פַּבלובנה זו, לדבר על לבה, לשֵׂא חן בעיניה ולהפציר בה, שתאספנה אל ביתה. היא עדַין לא העֵזה, אולם עשתה לפי־שעה את ההכנות הדרושות. צררה את כל חפציה, סדרה את כל שמלותיה יקרות־המחיר בתוך שני ארגזים, מנתה את סכום הכסף, שהיה שמור עדַין אצלה מבית בעלה: חמשה שטרות בני־אלף, חוץ ממעות קטנות, בסך־הכל כשמונת אלפים. ברכוש זה אפשר לפרנס את הגוף עד... עד...— הרהרה אסתר בלבה ונתכַּונה למָות, שהיה עתיד לבוא בקרוב. בזה לא היה ספק כל־שהוא, אלא שלא ידעה עדַין את הדרך. החליטה, לבלי להעביר עמה את השמלות, כי־אם לשַׁלחן על־ידי ה„בורז'ואזיה" מתנה לאָמה בוריסובנה. לא הניחה לעצמה אלא זוג של שמלות שחורות. נגשה עד בית־הקהוה של פַּנקוני, שם פגעה מיד ב„בורז'ואזיה". זו רצה תכף לקראתה וקראה:

— אולי רצונה של הגברת חיות לעשות אותי שליח... לקרא למי־שהוא... אולי רצונה לראות את אמה בוריסובנה... הנה היא... פֹּה... לפני רגע היתה פֹּה...

ה„בורז'ואזיה" התחילה לרוץ עם תיק העתונים ומכריזה בקול־גבר את שמה של אמה בוריסובנה. זו החזירה את פניה, הרגישה בגברת חיות וקדמה אותה בבת־צחוק שלא כהרגלה.

— אָמה בוריסובנה... אמה! — קראה אסתר ברטט של הכרת־תודה.

— גברת חיות! — קראה כנגדה אמה בוריסובנה בעליצות, שהתמיהה מאד את אסתר. — נפלא, נפלא. שערי־נא בנפשך: לפני שעה קלה פגשתי באשה אחת... קַטיה פַּבלובנה... על־יד בית־הכניסה לנוצרים... הן היום יום הראשון... סחנו הרבה על חנה'לי. קַטיה פבלובנה מעריצה אותה. אמנם, זה נפלא. קטיה פבלובנה — והערצה! חנה — אומרת היא — היא פרח נצחי, האשה היחידה, הישרה בעולם. היא שאלה גם עליך... האחות הבכירה...

– אני... בדבר... — גמגמה אסתר, שלא מצאה דברים ברורים בפיה והיתה תמֵהה למשמע אזניה.

– בדבר ה...מרתף? — אמרה אמה בוריסובנה ונעצה באסתר מבט בדקני, וכמו אחרי תהִיה קלה של ישוב־הדעת. — כן... עכשו... כן.

– מפני־מה דוקא עכשו? — שאלה אסתר בסקרנות של תינוקת.

– עכשו... כן... — גמגמה אמה בוריסובנה במבוכה — רשאית את לסור לשם... אל העלובים הללו...

– מפני מה? — שאלה אסתר בסקרנות של חשד.

– לפי... שעכשו — אמה בוריסובנה חזרה ונעצה את מבטה הבדקני בבת־שיחתה — עכשו... את... אחרת...

– באמת, אֶמה? באמת? — שאלה אסתר בהשתפכות של ודוי.

– וכך.. אנו הולכות — הכריזה אמה בוריסובנה בקול זר ונמרץ.

– אנו הולכות, אמה, — אמרה אסתר בקול מיכני.

נגשו עד הוטל „לונדון". אסתר חיות עלתה למעלה, נטלה עמה את צרור־הכסף עם שמונת האלפים. ירדה, קראה לרַכב והושיבה בכרכרה את אמה בוריסובנה כמעט בעל־כרחה. אולם כשהגיעה עד רחוב פרֵיאוברַז'ני, השמיעה אמה בוריסובנה צוחה ואחרי שצותה לרַכב לעמוד קפצה מעל הכרכרה.

– איני יכולה... — קראה בהתרגשות — בכרכרה... לשם... למרתף... לא, — איני יכולה.

ירדו שתיהן והיו מהלכות ברגל. וכשהגיעו עד הרבע המולדַבני התחילו פניה של אסתר קורנות.

– אמה בוריסובנה, — אמרה בקול מן הלב – מה משֻׁנים פה הפרצופים של העוברים והשבים... דומים כחשודים...

– פה כלם גנבים — אמרה אמה בוריסובנה.

– ואני אוהבת דוקא פרצופים אלה... החשודים... ואותן העינים...— אמרה אסתר מתוך מתיקות, שנשתפכה בכל אבריה — איני יודעת מפני מה... אבל אוהבת אני אותם... ושונאת אני ביחוד את אלה... אלה... הישרים... היודעת היא, אֶמה, — הוסיפה בהתלהבות — המנֻוָלים היותר גדולים הם אלה, שאי־אפשר להגיש את מעשי פשעיהם לדין... אלה הארנבות...

זוהמה זו... שתמיד הם כשרים ופרצופיהם הצנועים מכסים על כל מעשי הגנבה... הנה, למשל, שורה זו של תינוקות — אמרה והצביעה על כנופיה קטנה של תינוקות, שישבו על הקרקע על־יד כֹתל, כל אחד עם המכשירים של שפשוף נעלים — הלא כלם הם גנבים. כן, אָמה?

— בודאי.

— בואי־נא, אָמה, ונגש אליהם... אח, אח, ראי־נא את עיניהם... הציצי־נא לתוכן... כמה מרץ... כמה גבורה ו—מסירות נפש... הלא אלה הם, אולי, בני־האדם הכי ישרים בעולם...

— הכי־ישרים? לאו דוקא... — אמרה אמה בוריסובנה בלגלוג משהו...

— הוי, הוי, תָּצֶץ־נא אמה בוריסובנה יפה יפה לתוך עינים אלה. הה, עינים של גנבים ופושעים! — קדושות אתן לי! — קראה אסתר בסנטימנטַליות.

ואחר־כך:

— אמה בוריסובנה, נשהה־נא פה עוד שעה קלה... נתבונן־נא... הרי, למשל, הללו? — שאלה והצביעה על כנופיה של בחורים, שהיו נדחקים בתוך ההמון וכל אחד היה מטלטל בידו שק או מעיל או מין מטלית, שהיו משמשים, כנראה, כסוי על היד בשעת ה„עבודה" — גם אלה? גם אלה?! כן? — שאלה בסקרנות של תינוקת ובקול רם, שהגיע כמעט לאזניהם של בעלי ה„עבודה".

— כֻּלם — השיבה אֶמה בשפה רפה ומשכה את אסתר אל הצד. אולם הגברת חיות תפסתה בכֹּח, משכתה אל תוך הכנופיה, נעצה את מבטה ביניהם והסתכלה יפה יפה בפרצופיהם.

— מי יודע? — גמגמה אסתר בהתרגשות — אולי אלה הם גופי החיים... אולי פה מנצנצת האמת הגדולה... אולי, אמה בוריסובנה... — לחשה בלי הפסק, כשהיא משתוקקת לערבב את לבה החם והזב דם עם גוש עכור זה של חיים ולצלול לתוכו... לצלול...

כשבאו למרתף, משמשה אסתר חיות בחריטה. הוא היה ריק משמונת האלפים.

XIII

אסתר חיות היתה בהולה וטרודה בעניניה. אחרי שאבד לה כספה, מכרה רבים מחפציה בשליש או ברביע מחירם. את שמלותיה מִשְׁכְּנָה בלומבַּרד במחיר פרוטות ושלחה את השטר במתנה על־ידי ה„בורז׳ואזיה" לאמה בוריסובנה. קבצה סכום של כסף, ועכשו רצתה לחפש לה דירה ברבֹע המולדבַני. היא שאפה, אמנם, לקבוע את דירתה בביתה של קטיה פבלובנה, כדי להנצל לבסוף מהאדון חיות, מאדולפ׳ציק מה„דימון", הרודף אחריה, ומכֻלם. היא שאפה אל המנוחה הגמורה, מנוחה של בית־מנזר או בית־עולם. אולם היא היתה מפחדת מפני קטיה פבלובנה. לא העֵזה לסור לביתה. הלכה לחפש לה דירה ברחוב נדח ומרֻחק. תהא מֻנדה, עקורה מכֻלם... ותהא מצפה אל הסוף... אל הסוף... והנה קול באזנה.

— אסתר חיות, היי ברוכה ליום הולדתך!

היא נרתעה מבהלה, החזירה את ראשה. לפניה עמד איש זר, בעל כרצוף מְדֻכדך ומֻקמט, עם חֹטם מָארך ומשקפים כחֻלים.

— האם היום יום־הולדתי? — גמגמה מתוך בלבול.

— היום. ודאי היום! — השיב הזר בקול בטוח.

— ומנַין דבר זה למר? — שאלה אסתר, שכבר הבליגה על פחדה.— אמת — אמרה אחרי תהיה קלה — אכן, אמת הדבר. אבל מנַין לו דבר זה?

— לי ידוע הכֹל — השיב הלה במרץ.

— ואולם פניו של מר אינם ידועים לי כל־עִקר — אמרה אסתר בתהיה. — אם איני טועה, לא ראיתיו מימי.

— ראתה, ראתה — השיב הזר, כשהוא מקיש במקלו על אבני המרצפת, — ראתה.

— אימתי? — שאלה בתמהון.

— לפני ימים לא מֻרבים. לא מֻרבים.

— ואימתי? — שאלה בקפֵדה גלויה ובחשד.

— לפני שתים־עשרה שנה, שלשה חדשים ושלשה ימים. היא היתה

ביום זה בת שש־עשרה חסר שלשה חדשים ושלשה ימים. כן, גברת. — ואחרי תהיה קלה: — ביום זה יצאה, כנראה, בפעם ראשונה מעירתה.

— ואיפה ראה אותי מר? — שאלה בבת־צחוק של מבוכה.

— ברַכֶּבת, גברתי, ברַכֶּבת. יחדו נסענו שתי שצות ועשרים רגע. בקרון אחד ישבנו. כן, גברת חיות.

— ומכאן ידוע למר יום־הולדתי? — שאלה הגברת חיות בבת־צחוק.

— ולא דבר זה בלבד ידוע לי, — דבר הלה בסגנונו העוקץ, — כי־אם הרבה יותר. הכל ידוע לי, גברת חיות. הן סוף־כל־סוף איני זר לה לגמרי... לא לגמרי.

— לא לגמרי?

— לא, גברת. לכשתרצה, אינה זרה לי כל־עִקר. אדרבא... לשעבר עמדנו גם בקשרי־מכתבים. שתי גלויות ומכתב חתום אחד קבלתי ממנה. פעם לשלש שנים, כן, בדיוק, לשלש שנים, הייתי מטלגרף לה ליום־הולדתה. אפילו אחרי נשואיה לאדון חיות. ודאי לא שערה אפילו את האיש, שהיה מברכה בדיוק פעם לשלש שנים... לא?

— לא — השיבה אסתר תחת מרותו של מבטו.

— אני הוא ששלחתי לה טלגרמות של ברכה, אני. ואולם היום לא הייתי זקוק לכך... חה־חה — צחק הזר צחוק מדַכדך וחשף שנים עקומות וכתֻמות מעשן סיגרות.

— ומה היה כתוב שם, בשתי הגלויות ובמכתב החתום? — שאלה אסתר בסקרנות.

— בשתי הגלויות? — עט, דברים של מה־בכך. עברה את הדרך בשלום, הוריה שמחו לקראתה, וכיוצא בזה. אולם במכתבה... הה־חה... מכתבה היה כבר ענין אחר... — אחר לגמרי... — אמר הזר בקול סודי, ומרֻבּה־המשמעות.

— מה היה כתוב שם במכתב? — שאלה אסתר בלגלוג מפֹרש..

— שם היה כתוב... רואה היא, המכתב, זה כבר היה ענין אחר לגמרי... כבר היתה בו הרבה מן האינטימיות... ואני כבר תליתי בו אי־אלה תקוות... שנכזבו, לצערי... ועל זה בודאי ובודאי אני קובל...

— ומה היה כתוב שם?

– שם... דברים פשוטים, לכאורה. „לבי נִבא לי, שהחיים לא נבראו בשבילי ולא אני — בשבילם" — כך היה כתוב שם. לא יותר. זוכר אני אותם בעל־פה, אם־כי מכתב זה מונח הוא בכיסי. רצונה, אעלה אותו...

– את, לא, לא. אין צֹרך. ומה הן התקוות, שתלה בו מר?... ועל איזה סמך?...

– תליתי בו תקוותי, גברת חיות, תליתי — אמר הזר בטענה — הן יודע אני את תכונתה של אסתר חיות. יפה יפה עמדתי על תכונתה. רק הצצתי בפעם הראשונה אל תוך שתי עיניה, שאין דוגמתן בחלל־העולם, ומיד עמדתי על תכונתה, וכבר הייתי בטוח, שאין זה ממדתה של אסתר'קה לפזר את דבריה לכל רוח ... בלי יסוד שהוא... כיון שזִכָּתני בדבריה, סִמן הוא... סִמן מֻבהק הוא... כך דנתי... אסתר חיות אינה מדברת דברים של מה־בכך. זה היה ודוי. ובאזניו של מי?... כן, זה היה סִמן מֻבהק... למה זה באה לפני במכתבה? — שאל הזר בתוכחה ומבטו המתחנן צִפה לתשובתה.

– עט, מעשי־ילדות — רטנה אסתר בשפה רפה — פשוט, היה צר־ללב, שאיפה סתומה לדבר־מה, המית־נפש. אולי, פשוט, לכרך. ואדוני כבר היה אז בן־כרך...

– אבל את המכתב למה ערכה על הגיר ולמה שלחַתו אלי? — טען הזר בתקיפות והקיש במקלו על אבני המרצפת.

– האני יודעת? — התנצלה אסתר — היה צֹרך־נפש לשפוך את הלב על הניר. זה היה ודאי מכתב שכתבתיו לנפשי. נצנצה בי רוח של ילדות, שֵׂמתיו במעטפה ושלחתיו לאדם זר, אורח פורח, שנזדמן לי בקרון ושבליתי עמו בשיחה שתי שעות ועשרים רגע. זה היה ודאי מעשה של שטות.

– מעשה של שטות. דברים סתם. אורח פורח. המית־נפש סתומה. ואולם אני, חיי נתקפחו מתוך כך. אַתּ נפצת את חיי לרסיסים, אסתר־חיות, אַתּ...

– אני?... אני? — קראה בהשתוממות.

– כן. אַתּ, אסתר... — קרא הזר בוַדאות ובקצף מתגבר והולך — ואני צפיתי. כל אותן השנים הייתי מצפה בכליון־לב ונפש. עיני היו תמיד־פקוחות עליך, אסתר. כל רגע מחייך ידוע לי, כל מסִבות חייך ומאורעותיהם.

הם על פסת־ידי. רצונך, הנני למנות אותם... — אמר האיש ונעץ בה מבט חודר.

– אין צרך — אמרה אסתר ונזדעזע מבהלה.

– כל דרכיך ידועים היו לי תמיד וידועים לי גם עכשו — חזר ואמר הזר – וגם כל דרכיו של האדון חיות, שבא לאודֶסה. וכבר יצא מפה על־מנת לחזור... ולא יחידי...

– האם מרגל הוא מר?

– לא – השיב הלה.

אסתר עמדה רגעים אחדים כקפואה. גם הזר שתק.

– אסתר חיות – אמר פתאם – האם אין אַת מפחדת, שלא יהרגוך?

– מי זה יהרגני? האם עשיתי רעה לאיש? – התַממה.

– ואם אני אהרגך? – אמר בקול שקט, שהיה מאַים בשלותו.

– הוא? מפני מה?

– הן את נפצת את חיי – השיב בדעה קרה.

– האם גם רוצח הוא?

– לא – השיב בודאות זו, שבה הוציא מלבה את חשדה, שחשדה בו ברגול.

– לא מרגל ולא רוצח? — שאלה אסתר בתמיה – ומה טיבו של מר?

– אוהב אני! — השיב מתוך נקישת מקל.

– כך!...

– ואף־על־פי־כן — חזר ואמר אחרי שתיקה קלה, שהעיקה ביותר על אסתר – לא, גברתי... עוד אניחך בחיים... עדַין יש לך רשות לחיות... לפי־שעה... – אמר כמבקש להרגיע את רוחה.

– היודע הוא, שיכולה אני להושיבו בעד דבריו אלה בבית־האסורים? היודע הוא?...

– בבית־האסורים? – חִקה הלה את קולה והעמיד בה דרך משקפיו הכחֻלים את עיניו המלגלגות – בית־האסורים? חי־חי... – צחק צחוק גדול, שמשך אליו את העוברים והשבים – אפילו המות, אסתר חיות, לא יפריד בינינו... חי־חי...

– כך!... — רטנה אסתר וכבר נתכַונה לעקור את רגליה ולעזוב את

בן־האדם המשֻנה הזה. אולם הלה חבט במקלו ואמר בקול מפֻקד:

— תעמוד־נא הגברת על־יָדִי עוד רגע... והן... לא חל בגברת חיות שום שִנוי! — אמר אחרי תהיה קלה מתוך קובלנה מפורשת.

— וגם על זה הוא בא בטענה? — אמרה בחיוך.

והלה הוסיף לדבר כמו לנפשו בתלונה של צדיק בעיניו:

— שום שִנוי לא חל בה. נהדרה כשהיתה... רק הפנים חִורים משהו... אולם חִורון זה הוא האַקורד הכי־אלהי בחן־יָפיה. אח, אח, שום שִנוי שהוא... — קרקר הזר, כשהוא מנקש במקלו.

— גם זה הוא חטא?

— אח, אח, שום שִנוי... — דִבר בקצף מתגבר — רק השערות כהו קצת מכפי שהיו... פֹה... סמוך לאזנים... רק פֹה...

— אכן, יפה כח זכרונו של מר...

— יפה כח הזכרון... אמת, גברתי... וחוץ מזה... יש לי ראיה מוכיחה... קֹמץ קטן של שערות שמור אצלי. שמור הוא...

— אולי צרפתי למכתב החתום גם את שערותי?

— לא, לא. למה הלגלוג? בידי לקחתי אותן. גנבתין. ביום חֻפּתה... מה נהדרה היתה בהינומה... כבֵּירֶינִיקה וכקלֵיאופַּטרה... רק לא כדז׳יאקונדה... הייתי ביום חתֻנתה בין המסֻבים... תלשתי קֹמץ קטן זה של שערות בגנבה... במספרַים קטנים... הן שמורות אצלי, שמורות... למה היא אצה לברוח? — אח, למה היא אצה? תתן לי במתנה עוד רגעים ספורים... הן אני נתתי לה הרבה יותר מזה... את כל חיי נתתי לה...

— לי? — קראה אסתר בתמהון ובגעל־נפש נִכּר — לי? ואני לא קבלתי כלום... הכל באים עלי בטענות...

ואחרי זה בסערת־רוח:

— אדוני היה ודאי מן הנחשלים בחיים... כֹּח לא היה בו... כל הנחשלים בוררים להם שעיר, לגולל עליו את אסון חֻלשתם. והוא בחר בי לקרבן.

— לא, לא... — מחה הזר בקולו, בפניו המתכרכמים ובמקלו — היא לקחה, לקחה ממני את חיי. הכל נתתי לה, לפי שאני בלבד נתתי לה את אהבתי, אני בלבד רחשתי לה כבוד. כֻּלם גנבו ממנה, כֻּלם אכלו את יפיה,

ורק אני התענגתי על זיוו. כֻּלם בגדו בה. מי שאכָלָה כלחם־חֻקו, מי שהוציא עליה שם רע ומי ששׂבְעָה ומאס בה, ורק לי היתה מִן־שָׁמַיִם. רק אני הנני המלאך השומר אותה. כל רגעי חייה שמורים אצלי כאוצר קדוש. רק שפתי, הלוחשות תמיד: קדושה היא, קדושה היא, אסתר חיות! כל הימים אהיה צִלה על־יד ימינה, אסוכך, אסוכך עליה. גם המות לא יפריד בינינו. ושם — הוא הרים את מקלו לחלל העולם — אנַטלה, אנַשאה ואביאה לפני כסא־הכבוד ואטען בזכוּתה של אסתַר׳קה: הנה היא, טהורה כתינוקת שנולדה וזכה כדמעה של יתומה, יען שהיתה, אדון־אלהים, מהבהבת בעולמך בודדה ביפיה, כשלהבת חרדה בצהרי־יום. אסתר, אסתר׳קה, אל־נא תברחי ממני ואל־נא תגרשיני מפניך, כי לא אגרֵש. ארוב, ארוב לך על כל מדרך כף־רגל. ארגל, ארגל אחריך.

קשקוש אופנים של כרכרה ריקה נסר על־יד אזנה. קפצה אסתר לתוך הכרכרה וצִוּתה לרַכב לזרז את הסוסה. אחרי זה צותה אותו להובילה על־פני רחובות וסמטאות מרֻחקות, שהיתה רגילה לפסוע על־פניהן שלובת־יד עם ה„פיטן". הכרכרה נִשׂאה, נשׂאה כבורחת מפני דבר־מה אים, כששתי שורות של דמעות זולגות בלי־הפסק על לחייה של אסתר. בפעם ראשונה בתקופה אחרונה זו של חייה זלגו עיניה של אסתר חיות דמעות על נפשה.

ואחרי זה חשה פתאם שטף כביר של כחות. ידעה, שכבר נִתן לה הכח להעֵז, לדרוך על מפתן תקופה חדשה בחייה ולבוא עד קטיה פַּבלובנה. ולא עוד אלא שתמצא בלבה דֵי מזִמה לרכוש את לבה של הבתולה הזקנה ולִשָּׂא חן בעיניה תכף, תוך־כדי דבורים ראשונים.

XIV

אסתר חיות עלתה בשלבים העקומים של המבוא התחתון, לפי שמבוא־הכבוד כבר היה סגור ומסֻגר, לפי דבריו של השוער, זה כשלשים שנה. „מחמת אימה" לחש השוער לגברת הכבודה מתוך התנצלות והצביע בידו בחלל האויר, כמרמז בה כלפי כל הגנבים והחמסנים שבעולם. כעשרים רגע משכה בפעמון עד שהגיע לבסוף קול הצלצול לבעלת־

הבית, קטיה פבלובנה, שפתחה את המספר הרב של מנעולים, בריחים, וָוים ומעצורים בזהירות וברטט של אימה. אחרי זה נטלה את הגברת חיות בידה והעבירתה מסדרון ארֹך, אחרי המסדרון–פרוזדור, אחרי הפרוזדור– אכסדרה אפלה, עד שהביאתה לבסוף לתוך חדר גדול ומוגף בתריסיו, שהיה מואר באור קלוש של מַּמפֵּדה. קטיה פבלובנה העיפה למלא קומתה של הגברת חיות מבט מְמשך ובדקני, התרצתה לאסוף אל ביתה את הגברת ה„נעה ונדה" וליַחד לה את ה„קבינט", החדר הקיצוני, הנתון בסופם של שמונת החדרים. אולם היא הטעימה לַגברת כמה וכמה פעמים, שאינה אלא עושה עמה חסד, פשוט, מחמת מצוה, ודבר זה היא עושה לא לכבודה של הגברת — מלה זו הטעימה בבוז מיֻחד — כי־אם לכבודה של אחותה הצעירה, שהיא ילדה יקרת־רוח מאד, ואִלו אותה, את הגברת, אין היא מכירה כל־עִקר. „האם אני יודעת, מי את? — חזרה קטיה פבלובנה פעמים אחדות בהטעמה מיֻחדה — אין אני יודעת, מי אַתּ". ואחרי שהעמידה את האורחה על טיבו של בית הפּוֹלוֹנסקים, המתנוכס פה לתפארה מדורות רבים, שהוא הבית הכי־נהדר ומיֻחס שבעיר, הביעה את הסכמתה בפֵרוש, אלא שהתנתה למפרע עם הדַיָרה תנאים אלה: א) שלא תתקע בכֹתל אפילו מסמר קטן שבקטנים; ב) שלא תשכב אפילו ביום על הספה בת שלש מאות הקפיצים; ג) שלא תקרא את חדרה בשם חדר, כי־אם בשם ַקבינט, שכך הוא קרוא מדורות רבים; ד) אם אין היא „קורסיסטית" — מלה זו השמיעה קטיה פבלובנה בהטעמה מיֻחדה — נשׂוא לא תוכל כל אותן הקורסיסטות, שכֻּלן הן... ה) שלא תתן בביתה דריסת הרגל ל„זוהמה" זו... ששמה גבר... ו) אם אין לה עסק עם „חמסנים מעופפים" — תנאי אחרון זה השמיעה קטיה פבלובנה מתוך חשד ואימה מיֻחדים, כשמבטיה הבהולים תועים לצדדים.

הגברת חיות הסכימה בבת־צחוק לכל התנאים המפֹרשים וקבעה מיד את ישיבתה ב„קבינט". וכאן מצאה אסתר חיות את המנוחה והשלוה, אשר אליהן שאפה משכבר הימים. כל הבית היה כעין מצודה. הדממה והאפל, שהיו שרוים מסביב, האצילו על הבית צורה של בית־מנזר. חדרים גבוהים ואפלים. אין קול צעדי איש. המְלה עוממת מגיעה כממרחקים. רהיטים עתיקים, דומה, כאִלו ספגו לתוֹכם נשמות חיות של דורות, שהלכו לעולמים.

בכל מסדרון ובכל אחד משמונת החדרים תלוי שעון בעל סגנון עתיק, שמצלצל בנוסח אִטִי, קולני, עם הד מְמֻשך, כסדר־חיים עתיק של דורות, שהיו חיים במתינות, עקב בצד אגודל. כשלשה רגעים, לערך, היה נמשך צלצולו של כל שעון ותמיד היו שנים־עשר השעונים שבבית מצלצלים לסֵרוגין, בזה אחר זה. וכך היה הצלצול התכוף מעורר את הלב להרהורים ולחשבון־הנפש והיה מוסך לתוכו תוגה מתוקה. פה, על־פני הקבינט שלה, היתה אסתר פוסעת כבתוך כלוב ועשתה את חשבון־חייה. גנוזה מכמה וכמה ידים של גברים, שהיו מושכות לפרקים תכופים את הפעמון מעבר לדלת והיו מגֹרשות על־ידי חרופיה וגדופיה של קטיה פבלובנה מבפנים, פסעה אסתר חיות לבדד לנפשה כעל פסגה והיתה משקיפה משם על ערבת חייה. פה, בחדר זה, חשבה מחשבות רבות על החיים ועל בני־אדם ועל שֹרש נשמתה. נחלקו בני־האדם לשני סוגים. סוג אחד, והוא הרֹב, החי בתמימות ובגסות ולא השיג עדַין את קלון החיים. סוג שני, והוא המְעוט, שכבר תפס את מהותם של החיים, שכֻּלם אינם אלא שורה של אבדות בלי־סוף. הללו אינם חיים, כי־אם מתנחמים תמיד במציאוֹת בנות־רגע ובתענוגים טפלים — תחת העִקר, שאבד מהם לצמיתות. הללו מטביעים תמיד את צערם בתוך טפות מתוקות. ואולם היא, שעיניה היו תמיד פקוחות, לא בקשה ולא יכלה להסיח את לבה מנֻקדת־הצער. פה נצנץ בפעם ראשונה הרהור במוחה, שיפיה המיֻחד, שהיה מצַין אותה, היה חטא בעולם זה, דבר של מותרות, אות ַקין, שכל מוצאו היה חורש עליו מזמות־רצח, ועליה לרַצות את עונה זה. כי ראתה עולם זה והנה נותן הוא הנאות לגונבים וחוטפים או לבתולות זקנות, הזורקות תחלה ארס בחיים, מזהמות ומעכירות אותם. ואחר־כך נהנות דוקא מן העכור. והיא לא בקשה לזהם את החיים ולא לחרוק שִנים מתוך תשישות־כֹח. היא, פשוט, התבַּישה לחיות. היא חרזה בבדידותה על חוט הזכרונות את כל הפרצופים וההויות, שנעצו בה בימי־חלדה את קרני־מְשושם וינקו ממנה את חיוניותה, ואמרה לנפשה בודאות גמורה, שכֻּלם לא היו כדאים, שבכלל לא היה כדאי... ה„פיטן", האדון חיות, ה„דימון", ה„רוצח", אדולף גריגורוביץ' — כֻּלם היו רחוקים משֹרש נשמתה, מעִקר רצונה, שהיה ממלא תמיד את כל חלל הויתה, היו כל־כך רחוקים, כאִלו לא היו כל־עִקר

במציאות. אפילו חוט דק מן הדק לא היה מקשרם עם הויתה ברגעים אלה... פה השיגה גם את המתיקות של סגופים ופרישה מן המותרות. כל הבית וסדריו היו מעוררים את הלב כל־כך. פה, במרתף של בית זה, היו שמורים יינות עתיקים מדורות, שאיש לא נהנה מהם, מינים רבים של מרקחת, ששום איש, וגם קטיה פבלובנה, לא טעם אותם. פה היו צבורים כלי כסף וזהב, מלבושים נהדרים ותכשיטים, ששום עין לא התענגה עליהם. פה היו הכלים חיים ובני־האדם כצללים. בעלת־הבית היתה המשרתת של הכלים, הכתלים והרהיטים. דומה היה, כאִלו הללו חותכים גְזֵרות אלמות, והיא המשרתת, כורעת על ברכיה ומקַימת את גזרותיהם. תמיד היתה קטיה פבלובנה שטוחה על הרצפה או מטפסת על התקרה, מנגבת, מגרדת, טחה, מכבדת, משפשפת, צדה זבובים, נאבקת עם אלפי אלפים רמשים ויצורים קטנים, ומנקה את התמונות של כמה וכמה דורות מתים. דומה, כאלו פלטה את חייה אל תוך הכלים והיא גֹוַעת עליהם. פה היה הכל גֹוֵעַ ודועך. ואף אסתר חיות היתה דועכת לאט לאט והתחילה משיגה במוחה ובלבה את השטות של החיים ושל כל הקשרים, שהאדם מתקשר עם גופים ועם כלים. אח, לא כדאי... הכל אינו כדאי!...

הגיעו לאסתר חיות ימים יגעים מאד. אל דכדוך־הנפש, שהיתה נתונה בו כל ימי שבתה באודֶסה, נצטרף עוד דכדוך־הגוף. צרים היו לה כתלי בית הפולונסקים ואוירם היה מחניקה. בקשה להסתובב באויר־העולם כצפור־דרור ונלכדה כצפור במלכֹּדת. אמרה לגנוז את עצמה מפני המבטים האורבים ורבבות הידים המושטות ונפלה חללה תחת מרותן של עיניה החשדניות של קטיה פבלובנה, שהיו תמיד אורבות ומרגלות אחריה על כל מדרך כף־רגל, ותחת עיניהן של דורות המתים, שהיו צופות עליה מעל תמונותיהם. נזהרה כל ימיה מלטפל בקטנות של סדרי־בית וסדרי־חיים ונסתבכה ברשת של דקדוקים קטנים ודאגות־הרגע. קטיה פבלבונה היתה מטעימה וחוזרת ומטעימה, שישיבתה ב„קַבינט" של בית הפולונסקים היא ארעית, שצריכה היא להכיר את המקום ולנהוג בו את הכבוד הראוי. היא היתה מתפרצת בכל רגע אל ה„קבינט" בלא דפיקה, בכדי להשגיח על ה„דִּיָרָה", אם

לא השתטחה „זו" על הספה. ואסתר היתה דוקא נוהגת להשתטח על הספה, כשהיא מסורה ברשותן של הזיותיה, והיתה מתאמצת תמיד, מחמת זה, לצוד בחוש־שמיעתה את קול פסיעותיה של ה„מכשפה", כפי שכבר כנתה אותה, ולהיות תמיד מוכנה לקפיצה.

פעם אחת תפסָתה ה„מכַשפה" כשהיא שטוחה על הספה. נתכרכמו פניה של זו מחמת כעס ונתקמצו אגרופיה, קפצה לקראת השוכבת ולחשה לחישת־נחש:

— מי זה נתן לך רשות להשתטח על הספה של הפולונסקים?

— ומי זה נתן לה רשות להתפרץ לתוך חדרי? — השיבה אסתר בקצף וקפצה מעל הספה בבהלה.

— לתוך חדרך? — קראה קטיה פבלובנה וצחקה צחוק היסטֶרי, כשכל פרצופה מתעַוֵת מחמת כעס — חדרך?...

— כן. שלי הוא... ש ל י! לפי שאני משלמת את שכרו בכספי — קראה אסתר בקול זר דברים, שעצם מהותם היה זר לאזנה.

— ב כ ס פ ך?... אי, קבצנית, — קראה קטיה פבלובנה בתעוב — האם אני יודעת, מי אַתּ?... — קראה מתוך נענוע אגרופים, כשהיא בורחת בבהלה ומעמידה פנים, כאלו ה„דירה" משתערת עליה במכותיה, וסגרה אחריה את הדלת בדפיקה קולנית.

אולם מיד אחרי זה חזרה אל ה„קַבינט" ובידה מטלית או מטאטא גבוה, מטאטא זה, שהיה נתון כמעט כל היום בידה. היא באת לנקות את החדר, לגרש מתוכו את הזבובים, להשמיד את קורי־העכביש, להסיר את האבק ולתקן את השעון. וכך היתה מזיזה בכל רגע את אסתר ממקומה, מניעתה ומנידתה בלי־הפסק.

היה מעשה ונפל מום בשעון שב„קבינט", שעון זה של בית הפולונסקים, שהיה נוהג לעבוד את עבודתו שני שבועות רצופים בכח עצמו, בלי סיוע מן החוץ, התחיל פתאם מתיגע כזקן, שמתקשה בכל שעה בהליכתו. קטיה פבלובנה היתה עומדת מאחורי הדלת של ה„קבינט" ומקשיבה להלוכו של ה„ישיש".

— את מקלקלת בכונה את השעון! — קראה בהתפרצה ל„קַבינט" בקצף.

— אני? אני?... ח ל י ל ה — השיבה אסתר בהתנצלות ופניה חורו מחמת הריב הצפוי, שהיה מדכדך את רוחה ביחוד.

– ואלא מה, חשעון עצמו נטל ועמד לו?... — צחקה קטיה פבלובנה בצחוק סַרְקַסטי.

– אולי! — רטנה אסתר.

– אל תעֵזי לדבר כדברים האלה! — קראה קטיה פבלובנה ורקעה ברגלה — אל תעֵזי... שעונם של הפולונסקים אינו מתקלקל לעולם... זוהי עלילה נבזה... שקר גס... את בכונה מקלקלת את השעון, שקול דפיקתו שנוא עליך... אל תעֵזי... השומעת את?

אולם אסתר כבר החזירה את כתפיה אל האשה הנרגנית. היא עמדה כלפי החלון והציצה בשתיקה בעננים הצחורים, שהיו שטים להם על־פני תכלת הרקיע כברבורים, והקשיבה בענות־נפש לקול הטקטוק העתיק של השעון, שהיה עָרב לאזנה והיה מקרבה אל הדממה. היא כבר חשה, שדממה זו, שהיתה לשעבר מגיחה מתוכה מתקופה לתקופה לרגעים מועטים, כבר שטפתה עכשו כֻּלה.

– רוצחת שכמותה! — התפרץ פתאם זרם של דמעות מעיניה של הבתולה הזקנה — אני מדברת והיא שותקת... היא אינה משיבה לי אפילו מלה... אלו היתה משיבה לכל־הפחות מלה... מנֻוָלה שכמותה... היא רומסת את כבודי... בָּזָה לי... ברגליה היא רומסת אותי... רוצחת שכמותה!...

יצאה וסגרה אחריה את הדלת ברעש ובנהימה של חֵרוף. אולם אחרי שעה מועטה חזרה לתוך החדר בפנים שקטים, כאִלו לא קרה כלום:

– שמעתי קולו של זבוב מעופף ב„קבינט". — רדפה אחרי הזבוב, עד שהתגברה עליו וגרשתו מתוך החדר, נגשה אל הגברת ושאלה בקול סודי, כלוחשת על אזנה:

– ומה בדבר ה„חמסנים המעופפים"? אפשר שיבואו היום?

– מי יודע? — השיבה אסתר מתוך הנאה של נקמה — אולי... הלא דברים אלה הם מעשים בכל יום...

– באמת?... — שאלה קטיה פבלובנה בבהלה — ובכל־זאת... אם אַתּ לא תקראי להם — לחשה אחרי תהִיה קלה — בעצמם לא יבואו... לפי שאני מאמינה באלהים...

ואחרי ישוב־דעת קל ונעיצת מבט, בודאות:
— ואת אינך מאמינה באלהים. דבר זה ברור הוא לי...

וכאן גמלה ההחלטה בלבה להסתלק אל בין העננים הצחורים, שהיו שטים שם... שם... כלפי חלונה... כברבורים על־פני תכלת הרקיע. לאט לאט בשלה בקרבה תשוקת המות. מתוך כל תמונות הדורות של מתים, מתוך הגֻלגלת של אדם שעל הפסנתר, מתוך טקטוק השעונים העתיקים וספורי המעשיות על גנבים ועל מיתות נוראות בידיהם של „חמסנים מעופפים", שהיו שגורים בפיה של קטיה פבלובנה, צף ועלה המות כחוף יחיד וכסוף של פסוק מטֻמטם ויגע. לאט לאט, בדעה צלולה ובהכרה גמורה, שהיא אינה גבּוֹרה, לא בחייה ולא במותה הבא, גמלה ההחלטה. ובלא אֶפֶקטים, כי־אם בפשטות. אסתר חיות אינה מֻכשרה לעמוד כאחרים על־יד הכֹּתל המערבי של חייה ולהתפלל בשפתַים נובלות כבתולה זקנה. היא מֵאנה ולא היתה מֻכשרה להיות ארוסתם של החיים, יען חשקה נפשה להיות בתולת־נצח. אולם היא אמרה לנפשה: גם הבדידות אינה אלא סם ולחש של מכשפים אוחזי־עינים, וגם הנזירות אינה אלא שקר האדם לנפשו. שתי תחבולות, שבדו מלבם הנחשלים והבתולות הזקנות, כדי להתנקם על־ידן בהולכים לחיים. ואסתר חיות לא בקשה להתנקם במי־שהוא ולא לגולל את אסון חייה על ראשו של מי־שהוא. היא כבר לא שׂנאה שום דבר ושום איש, אפילו לא את ה„דימון" ולא את ה„מכשפה". היא רק לא יכלה לסבול את החיים, חייה, שמהותם היא להיות שוטפים בין האדון חיות ובין קטיה פבלובנה דרך החולות העכורים של הויות, ששמותיהן הֶפנר, פויזנר וכיוצא בהם, ושאינם אלא כזב, כזב, כי רק המות אמת הוא.

פעם אחת בצהרים של יום־חֹרף נמנמה אסתר על הספה וחשה בחלומה מתיקות נפלאה, שהלכה והשתפכה בכל אבריה. היא שמעה רשרוש דַפי אלבומה. יד נסתרה הפכה את הדפים וקול מתוק לחש לה: הציצי! לפני עיני־בשרה עפו תמונות, ממש חיות. והנה גם תמונתה. היא עודנה תינוקת, לבושה בשמלתה הלבנה עם נקֻדות־התכלת. מבטה נעוץ בפרצופה,

שזיו הילדות נשקף מתוכו, ולבה דולה משם תענוג גדול. „אולם הן כבר נשאתי לבעל?" שואלת היא את נפשה. אולם מיד צחקה בלבה על תמיהה זו. „הן לא היו דברים מעולם" אומרת היא לעצמה בודאות. „אני עודני תינוקת כשהייתי". מיד חזר ושטפה גל המתיקות. היא בודקת את קומתה. מזדקפת על קצות אצבעותיה ואינה מגיעה אפילו עד ראש השלחן. „הרי שאני עודני תינוקת פעוטה. מכלל, שכל אותם המאורעות לא היו אלא יצורי־דמיוני, פרי קושמר" — „כן, אסתר׳קה!" — השיב הקול המתוק, שהטעימה בפעם ראשונה בחייה טעמו של אשר מתוק בלי־קץ. אולם מיד נטרפה עליה שנתה. אחרי רגעים נעורה וראתה את עצמה לבהלתה גבהת־קומה. היא מה שהיא, הגברת אסתר חיות. ברגע זה קמו לפניה כל דברי ימית הקושמריים. ופתאם נפל למוח הרהור, שלא הניח אחריו שום פקפוק: הגיעה השעה! כן! — אמרה לנפשה — הגיעה השעה!

מיד אחרי זה קמה והתחילה לשקול בדעה צלולה ולעשות את כל ההכנות. סרה להוטל „רוסיה". נכנסה לקיטון, לקחה משם את המזודה הקטנה יחד עם החבל, המסמר והפטיש הקטן, רכושו של וולודקה. נפרדה ממרפה. נגשה אל בית־הקהוה של פנקוני ומסרה על־ידה של ה„בורז׳ואזיה" פתקה על שמה של אמה בוריסובנה. כששבה לביתה ועברה את חדר־האורחים, מצאה את הבית מואר במנורות ובנברשות דולקות. קטיה פבלובנה, שישבה פזורת־שער ונגנה על הפסנתר לכבוד החג של יום־הולדתה, לא נתנה כלל את דעתה על הנכנסת, לא באה אתה בדברים ולא העיפה עליה אפילו מבט. אסתר עברה את המסדרונים הארכים, את חדר־האכל וחדר־האורחים ומהרה אל תוך ה„קבינט". לקול מנגינת הפסנתר לא נשמע קול קשקושו של הפטיש, המכה מסמר בכתל המיחס של בית הפולונסקים. נגנה, נגנה קטיה פבלובנה את מנגינות שופן לכבוד החג של יום־הולדתה ולכבוד חגה של זו, שנשמתה פרשה מעולם זה, לפי שלא היתה בת־זוגם של החיים ונכנסה בטהרה לחפת המות. לקול המנגינה לא נשמע גם קול צלצולו של הפעמון, שלא היה פוסק. שם מעבר לשער עמדו כל אותה שעה שני בני־אדם: אחד, הזר, עם המקל והמשקפים הכחלים, שהביא מכתב כתוב בעצם כתב־ידו של האדון פויזנר, שבו הוא מודיע מתוך שבועי־שבועות, שמעולם לא דבר ולא רמז אפילו רמז קל באזניו של מי־

שהוא, שלעז זה בדה „הרוצח" הנוכל מלבו, ואינו אלא מבקש מאת הגאיונה רשות לדבר אתה רגעים אחדים פה אל פה. והשני — היה האדון חיות, שאחז בשתי ידיו את שני הילדים, את מישא ואת שולמית.

ועוד בשחרית של מחר התפרץ מנין של יהודים לקבינט של בית הפולונסקים ושפתיו של תינוק היו מרטטות ומגמגמות אמת אחת, עתיקה וגדולה:

יתגדל ויתק—דש ש—מי—ה ר—ב—א!

סוף.